

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. Septimii Florentis Tertvlliani Carthaginiensis
Presbyteri, Opera Qvæ Hactenvs Reperiri Potvervnt
Omnia**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Coloniæ Agrippinæ, Anno M. DC. XVII.

De Anima aduersus Philosophos & hæreticos

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71872](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71872)

A
XLII. *conferri; & peccatricem tam Animam, quam carnem dico.*
 XLIII. *Atque adeo, malum Animam non solum ex obuentu spiritus nequam superflui, sed & ex origine, quo obfuscat bonum eius prius, donec reformetur per secundam eius naturam ex aqua & superna Spiritus sancti virtute: à quo ibi excipitur, sicuti à profano spiritu in pristina.*
 XLIV. *Atque moris quoque tractatum ad nos pertinere (secus quæ Epicurus sentit) in qua Anima consummat.*
 XLV. *Proinde etiam somnum mortis speculum, quem non supernaturalem, sed naturalem esse, tum aliis rationibus, tum scripturis sacris probat.*
 XLVI. *Nam quod de Hermetimo scribunt: Anima illum in somno caruisse, id subornatum; uti somnus, non ortum Animæ, sed secessio crederetur.*
 XLVII. *De somnis quoque, & accidentibus somni, quatenus ab ecstasi differunt, dicendum; quibus significatur Anima perpetuo negotiosa, quod immortalitas est ratio; in quibus interim non magis ob stupri visionem damnabimur, quam ob Martyrii coronabimur.*
 XLVIII. *Neque enim vana esse in totum somnia (vix iudicabat Epicurus) multis exemplis probari; & variis esse Commentatorum, ac in hanc rem adscriptorum.*
 XLIX. *Christianam vero eam esse sententiam: à demonis plurimum incuti somnia, etiam vera interdum; Deo interim deputanda, si qua honesta, sancta, Prophetica, reuelatoria, edificatoria, vacatoriæ, quedam etiam submeriti Animam fugere ex intentione circumstantiarum; reliqua demum ecstasi separanda.*
 L. *Atque adeo ex ingenio magis quam constantia, somnia à Platone estimari: tanquam certiora ab extimo noctis, certis anni temporibus, quietis sitis, aut ciborum distinctione, aut derogatione.*
 LI. *Et vero etiam infantæ ac atlantes somnare: quum & somnia à Deo sint, nullaque iam genæ Dei sit extranea, in omnes terminos orbis Evangelio coruscante.*
 LII. *Nunc ad mortem quod adinet, debitum esse toti humano generi naturæ suæ, quantumvis Epicurus deneget, & Menander hæreticus ad suo baptismo initiatus pertinere neget, apud quem nec pro Deo mori Lex esset, nam etiam Enoch & Ieliam morituros, & Ioanmem iam obisse.*
 LIII. *Opus autem mortis esse separationem corporis & animæ quantumvis quidam Philosophi crediderint, post mortem quadam animas herere corporibus.*
 LIV. *Atque omnem mortem, siue ordinariam, siue extraordinariam, non ex natura esse, sed ex culpa, nec ipsi naturali.*

F
LII. *Excedere porro Animam, non deficere dilabentibus paulatim corporis instrumentis: iam clariorem obrutu ac sile de somno emergentem instante morte vixite, qua tum exultat aut trepidat, prout paraturam diuersis sui sentis, de ipsius angeli fauce euocatori Animarum.*
 LIV. *Quo autem deducatur Animæ, varias esse Philosophorum sententias; inter quos Stoici Prædicant Animas in supernis mansuibus collocant, reliquas apud inferos, quos inferos Christiani non in gremio terre, vt Plato, sed in intimis visceribus collocant.*
 LV. *Suam vero eam esse sententiam (qua interim ab Ecclesia non probatur) quod in sinum Abrahæ seu Paradisum (de quo librum ediderit) Martyrum sile Anima commigrent, relique vero ad inferos.*
 LVI. *Atque vanas esse opiniones, quibus putabant, tantisper in terris Animas detineri, donec iusta perceperint, aut immatura morte præuentas; sibi vagari, donec reliquatio cõpleatur ætatis.*
 LVII. *Neque vero ab inferis Animas, ex imperio demonum per Magiam (cuius species aliqui recenset) aut ex arbitrio huc redire.*
 LVIII. *Atque illic, interim dum corpus exspectant, Animas innocentes gaudere, & nocentum dolere ac puniri: vel ob cogitatus solos, quos censura diuina persequitur, maxime, quum etiam modica delicta ad nouissimum vsque quadrantem illic laudans, ex Euangelio intelligatur.*
 G
 Ceteram contra quam etiam viri quidam eruditi censuerunt, nihil dubitandum, quin germanus sit hic Tertulliani sermo. Vix enim stylum profus eundem emitam, & præterquam quod B. Hieronymus & Augustinus multa hinc etiam ad verbum citarint locis infra adductis: ipse Tertullianus in vno in loco id indicat. Sic enim Libro de Resurr. carn. c. 2. Habet (inquit, de Luciano heretico loquens, qui Animam etiam dissoluendam putabat) & iste à nobis plenissimum DE OMNI STATU ANIMAE STILVM. Et c. 17. Nos autem ANIMAM corporalem & hic profitemur, & in svo volumine PROBAMVS Rursum ca. 45. Nam & exinde à benedictione genituræ, caro atq; Anima simul fiunt &c. quod docuimus IN COMMENTARIO ANIMAE, est autem primum editus à Gagno cum nouem aliis, quos Tribemius reperire non potuerat; deinde castigatus à Sigismundo Gelenio, ad exemplar Lelandi Britannici. Postremum vero nunc, partim nostris, partim Latini, Harrisii, & Carrionis opera (nam MS. decernit exemplaria) emendatior prodit, nouis etiam tum Argumento, tum Adnotationibus à nobis illustratus.

Q. SEPTIMI FLORENTIS
TERTULLIANI DE ANIMA,
LIBER.

Cap. I.
 D
 E 2 GLO CENSVM ANIMÆ CONGRESSVS HERMOGENI, quatenus & istum ex materia potius suggestu, quam ex Dei flatu constituisse presumpsit, nunc ad reliquas conuersus questiones, plurimum videbor cū Philosophis dimicaturus. 4 Etiam in carcere Socratis de animæ statu velitatum est: nescio iam hoc primum, an opportuno in tempore magistri, etsi nihil de loco interret. Quid enim liquido saperet anima tunc Socratis, si iam factio nauigio regresso, 6 iam cicutis damnationis exhaustis, iam morte præsentē vixque conseruata ad aliquem motum secundum naturam, aut exterum, si non secundum naturam. Quamuis enim placida atq; tranquilla, 7 quam nec coniugis fletus statim viduæ, nec liberorum conspectus exinde pupillorum, lege pietatis inflexerat, vel in hoc tamen mora ne moueretur, ipsa constantia concussa est aduersus inconstantiæ concussione. Quid autem aliud saperet vir qui libet iniuria damnatus præter iniuriæ solamen, nedum Philosophus gloria animal, cui nec consolanda est iniuria, sed potius insultanda. 8 Denique post sententiam obuia coniugi & mulieriter in clamanti, iniuste damnatus es Socrates, iam & de gratulatione responderat: Volebas autem iuste: Nihil mirandum, si & in carcere plennificatas Anyti & Meliti palmas gestiens infringere, tot ipsa morte coram, immortalitatis vindicat animæ

necessaria præsumptione ad iniuriæ frustrationem. Ad eo omnis illa tunc sapientia Socratis de industria venerat consilia æquanimittatis, non de fiducia compertæ veritatis. 11 Cui quæ im veritas cõperta sine Deo, cui Deus cognitus sine Christo, cui Christus exploratus sine Spiritu sancto, cui Spiritus sanctus accommodatus sine fidei sacramento? Sane Socrates facilius diuerso spiritu agebatur. 12 Siquidem autem demonium illi à puero ad hæsisse, pessimum reuera pædagogum, 13 etsi post Deos & cum Deis demonia depuicatur penes Poetas & Philosophos. Nondum n. Christianæ potestatis documenta processerant, quæ vim istam principiosissimam, nec vnq; bonam, antiqui erroris artificem, omnis veritatis atocaticæ sola traducit. 14 Quod si idcirco sapientissimus Socrates secundum Pythii quoque demonis suffragum, scilicet negotiū nauantis socio suo, quanto dignior atq; constanti Christianæ atq; sapientiæ assertio, 15 cuius ad flatu tota vis demoni cedit: Hæc sapientia de schola celi Deos quidem sæculi negare liberior, 16 q; nullū æsculapio gallinacū reddi inebis præuaticetur, 17 nec non inferens demonia, sed vereta depellens: 18 nec adulecentiã vitians, sed omni bono pudoris informans, ideoq; non vnus vrbis, sed vniuersi orbis iniqua sententiã hntis. 19 p nomine veritatis, tanto scilicet perosioris quato plenioris, vt & mortē non de poculo p habiit iocunditatis absorbeat, sed de pabulo & viuico burio per omne in-

A

Cap. II.

B

Matt. 24.
Gen. 6.

C

D

genium crudelitatis exhauriat, interea in isto tenebro-
 tiore carcere seculi inter suos Cebeas & suos Phedo-
 nas, si quid de anima examinandum est, ad Dei regulas
 dirigit. Certe nullum alium potiore animæ demon-
 stratorem quā auctorem à Deo discat, quod à Deo ha-
 beas, aut nec ab alio, si nec à Deo. Quis enim reuelabit
 quod Deus texit: Vnde scitandum est: Vnde & igno-
 rare tutissimum est, præstat per Deum nescire, quia non
 reuelaverit, quam per hominē scire, quia ipse præsum-
 pserit. [20 Plane nō negabimus aliquādo Philosophos
 iuxta nostra sensisse: testimonium est veritatis etiam in-
 ventus ipsius. Non nunquam & in procella confusis ve-
 stigis cæli & freti aliqui portus offenditur prospero er-
 rore, non nunquā & in tenebris aditus quidā & exitus
 deprehenduntur cæca felicitate, sed & natura pleraq;
 suggeruntur quasi de publico sensu, quo animam Deus
 dotare dignatus est. Hunc nacta Philosophia ad gloriā
 propriæ artis inflavit præ studio (nō mirū si istud ita di-
 xerim) eloqui quidvis struere atque destruere erudit,
 magisq; dicendo persuadentis, quam docendo. Formas
 rebus imponit, eas nunc persequat, nunc priuat, de cer-
 tis in certa prædicat, prouocat ad exempla, quasi cō-
 paranda, vna præscribit, propria aratibus etiā inter
 similia diuersis, 21 nihil diuinæ licentiæ seruat, leges na-
 turæ opiniones suas facit, ferrem si naturalis ipsa, vt cō-
 pos naturæ de cōditionis consortio probaretur. Vīa est
 quidem sibi & 22 ex factis (quas putant) literis hausisse,
 quia plerisque auctores etiā Deos existimauit antiqui-
 tas, nedum diuos: 23 vt Mercurium Ægyptium, 24 cui
 præcipue Plato aduenit: 25 vt Silenum Phrygē, cui à pa-
 storibus perducto ingētes aures suas Midas tradidit, 26
 vt Hermotimū, cui Clazomenii mortuo templū cōtulerunt,
 27 vt Orpheum, vt Musæum, 28 vt Pherecydem
 Pythagorē magistum. Quid autem si Philosophi etiam
 illa incurfauerunt quæ penes nos apocryphorum con-
 fessione damnantur, certos nihil recipiendū quod non
 conspiret germanæ, 29 & ipso iā enō pronatæ prophe-
 ticæ paraturæ, quando & Pseudoprophetarū memine-
 rimus, & multo prius apostatarū spiritū, qui huiusmo-
 di quoq; ingeniorū calliditate omnē faciēs oculi instru-
 xerint. Postremo si etiam ad ipsos Prophetas adisse cre-
 dibile est indagatorem quemq; sapientiæ ex negotio cu-
 riositatis, tamē plus diuersitatis inuenias inter Philoso-
 phos quā societatis, cū & in ipsa societate diuersitas eorū
 deprehendatur. Siquidē vna queq; & consonātia
 Prophetis aut aliunde cōmendant, aut aliorum subor-
 nant, cum maxima iniuria veritatis, quam efficiunt aut
 adiuuari falsis, aut patrocinari. Hoc itaq; cōmiserit nos
 & Philosophos in ista præsertim materia, quod interdū
 cōmunes sententiās propriis argumentationibus vestiant,
 contrariis alicubi regulæ nostræ: interdū sententiās pro-
 prias cōmunibus argumentationibus muniant, cōsente-
 taneis alicubi regulæ illorū: vt prope cōclusa sit veritas à
 Philosophia per veneficia in illa sua. & ideo vtroq; titu-
 lo societatis aduersario veritatis vrgemur, & cōmunes
 sententiās ab argumentationibus Philosophorū libera-
 re, & cōmunes argumentationes à sententiis eorū sepa-
 rare, reuocando quaestiones ad Dei litteras, 30 exceptis
 plane quæ sine laqueo alicuius præiudicii ad simplex
 testimoniū licebit adsumere: quia & ex æmulis non nū-
 quā testimoniū necessariū, si nō æmulis profic. Nec igno-
 ro quanta sit sylua materiæ istius apud Philosophos pro
 numero etiam ipsorum cōmētatorum, quot varietates
 sententiā, quot palæstra opinionū, quot propagines
 quaestionū, quot implicationes expeditionū, 31 sed &
 Medicinam inspexi forem (vt aiunt) Philosophiæ, sibi
 quoq; hoc negotium vindicantem, vt ad quam magis
 animæ ratio pertinere videatur per corporis curā. Vnde
 & plurimum forori refragatur, quod animā quasi corā
 in domicilio suo tractando magis norit. Sed viderit
 triusque præstantiæ ambitio. Habuit & Philosophia li-
 bertatē ingenii, & Medicina necessitatē artificii ad ex-
 tendendos de anima retractatus, late quæritur incerta,
 latius disputantur præsumpta. Quanta difficultas probandi,
 tanta operositas suadendi; vt merito 32 Heracli-

tus ille tenebrosus vatiore caligines animaduertens
 apud examinatores animæ, tædio quaestionū pronun-
 ciarit, 33 terminos animæ nequaquā inueniri pronun-
 ciarit. Christiano autē paucis ad scientiam
 huius rei opus est: nam & certa semper in paucis, & am-
 plius illi quætere non licet, quam quod inueniri licet. 34
 infinitas enim quaestiones Apollō 35 prohibet. Porro nō
 amplius inueniri licet, quā q̄ à Deo dicitur. Quod autē
 à Deo dicitur, totū est. [35 Atq; vtiā nullas hereses o-
 portuisset existere, vt probabiles quiq; emicaret. Nihil
 omnino cū Philosophis super anima quoque experie-
 mur, Patriarchis (vt ita dixerim) hæreticorū. 36 Siquidē
 & ab Apollō iā tunc Philosophia concilio veritatis
 prouidebatur. Athenis enim expertus lingua cūtra-
 tē, cū omnes illic sapientiæ atq; faciūdiæ 37 capones de-
 gustasset, inde cōcepit præmonitoriū illud editū. Pro-
 inde enim & animæ ratio per philosophatas doctrinas
 hominū miscentes aquas vino, 38 alii mortale negē
 animā, 39 alii pluraq; immortale adfirmant, 40 alii de
 substantia, 41 alii de forma, 42 alii de vnaquaq; dispo-
 sitione disceptāt, 43 hi statū eius aliunde ducit, 44 hi ex
 tim aliorum abducunt, 45 prout aut Platonis honores,
 46 aut Zenonis vigor, 47 aut Aristotelis tenor, 48 aut
 Epicuri stupor, 49 aut Heracliti moror, 50 aut Empe-
 doclis furor persulerat. Deique, opinor, 51 diuina do-
 ctina ex Iudæa potius quā ex Græcia oriens. 52 Errant
 & Christus piscatores citius quā philosophi ad præconium
 emittens. Si qua igitur in hūc modū de nidioribus Philo-
 sophiæ candidū & purū aerem veritatis insulfat, ex-
 erunt Christianis enbilanda, & percutientibus argu-
 mentationes originales, id est, Philosophicas, & oppo-
 nentibus definitiones cælestes, id est, Dominicas, vt est
 illa quibus ethnici à Philosophia capiuntur, destruantur,
 & hæc quibus fideles ab hæresi concutuntur, resti-
 dantur, vna iā cōgregatæ de cisa aduersus Heremogenē,
 vt præfati sum: quia animæ ex Dei flatu, nō ex materia
 vindicamus, muniti & illic diuinæ determinationis in-
 obsecrabilis regula, *Et flant*, inquit, *Deus flatum vitæ in fa-
 ciem hominis, & factus est homo in animā vitā*, vtique ex Dei
 flatu. De isto nihil amplius reuolendū: habet sui titu-
 lū, & suū hæreticū. Ceteris hinc exordii inducā. 53 Post
 definitionē census, quaestione status patitur. Cōsequens
 enim est, vt ex Dei flatu animā professi, muniti ei depa-
 remus. 54 Hoc Plato excludit, innatā & inflectā animā
 volens: 55 & natā autē docemus & factā ex initiū con-
 stitutione. Nec statim errauimus vtrūq; dicentes, quia si-
 licet aliud sit natū, aliud factū, vt pote illud animalibus
 competens. Differentiæ autem illa habendo loca & tē-
 pora, 56 habent aliquando & passuatis commercia.
 Capit itaq; & facturam pro nasci poni, siquidem omne
 quod quoquo modo accipit esse, generatur. Nam & fa-
 ctor ipse parens facti potest dici, 57 sic & Plato vitari. I-
 gitur quantum ad fidem nostrā factā natae animæ, depul-
 sa est Philosophi opinio, auctoritate Propheti quo-
 que, 58 Accersit Eubulum alique 59 & Critolaū 60
 & Xenocratē, 61 & isto in loco amicum Platonis, 62
 Aristotelē fortasse. 63 An existrentur magis ad antecē-
 dam animā corpulentiam? si non alios econtrario in-
 spexerint & quidem plures corpus animæ vindicantes,
 nec illos dico solos 64 qui eam de manifestis corporali-
 bus elingūt, 65 vt Hipparchus 66 & Heraclitus ex igni,
 67 vt Hippon 68 & Thales ex aqua, vt 69 Empedocles
 70 & Critias ex sanguine, vt 71 Epicurus ex atomis, si &
 atomi corpulentias de coitu suo cogunt: vt 72 Crito-
 laus & Petipaterici eius, ex quinta nescio qua substantia,
 si & illa corpus, quia corpora includit. 73 Sed etiā Stoi-
 cos allego, qui spiritum prædicantes animam penes no-
 bificum, qua proxima inter se flatus & spiritus, tamē cor-
 pus animam facile peritad ebunt. 74 Deniq; Zeno cō-
 stitum spiritum desubmens animam, hoc modo instruit.
 Quo, inquit, digressio animal emoritur, corpus est: Cō-
 stitit autem spiritu digressio animal emoritur: ergo consti-
 tus spiritus corpus est: ergo corpus est anima. 75 Vult &
 Cleanthes non solum corporis lineamentis, sed & ani-
 mæ notis similitudinem parentibus in filios respon-
 dere.

TER
 OPERE

A dere, de speculo scilicet morum & ingeniorum & adfectuum; corporis autem similitudinem & dissimilitudinem capere & animam. Itaque corpus similitudini vel dissimilitudini obnoxium. 76 Itē corporaliū & incorporaliū passiones inter se non communicare. Porro & animā comparari corpori, cui laxo scilicet, vulneribus, viceribus condolectis: & corpus animæ, cui afflicte cura, angore, amore cohaere scilicet per detrimentū socii vigoris, cuius pudorē & pauorem rubore atq; pallore testetur. Igitur anima corpus ex corporalium passionū cōmune. 77 Sed & Chrysip. manū ei porrigit, constituens corporalia ab incorporalib. derelinqui omnino nō posse, quia nec contingantur ab eis. 78 Vnde & Lucretius.

Tangere enim & tangi, nisi corpus, nulla potest res.

derelicto autem corpore ab anima affici morte. Igitur corpus anima, quæ nisi corporalis corpus non derelinqueret. [79 Hæc Platonicū subtilitate potius quā veritate cōturbant. 80 Omne (inquit) corpus, aut animale sit necesse est, aut inanimale. Et si liquidū inanimale est, extrinsecus mouebitur: si vero animale, intrinsecus. Anima autē nec extrinsecus mouebitur, vt quæ nō sit inanimale, nec intrinsecus, vt quæ ipsa potius moueat corpus. Itaque non videt eam corpus, quæ non corporalium forma ex aliqua regione moueat. Ad hoc nos mirabimur incongruentiā primo definitionis prouocantis ad ea quæ in animā non conueniunt. Non n. potest anima animale corpus dici, aut inanimale: cum ipsa sit quæ aut faciat corpus animale, si addit, aut inanimale, si ab sit ab illo. Itaque quæ facit, non potest esse ipsa, vt dicatur animale vel inanimale. Anima n. dicitur substantiæ suæ nomine. Quod si non capit animale corpus dici aut inanimale quod est, anima, quomodo prouocabitur ad animalū & in animalū corpus formam? Dehinc si corporis est moueri extrinsecus ab alio, 81 ostēdimus autem supra moueri animam & ab alio cum vaticinatur, cū sunt, vtique extrinsecus cum ab alio: merito quod mouebitur extrinsecus ab alio, secundū exēpli propositionem corpus agnoscat. Enimvero si ab alio moueri corpore sit, quanto magis mouere alius? Anima autē mouet corpus, & conatus eius extrinsecus foris parent. Ab illa est enim impingit & pedes in incessum, & inanus in cōtactum, & oculos in conspectum, & linguā in effatum, velut in gillario motu superficem intus agitante. Vnde hæc visio incorporali animæ, vnde vacuæ rei solida propellere. Sed quomodo diuisi videntur in homine sensus corporales & intellectuales? 82 Corporaliū autem rerū qualitates, vt terra, vt ignis, corporalibus sensibus renuntiant, vt tactus, vt visus. Incorporaliū vero intellectuales conueniunt, vt benignitatis, vt malignitatis. Itaque incorporale esse animam constat, cuius qualitates non corporalibus, sed intellectualibus sensibus comprehenduntur. Plane, si non huius definitionis gradū excluderet. Ecce enim incorporalia ostendit corporalibus sensibus subiecti, sonum auditui, colorē conspectui, odorem odorati: quoruū exemplo etiā anima corpori accedit, ne dicas idcirco ea per corporales renuntiare, sensus, quia corporalibus accedit. Igitur si cōstat incorporalia quoque corporalibus comprehendendi, cur nō & anima quæ corporalis, ab incorporalibus renuntietur? Certe definitio excludit illa. 83 De insignioribus argumētationibus erit etiā illa, quod omne corpus corporalibus ali iudicatur. Anima vero vt incorporalē, incorporalibus sapientie scilicet studiis. Sed nec hic gradus stabit, etiā 84 Sorano methodicæ medicinæ instructissimo auctore respondente animā corporalibus quoque ali deniq; deficientem a cibo plerūque fulciri. Quamvis quo adēpto in totū dilabatur ex corpore. Ita etiā ipse Soranus plenissime super anima commētatus quatuor voluminibus, & cum omnibus Philosophorū sententiis expertus, corporale animæ substantiam vindicat, etsi illā immortalitate fraudatur. Non enim omnium est credere, quod Christianorū est. Sicut ergo Soranus ipse rebus ostendit animā corporalibus ali, prouide & Philosophus exhibeat illam incorporalibus passim. 85 sed nemo vnquā cūctanti de exitu Animæ nullam aquam de eloquio Pla-

tonis infudit, aut micæ de minutiloquio Aristorelis infert. Quid autem facient totæ tantæ animæ? 86 Rapi-cū & barbarorū, quibus alimenta sapientie desunt, tamen indocta prudentia pollēt, & sine academiis & porticibus Atticis & carceribus Socratis deniq; ieiunantes à Philosophia nihilominus viuunt. Non enim substantiæ ipsi alimētia proficiunt studiōri, sed disciplinæ. 87 quia nec opimiorē animā efficiunt, sed ornatiorē. Bene autē quod 88 & artes Stoici corporales adfirmant. Adeo sic quoque anima corporalis, si & artibus ali creditur, sed enormis intentio Philosophiæ solet plerūq; nec prospicere pro pedibus. 89 Sic Thales in putrū, solet & sententias suas nō intelligendo, valetudinis corruptelā suscipiari, Sic Chrypsippus ad elleborū: rale aliquid opinor ei accidit, 90 quū duo in vnū corpora negauit, alienata à prospectu & recogitatu prægnantem, quæ nō singula quotidie corpora, sed & bina & terna in vnus vteri ambitu perferunt. 91 Inuenitur etiam in iure ciuili Græca quedā quinionem enixa filiorum, semel omnium mater, vnici foetus parens multiplex vnici vteri puerpera numerosa, quæ tot stipata corporib; pene dixerim populo sextū ipsa corpus fuit. vniciuē cōditio testabitur corpora de corporibus processura iā illic esse vnde procedunt: secundū sit necesse est quod ex alio sit. Nihil porro ex alio est, nisi dū gignitur, sed tunc duo sunt. 92 Quantū ad Philosophos satis hæc, quia quantum ad nostros ex abundantia, quibus corporalitas animæ in ipso Eūgelio relucebit. 93 Dolet apud inferos anima curiā, & punitur in flāma, cruciatur in lingua, de digito animæ felicitioris implorat solatium toris. imaginem exitimas exitum illum pauperis letantis, & diuitis morientis? 49 & quid illic Lazari nomen, si non in veritate res est? Sed etiam imago credenda est, testimonium erit veritatis. Si enim nō haberet anima corpus, nō caperet imago animæ imaginē corporis: nec mentiretur de corporalibus mēbris scriptura, si nō erant. Quid est a. illud quod ad inferna transfertur post diuortium corporis, quod detinetur illic, quod in diē iudicii referatur, 94 ad quod & Christus moriendo descendit, puto, ad animas Patriarcharū, sed quamobrem si nihil anima detinet sub terris? 96 Nihil enim si nō corpus: incorporalitas enim ab omni genere custodia libera est, immunitis à pœna & à fouela. Per quod enim punitur aut fouetur, hoc erit corpus; 97 reddam de isto plenius & opportunius. Igitur si quid tormenti siue solatii anima præcepit in carcere seu diuersorio inferū, in igni, vel in sinu Abrahæ, pbata erit corporalitas animæ. Incorporalitas enim nihil patitur, non habens per quod pati possit: Aut si habet, hoc erit corpus. 98 Inquantū enim omne corporale passibile est, in tantum quod passibile est, corporale est. 99 Abruptum alioquin & absurdum idcirco quid de corporalū eximere censū, 100 quia ceteris corporalibus exemplis non adæquet: vbi proprietatum p̄uata discrimina, per quæ magnificentia auctoris ex opetū eorundem diuersitate signatur, vt sint tam discreta quam paria, tā amica quā & genula. 101 Si quidem & ipsi Philosophi ex contrariis vniversa constare condicunt secundum amicitiam & inimicitiam Empedoclis. Sic igitur etsi corporalia incorporalibus obiacent, ipsa quoque inter se differunt, vt differentia species eorū ampliet, non genus muteat vt sint corporalia, sic multa in Dei gloria, dū variat se varias, dum diuersa: sic diuersa, dum his alia qualitatū sensus, alii illis: dum his alia alimenta, alia illis: dum hæc inuisibilia, illa visibilia: dum hæc grauiora, illa leuiora. Aut enim & idcirco animā incorporalē renuntiant, 102 quia digressa ea, grauiora efficiantur corpora defunctorū, cum leuiora esse deberēt, vnus corporis pondere exempto, si anima corpus. Quid enim, inquit Soranus, si mare negent corpus, quia extra mare immobilis & grauis nautis efficitur: Quāto ergo validius corpus animæ, quod tāti postea ponderis corpus leuissima mobilitate circūfert? 103 Ceterū etsi inuisibilis anima, & pro cōditione corporis sui, & pro proprietate substantiæ, & pro natura etiā eorum quib; inuisibilis esse sortita est. 104 Sole nō cūta nesciunt oculis: 105 aquilæ ita sustinent, vt natorū suo-

E

F

Cap. VII. Luc. 16.

G

Cap. VIII.

H

ILL

A

Apo. 6. ac 20.

Cap. IX.

B

Apo. 1.

C

2. Cor. 5.

D

rum generositatem de pupillarum audacia iudicent alio qui non educabunt, ut degenerem, qui est solis radius auerterit: est ideo alteri quid inuisibile, alteri non, quod non ideo incorporeale sit, quia non ex aequo vis valet. Sol enim corpus, siquidem ignis: sed quod aquila confectat, neget noctua, non tamen prauidens aquila: tatumdem & anime corpus inuisibile carni si forte, spiritui vero visibile. ¹⁰⁶ sic Ioannes in spiritu Dei factus, animas martyrum conspicit. ¹⁰⁷ Quam anime corpus adferimus propriae qualitates & sui generis: iam haec conditio proprietatis de ceteris accidentibus corpulentiae prauidicauit, ut haec adesse, qua corpus ostendamus, sed & ipsa sui generis pro corporis proprietate, aut etsi non adfuit, hoc esse proprietatis non adesse corporis anime, quae corporibus & ceteris adfuit. Et tamen non inconstanter profitebitur solenniora quaeque, ¹⁰⁸ & omnimodo debita corpulentiae, adesse anime quoque, ut habitum, ut terminum, ut illud tafarium distantium, longitudinem dico, & latitudinem, & sublimitatem, quibus metantur corpora Philosophi. ¹⁰⁹ Quid nunc quod & effigiem anime damus, ¹¹⁰ Platone nolente, quasi periclitetur de anime immortalitate? Omne enim effigiatam compositum & struibile adfirmat. Dissolubile autem omne compositum & struibile, sed animam immortalem, & ineffigiatam quam indissolubilem. Ceteri compositam & struibilem, si effigiatam, tanquam alio eam modo effigiam in rebus actualibus formis: pulchra iustitia & disciplinae philosophiae, deformem vero contrariis artibus. Sed nos corporales quoque illi inscribimus lineas, non tantum ex fiducia corporalitatis per aestimationem, verum & ex constantia gratiae per reuelationem. Nam quia spiritalia charismata agnosimus, post Ioannem quoque Prophetiam meruimus & consequi. ¹¹¹ Est hodie foror apud nos reuelationum charismata sortita, quas ¹¹² in Ecclesia ¹¹³ inter Dominica solennia perestant in spiritu patitur, conuersatur cum angelis, aliquando etiam cum Domino, & videt & audit sacramenta, & quorundam corda dinoscit, & medicinas desiderantibus submittit. Id vero ¹¹⁴ quod scripturae legitur, aut Psalmi canuntur, aut ad locutiones proferuntur, aut petitiones delegantur: ita inde materiae visionibus subministratur, forte nescio quid de anima dissereramus, cum ea foror in spiritu esset. ¹¹⁵ Post transacta solennia, dimissa plebe, quo visu solet nobis renuntiare quae videri (na & diligentissime digeruntur, ut etiam probentur) inter cetera, inquit, ostensa est mihi anima corporaliter, & spiritus videbatur, sed non inanis & vacuae qualitatis, immo quae etiam teneti repromitteret ¹¹⁶ tenera & lucida & aerei coloris, & forma per omnia humana, haec visio est Deustestis, & Apostolus charismatum in Ecclesia futurorum idoneus sponseru nisi res ipsa de singulis per sua seruet, ne credas. Si enim corpus anime, sine dubio in terra quae supra sumus profecti. Proinde & coloris proprietates omni corpori adharet: quem igitur alium in anima aestimabis colorem, quam aereum ac lucidum? ¹¹⁷ non ut aer sit ipsa substantia eius, etsi hoc Anaximandro visum est & ¹¹⁸ Anaximandro, ¹¹⁹ puro secundum quod dicitur & Heraclito: ¹²⁰ nec ut lumen, etsi hoc placuit Poticio Heraclidi. ¹²¹ Nam & ceraueis gemmis non ideo substantia ignita est, quod coarscent rutilato rubore, ¹²² nec beryllis ideo aquosa materia est, quod fluuient colato nitore. Quanta n. & alia color sociat, natura dissociat: Sed quoniam omne tenue atque per lucidum aeris amulum est, hoc erit anima qua flatum est & spiritus tradux. Si quidem pra ipsa tenuitatis subtilitate de fide corporalitatis periclitatur. Sic & effigies de sensu iam tuo concipere, non aliam anime humane deputanda praeter humanam, & equidem eius corporis quod vnaquaeque circumtulit. Hoc nos sapere interitum primordij contemplatio inducat. Recogita enim, cum Deus flasset in faciem hominis flatum vitae, & factus esset homo in animam vitam totum utique per faciem flatum flatum illum in interiora transmissum, & per vniuersa corporis spatia diffusum, simulque diuina aspiratione densatum, omni intus

linea expressum esse, quam densatum impleuerat, ¹²³ & velut in forma gelasse. Inde igitur & corpulentia anime ex densatione solidata est, & effigies expressione formata. ¹²⁴ Hic erit homo interior, alius exterior, dupliciter, vnus: habens & ille oculos & aures suas, quibus populus Dominum audire & videre debuerat, habes & ceteros artus, per quos & in cogitabilibus virtutibus, & in formis fingitur. Sic & diuiti apud inferos lingua est, & pauperi digitus, & sinus Abrahae. Per has lineas & anime martyrum sub altari intelliguntur. A primordio n. in Adae creata & configurata corpori anima, ut totius substantiae, ita & conditionis istius semel efficit. ¹²⁵ Pertinet ad flatum fidei, simplicem animam determinare ¹²⁶ secundum Platone: id est, vniformem duntaxat substantiae nomine. Viderint artes & disciplinae, viderint & effigies. ¹²⁷ Quidam n. volunt aliam illi substantiam naturalem inelle spiritum: quasi aliud sit viuere, quod venit ab anima: aliud spirare, quod fiat a spiritu. Nam & animalibus non omnibus, vtrumque adesse. Pleraque n. viuere solummodo non etiam spirare: ¹²⁸ eo quod non habeant organa spiritus, pulmones & arterias. Quale est autem in examinatione humane anime culicis artem: formicae argumeta respicere, quando & vitalia pro cuiusque generis dispositione, omnibus propria animalibus temperauerit artifex Deus, ut nulla inde coniectura captanda sit. Na neque homo si pulmonibus & arterijs struatus est, idcirco aliunde spirabit, aliunde viuet: ¹²⁹ neque formica, si membris huiusmodi caret, idcirco negabitur spirare, quasi solummodo viuent. Cui vero tantum patuit in Dei opera, ut alicui haec deesse praesumpserit? ¹³⁰ Herophilus ille medicus, aut Ianius, qui sexcentos exsecuit ut naturam scrutaretur, qui hominem odium non nolet, nescio an omnia interna eius liquido explorari, ipsa morte mutante quae vixerat, & morte non simplici: sed ipsa interartificia executionis errantes Philosophi pro certo renunciauerunt culicibus, & formicis & cineis deesse pulmones & arterias. dic mihi inspektor curiosissime, oculos habent ad videndum: Arquin & pergunt quo volumus, & vitant & adpetunt quae videndo sciunt, ¹³¹ designa oculos, denota pupillas. ¹³² Sed & ex eundem vitant: demonstrant a diuibus, depreme genuinos. ¹³³ Sed & personant culices, ne in tenebris quidem aurium caeci, tubam pariter & hiantiam oris illius ostendit. Quod uisum animam vnus licet punctum, aliquo alatur necesse est: ¹³⁴ exhibeas pabuli transmittendi, decoquendi, defecandi, membra. Quid ergo dicemus? Si per haec viuatur, etiam haec in omnibus vtrique quae viuunt, etsi non viuuntur etiam non adprehenduntur pro mediocritate: hoc magis credas, si Deum recogites tantum artificem in modicis, quantum & in maximis. Si vero non putas capere tam minuta corpuscula Dei ingenium, sic quoque magnificientiam eius agnoscas, quod modicis animalibus, sine necessariis membris nihilominus viuere instruxerit, saluo etiam visu sine oculis, & etiam sine denticulis, & digestu sine alucis, ¹³⁵ quem admodum & incedunt quaedam sine pedibus, manante impetu, quod angues: & insurgente conatu, quod vermes: & spumante reptatu, quod limaces. Ita & spirari cur non putas sine pulmonibus, & sine fistulis arteriarum: ut pro magno amplexu artis argumeto, idcirco anime humane spiritum accedere, quia sine quae spiritu careant: & idcirco ea spiritu carere, quia flaturalibus autibus struata non sint. Viuere sine spiritu existimas aliquid, spirare sine pulmonibus non putas: Quid est, oro te, spirare flatum, opinor, ex semetipso agere. Quid est non viuere: flatum, opinor, ex semetipso non agere. Hoc n. respondere debebo, si non idem est spirare quod viuere. Sed mortui erit non agere flatum: ergo viuens est agere flatum. Sed & spirans est agere flatum ergo & spirare viuens est. Vtrum quisi sine anima decurrere potuissent, non fuisset anime spirantes, sed solummodo viuere. At n. viuere spirare est, si & spirare viuere. Sic ergo totum hoc & spirare & viuere, eius est cuius & viuere, id est, anime. Denique separas spiritum, naturam separas, & opera. Agat in discreto aliquid ambo seorsum anima, seorsum spiritus: anima sine spiritu viuatur,

spirit-

TER
OPER

A spiritus sine anima spiret; alteru relinqua corpora, alterum remaneat, mors & vita conueniant. Si n. duo sunt anima & spiritus, diuidi possunt, vt diuisione eorum alterius discedentis, alterius manentis, mortis & vite cõcurus eueniat. Sed nullo modo euenit: ergo 136 duo non erunt quæ diuidi non possunt concreta. Si aliud est viuere, aliud spirare, distinguunt substantias opera: & quanto nunc huius est, vt vnum credas, cum distantia non das, vt ipsa sit anima spiritus, dum ipsius est spirare, cuius & viuere. Quid n. si diem aliud haberi velis, aliud lucem quæ accidat diei, cum dies ipsa lux sit? Plane erit & alia genera lucis, vt ex ignium ministerio: Erunt. & alia spiritus species, vt ex Deo, vt ex diabolo. Ita cū de anima spiritus agit, ipsa erit anima spiritus, sicut ipsa di-
 Cap. XI. lux. Ipsum est n. quid, per quod est quid. [137 Sed vt animam spiritū dicam, præsentis questionis ratio compellit, quia spirare alii substantiæ adscribitur: hoc dū animæ vindicamus, quam vniformem & simplicem agnoscamus, spiritum necesse est certa cõditiõne dicamus: nõ status nomine, sed actus, nec substantiæ titulo, sed opere, quia spirat, non quia spiritus proprie est. nam & flare, spirare est. Ita & animam, quam statum ex proprietate defendimus, spiritum nunc ex necessitate pronuntiamus. 138 Ceterum aduersus Hermogenem, qui eam ex materia, non ex Dei flatu contendit, flatū proprie tuetur. Ille n. aduersus ipsius scripturam fidem flatū in spiritum vertit: vt dum incredibile est, spiritum Dei in delictum, & mox in iudicium deuenire, ex materia potius anima credatur quam ex Dei spiritu. Idcirco nos & ille flatum eam defendimus, non spiritum secundum scripturam & secundum spiritus distinctionem: & hic spiritum ingratum pronuntiamus, secundū spirandi & flandi conditionem. Illic de substantia quæstio est, spirare n. substantiæ actus est. Nec diuinus de isto, 139 nisi propter hæreticos, qui nescio quod spiritale semen infusit animæ de Sophiæ matris occulta liberalitate conlatū ignoſcite factore, quem scriptura factoris magis Dei sui conficit, nihil amplius promulgauerit, quam 140 Deum flatem in faciem hominis flatum vitæ, & hominem flatum in animam vitæ, per quam exinde & viuat & spiritus declaratis differentiis spiritus & animæ in sequentibus instrumentis, ipso Deo pronuntiant: 141 Spiritus ex me prodiiit, & flatum omnem ego feci. & anima n. datus factus ex spiritu. Et rurſus, 142 Qui dedit flatum populo super terram, & spiritum calcantiuis eam. Primo n. anima, id est, flatum populo in terra incedenti, id est, in carne carnaliter agentis. Postea spiritus cis qui terram calcant, id est, opera carnis subigunt: 143 quia & Apollolus nõ primam quod spiritale est, sed quod animale, postea spiritale 144 Nam, etſi Adam itatum prophetauit magnū illud sacramentum in Christum & Ecclesiam: Hoc nunc os ex osibus meis, & caro ex carne mea; propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adglutinabit se vxori sue & erunt duo in vnum carnem; accidentiã spiritus passus est, cecidit n. ecclasiis super illum Sancti spiritus vis operatrix Prophe-
 Cap. XII. tia: Nam & malus spiritus accidens res est. Deniq; Saulem tam Dei spiritus postea vertit in alium virum, id est, in Propheten, cū dictum est, Quid hoc sibi Cis: an & Saul in Prophetis: quam & malus spiritus postea euerit in alium virum, in apostatam scilicet. Iudam quoque aliquãdum cum electis deputatum vsq; ad locutorū officium, etſi iam fraudatorem, tradidit eam nonne postea diabolus intrauit. Igitur si neq; Dei, neq; diaboli spiritus ex naturitate conferit animæ, solam eam constat ante euentum spiritus vtriusque, si solam & simplicem & vniformem substantiæ nomine, atque ita non aliunde spirantem quam ex substantiæ sue sorte. [145 Proinde & animam, 146 siue mens est, vsq; apud Græcos, non aliud quid intelligimus, quam suggestum animæ ingentium & insitum & natiuitus proprium, quo agit, quo sapit, quem secum habens ex semetipsa, se commoueat in semetipsa, atque ita moueri videatur ab illo tanquã substantia alia, vt voluit 147 qui etiã vniuersitatis motuorem animam decernunt, 148 illum Deū Socratis, 149 illū Valentini Monogenem ex patre *βῆδος* & matre *εὐρύσης*

A quamuis Anaxagoræ turbata sententia est. Initi omnium commentatus animam, 151 & vniuersitatis officium de illius axe suspendens, purumque eum adfirmans, & simplicem & incommisibilem hoc vel maxime titulo segregat ab animæ cõmissione, & tamen eundem alibi animam edicit, 152 Hoc etiam Aristoteles denotauit, nescio an sua paratior implere quã aliena inuenire. 153 Denique & ipse definitionem animi quum differret, interim alterum animi genus pronuntiauit, illum diuinum, quem rariū & impassibilem subostendens, abstulit & ipse eum a consortio anima. Cum n. animam passibilem conset eorum quæ sortita est pati. aut per animam, & cum animo patitur: si concreta est animo, non potest animus impassibilis induci: aut si non per animam, nec cum animo patietur anima, non erit concreta illi. cum qua nihil, & cui nihil patitur. Porro si nihil per illum & cum illo anima patietur, iam nec sentiet, nec sapiet, nec mouebitur per illum, vt voluit. 154 Nam & sensus passiones facit Aristoteles. Quidam & sentire n. pati est, quia pati sentire est. Proinde & sapere sentire est, & moueri sentire est: ita totum pati est. Videmus autem nihil istorum animam experiri, vt non & animo deputetur, quia per illum & cum illo transigitur: ita ergo & commisibile est animus aduersus Anaxagoram, & passibilis aduersus Aristotelem. Ceterū si discretio admittitur, vt substantia duæ res sint, animus atq; anima, alterius erit & passio, & sensus, & sapor omnis, & actus, & motus alterius autem ortus, & quies, & stupor, & nulla iam causa, & aut animus vacabit, aut anima. Quod si conſtat ambobus hæc omnia reputari, ergo vnum erit vtrumque, 155 & Democritus obtinebit, differentia colens, & quaeretur quomodo vnum vtrumque, ex duarum substantiarum confusione, an ex vnus dispositione. Nos autem animam ita dicimus animæ concretum, non vt substantiæ alium, sed vt substantiæ officium. [156 Ad hoc dispicere superest, principalitas vbi sit, id est, qui cui præest, vt cuius principalitas apparuerit, illa sit substantiæ massa. Id autem cui massa substantiæ præerit, in officium naturale substantiæ deputetur. Enimvero quis non animæ dabit summam omnem, cuius nomine totus hominis mentio titulata est. 157 Quantas animas pascit (ait diues) non animos. Et animas saluas optat gubernator, non animos: Et rutilius in opere, & in prælo miles, animam se, non animum ponere adfirmat. Cuius nominatio pericula aut vota sunt animi an animæ? Quid autem agere dicuntur moribundi, animū an animam? Ipſi postremo Philosophi inſiq; Medici quamuis de animo quoque disputarent, 158 faciem tamen operis frontemq; materie de anima vnusquisq; proſcribit. Vt ait & à Deo discas, 159 animã Deus se per adloquit, animã cõpellat atq; aduocat, vt in animū libi aduehat. 160 Illa salua venit facere Christus, illa perdere in gehennã cõminatur, illa pluri fieri verat, illa & ipse bonus pastor p̄ pecudibus suis potest. Habes animæ principalitã, habes in illa & substantiæ vnionẽ, cuius intelligi intrinsecũ esse animū, non patrociniū. [161 Singularis alioquin & simplex, & de suo tota est non magis inſtruitilis aliud de quam diuisibilis ex se, quia nec dissolubilis. 162 Si n. ſtruitilis, & dissolubilis: si dissolubilis, iã non immortalis. Itaque quia iã nõ moralis, neque dissolubilis, neque diuisibilis. Nam & diuidi dissolui est, & dissolui mori est. 163 Diuiditur aut in partes, 164 nũc in duas à Platone, 165 nũc in tres à Zenone, 166 nũc in quinque, & in sex à Panætio, 167 & in septem à Sorano, 168 etiam in octo penes Chryſippum, 169 etiam in nouẽ penes Apollonhanẽ, 170 sed & in decẽ apud quosdã Stoicorũ, 171 & in duas amplius apud Pofidonũ, qui à duob. exortus titulis, principali quod aũt *ὁ ψυχικὸς*, & à rationali, q̄ aũt *λογικὸς* in duodecim exinde p̄cicut: 172 ita in alias ex aliis species diuidunt animã. Huiusmodi aut non tã partes animæ habebunt, q̄ vires & efficacitẽ & operẽ, 173 licet de quibusdam & Aristoteles iudicauit. Non n. mēbra sunt substantiæ animalis, sed ingenia: vt motozium, vt actozium, vt cogitatorũ, & si qua in hunc modũ distinguunt, vt & ipsi illi quinque notissimi sensus, visus, auditus,

A
 F
 G
 H
 Cap. XIII.
 Cap. XIV.

ILL

A

gustus, tactus, odoratus. Quibus omnibus et si certa
lingulis domicilia in corpore determinauerunt, nō idcirco
hæc quoque distributio animæ ad animæ sectiones
pertinet, quādo ne ipsū quidem corpus ita diuidatur
in membra, ut isti volūnt animā. Atquin ex multitudine
membrorum vni corpus efficitur, vt concremento sit
potius ipsa diuisio. 174 Specta portentosissimā Archi-
medis munificentia. organum hydraulicum dico, tot
membra, tot partes tot copāgines tot itinera vocū, tot
compēdia sonorum, tot cōmercia modorum, tot acies
tibiarum, & vna moles erunt omnia. Sic & spiritus qui
illie de tormento aque anhelat, non ideo separabitur
in partes, quia per partes administratur, substantia qui-
dem solidus, opera vero diuisus. 175 Non longe hoc ex-
emplū est a Stratone & Ænesidemo & Heraclito: 176 nā
& ipsi vnitatem animæ tuerentur, quæ in totū corpus dif-
fusa, & vbiq; ipsa velut flatus in calamo percauernas,
ita per sensualia variis modis emicet, non tam concisa
quam dispensata. Hæc omnia quibus titulus nuncupē-
tur, & quibus ex se diuisiōibus deriuentur, & quibus
in corpore metationibus sequestrantur, Medici potius,
tum Philosophi considerabunt, nobis pauca conueni-
ent. [177 In primis an sit aliquis summus in anima gra-
dus vitalis, & sapientialis, quod *ἡγεμονία* appellant, id
est, principale, quia si negetur, totus animæ status peri-
chitatur. Deniq; qui negant principale ipsam prius ani-
mam nihil centuerunt, 178 Mellesius aliquis Dicaar-
chus; 179 ex Medicis autē Andreas 180 & Asclepiades,
ita absterunt principale, dum in animo ipso volunt
esse sensus, quorum vindicatur principale. Asclepiades
etiam illa argumentatione vctatur, quod pleraq; ani-
malia ad epus eis partibus corporis, in quibus plurimū
existimatur principale consistere, & in super viuant ali-
quatenus, & capiant nihilominus: vt mulcæ & vespæ &
locustæ, si capita decideris, vt capræ, & testudines, & an-
guille, si corda detraheris; itaq; principale nō esse. Quod
si fuisset amissus cum suis sedib; vigor animæ, non per-
fuerat. 181 Sed plures & Philosophi aduersus Dicaar-
chum Plato, Strato, Epicurus, Democritus, Empedo-
cles, 182 Socrates, 183 Aristoteles, & Medici aduersus
Andream & Asclepiadem Herophilus Erasistratus, 184
Diocles, Hippocrates, & Ipsi Soranus: 185 Iamq; omni-
bus plures Christiani, qui apud Deum de vtroq; dedu-
cuntur, & esse principale in anima, & certo in corporis
recessu consecrati. 186 Si n. scrutatorem & dispectorem
cordis Deum legimus, 187 si etiā Prophetes eius occulta
cordis tradūdo probatur: si Deus ipse recognatus cor-
dis in populo præuenit, 188 *Quid cogitatis in cordibus vestris
nequam?* Si & David: *Cor mundum conde in me Deus.* Et Paulus:
Corde, ait, credidi in iustitiā. Et Ioan. *Corde, ait, suo vni-
quenque reprehendi.* Si postremo, *Qui viderit feminam ad
concupiscendum, iam adulterauit in corde.* Simul vtrumque
dilucet, & esse principale in anima, quod intentio diuina
conueniat, id est, vim sapientialem atque vitalem:
quod enim sapit, viuendum est, & in eo thesauro corporis
haberi, ad quem Deus respicit: 189 vt neque extrinsecus
agitari putes principale istud secundum Heraclitum,
190 neque per totum corpus ventilari secundum
Platonem, 191 neque in capite concludi secundum
Platonem, 192 neque in vertice potius prælidere secun-
dum Xenocratem, 193 neque in cerebro cubare secun-
dum Hippocratem, 194 sed nec circa cerebri fundamē-
tum vt Herophilus, 195 nec in superciliorum medullio
vt Strato Physicus, 196 nec in totalorica peçtoris vt Epi-
curus, 199 sed & quod Ægyptij renunciauerunt ei qui
diuinorum commentatores videbantur, 200 & ille ver-
sus Orphei vel Empedoclis: *Namque hominis sanguinis cir-
cum cordis est sensus.* 201 etiam Protagoras, 202 etiam Ap-
poldorus 203 & Chysippus hæc sapiunt, vt vel ab istis
retusus Asclepiades capras suas querat sine corde balā-
tes, & mulcas suas abigat sine capite volitantes: & om-
nes iam sciant se potius sine corde & cerebro viuere, qui
dispositionem animæ humanæ de conditione bestiarū
præiudicant. [204 Est & illud ad fidem pertinens, 205

B

Cap. XV.

C

Sap. 1.
Prou. 23.
Psal. 138.
Matth. 6.
Psal. 10.
Rom. 10.
1. Ioan. 3.
Matth. 5.

D

Cap. XVI.

quod Plato bifariam partitur animam, per rationalem
& irrationalem. Cui definitioni & nos quidem adplau-
dimus, 206 sed non vt naturæ deperitur vtrumque. Na-
turale enim rationale credendum est, quod animæ a
primordio fit ingenitum, a rationali videlicet auctore.
Quid enim non rationale, quod Deus iussu quoque ce-
diderit, nedū id quod proprie aditus suo emiserit? Ir-
rationale autem posterius intelligendum est, vt quod
acciderit ex serpentis infūctū, ipsum illud trasgressio-
nis admiffum, atque exinde inoleuerit & coadoleuerit
ni anima ad instar iam naturalitatis, quia statim in natu-
ræ primordio accidit, 207 Ceterum quum idem Plato
solum rationale dicat, vt in anima Dei ipsius, si nos et-
iam irrationale naturæ adscripserimus, quam a Deo
anima nostra sortita est, æque irrationale de Deo entem-
pore naturale, quia naturæ Deus auctor est. Sed enim a
diabolo immiffio delicti: Irrationale autem omne deli-
ctum: Igitur a diabolo irrationale quod & delictū, ex-
traneum a Deo a quo est irrationale alienum. Proinde
diuersitas horum ex distantia auctorum. Proinde cum
Plato soli Deo se gregans rationale, 208 duo genera sub-
diuidit ex irrationali: 209 indignatum quod adpellat
θυμικόν, & concupiscendum quod vocat, *ὀμόθυμον*,
vt illud quidem commune sit nobis & leonib; situd ve-
ro cum mulcis, rationale portio cū Deo:ideo & de hoc
mihī retrahendum, propterea quæ in Christo de-
prehenduntur. Ecce enim tota hæc trinitas & in Domi-
mino, & rationale quo docet que discit, quo saluus fit
asferit indignatum, quo inuclitur in Scribas & Phari-
sæos: & concupiscendum, quo Pascha cum discipulis
suis edere concupiscit, 210 Igitur apud nos non temper
ex irrationali cōstendunt indignatum & concupiscē-
tium, quæ certi sumus in Domino rationaliter decur-
rifle. 211 Indignatur Deus rationaliter quibus sollicit
debet, & concupiscet Deus rationaliter quæ digna sunt
ipso. Nam & malo indignabitur, & bono concupiscet
salutem. Dat & Apostolus nobis concupiscendum. *Sic
quis Episcopatum concupiscit, nonum opus concupiscit.* Sed bo-
num opus dicens, rationale concupiscendum ostendit.
Concedit & indignationem. Quidni, quam & ipse
suscepit: *Vitam & prædicantur*, inquit, *qui vos subuertunt.*
Rationalis est indignatio quæ ex affectu discipulæ est.
212 At quum dicit: *Unum aliquando natura filij in a,* irra-
tionale indignatum suggillat q. non sit ex natura quæ
a Deo est, sed ex illa quam diabolus induxit, dominus
& ipse dictus sui ordinis, *Non potestis duobus dominis
seruare:* & ipse cognominatus, *Vos estis diabolus p. ante esse
timeas & illi proprietatem naturæ alterius adscribere
posteriores & adultera,* 213 quem legis auentū super-
feminatorem, & frumētaria segetis nocturnum inter-
polatorem. [214 Contingit nos illorum etiam quinquē
sentium questio, quos in primis litteris discim, quoni-
am & hinc aliquid hæreticis procuratur. Vfus est, & au-
ditus, & odoratus, & gustus, & tactus, 215 Horum fidem
Academici durius damnant: 216 secundum quosdam, &
Heraclitus & Diocles 217 & Empedocles, 218 Certe Pla-
to in Timæo irrationalem pronunciat sensuualitatem, &
opinionem cōplicitam. 219 Itaque mendaciū vili obijci-
tur, quod remos in aqua inflexos vel infractos adleue-
rat aduersus conscientia integritatis, quod turrem qua-
drangulatam de longinquo totū dam perfuadet, quod
æqualissimam porticum angustiorē in vicino infames,
quod cælum tanta sublimitate suspensum mari iungat.
220 Perinde auditus fallacia reus. Vt cum cæleste mur-
mur putamus, & planctū est: vel tonitru meditante, pro
certo de plautro credimus sonitum. Sic & odoratus &
gustus arguuntur: siquidem eadem vnguenta, eadem-
que vna posteriore quoque vni deprecatur. Sic & ta-
ctus reprehenditur: siquidem eadem pauimentum mani-
bus asperiora, pedib; leuiora creduntur, & in laucissimū
pedem calidus lacus feruentissimus primo, de hinc tempe-
ratissimus renuntiat. Adeo, inquit, sic quoque tal-
limur sensib; dum sentietas vertimus. 221 Moderantius
Stoici nō omnē sensum, nec seper, de mediatio onerit.
Epicurei cōstantius parē omnib; atque per pectū desin-
dunt.

TER
OPER

A dant veritatem, sed alta via. Non enim sensum mien-
 tium, sed opinionem. Sensum enim pati non opinari:
 animam enim opinari. Absciderunt & opinionem a sensu
 & sensu ab anima. Et vnde opinio, si non a sensu? Deni-
 que nisi visus rotundam senserit tunc, nulla opinio ro-
 tunditatis. Et vnde sensus si non ab anima? Denique ca-
 rens anima corpus carebit & sensu. Ita & sensus ex ani-
 ma est, & opinio ex sensu, & anima totum. Ceterum optime
 proponitur esse vtrique aliquid, quod efficiat aliter
 quid a sensibus renuntiare, quia sit in rebus. Porro si po-
 test id renuntiare quod non sit in rebus, cur non perire
 possit per id renuntiare quod non sit in sensibus, sed in
 his rationibus quae interueniant suo nomine? Atque a-
 deo licebit eas recognosci, 222 Na vt in aqua remus in-
 flexus vel infra ctus appareat, aqua in causa est. Denique
 extra aqua integer vitium remus. Teneritas autem substantia
 illius, qua speculū ex lumine efficitur, prout ita seu
 mota est, ita & imaginē vibrans euerit lineā rectā Itē vt
 turtis habitus eludat, interualli cōditio cōpellit in apertō:
 & equalitas enim circūfusi aeris pari luce veniens ang-
 gulos, oblitreat lineas. Sic & vniformitas porricus a-
 curatur in sine, dum acies in cōcluso stipata illic tenuatur
 quo & extenditur. Sic & caeli mai vnitur, vbi visio ab-
 sumitur: quae quādiu viget, rādū diuidit. 223 Audirū ve-
 ro quid aliud decipit, quā sonorū similitudo 224 Et, si
 postea minus spirat vnguentum, & minus sapit vinum,
 & minus lacus feruet, in omnibus ferme prima vis rota
 est. 225 Ceterum de scabro ac latu merito manus ac pe-
 des tenera scilicet & callosa membra dissentiant. Igitur
 hoc modo nulla sensuum frustratio causa carebit. Quod
 si causa fallant sensus, & per sensus opiniones: ita nec in
 sensibus constituenda fallacia est qui causas sequuntur,
 nec in opinionibus quae a sensibus diriguntur sequenti-
 bus causis. Qui insaniunt, alios in aliis vidēt, 226 vt O-
 restes matre in sorore, & 227 Ajax Vlysiē in armato, 228
 vt Athamas & Agave in filiis bestias. Oculis ne hoc mē-
 dacū exprobrabis, an turtis? Qui redundantia fellis au-
 ruginant, amara sunt omnia. Nū ergo gustu prauarica-
 tionē exprobrabis, an valetudine? Omnes itaque sensus
 eueruntur, vt circūueniuntur ad tempus, vt proprie-
 tate fallacia careant. Immo ita ne ipsi quidē causis ad-
 scribendū est fallaciae elegū. Si enim ratione haec acci-
 dunt, ratio fallacia perhiberi non meretur, quod sic fiet
 oportet, mendacium non est. Itaque si & ipsa causa
 infamia liberatur, quanto magis sensus, quibus iam
 & cause libere praecunt: cum hinc potissimum &
 veritas & fides & integritas sensibus vindicanda sit,
 quod non alter reuoluent, quam quod illa ratio man-
 dauit, quae efficiat aliter quid a sensibus renuntiare, quā
 sit in rebus. Quid agis Academicē pro cacissimē: totū vi-
 tū statū eueritis, omnē naturae ordinē turbas, ipsius Dei
 providentiam excaecas, q̄ cum cētis operib' suis intelligē-
 dis, incolendis, dispensandis, fruendisque fallaces. &
 mendaces dominos praefecerit sensus. An nō istis vniuer-
 sa conditio subministratur. An non per istos secunda
 quoque mundo instructio accessit, tot artes, tot ingenia,
 tot studia, negotia, officia, commercia, remedia, con-
 silia, solatia, victus, cultus, ornatusque: omnia totū vitae
 saporem condierunt, dum per hos sensus solus omnium
 homo animal ratione dinoscitur intelligentia capax, &
 ipsius Academicā. 229 Sed enim Plato ne quod testimo-
 niū sensibus signet, propterea & in Phaedro ex Socratis
 persona negat se cognoscere posse semetipsum, vt mo-
 net Delphica inscriptio. 230 Et in Theaeteto admittit sibi
 scire, atq; sentire. 231 Et in Phaedro post mortem differt
 sententiam veritatis, postquam scilicet: & tamen non-
 dū mortuus philosophabatur. Non licet nobis in dubiū
 sensus itos reuocare, & in Christo de fide eorū delibe-
 reret: ne forte dicatur, quod falso Satanā prospectarit
 de caelo praecipitatum: aut falso vocem patris audierit de
 ipso testificatam: aut deceptus sit cum Petri socrum teti-
 git: aut alium postea vnguentū senserit spiritum, quod in
 fespulturam suam acceptauit: alium postea vini lapa-
 rem, 232 quod in sanguinis sui memoriam consecrauit.
 Sic enim & Marcion phantasma eum maluit credere,

torius corporis in illo dedignatus veritatem. Atquin
 ne in Apollolis quidē eius ludificata natura est. Fidelis
 fuit & visus & auditus in monte: fidelis & gustus vini il-
 lius, licet aqua ante, in nuptiis Galligē: & fidelis & ta-
 ctus, exinde creduli Thomae. Recita Ioannis testationē:
 233 Quod vidimus, inquit, quod audiuimus, oculis nostris vidi-
 mus, & manus nostrae contraxerunt, de sermone vite. Falla
 vtrique testatio, si oculorum & aurium & manū sensus
 natura mentiur. 234 Conuertor ad intellectuāliū par-
 tem, quemadmodū illam Plato à corporalibus separa-
 tam haeretis commendauerit, agnitionem ante mortē
 consecutus. 235 At enim in Phaedone: Quid tū erga ipsā
 prudentiae possessionem: Vtrumne impedimentum erit
 corpus, an non, si quis illud socium adsumpserit
 in questionem? Tale quid dico, habet ne veritatem ali-
 quam visio & auditio hominibus, an non? An non
 etiam Poetae haec nobis semper obmullant, quod ne-
 que audiamus certum, neque videamus? 236 Memi-
 nerat scilicet & Epicharmi Comic: Animus cernit, ani-
 mus audit, reliqua surda & caeca sunt. 237 Itaque rur-
 sus: illum ergo ait superflapere, qui mente maxime sapi-
 ar, neque vitionem proponens, neque vllum eiusmodi
 sensum attrahens animo, sed ipsa mente sincera vtens
 in recogitando ad capiendum sincerum quodque
 rerum, si egressus potissimum ab oculis & auribus, &
 quo dicendum sit à toto corpore vt turbante, & non
 permittente anima possidere veritatem, atque prudenti-
 am quando comunicat. Videmus igitur aduersus sen-
 sus corporales aliam portendi paratam, vt multo ido-
 nioiorem, vires scilicet animae, intellectum operantes
 eius veritatis, cuius res non sint coram, nec subiacent
 ant corporalibus sensibus, sed absint longe à com-
 muni conscientia in arcano, & in superioribus, & ap-
 ud ipsum Deum. 238 Vult enim Plato esse qualdam
 substantias inuisibiles, incorporeales, supermundiales,
 diuinas, & aeternas: quas appellat Ideas, id est, for-
 mas exemplares. & causas naturalium istorum manife-
 storum, & subiacentium corporalibus sensibus, & illas
 quidem esse veritates, haec autem imagines eorum. 239
 Reluctante iam haeretica semina Gnosticorum & Val-
 entinianorum? Hinc enim arripiunt differentiam cor-
 poralium sensuum, intellectuāliū vitium, 240 quam
 etiam parabolae decem virginum adtemperant vt quin-
 que stultae sensus corporales figurauerint, stultos videlicet,
 quia deceptui faciles: sapientes autem intellectuāliū
 vitium notam expresseerint, sapientium scilicet,
 quia contingentium veritatem illam arcanam & super-
 nam, 241 & apud pleroma constituta haereticarum Idea-
 rum sacramenta: hoc enim sunt & aīvies, & genealogia
 illorum. Itaque & sensum diuidunt: Et in intellectuāli-
 bus quidem à spiritali suo semine: sensualibus vero ab
 animali, quia spiritalia nullo modo capiat. & illius
 quidem esse inuisibilia: huius vero visibilia, & humilia,
 & temporalia quae sensu conueniantur, in imaginibus
 constituta. 242 Ob haec ergo praeftruximus neque animū
 aliud quid esse, quam animae suggestū & structū: neque
 spiritum extraneum quid, quam quod & ipsa per flatum.
 Ceterum accessioni deputandum, quod aut Deus pos-
 stea, aut diabolus aspiraret. Et nunc ad differentia sen-
 sualium & intellectuāliū non aliud admittimus, quā re-
 rum diuersitates: corporalium & spiritalium visibilibum
 & inuisibilibum, publicarū & arcanarū, quod illa sensui,
 ista intellectui attribuantur? apud animam tamen & i-
 stis & illis obsequio deputatis, quae petinde per corpus
 corporalia sentiat, quemadmodū per animū incorpora-
 lia intelligat, saluo eo, vt etiam sentiat dū intelligit. Nō
 enim & sentire intelligere est, & intelligere sentire est
 At quid erit sensus nisi eius rei quae sentitur intellectus?
 quid erit intellectus nisi eius rei quae intelligitur sensus?
 Vnde ista tormenta crucianda simplicitatis, & suspen-
 dendae veritatis? Quis mihi exhibebit sensū nō intelli-
 gentem quod sentit: aut intellectum non sentientem
 quod intelligit, vt prober alterū sine altero esse? Si corporalia
 quidē sentiuntur, in corporalia vero intelliguntur: rerū
 genera diuersa sūt, nō domicilia sensus & intellectus, id est,

E
 Matth. 17.
 Ioan. 2.
 Ioan. 20.
 Ioan. 1.
 Cap. VIII.
 F
 G
 Matth. 24.
 H

TERTI
OPER

A

non anima & animus. Denique à quo sentiuntur corporalia: Si ab animo, ergo iam & sensualis est animus, non tantum intellectus. Nam dum intelligit, sentit quia si non sentit, nec intelligit. Si vero ab anima corporalia sentiuntur, iam ergo & intellectus est vis animæ, non tantum sensualis. Nam dum sentit, intelligit: quia si non intelligit, nec sentit. Proinde à quo intelliguntur incorporalia: si ab animo, ubi erit anima? si ab anima, ubi erit animus? Quæ enim distant, abesse inuicem debent, cum suis muneribus operantur. Putabis quidem abesse animam ab anima, si quando. Nam ita efficiunt, ut nesciamus nos vidisse quid, vel audisse: nec non audisse, 243 quia alibi fuerit animus adeo contendam, immo ipsam animam nec vidisse, nec audisse quia alibi fuerit cum sua vi, id est, animo. Nam & quam dementit homo, dementit anima, non peregrinante, sed compatiante tunc animo. 244 Ceterum animæ principaliter casus est. Hoc vnde firmatur: quod anima digressa, nec animus in homine inueniatur. Ita illam ubique sequitur, à qua nec in sine subreuant. Quum vero sequitur & addicitur, perinde intellectus animæ addicitur quam sequitur animus cui addicitur intellectus. sit nunc & potior sensu intellectus & potior cognitor sacramentorum, dammodo & ipse propria vis animæ quod & sensus. Nihil mea interest, nisi cum idcirco præfertur sensui intellectus, ut ex hoc quoque operari habeatur, quo potior adfirmatur. Tunc mihi post differentiam etiam prælatio retundenda est, peruentura quoque visque ad potioris Dei persuasionem. 245 Sed DE DEO SVO QVOQUE

B

CAMPO EXPERIEMVR CVM HÆRETICIS. Nunc de animatulus & intellectu non invidiosè præterendo locus. Nam et potiora sunt quæ intellectu attinguntur ut spiritalia, quam quæ sensu, ut corporalia, rerum erit prælatio, sublimiorum scilicet aduersus humiliores, non intellectus aduersus sensum. Quomodo enim præferatur sensui intellectus, à quo informatur ad cognitionem veritatum; Si enim veritates per imagines apprehenduntur, id est, inuisibilia per visibilia noscuntur, quia & Apostolus nobis scribit: 246 inuisibilia enim eius à conditione mundi de substantia eius intellectus visuntur. 247 & Plato hæreticis: Facies oculorum ea quæ apparent, & necesse esse omnino hunc mundum imaginem quamdam esse alterius alicuius, quod sibi videtur intellectus ducere vi sensu & auctore & principali fundamento nec sine illo veritates posse contingi: quomodo ergo potior critico per quem est, quo eget, cui debet totum quod attingit? ita vtrunque concluditur: neque præferendum sensui intellectum; per quod enim quid constat, inferius ipso est, neque separandum à sensu: per quod enim quid est, cum ipso est. [248 Sed ne illi quidem prætereundi, qui vel modico temporis viduant animam intellectu. Proinde enim viâ sternunt postea inducendi eius, sic vi in anima scilicet proueniat intellectus. Volunt infantiam sola anima continet: qua tantummodo viuat, non ut pariter sapiat, quia nec omnia sapiant quæ viuant. 249 Denique arbores viuere, nec tamen sapere, secundum Aristotelem, 250 & si quis alius substantiam animalem in vniuersa communicat, quæ apud nos in homine priuata res est, non modo ut Dei opus quod & cetera, 251 sed vi Dei status quod hæc sola, quam dicimus cum omni instructu suo nasci. Et si ad arbores pronocamur, amplectemur exemplum. Si quidem & illis necdum arbuticulis, sed stipitibus adhuc & furculis etiam nunc, simul de scrobibus oriuntur inest propria vis animæ. Verum pro temporis ratione remittitur coalescens & coadulescens roboti sito, donec ætas adimpleat habitum quo natura fungatur. 252 Aut vnde mox illis & fructes inculantur, & folia formantur, & germina insistantur, & flosculi inornantur, & succi conduntur: si non in ipsis omnis paratura generis quiescit, & paribus promotam grandescit: Inde igitur & sapiunt vnde viuunt, tam viuendi quam sapiendi proprietate, & quidem ab infantia & ipse sua. 253 Video enim & vitem adhuc teneram & impuberem, intelligentem tamen iam opera sua, & volentem alicubi ad-

Rom. I.

C

hæere, cum innixa & innexa proficiat. Denique non expectata rustica disciplina, sine arandine, 254 sine conno, si quid attingerit, vltro amabit 255 & quidem virtuosus amplexabitur de suo ingenio quam de tuo arbitrio properat esse secura. Video & hederas, quantum velis premas, statim ad superata conari, & nullo præcunte suspendi, quod malint patiebibus inuehi textili styli, quam humiteri voluntaria iniuria. Contra quibus de ædificio male est, ut crescendo recedunt, ut refugium sentias ramos aliorum destinat, & animationem arboris de diuortio parietis intelligas, contentæ suavitare, quam ex primordio prouidentissimi fructus edidit, timentis etiam ruinam. Has ego sapientias arborum cur non contendam? Viuant ut Philosophi volunt, sapiant ut Philosophi nolunt: intelligant & infantiam ligni, quo magis hominis, 256 cuius anima velut succulus quidam ex matrice Adam in propagatione ducta, & genitalibus femine focus commendata cum omni sua paratura, pullulabit tam intellectu quam & sensu. 257 Mentior, & de primis infantis ut vitam vagitu salutauit, hoc ipsum se testatur sensisse atque intellexisse quoniam est, omnes simul ibidem dedicans sensus, & luce visum, & sono auditum, & humore guttum, & ære odoratum, & terra tactum. Ita prima illa vox de primis sensuum vocibus, & de primis intellectum pulchritudine cogitur. Plus est quod de profectu lachrymabilis vitæ quidam augurem in conuictorum vocem illam flebilem interpretantur, quod etiam præfrens habenda sit ab ingressu natiuitatis nedum intelligens. 258 Non enim exinde & matrem spiritu probat, & nutricem spiritu examinat, & gerulam spiritu agnoscit, feniens extranea verba, & reculans ignota cubilia, & neminem appetens nisi ex visu: Vnde illi iudicium nouitatis, & mortis, si non sapit: vnde illi & offendit & demulceri, si non intelligit: Mirum satis, ut infantia naturaliter animosa sit, non habens animum: & naturaliter adfectuosa sit, non habens intellectum. 259 At enim Christus ex ore lactantium & paruulorum expediendo laudem nec pueritiam nec infantiam hebetes pronuntiauit: quarum altera cum suffragio occurrit, testimonium ei potior est, altera pro ipso rucidata vitæ vim sentit. [260 Erre itaque concludimus, omnia naturalia animæ vi substantia eius ipsi inesse, & cum ipsa æque proficere, ex quo ipsa censetur. 261 Sicut & Seneca sepe nosse Initia sunt nobis omnium artium & ætatum femina: magisterque ex occulto Deus producit ingenia, ex femibus scilicet insiris, & oculis per infantiam, quæ sunt & intellectus. Ex his enim producentur ingenia. Porto ut frugum seminibus vna generis cuiusque forma est, processus tamen varii. Alia integro statu euadunt, alia etiam meliora respondent, alia degenerant pro conditione cæli & soli, pro ratione operis & curæ pro temporum euentu, pro licentia casuum: ita & animæ licebit semine vni formem, factu multiformem: nam & hic etiam de locis interest. 262 Thebis hebetes & brutos nasci reletum est: 263 Athenis sapientes dicendique acutissimos, vbi penes Colyrum pueri mense citius eloquuntur præcose lingua. 264 Si quidem & Plato in Timæo Mineruam adfirmat, cum urbem illam moliretur, nihil aliud quam regionis naturam prospexisset, talia ingenia pollicitam. 265 Vnde & ipse in Legibus Megillo & Clinie præcipit, condende ciuitati locum procurarent. Sed Empedocles causâ argutat indolis & obruta in sanguinis qualitate constituit, perfectæ ac profectû de doctrina disciplinaque deducit. Tamen vulgata iam res est gentium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt. 266 Sallustius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulsat, mendaces Cretas etiam Apostolus inuit. Foras in & de corpore & de valetudine aliquid accedat. Optimas sapientiam impedit, exilitas expedit, paralytis mentem prodigit, phthisis seruat, quanto magis de accidentibus habebuntur, quæ circa corpulentiam & valentiam vel acunt, vel obtundunt. Acunt doctrinæ, discipline, artes, & experientia, negotia, studia: obtundunt incitiam, ignauia, desidiam, libidines, in experientiam, otium.

Cap. XIX.

D

viuere, cum innixa & innexa proficiat. Denique non expectata rustica disciplina, sine arandine, 254 sine conno, si quid attingerit, vltro amabit 255 & quidem virtuosus amplexabitur de suo ingenio quam de tuo arbitrio properat esse secura. Video & hederas, quantum velis premas, statim ad superata conari, & nullo præcunte suspendi, quod malint patiebibus inuehi textili styli, quam humiteri voluntaria iniuria. Contra quibus de ædificio male est, ut crescendo recedunt, ut refugium sentias ramos aliorum destinat, & animationem arboris de diuortio parietis intelligas, contentæ suavitare, quam ex primordio prouidentissimi fructus edidit, timentis etiam ruinam. Has ego sapientias arborum cur non contendam? Viuant ut Philosophi volunt, sapiant ut Philosophi nolunt: intelligant & infantiam ligni, quo magis hominis, 256 cuius anima velut succulus quidam ex matrice Adam in propagatione ducta, & genitalibus femine focus commendata cum omni sua paratura, pullulabit tam intellectu quam & sensu. 257 Mentior, & de primis infantis ut vitam vagitu salutauit, hoc ipsum se testatur sensisse atque intellexisse quoniam est, omnes simul ibidem dedicans sensus, & luce visum, & sono auditum, & humore guttum, & ære odoratum, & terra tactum. Ita prima illa vox de primis sensuum vocibus, & de primis intellectum pulchritudine cogitur. Plus est quod de profectu lachrymabilis vitæ quidam augurem in conuictorum vocem illam flebilem interpretantur, quod etiam præfrens habenda sit ab ingressu natiuitatis nedum intelligens. 258 Non enim exinde & matrem spiritu probat, & nutricem spiritu examinat, & gerulam spiritu agnoscit, feniens extranea verba, & reculans ignota cubilia, & neminem appetens nisi ex visu: Vnde illi iudicium nouitatis, & mortis, si non sapit: vnde illi & offendit & demulceri, si non intelligit: Mirum satis, ut infantia naturaliter animosa sit, non habens animum: & naturaliter adfectuosa sit, non habens intellectum. 259 At enim Christus ex ore lactantium & paruulorum expediendo laudem nec pueritiam nec infantiam hebetes pronuntiauit: quarum altera cum suffragio occurrit, testimonium ei potior est, altera pro ipso rucidata vitæ vim sentit. [260 Erre itaque concludimus, omnia naturalia animæ vi substantia eius ipsi inesse, & cum ipsa æque proficere, ex quo ipsa censetur. 261 Sicut & Seneca sepe nosse Initia sunt nobis omnium artium & ætatum femina: magisterque ex occulto Deus producit ingenia, ex femibus scilicet insiris, & oculis per infantiam, quæ sunt & intellectus. Ex his enim producentur ingenia. Porto ut frugum seminibus vna generis cuiusque forma est, processus tamen varii. Alia integro statu euadunt, alia etiam meliora respondent, alia degenerant pro conditione cæli & soli, pro ratione operis & curæ pro temporum euentu, pro licentia casuum: ita & animæ licebit semine vni formem, factu multiformem: nam & hic etiam de locis interest. 262 Thebis hebetes & brutos nasci reletum est: 263 Athenis sapientes dicendique acutissimos, vbi penes Colyrum pueri mense citius eloquuntur præcose lingua. 264 Si quidem & Plato in Timæo Mineruam adfirmat, cum urbem illam moliretur, nihil aliud quam regionis naturam prospexisset, talia ingenia pollicitam. 265 Vnde & ipse in Legibus Megillo & Clinie præcipit, condende ciuitati locum procurarent. Sed Empedocles causâ argutat indolis & obruta in sanguinis qualitate constituit, perfectæ ac profectû de doctrina disciplinaque deducit. Tamen vulgata iam res est gentium proprietatum. Comici Phrygas timidos illudunt. 266 Sallustius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulsat, mendaces Cretas etiam Apostolus inuit. Foras in & de corpore & de valetudine aliquid accedat. Optimas sapientiam impedit, exilitas expedit, paralytis mentem prodigit, phthisis seruat, quanto magis de accidentibus habebuntur, quæ circa corpulentiam & valentiam vel acunt, vel obtundunt. Acunt doctrinæ, discipline, artes, & experientia, negotia, studia: obtundunt incitiam, ignauia, desidiam, libidines, in experientiam, otium.

A
 victa. Super hæc si & alia quæ præstant potestates: enim-
 uero præstant. Secundum nos quidem Dominus Deus
 & diabolus emulus, secundum communem autem o-
 pinionem & prouidentia & FATVM & necessitas & for-
 tuna & arbitrii libertas. Nam hæc & Philosophi distin-
 guunt. 267 ET NOS SECUNDVM FIDEM DISSE-
 RENDA SV IAM NOVIMVS TITVLO. Apparet quanta sint quæ
 vnã animã naturam varie collocarint, vt vulgo natu-
 ra deputentur, quando non species sint, sed fortes na-
 turæ, & substantiæ vnus, illius scilicet quam Deus in
 Adam contulit, & matricem omnium fecit: atque adeo
 fortes erant, non species substantiæ vnus, id est, varie-
 tas illa moralis quanta nunc est, tanta non fuerit in ipso
 principe generis Adam. Debeant enim fuisse hæc om-
 nia in illo, vt in fonte nature: atque inde cum tota va-
 rietate manasse, si varietas naturæ fuisset. [268 Quod si
 vniformis natura animæ ab initio in Adam ante tot in-
 genia: ergo non multiformis, quia vniformis per tot in-
 genia iam nec triformis 269, vt ad huc trinitas Valenti-
 niana, cædatur, quæ nec ipsa in Adam recognoscitur.
 Quid enim spiritale in illo: 270 si quia prophetauit ma-
 gnum illud sacramentum in Christum & Ecclesiam:
 Hoc os ex osibus meis, & caro ex carne mea, vocabitur mulier:
 propter ea relinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur
 mulieri suæ, & erunt duo in carnem vnã: hoc postea obue-
 nit, 271 quum in illum Deus amentiam immisit, spiritale
 vim quæ constat Prophecia, si & malum in eo appa-
 ruit transgressiois admittum, nec hoc naturale depu-
 tandum est, quod in ista dicitur serpentis operatus est. Tam
 non naturale, quam nec materiale, 272 quia & materiæ
 fidem iam exclusimus. Quod si nec spiritale, nec quod
 dicitur materiale, proprium in illo fuit. Et si ex materia
 fuisset mali semen, superest vt solum in illo & vnicum
 fuerit naturale, quod censetur animale: quod statu sim-
 plex, & vniforme defendimus. De hoc plane relinquitur
 queri an demutabile debeat credi, quod naturale
 dicatur. 273 Iidem enim conuertibilem negant naturã,
 vt trinitatem suam in singulis proprietatibus figat: quia
 arbor bona malos non ferat fructus, nec mala bonos,
 274 & nemo de spinis metat ficus, & de tribulis vuas
 Ergo si ita est, neque de lapidibus filios Abraham suscita-
 re poterit Deus, nec gemina viperarum facere peni-
 tentiã fructus. 275 Et errant Apostolus scribens, *Eratis*
& vni aliquando tenebræ, & sumus & nos aliquando natura si-
lyra, & in his vni quoque fuisse, sed abuti estis. 276 Sed nun-
 quam discordabunt sententiæ sanctæ. 277 Non dabit
 arbor mala bonos fructus, si non inferatur: & bona ma-
 los dabit: si nõ colatur. Et lapides filii Abraham fient si in
 fidem Abraham formentur. 278 Et gemina viperarum
 fructum penitentiæ facient, si venena malignitatis ex-
 puerint. Hæc etiam vis diuinæ gratiæ, potentior vtiq; na-
 tura, 279 habens in nobis subiacentem sibi liberam ar-
 bitrii potestatem, quod *vniformis* dicitur, quæ cum sit
 & ipsa naturalis atque mutabilis, quoquo verritur, natu-
 ra conuertitur. Inesse autem nobis *vniformis* natu-
 ralius, IAM ET MARCIONI OSTENDIMVS ET HERMO-
 GENE. Quid nunc si & nature conditio sic erit definienda,
 vt duplex determinetur, naturum & innatorum, factu-
 rum & infecturum. Atque ita quod natum factumque
 confiteri, eius natura capiet demutationem, &
 renasci enim poterit & refici. Innatum autem & infec-
 tum immobile stabit. 280 quod cum soli Deo compe-
 tar, vt soli innato & infecto, & idcirco immortali & in-
 conuertibili. absolutum est, ceterorum omnium natu-
 rum atque facturum conuertibilem & demutabilem
 esse naturam, vt & si trinitas animæ ascribenda esset, ex
 mutatione accidentiæ, non ex institutione naturæ de-
 puraretur. 281 Cetera animæ naturalia iam à nobis au-
 duit Hermogenes, cum ipsorum defensione & proba-
 tione, per quæ Dei potius quam materiæ propinqua co-
 gnoscitur. Hinc solummodo nominabuntur, ne præter-
 ita videantur. Dedimus enim illi & libertatem arbitrii,
 vt supra scripsimus, & dominationem rerum, & diuina-
 tionem interdum, seposita quæ per Dei gratiam obue-
 nit ex Prophecia. Itaque ab isto dispositionis retractatu

recedam, vt ordinẽ eius expungam. 282 Definimus animam,
 Dei statu natam, 283 immortalem, 284 corporalem,
 285 effigiatam, 286 substantia simplicem, 287 de suo pati-
 entem, 287 varie procedentem, 289 liberam arbitrii, 290
 accidentis obnoxiam, 291 per ingenia mutabilem, 292 ra-
 tionalem dominatricem, 293 diuintricem, 294 ex vna re-
 dundantem. Sequitur nunc, vt quomodo ex vna redun-
 det, consideremus, id est, vnde, & quando, & quæ ratio-
 ne sumatur. [295 Quidam de cælis deuenisse credunt,
 tanta persuasione, quanta illic indubitate regressuros
 repromittunt, 296 vt Saturnius Menandri Simoniani
 discipulus induxit, hominem affirmans ab angelis fa-
 ctum primoq; opus futile & inualidum, & inabile, in
 terra vermis instar palpitasse, quod consistendi vires de-
 essent. Dehinc ex misericordia summæ potestatis, ad ce-
 lus effigiem nec tamen plene perfectam temere stru-
 ctus fuisset, scintillulam vitæ consecutum, quæ illum ex-
 suscitavit & erexit, & costanti animavit, & post dece-
 lum vitæ ad matricem relectura sit. 297 Sed & Carpocra-
 tes tantundem sibi de superioribus vindicat, vt discipu-
 li eius animas suas iam & Christo, nedum Apollolis &
 persequant, & cū volunt præferat: quas proinde de sub-
 limi virtute conceperint despectice mundipotentium
 principatum, 298 Apelles sollicitas refert animas ter-
 renis cæcis de supercelestibus sedibus ab igneo angelo
 Deo Israelis & nostro, qui exinde illis peccatrice cur-
 su fixerit carnem. 299 Examen Valentiniani semen Sophia
 infulcit animæ, per quod historias atq; milestias æonum
 suorum ex imaginibus visibilibus recognoscunt. Doleo
 bona fide, 300 Platonem omnium hæreticorum condi-
 mentarium factum, 301 illius est n. & in Phædone, quod
 animæ hinc euntes sint illuc, & inde huc, 302 Itē in Ti-
 mæo, quod germina Dei delegata sibi mortalium geni-
 tura, accepto initio animæ immortalis, 303 mortale ei cir-
 cumgelauerint corpus. 304 Tum quod mundus hic ima-
 go sit alterius alicuius, quæ omnia vt fidei commendat.
 305 & Animam retro in superioribus cum Deo egisse in
 commercio Idearum, & inde huc trãfluere, & huc quæ
 retro norit de exemplaribus recensere, nouum elabora-
 uit argumentum, 306 *quælibet vis animæ vniformis*, id est, discen-
 tias reminiscens esse, 307 Venientes enim hinc de ani-
 mas obliuisci eorum in quibus prius fuerint, dehinc
 ex his visibilibus recordari edoctas. Cum igitur huius-
 modi argumento illa insinuentur à Platone quæ hæretic
 mutantur, satis hæreticos repercutiam, si argumẽ-
 tum Platonis elidam. [308 Primo quidẽ obliuionis ca-
 pacem animam non cedam, 309 quia tantam illi cõces-
 sit diuinitatem, vt Deo adæquetur: innatam eam facit,
 quod & solum armate potuisset ad testimoniũ plenæ
 diuinitatis adire immortalẽ, incorruptibile, incor-
 poralem, quia hoc & Deum credidit, inuisibilem, inef-
 figibilem, vniformem, principalem, rationalem, intel-
 lectualem. Quid amplius prosciberet animam, si eam
 Deum nuncuparet? Nos autem qui nihil Deo appēdi-
 mus, hoc ipso animam longe infra Deum expendimus,
 310 quod natam eam agnoscimus, ac per hoc diluionis
 diuinitatis, ex illius felicitatis, vt statum, non vt spiritum.
 Et si immortalem, vt hoc sit diuinitatis, tamẽ pas-
 sibilem, vt hoc sit naturalis, ideoq; & à primordio ex-
 orbitationis capacem, & inde etiam obliuionis affluẽ,
 311 SATIS DE ISTO CVM HERMOGENE. Ceterum quæ vt
 Deus haberi merito possit ex peræquatione omnium
 proprietatũ, Deus nulli passioni subiacet. Ita nec obli-
 uioni, quum tanta sit iniuria obliuio, quãta est gloria
 eius cuius iniuria est; 312 memoria scilicet, quam & ipse
 Plato sensuum & intellectuum salutẽ, 313 & Cicero the-
 saurum omnium studiorum prædicauit. Nec hoc iam
 in dubium deducetur, an tam diuina anima memoriã
 potuerit amittere, sed an quã amiserit, recuperare de-
 nito possit. Quæ non debuit obliuisci, si oblita sit, ne-
 scio an valeat recordari: ita vt nunquam animã nõ Pla-
 tonicæ congruet. Secundo gradu opponam: 314 Natura
 compotem animam facis Idearum illatum, an non im-
 mo natura, inquis. Nemo ergo concedet naturalẽ sci-
 entiam naturalũ excidere, artium, excidet studiorum,

E
Cap. XXII.

F

G
Cap. XXIV.

H

ILL

A

TERTI
OPER

A excidet doctrinarum, disciplinarum, excident fortasse & ingeniorum & affectuum, quæ naturæ videntur, non tamen sunt, 315 quia ut præmissimus, & pro locis, & pro institutionibus, & pro corpulentis, ac valetudinibus, & pro potestatis dominatibus, pro libertatibus arbitrii, ex accidentibus constant. Naturalium vero scientia ne in bestiis quidē deficit. Plane obliuiscetur feritas leo, mansuetudinis eruditione præuentus, & 316 cum toto suggestu iubarum, delictum, fiet Berentis alicuius reginæ, lingua genas eius emaculās: mores bestiam relinquunt, scientia naturalium permanebit. Non obliuiscetur idem naturalium remediolorum, naturalium terrorum, & si de piscibus, & si de placentis regina ei obrulerit, carnem desiderabit: 317 si languenti theriacam composuerit, simiam leo requirer, & si nullum illi venabulum obtinuit, 318 gallum tamen formidabit. Perinde & homini omnium forsitan obliuiosissimo inoblitterata perseverabit sola scientia naturalium, ut sola scilicet naturalis, 319 memor semper manducandi in esurie, & bibendi in siti, & oculis videndum, & auribus audiendum, & naribus odorandum, & ore gustandum, & manu contrectandum. Hi sunt certe sensus, quos Philosophia deprecatur intellectualium prælatione. Igitur si naturalis scientia sensuum permanet, quomodo intellectualium, quæ potior habetur, intercidit? Vnde nunc ipsa vis obliuionis antecedentis recordationem? 320 ex multitudine (ait) temporis. Satis improspecte. Quantitas enim temporis non pertinet ad eam rem quæ innata dicitur, ac per hoc potissimum æterna creditur. Quid enim æternum est, eo quia & innatum est, neque initium, neque finem temporis admittendo, nullum modum temporis patitur: cui temporis modus nullus est, nec vlla demutatione temporis subest, nec eadem multitudine temporis vis est. Si tempus in causa est obliuionis, cur ex quo anima corpori inducitur, memoria delabitur, quasi exinde tempus anima sustineat, quæ sine dubio prior corpore, non fuit utique sine tempore? Ingressa vero corpus, statimne obliuiscitur, an aliquanto post? Si statim & quæ erit temporis nondum supputandi multitudo? infantia scilicet. Si aliquanto post, ergo illo in spatio ante tempora obliuionis memor adhuc ager anima, & quale est ut postea obliuiscatur, & rursus postea recordetur? Quoquo autem tempore illam obliuio inruerit, quantus hic etiam habebitur modus temporis, tota (opinor) vitæ de curio factis non erit ad vertendam memoriam tanti ante corpus cui. 321 Sed rursus Plato causâ demutat in corpus, quasi & hoc fide dignum, ut nata substantia innatæ vim extinguat. Magnæ autem & multæ differentiæ corporum pro gentilitate, pro magnitudine, pro habitudine, pro ætate, pro valetudine. Num ergo & obliuionum differentiæ æstimabuntur? Sed vniuersalis obliuio est, ergo non erit corporalitas multiformis in causa exitus vniuersalis. 322 Multa item documenta, teste ipso Platone, diuinationem anime probauerunt, 323 QVÆ PR O P O S V I M V S IAM HERMOGENI. Sed nec quicumque hominum non & ipse aliquando prælagam animam suam sentit, aut omnis, aut periculi, aut gaudii augurum. Si diuinationi non obstrept corpus, nec memoria (opinor) officiet. In eodem certe corpore & obliuiscuntur anima, & recordantur. Si qua corporis ratio inuit obliuionem, quomodo cōtrariam eius admittet recordationem? quia & ipsa post obliuionem recordatio, memoria recidua est. Quod primæ memoriæ aduersatur, cur non & secundæ refragetur? Postremo qui magis reminiscerentur quam pueruli, ut recentiores anime, ut nondum immerse domesticis ac publicis curis, ut ipsis solis deditæ studiis, quorum discentiæ reminiscentiæ sunt? Immo cur non ex æquo omnes recordamur, cum ex æquo omnes obliuiscamur? Sed tantummodo Philosophi, ne hi quidem omnes. 324 Plato scilicet solus in tanta gentium sylua, in tanto sapientium prato, Idearum & oblitus & recordatus est. Igitur si nullo modo consistit argumentatio ista præcipua, totum illud pariter euersum est, cui accommodata est, ut anima & innata, & in cœlestibus

conuersata, & conscientia diuinorum illic, & inde delatus, & hic recordata crederentur, ad occasiones plane hæreticis subministrandas. [325 Iam nunc regrediar ad causam huius excessus, ut reddam quomodo anime ex vna redundent, quando, & ubi, & ex qua ratione sumantur, de qua specie nihil refert, à Philosopho, an ab hæretico, an vulgo questio occurrat. Nulla inter se professoribus veritatis de aduersariis eius, maxime tam audacibus quom sunt primo isti qui præsumunt, non in vtero concipi animam, nec cum carnis figuratione compingi atque produci, 326 sed & effuso iam partu nondum viuo infanti extrinsecus imprimi. Ceterum semen ex concubitu mulieribus locis sequetur, motuque naturali vegetatum compingescere in solam substantiam carnis: eam editam, & de vteri fornace firmantem, & calore solutam ut ferum ignitum, & ibidem frigida immersum, ita aeris rigor percussam, & vim animale rapere, & vocalem tonum reddere. 327 Hoc Stoici cum Anedimemo, 328 & ipse interdum Platonem, quom dicit: perinde animam extrancam alias & extortem vteri prima adpiratione nascentis infantis adduci, sicut expiratione nouissime duci. Videbimus an sententiam finxerit, 329 ne ex Medicis quidem desunt Hicestus, & natura & artis iux præuicator. Puduit (opinor) illos hoc fatuere, quod semina agnoscerent, 330 At quanto roborator exitus à feminis reuincit, quam probari. In ista namque specie nemo tam idoneus magister, arbiter, testis, quam sexus ipsius. Respondere matres, vosque prægnantes, vosque puerperæ, feriles & masculi taceant, vestra natura veritas queritur, vestra passionis fides continetur, an aliquam in fetu sententiam viuacitatem alienam, de vestro de quo palpant illa, micent latera tota ventris ambitio pulserit, vbiq; ponderis regio mœtetur: an hi motus gaudia vestra sint, & certa securitas, quod ita infantem & viuere confidatis & ludere: an si desierit in quies eius, illi prius pertimescatis: an & audiat iam in vobis, quom ad noui sonum excutitur: an & ciborum vanitates illi desideretis, illi etiam fastidiatis: an & valetudinibus, inuicem comunicatis, ille quidem vique contumeliosus vestris, quib & ipse intus per eadem membra signatur, rapiens sibi iniurias matris. Si liquor ac rubor sanguinis passio est, sine anima non erit sanguis: si valetudo omnis accessio est: sine anima non erit valetudo: si alimonia, inedia, clementia, de-eremēta, pauor, motus, tractatio est anime, his qui fungitur, viuere. Denique desinit viuere, qui desinit fungi. Denique & mortui eduntur, quomodo nisi & viuunt qui autem & mortui, nisi qui prius viuunt? 331 At quia & in ipso adhuc vtero infans trucidatur necessaria crudelitate quom in exitu obliquatus deneget partum, matricida in moriturus. Itaque & inter arma Medicorum & organa est, quo prius patere secreta coguntur toruli temperamento, cum anulo cultrato quo intus membra caduntur anxio arbitrio, 332 cum hebetere vno quo totum pecus adtrahitur violento puerperio. 333 Est etiam ætuum spiculus, quo irregulario ipsa dirigitur celo latrocinio * 334 q u e t u l u s appellant de infanticidii officio, vni que viuētis infantis peremptorium. Hoc & Hippocrates habuit, & Asclepiades, & Erasistratus. & maioris quoque professor Herophilus, & mitior ipse Soranus, certi animal esse conceptum, atque ita miscerati infelicissimæ huiusmodi infantia, ut prius occidatur, ne vicia lanentur. De qua sceleris necessitate nec dubitabat (credo) Hicestus, iam natis animâ superducens ex aeris frigiditatis pulsu, 334 quia & ipsum vocabulum anime penes Græcos de refrigeratione respōdens. Nū ergo Barbare Romanæq; gentes aliter animantur, 335 quia animam aliud quid, quæ Lucretio cognominauerit? 336 Quæ vero nationes sub feruentissimo axe cœsentur, colorē quoq; excoctæ? Vnde illis anima quib. aeris rigor nullus? Tæreo cubicularis ætuis, & omnē illis caloris paratū emētibus necessariā, quas adflari vel maxime periculū est. In ipsis pene balneis fœt' elabit, & statim vagit' auditur. Ceterū si aris rigor thesaur' est anime, 337 extra Germanias, & Scythas, & Alpes & Argæos nemo debuit nasci: At-

Ca. 27
E
F
G
H
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

A quin & populi frequentiores apud orientalem & meridiam
 reperatur, & ingenia expeditiora omnibus Sarmatis
 etiam mente torpentibus. Et animi enim de rigoribus
 scitiores proveniunt, si animae de frigusculis euenirent.
 Cum substantia enim & vis. His ita praestructis, possu-
 mus illos quoque recogitare, 338 qui excocto matris v-
 tero vini aerem hauserunt, Liberi aliqui & Scipiones.
 339 Quod si qui, vt Plato, perinde non putat duas ani-
 mas in vnum conuenire, sicut nec corpora, ego illi non
 modo duas animas in vnum coegestas ostendistem, sicut
 & corpora in foetibus, verum & alia multa cum anima
 consera. 340 daemones scilicet, nec vnus, vt in Socra-
 te ipso: 341 verum & septenarii spiritus, vt in Magdale-
 na: & legionarii numeri, vt in Geraseno: quo facilius
 anima cum anima conferretur ex societate substantiae,
 quam spiritus nequam ex diuersitate naturae. 342 At i-
 dem in sexto Legum, monens cauere ne vitatio femi-
 nis ex aliqua vilitate concubitus labem corpori & a ni-
 mae supparet, nescio de primum magis, an de ista sen-
 tentia sibi exciderit. Ostendit enim animam de femine
 induci, quod curari monet, non de prima aspiratione
 nascentis. Vnde oro te, similitudine animae quoque; pa-
 rentibus de ingenis respondemus 343 secundum Cle-
 antis testimoniu, si no & ex animae femine educimur?
 344 Cur autem & veteres Astrologi genitura hominis ab
 initio conceptus digerebant, non exinde & anima est
 ad quam aequae pertinet, si quid est status. [345] Sed om-
 nis inaequalitas sententiae humanae usque ad Dei terminos:
 in nostras iam lineas gradum colligam, vt quod Philo-
 sophis Medicisque respondi, Christiano probet. De tuo
 frater fundamento fidem adificem: Aspice viuentes v-
 teros sanctissimarum foeminarum, nec modo spirantes
 iam illic infantes, verum etiam prophetae, 346 Ecce
 viscera Rebeccae inquietantur, & longe adhuc partus,
 & caeteris nullus impulsus. Ecce duplex foetus in locis ma-
 tris tumultuatur, & nusquam adhuc populi duo. Por-
 tentosa forsitan perulantia infantia ante certatis quam
 viuentis, ante animosae quam animatae, si tantum modo
 matre subsultando turbasset. At cu partus aperitur, &
 numerus inpicitur, & argutus recognoscitur puto ia
 no animae solummodo probatur infantiam, sed & pu-
 gnae. Derinebatur qui praenerat nasci ad praefecto nec-
 dum plenius edito, tantum manu nato. Et si ipse ani-
 mam de prima aspiratione portabat Platonico more aut
 de aeris rigore carpebat Stoica forma: quid ille qui ex-
 plabatur, qui adhuc intus detinebatur, & forsiam
 detinebat? Nondum (opinor) spirans plantam fratris
 intusaerat, etiam nunc calens matre se priorem prodisse
 cupiebat. O infantem & emulum & validum & olim
 contentiosum! credo, quia viuum, 347 Aspice etiam
 singulares conceptus, & quidem monstruosiores, steriles
 & virginis, quae vel hoc ipso imperfectos edere potuif-
 sent pro euerfione naturae, vt altera feminis stupida, al-
 tera inacta. Decebat si forte sine anima nasci, qui fue-
 rant non rite concepti, sed & illi viuunt, in suo quisque
 vtero. Exultat Elizabeth, Ioannes intus impulerat: glo-
 rificat Dominum Maria Christus intus inuenerat. Ag-
 noscunt matres suos in uicem foetus, agnita mutuo ab
 ipsis vtiue viuentibus, qui non tantum animae erant,
 verum spiritus. 348 Sic & ad Hieremiam legis Dei vo-
 ce: Priusquam te in vtero fingerem noui te Si fingit Deus in
 vtero, & afflat ex primordii forma, & finxit Deus ho-
 minem, & flauit in eum statum vitae: nec nosset autem
 hominem Deus in vtero, nisi totum. Et priusquam exires
 de vulu, sanctificauit te, & mortuum adhuc corpus? vti-
 que nequaquam. Deus enim viuorum, non mortuorum. [349]
 Quomodo igitur animal conceptum simulne confilata
 vtriusque substantia corporis animaeque, an altera ear-
 um precedente: immo simul ambas & concepiti, &
 conficiti, & perficiti dicimus, sicut & promi, nec vllum in-
 teruenire momentum in conceptu quo locus ordi-
 netur. Recogita enim de nouissimis prima: 350 si mors
 non aliud determinatur, quam disunctio corporis a-
 nimaeque, contrarium morti vita non aliud definitur
 quam coniunctio corporis animaeque. si disunctio si-

mel vtrique, substantiae accidit per mortem, hoc debet
 coniunctionis forma mandasse pariter obuientis per
 vitam vtrique substantiae. Porro vitam a conceptu a-
 gnoscimus, quia animam a conceptu vindicamus. Ex-
 inde enim vita quo anima: pariter ergo in vitam com-
 pinguntur, quae pariter in mortem separantur. 351 Tunc
 si alteri primatum damus, alteri secundatum, feminis
 quoque discernenda sunt tempora pro statu ordinis: &
 quando collocabitur corporis semen, quando anima?
 immo si tempora feminu diuidentur, & materiae diuer-
 se habebuntur, ex distantia temporum. Na et si duas spe-
 cies confitebimur feminis, corporalem & animale,
 indiscretas tamen vindicamus, & hoc modo contem-
 porales eiusdemque momenti. Ne itaque pudeat necessitate
 interpretationis. Natura veneranda, est, no erubescen-
 da, 352 Concubitus libido, non conditio foedauit. Ex-
 cessus, non status est impudicus. Siquidem benedictus
 status apud Deum: Crescite, & in multitudine proficite.
 Excessus vero maledictus, adulteria, & stupra, & lupan-
 ariaria. 353 In hoc itaque solemnium sexuum officio, quod
 marem ac foeminam miscet, in concubitu dico communi-
 scimus & animam & carnem simul fungi, animam
 concupiscentia, carnem opera, animam instinctu, car-
 ne actu. Vnico igitur impetu vtriusque, toto homine
 conculsus desumpat in semet totius hominis, habens ex
 corporali substantia humorem, ex animali calorem. Et
 si frigidum nomen est anima Graecorum, quare corpus
 exempta ea frigit? 354 Denique, vt adhuc verecundia mag-
 nis periculis quae probatione, in illo ipso voluptatis vl-
 timae actu quo genitale virus expellitur, nonne aliquid
 de anima quoque sentimus exire, atque adeo marcescimus
 & deugescimus cum lucis detrimento? Hoc erit semen
 animale protinus ex anima destillatione, sicut & virus
 illud corporale semen ex carnis defecatione fidelissima
 primordii exempla de limo caro in Ada. Quid aliud li-
 mus qua liquor optimus? Inde erit genitale virus, 355 ex
 adflatu Dei anima. Quid aliud adflatus Dei, qua vapor
 spiritus? Inde erit quod per virus illud efflamus. Quum
 igitur in primordio duo diuersa atque diuisa limus & fla-
 vis vnum hominem coegissent, confuse substantiae am-
 bae iam in vno semina quoque sua miscuerunt, atque ex-
 inde generi propagando formam tradiderunt, vt & nunc
 duo licet diuersa, etiam vnita pariter effluant, pariter-
 que insinuata sulco & aruo suo, pariter hominem ex v-
 traque substantia effrutent, in quo rursus semet suum
 insit secundum genus, sicut omni conditioni genituali
 praestitutum est. Igitur ex vno homine tota haec anima-
 rum redundantia agitur, obseruante scilicet natura Dei
 edictum: Crescite, & in multitudine proficite. Nam & in
 ipsa praefatione operis vnus: Faciamus hominem, vniuersa
 posteritas pluraliter praedicata est: 356 Et praesint piscibus
 maris: nihil mirum, repropitio segetis in femine.
 [357] Quis ille nunc vetus sermo apud memoriam Platonis
 de animarum reciproco discursu, quod hinc ab-
 euntes eant illuc, & rursus huc veniant & viuunt, &
 dehinc e vita abeant: rursus ex mortuis effici viuos? 358
 Pythagoricos vt volunt quidam diuinus, Albini vt ex-
 istimo, aut Mercurii forsitan Aegyptii. Sed nullus sermo,
 diuinus nisi Dei vnus, quo Propheta, quo Apostoli
 quo ipse Christus in tonitru: 359 multo antiquior Moy-
 ses etiam Saturno non gemitis circiter annis, nedum pro-
 nepotibus eius, certe diuini multo, qui decursus ge-
 netis humani ab exordio mundi quoque per singulas
 natiuitates nominatim temporatimque digessit, satis
 probans diuinitatem operis ex diuinatione vocis. 360
 Si vero Sanius Sophista Platonis auctor est animarum
 de recidiatu reuolubili semper ex alterna mortuorum
 atque viuentium suffeetione, certe ille Pythagoras et si
 bonus cetera, tamen vt hanc sententiam exfrueret, no
 turpimodo, verum etiam temerario mendacio in-
 cubuit. Cognosce qui nescis, & crede nobiscum: mortem
 simulat, subterraneo laritat, septenni se illic patientia
 dānat, inter ea quae de posteris defunctis ad fidem reru
 esse relaturus, ab vnica conscia & ministra matre co-
 gnoscit: vt satis sibi visus est corpulentiam inrepolasse ad

E
 F
 G
 H

Gen. 1.

Gen. 1.

Gen. 1.

Cap. XXVII.

CAP. XXXII

A Indi philosophentur, cur neminem se retro meminit Epicurus, neminem Chrysippus, neminem Zeno, ne ipse quidem Plato, quem forsitan Nestorem credidisset ob mella facundia. [384 Sed enim Empedocles 385 quia se Deum deliravit, idcirco (opinor) dignatus aliquem se heroum recordari, 386 Thānus & pīcis fui, inquit, 387 cur non magis & pepo tā infulsus, & chameleon tā infarsus? Plane vt pīcis, ne aliqua sepultura condicio reputaret, assum se maluit in Aetnā precipitando. Atque exinde in illo finita sit metensomorfosis, vt aestiua cena post assum. Perinde igitur & hic dimicemus necesse est aduersus portentosiorē praesumptionē, bestias ex hominib. & homines ex bestijs reuoluentē.

388 Viderint thāni, licebit, & lapathi, ne plus ridere quam docere cogamur. Dicimus animam humanam nullo modo in bestias posse transferri, 389 etiam si secundum Philosophos ex elementis substantiis censeretur. Sive n. ignis anima, sive aqua, sive sanguis, sive spiritus, sive aer, sive lumen, recogitare debemus contraria quaeq; singulis speciebus animalia: 390 igni quidē ea quae rigent, colubros, stelliones, salamandras, etiam quaecunq; de aemulo producentur elemento, de aqua scilicet, perinde contraria, atq; illa quae arida & exsiccant: denique siccitatibus gaudent locustae, papilionculi, chameleontes: 391 Item contraria sanguini quae carent purpura eius, cochleas, vermiculos, & maiorem pisciū celerum. 392 Spiritui vero contraria quae spirare non videntur, carētia pulmonib. & arterijs, culices, formicas, tineas, & hoc genus minutalia. 393 Item aeri contraria, quae semper subterranēum & subaqueum viuētia carent haultu eius. Res magis quam nomina noueris. 394 Item contraria luminī, quae caeca in totum, vel solis tenebris habent oculos, talpas, vespergines, noctuas. Haec vt ex apparentibus & manifestis substantijs doceam. 395 Ceterum si & atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagorae viderem, & Ideas Platonis offenderem, 396 & enelechias Aristotelis occuparem, inuenirem fors his quoq; speciebus animalia, quae nomine contrarietatis opponerem. Contendo enim, ex quacunq; substantia iupradicta confitisset humana anima, non potuisse eam in tam contraria vnicuique substantia animalia reformari, & censum eis de sua translatione conferre, à quibus excludi ac respū magis haberet, quam amitti & capi nomine huius primae contrarietatis, quae substantiaū status diuinitatem committit, tunc & reliqua per consequentem ordinem cuiusque naturae. Nam & sedes alia humana anima sortita est, & vitas, & in structus, & sensus, & adfectus, & concubitus, & fetus: item ingenia, tum opera, gaudia, taedia, vitia, cupidines, voluptates, valetudines, medicinas, suos politremo & vitae modos, & exitus mortis. 397 Quomodo igitur illa anima quae terris inharebat, nullius sublimitatis, nullius profunditatis intrepida, a seorsu etiam scalarum fatigabilis, submersu etiam piscinarum stragulabilis, aeri postea insultabit in aquila, aut mari postea defulabit in anguilla? Quomodo item pabulis liberalibus & delicatis atque curatis educata, non dico paleas, sed spinas, & agrestes amaritudines frondium, & bestias sterquilinorum vermium etiam venena ruminabit, si in capram transierit, vel in coturnicem, immo & cadauerinam, immo & humanam, sui vtique memor in vrsō & leone? Sic & cetera ad incongruentiam rediges, ne singulis perorandis immoremur. 398 Ipsius animae humanae quisquis modus, quaecunq; mensura, quid faciet in amplioribus longe vel minoribus animalibus? Necesse est enim & corpus omne animam compleri, & animam omnem corpore obduci. Quomodo ergo anima hominis complebit elephantum: quomodo item obduci in culice? si tantum extenderetur aut contraheretur, profecto periclitabitur. Et ideo aditico, quod nulla ratione capax est huiusmodi translationis in animalia, nec modulis corporum, nec ceteris naturae suae legibus adaequantia. 399 Nunquid ergo demutabitur secundum qualitates generum, & vitam eorum contrariam humanam vitam, facta &

ipsa contraria humana per demutationem? Enimvero si demutationem capit mittens quod fuit non erit quae fuit: & si quae fuit, non erit, soluta est. 400 *μετενοματισ*, non adscribenda scilicet ei animae, quae si demutabitur, non erit. Illius enim *μετενοματισ* dicitur, quaecunq; eam in suo statu permanendo pateretur. Igitur si nec mutari potest, ne non sit ipsa, nec permanere in statu, quia contraria non capit: quaro adhuc causam aliquam fide dignam huiusmodi translationis. 401 Nam etsi quidam homines bestijs adaequantur, pro qualitatib. morum, & ingeniorum, & adfectuum, quia & Deus, 402 *Adsimilatus est*, inquit, *homo irrationabilibus iumentis*: non ideo milui ex rapacibus fient, & canes ex spurcis, & paterae ex acerbis, aut oues ex probis, & hirundines ex garrulis, & columbae ex pudicis, quasi eadem substantia animae vbiq; naturam suam in animalium proprietatibus repetat. Aliud est autem substantia, aliud natura substantia. Si quidem substantia propria est rei cuiusque, natura vero potest esse communis. Sulfice exemplum. Substantia est lapis, ferrum: duritia lapidis & ferri, natura substantiae est. Duritia communicat, substantia discordat. Mollitia lanae, mollitia plume, patiant naturalia earum, substantia non pariant. Sic & si seua bestia vel proba vocetur homo, sed non eadem anima. Nam & tunc natura similitudo notatur, cum substantia dissimilitudo conspicitur. Ipsum enim quod hominem similem bestiae iudicas, confiteris animam non eadem similem, similem dicendo non ipsam, sic & diuina pronuntiatio sapit, pecudibus adaequans hominem natura, non substantia. Ceterum nec Deus hominem hoc modo notasset, si pecudem de substantia nosset. Etiam quū iudicii nomine vindicatur hoc dogma, quod animae humanae pro vita & meritis genera animalium fortiantur, iugulanda quaeque in occisoria, & subigenda quaeque in famulatoijs, & fatiganda in operarijs, & foedanda in immundis, proinde honoranda, & diligenda, & curanda, & adpetenda in speciosissimis, & probissimis, & vtilissimis & delicatissimis: & hic dicam: si demutantur, non ipsae dispungentur quae merebuntur. Et euacuabitur ratio iudicii, si meritorum deerit sensus. Deerit autem sensus meritorum, si status vertit animarum. Vertit autem status animarum, si non eadem perseuerauerint. Aequae si perseuerauerint in iudicium, 404 quod & Mercurius Aegyptius nouit, dicens animam digressam à corpore non refundi in animam vniuersi, sed manere determinatam, vt rationem (inquit) patri reddare eorum quae in corpore gesserit. Volo iudicij vtq; diuini iustitiam, grauitatem, maiestatem, dignitatem recensere, si non sublimiore fastigio praesidet humana censura, plenior vtriusque sententiae honore poenarum & gratiarum, feruor in vlciscendo, & liberalior in largiendo. Quid putas futuram animam homicidae: aliquid (credo) pecus lanienae & macello destinata, vt perinde iuguletur quia & ipsa iugulauerit: perinde decorietur, quia & ipsa despoliauerit: perinde in pabulum proponatur, quia & ipsa bestijs insecerit os, quas in syluis & aruis trucidauerit. Si ita iudicabitur, nonne illa anima plus solatii quā supplicij relatura est? quod funis inter coccos pretiosissimos inuenit, 405 quod condimentis Apicianis & Iurconianis humatur, quod mentis Ciceronianis infertur, quod lancibus splendidissimis Syllanis effertur, quod exequias conuiuium patitur, quod à coequalibus deuoratur potius quam à miluis, & lupis, vt in hominis corpore tumulata, & in suum genus regressa refluxit videretur: exultans aduersus humana iudicia, si ea expecta est. 406 Namque illa sicutarium varijs & exquisitis, etiam praeter naturam eruditus fetis dissipant, & quidem viuētem, immo nec facile morientem curata mora finis ad plenitudinem poenae. Sed etsi anima praefugerit, vltimo gladio, ne corpus quoque euaserit ferrum, nihilominus iugulo vtroque confossis costisque transfixis, compensatio proprii facinoris exigitur. Inde in ignē datur, vt & sepultura puniatur. Aliter denique non licet, nec tanta est rogi cura vt reliquias aliae bestiae inueniatur. certe

E

F

CAP. XXXIII

G

H

Rom. 13.

A
Rom. 13.

B

C

CAP. XXX IV.

D

nec ossibus parcutur, nec cineribus indulgetur, nuditate plectendis. Tanta est apud homines homicidii vindicta, quanta ipsa quae vindicatur natura. Quis non praeferat seculi iustitiam, quam & Apostolus non frustra gladio armata contestatur, quae pro homine laeviendo religiosa est? Si ceterorum quoque scelerum mercedem cogitemus, paribula, viuicomburia, culleos, & vncos, & scopulos, cui non expedit apud Pythagoram & Empedoclem sententiam pari? Nam & qui laboribus atque seruitutis puniendi, in asinos utique & mulos recorporabuntur, quantum sibi de pistinis & aquilegis rotis gratulabuntur, si metallorum, & ergastulorum, & operum publicorum, ipsorumque carcerum, licet otiosorum, recordentur. Perinde qui integre morati commendauerint iudici vitam, quae praemia sed potius inuenio supplicia. Nimirum magna merces bonis in animalia quae cunctae restitui. 407 Pauum se meminit Homerus, Ennio somniantes: sed Poetis nec vigilantibus creda est pulcherrimus paucus, & quo velit colore cultissimus, sed tacent pinnae, sed displicet vox. Et Poetae nihil aliud quam cantare malunt. Damnatu est igitur Homerus in pauum, non honoratus. Plus de seculi remuneratione gaudebit, pater habitus liberalium disciplinarum ut malit fame suae ornamenta, quam gaudeat. Age nunc, ut Poetae in paucos vel in cynos transeat, si vel cynis decora vox est? 408 quod animal indues viro iusto Deioeae quam bestiam integre feminae Didoni: quam volucrum patetia, quam pecudem sanctimoniam, quem piscem innocentia fortientur? Omnia famula sunt hominis, omnia subiecta, omnia mancipata. Si quid horum futurum est diminoratur illic ille cui ob merita vitae imagines, statuae, & tituli, honores publici, privilegia reprehenduntur, cui curia, cui populus suffragiis immolat. O iudicia diuina post mortem humanis mendiciorum, contemptibilia de penis, fastidibilia de gratiis quae nec pessimi metuant, nec optimi cupiant: atque magis selesti, quam sancti quoque properabunt illi, ut iustitiam scelerum eudant, isti ut tardius ea capiatur. Benefilosophi docent, vtiliter suaderis leuiora post mortem supplicia vel premia. Cum si quod iudicium animas manent, grauius debeat credi in dispensatione vitae, quam in administratione: quia nihil plenius, quam quod extremus: nihil autem plenius, quam quod diuinus. 409 Deus itaque iudicabit plenus, quia extremus per sententiam aeternam tam supplicium quam refrigerium, nec in bestias, sed in sua corpora reuertentibus animabus. Et hoc semel & in eum diem quem solus pater nouit, ut pendula expectatione sollicitudo fidei probetur, semper diem obseruans dum semper ignorat, cotidie timens quod quotidie sperat. 410 Nulla quidem ad hodiernum dementia huiusmodi sententia erupit sub nomine heretico, quae humanas animas refingat in bestias. Sed necessitate haec quoque speciem intulimus & exclusimus, ut superioribus coherent, quo perinde in pauone tundetur Homerus, sicut in Pythagora Euphorbus: atque ita hac etiam metempsychosis sine metempsychosis reperculsa, illa rursus cedere: quae aliquid hereticis subministrat. 411 Nam & Simon Samaritanus in Actis Apostolorum redemptor Spiritus sancti, posteaquam datus ab ipso cum pecunia sua, interitum frustra fleuit, conuersus ad veritatis expugnationem, quasi pro solatio vltionis, sultus etiam artis lucubris, ad praestigias virtutis alicuius 412 Helenam quandam Tyriam de loco libidinis publicae eadem pecunia redemit, dignam sibi mercedem pro Spiritu sancto: & se quidem fingit summum patrem, 413 illam vero iniectione suam primam qua eiecerat angelos & archangelos cedere huius eam propositi compotem exilisse de patre, & in inferiora desultasse: atque illic prauento patris proposito, angelicas potestates genuisse ignatas patris artificis mundi huius, ab his perinde animo retentam ne digressa ea alterius genimina viderentur. Et idcirco omni contumelia additam, ut nusquam discedere depreciam libere, humanae quoque formae succidisse, velut vinculis carnis coercendam, ita multis aenis per alios ac alios habitus femininos volutatum etiam illam Helenam

fuisse 414 extrosissimam Priamo, & Stesichori postea oculis, quem & excaecasset ob conuiuium carminis, dehinc reluminasset ob satisfactionem landis. Proinde migrantem ea de corporibus in corpora, postrema decoratione sub titulo prostitisse Helenam vltior. Hanc igitur esse otum perditam, ad quam descendit pater summus, Simon scilicet, & primam recuperata ea & recitata nescio humeris an feminibus, exinde ad hominum respexerit salutem, quasi per vindictam liberandorum ex illis angelicis potestatibus, quibus fallendis & ipse configuratus aequo hominibus & hominem eminentis, in Iudaea quidem filium, in Samaria vero patrem gesserit. O Helenam inter poetas & hereticos laborantem, tunc adulterio, nunc stupro infamem, nisi quod de Troia gloriosius eruitur quam de Iupani, mille nauibus de Troia, nec mille denariis forsitan de Iupani. Erubescit Simon tardior in requirendo, inconstanter in retrahendo. At Menelaus statim insequitur amissa, statim repetit erepta decennii praelio extorquet, non latens, non fallens, non caullabundus. Vereor ne ille magis pater fuerit, qui circa Helene recuperatione & vigilantibus & audentibus & diutius laborauerit. 415 Sed non tibi soli metempsychosis hanc fabulam infutuxit, inde etiam Carpoctates vitur 416 pariter Magus, 417 pariter fornicarius, etiam Helenam, quid nisi eum propter omnimoda diuinam & humane disciplinae euestione constitutendam recorporari animas adseuerauerit. Nulli enim vitam ista raro fieri, nisi vniueris, quae arguunt eam, expunctis: quia non natura quod malum habeatur, sed opinione. Itaque metempsychosis necessitate imminere, si non in primo quoque vitae huius commeatu omnibus in licitis satisfiat. Relicet facinora tributa sunt vitae. Ceteri totiens animam reuocari habere, quotiens minus quid intulerit, reliquaque delictorum donec exoluat nouissimum quadrante, detusa identidem in carcerem corporis. Huc enim temerata tota illa allegoria Domini certis interpretationibus relucet, & primo quidem simpliciter intelligendam. 419 Nam & ethnicus homo aduersarius noster est, incedens in eadem viae communis. Ceterum oportebat nos de mundo exire, si cum illis conuerti non liceret. Hinc ergo bona animi praestes iubet. Diligite enim inimicos vestros (inquit) 420 orate pro maledicentibus vos, ne aliquo commercio negotiorum iniuria prouocatus, abstahat te ad iustitiam, & in custodiam delegatus ad exsolutionem totius debuit arteris. 421 Tu si in diaboli transferatur aduersarii mentio ex obseruatione comitante, cum illo quoque moneis eam inire concordiam, quae deperitur ex fide conuentione: pactus es enim renuntiare ipsi, & pompa & angelis eius. Coeuit inter vos de isto. Hac erit amicitia obseruatio sponsionis, ne quid eius postea refamas, ex his quae ei cerasisti, quae illi reddidisti, ne te frustra doretur, ut pacti transgressorem iudici Deo obiciat, 422 (sicut eum legitimus alibi sanctorum criminatorem, 423 & de ipso etiam nomine diaboli delatore) & iudex te tradat angelo executionis, & ille te in carcerem mander infernum, vnde non dimittaris, 424 nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expenso. Quid his sensibus aptius? quid his interpretationibus verius? Ceterum apud Carpoctatem si omnium facinorum debitor anima est, quis erit inimicus & aduersarius eius intelligendus? sciendo, mens melior, quam illa in aliquid innocentiae impigerit, adigenda rursus, ac rursus in corpus, donec in nullo rea deprehendatur bonae vitae. 425 Hoc est ex malis fructibus bonam arborem intelligi, id est, ex pessimis praecipis doctrinam veritatis agnosci. Spero huiusmodi hereticos Heliae quoque inuadere exemplum, tanquam in Ioanne sic representari, ut metempsychosis patrocineretur pronuntiatio Domini: Helias iam venit, & non cognouerunt eum: Et alibi: 426 Et si vultis audire, hic est Helias qui venturus est. Nihil ergo & Iudaei ex opinione Pythagorica consuebant Ioannem, Tu es Helias, & non ex praedicatione diuina: 427 Et ecce mittam vobis Heliam Thebiten. Sed enim metempsychosis illorum reuocatio est animae iam praedem morte fundata, & in aliud corpus iterata. Helias autem non ex decessione vitae, sed ex translatione veteris est

TERTIUM
OPERUM

E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

A nec corpori restituendus, de quo nō est exēptus, sed mūdo reddendus, de quo est translatus, nō ex postliminio vitæ, sed ex supplemento Prophetiæ, idem & ipse & sui nominis & sui hominis. 428 Sed quomodo Helias Iohannes habes angeli vocem: *Et ipse* (inquit) *præcedet coram populo in virtute & in spiritu Helie*, non in anima eius, nec in carne. Hæc enim substantiæ sui cuiusque sunt hominis. Spiritus vero & virtus extrinsecus conferuntur ex Dei gratia, ita & transferri in alterum possunt ex Dei voluntate, ut factum est retro de Mosei spiritu. [429 In has quæstiones inde opinor excessimus, quo nunc revertendum est. Constitueramus animam in ipso, & ex ipso ferri homine, & vnum esse à primordio semen, sicut & carnis in totum generis examen, 430 propter amulas scilicet opiniones Philosophorum & hereticorum, & illum sermonem Platonis veterosum. Nunc ordinem sequentium exinde tractatū teximus. Anima in vero feminata pariter cum carne, pariter cum ipsa foritur & sexum, ita pariter ut in causa sexus neutra substantia teneatur. Si enim in feminibus vtriusque substantiæ aliquā intercapedinem eorū cōceptus admitteret, ut aut caro, aut anima prior feminaretur, esset etiam sexus proprietatem alteri substantiæ adscribere per temporalem intercapedinem feminum: ut aut caro animæ, aut anima carni inculperet sexū: 431 quoniam & Apelles, non pictor, sed hereticus, ante corpora constituens animas viriles ac muliebres, sicut à Philomena didicit, vtiq; carnem ut posteriorem ab anima facit accipere sexū. Et qui animam post partum carni superducunt, vtiq; ante formatæ matris aut feminam de carne fexum præiudicant animæ. Vtriusque autem substantiæ indiffereta femina & vniū suffulio eorum communē subeunt generis euentum, 432 qua lineas duxerit quæcunq; illa est ratio naturæ. Certe & hic est primordiorum forma testatur, quū masculus temporis effingitur, prior enim Adam: femina aliquanto serius, posterior enim Eva. Ita diu caro informis est, qualis ex Adæ latere decerpta est, animal tamen & ipsam, quia & illam tunc Adæ portionem animal agnoscit. 433 Ceterum & ipsam Dei adflatus animallet, si non ut carnis, ita & animæ ex Adam tradidisset in feminam. [434 Omnem autem hominis in vtero serendi, fruendi, fingendi paraturam 435 aliqua vitæ potestas diuinæ voluntatis ministra modularur, quamcunq; illam rationem agitare sortita. Hæc æstimando 436 etiam supersticio Romana Deam finxit Alemonam alendi in vtero fetus. Et Nonam & Decimam à sollicitioribus mensibus, & Partulam, quæ partum gubernet, & Lucinam, quæ producat in lucem: nos officia diuina angelos credimus. Ex eo igitur fetus in vtero homo, à quo forma completa est. 437 Nam & Moyse flex tunc aborsus reum talionibus iudicat, quum iam hominis est causa, quum iam illi vitæ & mortis status deputatur, quum & fato iam inscribitur, & si adhuc in matre viuendo, cum matre plurimum communicat sortem. Dicam aliquid & de temporibus animæ nascens, ut ordinem de curram: 438 legitima natiuitas ferme decimi mensis ingressus est. Qui numeros ratiocinantur, & 439 decuriam numerū, ut exinde reliquorū parentum colunt, denique perfectorem natiuitatis humanæ. Ego ad Deum potius argumentabor hunc modum temporis, ut decem menses decalogo magis inuagurentur hominem, ut tanto tēporis numero nascamur, quanto disciplina numero renascimur. Sed & cum primo mense natiuitas plena est, facilius quam octauo, honorem sabbati agnoscam, ut quoto die dedicata Dei condito, toto mense interdum producat Dei imago. Concessum est properare natiuitati, & tamen idonee occurrere in hebdomadem, in auspicia resurrectionis, & requieris, & regni: deo odoas non creat. tunc enim nuptia non erunt. Societatem carnis acque animæ iam dudum commendauimus à concretionē feminum ipsorum vsque ad signenti perfectionem. Proinde nunc & à natiuitate defendimus, imprimis q̄ simul crescunt, sed diuersa ratione pro generum conditione, caro modulo, anima ingenio, caro habitu, anima sensu, Ceterū

animam substantia crescere negandum est, ne etiam decretere substantia dicatur, atq; ita & defectura creditur. 440 Sed vis eius in qua naturalia peculia constituta retinentur, saluo substantiæ modulo, quo à primordio inflata est, paulatim cum carne producit. Constitue certum pondus auri vel argenti rudem adhuc massam, collectus habitus est illi, & futuro interim minor, tamē continens intra lineam moduli rotum quod natura est auri vel argenti. Dehinc cum in laminam massa laxatur, maior efficitur initio suo per dilatationem ponderis certi, non per adiectionem, dum extenditur, non dum augetur. Et sic quoque augetur dum extenditur: licet enim habitu auget, cum statu non licet. Tunc & splendore ipse prouehitur auri vel argenti, qui fuerat quidem & in massa, sed obscurior, non tamen nullus. Tunc & alijque alij habitus accedunt pro facilitate materie, qua duxerit eā qui agit, nihil cōferens modulo, nisi effigie. Ita & animæ crementa reputanda, non substantia, sed prouocatiua. [441 Quamquam autem & retro præstruxerimus omnia naturalia animæ ipsi substantiæ in esse pertinentia ad sensum & intellectū, & ex ingenito animæ sensu, sed paulatim per ætatis spatia procedere, & varie per accidentia euadere, pro artibus, pro institutis, pro locis, pro dominatricibus potestatis: quod tamē faciat ad carnis animæque propolitam nunc societate, pubertatem quoq; animalem cum carnali dicimus cōuenire, pariterque & illam suggestu sensuum, & istam processu membrorum exurgere à quatuordecimo fere anno: 442 non quia Aesclepiades inde sapientiam supputat, nec quia iura ciuilia ab hinc agēdis rebus adtemperant, sed quod & hæc de primordio ratio est. Si enim Adam & Eva ex agnitione boni & mali pudenda regere senserunt, ex quo idipsum sentimus agnitionem boni & mali profitemur. Ab his autem annis & suffusior & veltitior sexus est, & concupiscentia oculis arbitris vtiuntur, & cōmunicat placitum, & intelligit quæ sint, & fines suos adinstat scilicet contagionis pruriginē accingit & hominem de paradiso integritatis educit, exinde scabida etiam in ceteras culpas & delinquendi non naturales, cum iam non ex insulato natura, sed ex vitio. Ceterū proprie naturalis concupiscentia vnica est alimētorum solummodo, quam Deus in primordio cōtulit. 443 Ex omni ligno (inquit) *ederis*. Et secundæ post diluuiū genitura supermensus est, *Eccē dedi vobis omnia in escam tanquam holera feni*. prospectum non tam animæ quam carni, est propter animam. 444 Auferenda est enim argumentatoris occasio, qui quod anima desiderare videatur alimenta, hinc quoque mortalem eam intelligi cupit, quæ cibis sustineatur, denique derogatis eis enigescat, postremo subtractis intercidat. Porro non solum proponendum est quoniam ea desideret, sed & cui, & si propter se, sed & cur, & quando, & quoniam vsque: tum quod aliud est, natura desiderare, aliud necessitate, secundum propriam, aliud in causam. Desiderabit igitur cibos anima, sibi quidem ex causa necessitatis, carni vero ex natura proprietatis. Certe enim domus animæ caro est, & inquilinus carnis anima. Desiderabit itaque inquilinus ex causa, & necessitate huius nominis profutura domui, toto inquilinatus sui tempore, non ut ipse substruendus, nec ut ipse gloriantus, nec ut ipse tibi inandus, sed tantummodo continendus: quia non aliter contineri possit quam domo fulta. Alioquin licebit animæ dilapsa domo ex destitutione propriorum subsidiarum incolumi abire, habenti sua firmamenta & proprie conditionis alimenta, immortalitatem, rationalitatem, sensualitatem, intellectualitytē, arbitrii libertatem. [445 Quæ omnia natiuitus animæ conlata idem qui in primordio inuidit, nunc quoque obumbrat, acque deprauat, quominus aut vltro proficiantur, aut qua oportet administrantur. Cui enim hominum non adheret spiritus nequam, ab ipsa etiam ianua natiuitatis animas aucupabundus, vel qua inuitatus, 446 tota illa puerperii superstitione? Ita omnes idolatria obsterice nascuntur, dū ipsi adhuc vteri insulis apud idola cōfectis redimiri, genimina sua demoniorū cādidata

E
F
G
H
Cap. XXXVII.
Gen. 3.
Gen. 9.
Cap. XXXIX.

A

noftrentur, 447 dum in partu Lucinae & Dianae euatur, 448 dum per totam hebdomadam lunoni mens proponitur 449 dum vltima die fata scribunda aduocantur, dum prima etiam constitutio infantis super terram 450 Statinae Deae sacrum est. Quis non exinde aut totum filii caput reatu vouet, aut aliquem excipit crinem, aut tota nouacula profecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obligat, pro gentica, pro auita, pro publica, aut priuata deuotione. Sicigitur & Socratem puerum adhuc spiritus daemonicus inuenit. Sic & omnibus genii deputantur 451 quod daemouum nomen est, adeo nulla ferme natiuitas munda est, vtrique ethnicorum. Hinc enim & Apollolus ex sanctificato alterutro sexu sanctos procreari ait, tam ex feminis prerogatiua quam ex institutionis disciplina. 452 (Ceterum inquit) immundum nascitur, quasi designatos tamen sanctitatis, ac per hoc etiam salutis, intelligi volens fidelium: filios vt huius spei pignora matrimoniis quae retinenda censuerat patrocinarentur. Alioquin meminerat Dominicae definitionis, Nisi quis nascatur ex aqua & spiritu, non introibit in regnum Dei, id est, non erit sanctus. [453 Ita omnis anima conuque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur: tandiu immunda, quamdiu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda recipiens ignominiam suam ex carnis societate. Nam est caro peccatrix 454 secundum quam incedere prohibemur, cuius opera damnantur concupiscentis aduersus spiritum, ob quam carnales notantur infamia, 455 non tamen suo nomine caro infamis. Neque enim de proprio sapit quid, aut sentit, ad suadendam vel imperandam peccatellam: quidni quae ministerium est? Et ministerium, non quale seruus vel minor amicus animalis nomine, sed quale calix vel quid aliud eiusmodi corpus, non anima. Nam & calix ministerium sitientis est; nisi tamen qui sitit, calicem sibi accommodarit, nihil calix ministrabit. 456 Adeo nulla proprietates hominis in choico, necita caro homo tanquam alia vis animae, & alia persona, sed res est alterius plane substantiae, & alterius conditionis, addita tamen animae vt supellex, vt instrumentum in officina vitae. Caro igitur increpatur in scripturis, quia nihil anima sine carne in operatione libidinis, gula, violentiae, saeuitiae, idololatriae, ceterisque carnalibus non sensibus, sed effectibus. 457 Denique sensus delictorum, etiam sine effectibus imputari solent animae. Qui videt mulierem ad concupiscentiam, iam adulterauit in corde. Ceterum quid caro sine anima, perinde in operatione probitatis, iustitiae, tolerantiae, pudicitiae. Porro quale est, vt cui nec bona documenta propria subscribas, ei crimina adpingas: sed ea per quam delinquitur, conuenitur, vt illa à qua delinquitur, oneretur, etiam in ministerii accusationem. Grauior inuidia est in praesidem, cum officia pulsantur: plus caditur qui iubet, quando nec qui obsequitur, excusatur. [458 Malum igitur anima, praeter quod ex obuentu spiritus nequam superstruitur, ex originis vitio antecedit, 459 naturae quodammodo. Nam, vt diximus, naturae corruptio alia natura est, habens suum Deum & patrem, ipsam scilicet corruptionis auctorem: vt tamen insit & bonum anima illud principale, illud diuinum atque germanum, & propterea naturale. Quod enim à Deo est, non tam extinguitur, quam obumbratur. Potest enim obumbrari, quia non est Deus; extingui non potest quia à Deo est. Itaque sicut lumen aliquo obstaculo impedita manet, sed non compatet si tanta densitas obstaculi fuerit: Ita & bonum in anima à malo oppressum pro qualitate eius, aut in totum vacat ocula salute, aut qua datur radiari inuenta libertate. Sic pessimi & optimi quidam, & nihilominus vnum omnes animae genus: sic & in pessimis aliquid boni, & in optimis non nihil pessimi. Solut enim Deus sine peccato, 460 & solus homo sine peccato Christus, quia & Deus Christus. Sic & diuinitas animae in praesagia erumpit ex bono priore, & conscientia Dei in testimonium prodit. 461 Deus bonus est, Deus videt, & Deo commendat: propterea nulla anima sine crimine, quia nulla sine bo-

B

Ioan. 3. Cap. XL. Rom. 5.

C

Matth. 5.

Cap. XL.

D

ni femine. Proinde cum ad fidem peruenit reformata 462 per secundam natiuitatem ex aqua & superina virtute, detracto corruptionis pristinae auro coram lucem suam conspicit. Excipitur etiam à spiritu sancto, sicut in pristina natiuitate à spiritu profano. Sequitur animam nubentem spiritui caro, vt dotalis mancipium, & iam non animae famula, sed spiritus. O beatum conuictum, si non admiserit adulterium! [463 De morte iam superest, vt illic materia ponat, vbi ipsa anima consummat, 464 quamquam Epicurus vulgari fati opinione negarit mortem ad nos pertinere. Quod enim dissoluitur (inquit) sensu caret, & quod sensu caret, nihil ad nos. Dissoluitur autem & caret sensu, non ipsa mors, sed homo, qui eam patitur. At ille ei dedit passionem, cuius est actio. Quod si hominis est pati mortem dissoluitur corpore, & perempticem sensus, quam in eptum vt rana vis ad hominem non pertinere dicitur: 466 Multo coactius Seneca: Post mortem (ait) omnia finitur, etiam ipsa. Hoc si ita est, iam & mors ad semetipsam pertinebit, si & ipsa finitur. Eo magis ad hominem, in quo inter omnia finiendo, & ipsa finitur. Mors nihil ad nos, ergo & vita nihil ad nos. Si enim quod dissoluitur praeter nos, etiam quod compingitur extra nos. Si ademptio sensus nihil ad nos, nec adeptio sensus quicquam ad nos: sed mortem quoque interimit, quia & anima in nobis vt depositum habitat. & vt de alia provincia animae, ita de morte tractabitur, ad quam vel ipsi pertinemus, si ad nos illa non pertinet. 466 Denique nec speculum eius somnus, aliena materia est. [467 De somno prius disputemus; post, mortem qualiter anima decurrat. 468 Non vtrique extra naturale est somnus, vt quibusdam Philosophis placet, cui ex his cum deputant causis, quae praeter naturam haberi videntur. 469 Stoici somni resolutionem sensibilibus vigoris affirmant. 470 Epicurei diminutionem spiritus animalis, 471 Anaxagoras cum Xenophane de deficiencia, 472 Empedocles & Parmenides refrigerationem, Strato segregationem coacti spiritus, Democritus indigentia spiritus, 473 Aristoteles marcoré circi cordialis caloris. Ego ne nunquam ita dormisse praesumo, vt ex his aliquid ignosciam. Neque enim credendum est, de deficiencia esse somnum, contrarium potius deficienciae, quae scilicet tollit. Si quidem homo somno magis reficitur quia fatigatur. Porro nec semper ex fatigatione concipitur somnus, & tamen eum illa est, illa iam non est. Sed nec refrigerentia admittat, aut marcoré aliquem caloris, cui adeo corpora somno concalescant: & dispensatio ciborum per somnum non facile procederet calore properabili, & rigore tardabili, si somno refrigeraremur. Plus est, quod etià sudor digestionis astutis est index. Denique concoquere dicimur, quod calor non frigidus operatio est. Proinde deminutione animalis spiritus, aut indigentiam spiritus, aut segregationem coacti spiritus, immortalis anima non finit credi. Perit anima si minoratur. Superest si forte cui Stoicis resolutionem sensibilibus vigoris somnum determinemus, quia corporis solus quietem procurer, non & animae. Anima enim vt semper mobilem & semper exercitam nunquam succedere quieti, alienae scilicet à statu immortalitatis: nihil enim immortale sine operis sui admittit. Somnus autem finis est operis. Denique corpori cui mortalitas competit, et soli quies sine operis adulari. Qui ergo de somni naturalitate dubitabit, habet quide Dialecticos in dubiis decedentes tota naturalium & extranaturalium discrecionem, vt & quae putauerit citra naturam esse, naturae vindictam sciat posse, à qua ita esse sortita sunt, vt citra eam haberi videantur, & vtrique aut natura omnia, aut nulla natura. Apud nos autem id poterit audiri, quod Dei conspectio suggerit auctoris omnium de quibus quaeritur. Ceterum enim si quid est natura, rationale aliquod opus Dei esse. 474 Porro somnum ratio praet, tam aptum, tam vilem, tam necessarium, vt absque illo nulla anima sufficiat, recreatorem corporum, redintegratorem vitium, probatorem veletudinum, pacatorem operum, medicum laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit.

TERTIUM OPERUM

A
Gen. 1
Gen. 19
B
C
Cap. XLV
D
Cap. XLVI
H

facit, auferens rerum et iam calorem. Quod si vitale, salutare, auxiliare somnus, nihil eiusmodi non rationale, nihil non naturale. Sic & Medici omne contrarium vitale, salutare, auxiliare extra naturam cardines relegant. 475 Nam & aemula somno valetudines, phreneticam atq; caducam, prater naturam iudicando, naturalem somnum preiudicauerunt: 476 etiam in lethargo non naturalem norantes, testimonio naturali respondent, cu in suo temperamento est. Omnis enim natura, aut deffatatione, aut enormitate rescinditur proprietate mensurae conseruatur. Ita naturale erit statu, quod non naturale effici potest decessu vel excessu. Quid si esum & potu de natura fortibus eximas: 477 na & in his plurima somni paratura, est. Certe his a primordio naturae suae hominibus est: si apud Deum discas, 478 ille fons generis Adam ante cibum soporem, quam sinit quiete. Ante dormit quam laborat, immo quam & edit, immo quam & profatus est, vt videant naturalem indicem somni omnibus naturalibus principalem. Inde deducitur etiam imaginem mortis iam tunc eum recessere. 479 Si enim Adam de Christo figurabat, somnus Adae mors erat Christi dormit in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera mater viuentiu figuraretur Ecclesia. Ideo & somnus tam salutaris, tam rationalis etiam in publica & communis iam mortis affingitur exemplar. Voluit enim Deus & alias nihil sine exemplaribus in sua dispositione molitus, 480 paradigmate Platonico plenius humani vel maxime initi ac finis lineas quotidie agere nobiscum, manu potrigens fidei facilius aduandae per imagines & parabolas, sicut sermonu, ita & reru. Proponit igitur tibi corpus amica vi foris elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile situ, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam iacebit vt testatione plastica & sepulturae, expectans animam quasi nondum conlatam, & quasi iam ereptam. Sed & illa sic partur vt alibi agere videatur dissimulatione praesentiae futuram absentiam edicens: & tamen interim somniat, nec quiete, nec ignauescit omnino, nec naturam immortalitatis seram oportis addicit. Probat se mobile semper, terra, mari peregrinatur, negotiatur, agitur, laborat, ludit, dolet, gaudet, licita atque illicita persequitur, ostendit quod sine corpore etiam plurimum possit, quod & suis instructa sit membris, sed nihilominus necessitatem habeat rursum corporis agendi. Ita cum euigilaerit corpus redditum officis eius, 481 resurrectionem mortuorum tibi adfirmat. Hac erit somni & ratio naturalis, & natura rationalis. Etiam per imaginem mortis fidem initiatis, spe meditantis, dicitis mors & viuere, dicitis vigilare dum dormis. [482 Ceteru de Hermotimo, Anima vt autu] in somno carebat, quasi per occasionem vagatur hominis proficiscente de corpore. vxor hoc prodidit, inimici dormientem nacti pro defuncto cremauerunt. Regressa anima, tardius credo, homicidium sibi imputauit. Cives Clazomentii Hermotimum templo consolantur. Mulier non adit, ob notam vxoris, quorum situdine vt quia non facile est vulgo existimare 483 secessionem animae esse somnum, hoc quoque Hermotimi argumento credulitas subornetur: genus fuerat grauioris aliquanto soporis, 454 vt de incubone praesumptio est, vel de ea valetudinis labe quam Soranus opponit, excludens incubone, aut tale quid vitii, 485 quod etiam Epitruenidem in fibula impetit quinquaginta pene annos somniculosum. Sed & Nerone Suetonius, & Thrasymedem 486 Theopompus, negant vquam somnialle: nisi vix Nerone in vltimo exitu post pauores suos. Quid si & Hermotimus ita fuit, vt otium animae nihil operantis in somnis diuortium crederetur, omnia magis coniectes, qua istam licentiam animae sine morte fugituae, & quidem ex forma continua. Si enim tale quid semel accideret dicatur, vt deliquium solis aut lunae, ita & animae, sane persuaderet diuinitus factum. Cogere enim hominem seu monet, seu terreri, adeo velut fulgure rapido momentaneae mortis ictu: si non magis in proximo esset, somnium credi, quod vigilantis potius accideret deberet, si non somnium magis credi

oporteret. [487 Tenemur hic de somniis quoq; Christianam sententiam expromere, vt de accidentibus somni; sed non modicis iactationibus animae, quam ediximus negotiosam, & exercitiam semper ex perpetuitate motationis, quod diuinitatis & immortalitatis est ratio. Igitur cum quies corporalibus euenit, quorum solatium proprium est, vacans illa solatio alieno non quiete, & si caret opera membrorum corporalium, suis vituit. Concipe gladiatorem sine armis, vel aurigam sine curricula, gesticulantes omnem habitum artis suae atque conatum: pugnatur, certatur, sed vacua iactatio est, nihilominus tamen fieri videntur, quae fieri tamen non videntur. Actum enim sunt, effectum vero non sunt. 488 Hanc vim ecstasin dicim, excessum sensus & amentiae instar: sic & in primordio somnus cum ecstasi dedicatus, Et misit Deus ecstasin in Adam, & obdormiuit: somnus enim corpori prouenit in quietem, ecstasis animae accessit aduersus quietem. & inde iam forma somni ecstasi miscens, & natura de forma. Denique & oblectamur, & contristamur, & conterremur in somniis, quam, adfete & anxie & passibiliter: cum in nullo permoueremur a vacuis scilicet imaginibus, 489 si compotes somniaremus. Denique & bona facta gratuita sunt in somniis, & delicta secuta: 490 non magis enim ob stupri visionem damnabimur, quam ob martyrii coronabimur. Et quomodo, inquis, memor esse somniorum anima, scilicet quam compotem esse non licet? hoc erit proprietate amentiae huius: quia non fit ex corruptela bonae valetudinis, sed ex ratione naturae: nec enim exterminat, sed auocat mentem. Aliud est concutere, aliud mouere, aliud euertere, aliud agitare; Igitur quod memoria suppetit, sanitas mentis est quod sanitas mentis, salua memoria, stupet, amentiae genus est. Ideo non dicimur furere, sed somniare, ideo & prudentes, si quando fumus: sapere enim nostrum licet obumbretur, non tamen extinguitur, nisi quod & ipsum potest videri vacare tunc. Ecstasin autem hoc quoque operari de suo proprio, vt sic nobis sapientiae imagines inferat, quemadmodum & erroris. [491 Ecce rursum vigemur etiam de ipsorum somniorum retractatu, quibus anima iactatur, exprimere: & quando perueniemus ad mortem. & hic dixerim, cum Deus dederit: nulla longae morae eius quod eueniet. 492 Vana in totum somnia Epicurus iudicauit, liberans a negotiis diuinitatis, & dissoluens ordinem reru, & in passiuitate omnia spargens, vt euentui exposita, & fortuita. Porro si ita est, ergo erit aliquis & veritatis euentus, quia non capit solam eam euentui omnibus debito eximi. 493 Homerus duas portas diuisit somniis, corneam veritatis, fallaciae eburneam. Respiciere est enim, inquit, per cornu, eburne autem caecum est. 494 Aristoteles maiore sententiam mendacis recitans, agnoscit & verum. 495 Telmenses nulla somnia euacuant, imbecillitatem coniectationis inculant. 496 Quis autem tam extraneus humanitatis vt non aliquam aliquando visionem fidelē senserit: pauca de insigniorib. perstringens, Epicuro pudorem imperabo. 497 Astyages Medorum regnator quod filiae Mandane adhuc virginis vesica in diluione Asiē fluxisse somnio viderit, Herodotus refert. Item anno post nuptias eius ex hildem locis vitrem exportat rotu Asiē incubasse. 498 Hoc etiam Charon Lampfacenus Herodoto prior tradit, quifilium eius tanto operi interpretati sunt, non fetellerunt. Siquidem Asiā Cyrus & merfit & pressit. 499 Philippus Macedo nondū pater, Olympiadis vxoris naturā ob signasse viderat anulo, leo erat signu, crederat praedictam generaturā, opinor, 500 quia leo semel pater est. 501 Aristodemus vel Aristophon coniectans, immo nihil vacuū ob signari, filiu & quidē maximi impetus portedi. Alexandrum qui sciunt, leonem anuli recognoscunt: 502 Ephorus scribit, 503 Sed & Dionysii Sicilia tyrannidem Himerae quaedam somniavit, 504 Heraclides prodidit: 505 Et Seleuco regnum Asiē Laodice mater nondum cum enixa prauidit, Ephorion promulgauit. 506 Mithridatē quoq; ex somnio Ponti potiu a Strabone

Cap. XLV
Gen. 2
F
Cap. XLVI
G
H
cogno

ILL

A

A

cognosco. 197 Et Balaridem Illyricum à Moloſis vſque Macedoniam ex ſomnio dominatum de Calliſthene diſco. Nouerunt & Romani veritatis huiuſmodi ſomnia. Reformatorem imperii, puerulum adhuc & priuatum loci, & Iulium Octauium tantum, & ſibi ignotum Marcus Tullium iam & Auguſtum & ciuiliū turbinum ſepulchrum de ſomnio norant. In Vitelliis commentariis conditum eſt. Nec hæc ſola ſpecies erit ſummarum prædicatrix poteſtatum, ſed & periculorum & exiurium: 199 vt quum Cæſar in prælium perduellium Bruti & Caſſii Philippiſ ager alias maiestatem, alias diſcrimen ab hoſtibus relaturus, Artoni viſione deſtituto tabernaculo euadit; 20 vt cum Polycrati Samio filia cruceſpiciat de ſolis ynſigne 21 & lauacro Iouis. Reuelantur & honores & ingenia per quietem præſtatur & medela, produntur & ſorta, conferuntur & theſauri, 22 Ciceroniſ deniq; dignitatem, pauuli etiã nunc gerula iam ſua inſpexerat. 24 Cyenus de ſinu Socratiſ demulcens homines, diſcipulus Plato eſt. 25 Cleonymus Picetes ab Achille curatur in ſomniis. 26 Coronam auream quum ex arce Troiæ perdidiffent, Sophocles tragicus ſomniando redinuit. 27 Neoptolemus tragicus, apud Rheſetum Troiæ ruina liberatur; & quum lapidū ſenia deponit, diues inde auro redit. 28 Quanti autem Cōmentatores & adfirmatores in hanc rem, 29 Artemon, 30 Anthiphon, 31 Serato, 32 Philochorus 33 Epicharmus, 34 Serapion, 35 Cartippus, & 36 Dionyſius Rhodius, 37 Hermippus, tota ſæculi litteratura. Solum ſi forte ridebo, qui ſe exiſtimauit perſuaſurum quod prior omnibus Saturnus ſomniari: niſi ſi & prior omnibus vixit Ariſtoteles, ignoſce ridenti. Ceterum Epicharmus etiam ſummum apicem inter diuinationes ſomniis extulit cum Philochoro Athenienſi.

B

38 Num & oraculis hoc genus ſtipatus eſt orbis. 39 vt Amphiarat apud Opopum, 40 Amphilocho apud Mallū, 41 Sarpedoniſ in Troade, 42 Trophonii in Bœotia, 43 Mopſi in Cilicia, 44 Hermione in Macedonia, 45 Paſiphæe in Latonia. Cetera cū ſuis & originibus & ritibus & relatoribus cū omni deinceps hiſtoria ſomniorum Hermippus Beritenſis quinione voluminum ſatiriſſime exhibebit. 46 Sed & Stoici Deū malunt prouidentiffimū humanæ inſtitutioni inter cetera præſidia diuinatricum artium & diſciplinarū, ſomnia quoq; nobis indidiſſe, peculiare ſolacium naturalis oraculi. Hæc quantum ad fidem ſomniorū à nobis quoq; conſignandam, & aliter interpretandam 47 Nam de oraculis etiam ceteris, apud quæ nemo dormitat, quid aliud pronuntiabimus, quam dæmonicam eſſe rationem eorum ſpirituum, qui iam tunc in iſtis hominibus habitauerint, vel memorias eorum affectauerint ad omnem malitiæ ſuæ ſenam, in iſta æque ſpecie diuinitatem mentientes, eademq; induſtria 48 etiam per beneficia fallentes medicinarum, & admonitionum, & prænuntiationum, quæ magis lædant iuuando, dum per ea quæ iuuant, ab inſiſtione veræ diuinitatis abducunt ex inſiſtione falſæ. & vtique non clauſa vis eſt, nec ſacratorum circumscribitur terminis: vaga & peruolatica & interim libera eſt: Quo nemo dubitauerit domus quoque dæmoniſ parere, nec tantū in adytis, ſed in cubiculis homines imaginibus circumuenire. 49 Definiemus enim, à dæmoniſ plurimū inuēti ſomnia, eſſi interdum vera & gratioſa, ſed de qua induſtria diximus, affectantia atque captantia; quanto magis vana & fruſtratoria, & turpida, & ludibriola, & immunda. Nec mirum ſi eorū ſunt imagines, quorū & res. 50 A Deo autē, 51 pollicito ſcilicet & gratiam Spiritus ſancti in omnē carnē, & ſicut prophetaturos, ita & ſomniaturos ſeruos ſuos & ancillas ſuas, ea & ſomniaturos gratiæ comparabuntur, ſi qua honeſta, ſancta, prophetica, reuelatoria, ædificatoria, vocatoria: quorum liberalitas ſoleat & in profanos deſtillare, imbres etiam & ſoles ſuos perequante Deo iuſtis, & iniuſtis. Siquidē & Nabuchodonoloſ diuinitus ſomniat: & maior pene vis hominū 52 ex viſionibus Deū diſcūt. Sicut ergo digna-

C

tio Dei & in ethnicoſ, 53 ita & tentatio mali in ſanctioſ, à quibus nec interdiu abſiſtit, vt vel dormientibus obrepat qua poteſt, ſi vigilantibus nō poteſt. Tertia ſpecies erunt ſomnia, quæ ſibi ipſa anima videtur inducere ex intentione circumſtantiarū. Porro quū nō eſt ex arbitrio ſomniari (nā & Epicharmus ita ſentit) quomodo ipſa erit ſibi cauſa alicuius viſionis. Nū ergo hæc ſpecies naturali formæ relinquenda eſt, ſeruans animæ etiã in ecſtaſi reſ ſuas perpeti? Ea autē quæ neque à Deo, neque à dæmonio, neque ab anima videbuntur accidere, & præter opinionē, & præter interpretationem, & præter enarrationem facultatiſ ipſi proprie ecſtaſi & ratiōni eiſ ſeparabuntur. 54 Certiora & colatoria ſomniari aſſerunt ſub extimis noctibus, quaſi iam emergente animarum vigore, producto ſopore. 55 Ex temporibus autem anni verno magis quæta eſt, quod diſſoluit animas, & hyems quodammodo obduret, & autumnus tentatior alias valetudinum ſucciſ pomorum vnoſiſſimis diluat. Item ex ipſius quietis ſitu ſi neque reſupinatiſ internis, quaſi reſuſiſ localis ſtatio ſenſuum fluitet, aut compreſſiſ iccoris angina ſit mentis. Sed hæc ingenioſe aſſimari, potius quam conſtanter probari putem, eſſi Plato eſt qui ea aſſimauit, & fortaſſe an caſu procedant. Alioquin ex arbitrio erant ſomnia, ſi diſtingi poterunt. Nam quod & de cibus diſtinguendis vel derogandis, nunc præſumptio, nunc ſuperſtitio diſciplinam ſomniis præſcribit, examinanda eſt 56 ſuperſtitio, vt cum apud oracula incubaturis ieiunium indicitur, vt caſtimoniã inducat præſumptio, vt cum Pythagorici ob hanc quoque ſpeciem fabam reſpiciunt, onerolum & inſtatum pabulum. 57 Atquin tria illa cum Daniele fraternitas legumine ſolo contenti, ne regis ſerculicōſ taminarentur, præter ſapientiã reliquam, ſomniorum præcipue gratiam à Deo redemerunt & impetrandoſ & diſſerendoſ. Ieiunium autem neſcio an ego ſolus pluinum ita ſomniem, vt me ſomniãſſe non ſentiam. Nihil ergo ſobrietatiſ inquis, ad hanc partem: imo tanto magis ad hanc, quantum & ad omnem ſi & ad ſuſtentionem, multo amplius ad religionem. Sic enim & dæmonia expollulant eã ſiſ ſomniatoribus, ad ieiunium ſcilicet diuinitatiſ, quia familiarem Deo nominat quia & Daniel rurſus 58 trium hebdomadam ſtatione aruit viciū. Sed vt Deum inliceret humilitationis officiis, non vt animæ ſomniatur: ſenſum & ſapientiam ſtrueret, quaſi non in ecſtaſi acturæ; ita non ad ecſtaſim ſubmouendã ſobrietatiſ proficiet, ſed ad ipſã ecſtaſim cōmendandã, vt in Deo fiat. 59 Infantes qui non præſomniat, cū omnia anima pro modo ætatis expungantur in vita, animaduertant ſuſceſſus & nutus, & tremiditãſ eorū per quietē, vt ex re cōprehendant motus animæ ſomniantis facile per carniſ tenacitatem erumpere in ſuperficiem. 60 Sed & quod Libya gens Atlantes cæco ſomno noctem tranſigere dicuntur, anima vitæ que natura taxatur. Porro aut Herodoto fama mentita eſt, non nunquam in Barbaroſ calumniola, aut magis vis eiſmodi dæmonum in illo climate dominatur, ſi enim & Ariſtoteleſ heretum quendam Sardinie notat, incubatores ſani ſui viſionibus priuantē, erit & hoc in dæmonum libidinibus tam auferre ſomnia quam inferre, 61 vt Neronis quoq; ſeri ſomniatoris, 62 & Thraſimedis inſigne inde proceſſerit. Sed & à Deo deductiſ ſomnia. Quid ergo nec à Deo Atlantes ſomniarent, vel 63 quia nulla iam gens Dei extranea eſt, in omnem terram & in terminoſ orbis Euangelio coruſcante. Nū ergo aut fama mēta eſt Ariſtoteleſ, aut dæmoniſ adhuc ratio eſt, dū ne aliqua natura credatur immuniſ ſomniorum? 64 Satis de ſpeculo mortis, id eſt de ſomnio, cū etiam de negotiis ſomni, id eſt, de ſomniis: nunc ad originem huius exceſſus, id eſt, ordinem mortis, quia nec ipſã ſine quaſtionibus, licet 65 ſiſ finē omnium quaſtionū. Publica totiſ generis humani ſententia mortē naturæ debitū pronuntiamus. Hoc ſtipulata eſt Dei vox, hoc ſpōdēt omne q; naſcūt, vt iã hinc nō Epicuriſ ſopor ſuſtandatur, negantiſ debitū illud ad nos pertraheret.

D

Cap. XLVII.

Gen. 2.

TERTIUM OPERUM

Cap. XLVIII.

Ban. 1.

G Dan. 9.

Cap. XLIX.

H

Cap. L.

1912

A 556 sed heretici Magi Menandri Samaritani furor con-
 spicatur, dicentis morte ad suos non modo non pertinere,
 verum nec peruenire. In hoc scilicet se à superna & ar-
 cana potestate legatū, vt immortales & incorruptibiles
 & statim resurrectionis cōpotes fiant qui baptisma eius
 induerint. Legimus quidē plerūq; aquarum genera mi-
 randa, 557 Sed aut ebriosos reddit Lyncestarum vena
 vinosa, 558 aut lymphaticos efficit Colophonis scaturi-
 go demonica, 559 aut Alexandro accidit Nonacris Ar-
 cadia venenata: 560 fuit & Iudææ lacus medicus ante
 Christiū: 561 Plane Stygiæ paludes poeta tradidit mortē
 diluentes. Sed & Thetis filium plangit. Quamquam si &
 Menander in Stygem mergit, moriendum erit nihilo-
 minus, vt ad Stygem venias. Apud inferos enim dicitur:
 Quanam & vbinam ista felicitas aquarum, quas
 nec Ioannes baptizator prætinuit, nec Christi
 ipse discipulis demonstravit? 564 Quod hoc Menandri
 balneum, Comicum credo, sed cur tam infrequens, tā
 occultum, quo paucissimi lauant? Suspectam enim fa-
 ciam tantam raritatem securissimam que tutissimam sacra-
 menti, 563 apud quod nec pro Deo ipso mori lex est, cū
 contra omnes iam nationes ascendat in montem Do-
 mini, & in eadem Dei Jacob, mortem per martyriū quo-
 que flagrantis, quam de Christo etiam suo exegit: nec
 Magi tantum dabunt quiquam, vt eximat mortem, aut
 repalinet vitis modo vitam ætate renouata. Hoc enim
 ne Medæ quidem licuit in hominem, etsi licuit in ver-
 tem. 564 Translatus est Enoch & Helias, nec mors
 eorum reperta est, dilata scilicet. 565 Ceterum mortitū
 referuntur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.
 566 Obit & Ioannes, quem in aduentum Domini re-
 manserunt frustra fuerat spes. Fere enim hæreses ad no-
 stra exempla profiliunt, inde fumentes præsidia quo
 pugnant: postremo compendium est, vbi sunt illi quos
 Menander ipse perfudit, quos in Stygem suam mersit?
 Apostoli perennes veniant, assistant; videat illos meus
 Thomas, audiat, contredet, & credat. 567 Opus autē
 mortis in medio est, 568 discretio corporis animæque.
 sed quidam ad immortalitatem animæ, quam quidam
 non à Deo cōti infirme cœturi, ita argumentationes
 emendicant, vt velint credi etiam post mortem qual-
 dam animas adhærere corporibus. 569 Ad hoc enim &
 Plato, est, quas vult animas, ad cœlum statim expedit,
 in Politia tamen cuiusdam insepulti cadaver opponit,
 longo tempore sine vlla labe, præ animæ scilicet indi-
 uitate, seruat. 570 Ad hoc & Democritus crementa
 vnguiat, & comarum in sepulchris aliquanti tempo-
 nis denotat. Porro & aeris qualitas corpori illi potuit
 tureta fuisse; quid si aridior aer, & solum salis? quid si
 & ipsius corporis substantia exficior? quid si & genus
 mortis ante iā corruptrices materias erogarat? Vngues
 autem cum exordio neruorum sint, merito neruis reso-
 lutione portectis prouectiores, & quotidie deficiente
 carne expelli videntur. Comæ quoque alimenta de cœ-
 rebro, quod aliquandiu durare præstat secreta muni-
 tio. Denique in viucentibus etiam pro cerebri vbertate,
 vel affluit capillago, vel deficit. Habes Medicos, si ne-
 modicum quid animæ subsidere in corpore est, deces-
 sum quandoque & ipsum, cum totam corporis sec-
 nam tempus aboleuerit. Et hoc enim in opinione quo-
 rundam est: 571 propterea nec ignibus funerandum a-
 iunt, parentes superfluo animæ. Alia est autem ra-
 tio pietatis istius, non reliquis animæ adulatrix, sed cru-
 delitatis etiam corporis nomine auersatrix, quod & ip-
 sum homo non vtique mereatur pœnali exitu impendi.
 572 Ceterum anima indiuisibilis vt immortalis etiam
 mortem indiuisibilem exigit credi: non quasi immor-
 tali, sed quasi indiuisibili animæ indiuisibiliter accidē-
 ti. Diuidetur autē & mors si & anima, superfluo scilicet
 animæ quandoque morituræ: ita portio mortis cum
 animæ portione remanebit. Nec ignoro aliquid esse
 vestigium opinionis istius, De meo dedici. Scio feminā
 quandam veteraculam Ecclesiæ, forma & ætate integra
 fundam: post vnicum & breue matrimonium, cum in
 pace dormisset, 573 & morante adhuc sepultura, interim

oratione presbyteri componeretur, ad primum habitū
 orationis manus à lateribus dimotas in habitum sup-
 plicem conformasse, rursum que condita pace, sicuti suo
 reddidisse. 574 Est & alia relatio apud nostros, in cœmi-
 terio corpus corpori iuxta collocando spatium recessu
 communicasse. Si & apud ethnicos tale quid traditur,
 vtique, Deus potestatis sue signa proponit, ius in solatiū,
 extraneis in testimonium. Magis enim credam in testi-
 monium ex Deo factum, quā ex vllis animæ reliquiis:
 quæ si ineffent, alia quoque membra mouissent, & si ma-
 nus tantum, sed non in causam orationis; corpus etiam
 illud non modo fratri cessisset, verum & alias mutatio-
 ne si quis 575 sibi et ipsi refrigerasset. Certe vnde sunt i-
 sta, 576 signis potius & ostentis deputanda, natū à face-
 re non possunt mors si semel tota est, non est; si quid
 animæ remanserit, vita est: non magis vitæ miscebitur
 mors, quam diei nox. 577 Hoc igitur opus mortis, se-
 paratione carnis atque animæ, seposita quaestione fatō-
 rū & fortitorū, bifariā distinxit humanus adfectus, in
 ordinariam & extraordinariam formam. Ordinariam
 quidē naturæ deputans placidæ cuiusq; mortis extra-
 ordinariam vero præter naturam iudicans, violenti cui-
 usq; finis. Qui autem primordia hominis nouimus, au-
 denter determinamus mortē non ex natura secuti homi-
 ninē, sed ex culpa, ne ipsa quidē naturali. Facile autem
 vsui pari naturæ nomen in ea quæ videntur à natiuitate
 ex accidentia adhaesisse. Nā si homo in mortem directo
 institutus fuisset, tunc demum mors naturæ ascriberetur.
 Porro non in mortē inlicitū cum probat ipsa lex,
 conditionali comminatione suspendens, 578 & arbitrio
 hominis addicens mortis euentum. Denique si non
 deliquisset, nequaquā obisset. Ita nō erat natura quod
 ex oblationis potestate accidit per voluntatem, non ex
 instituti auctoritate per necessitatem. Proinde est va-
 rii exitus mortis, vt est multimoda conditio causarum,
 nullum ita dicimus lenem, vt non vi agatur. Ipsa illa
 ratio operatrix mortis, si simplex licet, vis est, quod enim?
 quæ tantam animæ & carnis societatem, tantam à con-
 ceptu concretionem fororum substantiarū diuellit ac
 dirimit. 579 Nam etsi præ gaudio quis spiritum exhalet,
 vt Chilon Spartanus, dum victorem Olympiæ filiū am-
 plectitur, 580 etsi præ gloria, vt Clidemus Atheniensis,
 dum ab histriionibus ob præstantiā auro coronatur; 581
 etsi per lœmiam, vt Plato, 582 etsi per risum, vt P. Cra-
 sus: multo violentior mors, quæ per aliena grassatur, quæ
 animā per cōmoda expellit, quæ tunc mori adfert, cum
 iocundius viuere est in exultatione, in honore, in re-
 que, in voluptate. Vis est & illa nauigis, cum 583 longe
 à Capharcis laxis, nullis depugnata turbimibus, nullis
 quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, lætā-
 te comitatu, intestino repente percussū, cum rota secu-
 ritate desidunt: non secus naufragia sunt vitæ, etiā tran-
 quilla mortis euentus, nihilo refert integrā abire cor-
 poris nauē, an dissipatā, dū anima nauigatio euertatur,
 584 Sed quo deinde anima nuda & explosa deseret,
 sine dubio proficemur ex ordine: prius tamen quod
 est loci huius explebimus, ne quia varius exitus mortis
 ediximus, expectet quis à nobis rationes singulorū, 585
 Medicis potius relinquendas propriis arbitris omnium
 lethaliū rerū sive casuū, & ipsiarum corporalū condi-
 tionum. Plane ad immortalitatem animæ hic quoque
 protegendam in mentione mortis aliquid de euis-
 modi exitu interstruā, in quo paulatim ac minutatim ani-
 ma dilabitur: habitum enim sustinens deflectionis, ab-
 ductur dū absumi videtur, & coniecturā præstat interi-
 tus de excessu temperatura. Tota autem in corpore &
 ex corpore est ratio. nā quisquis ille exitus mortis, sine
 dubio aut materialium, aut regionum, aut viarum vitalium
 euerfio est: materialū, vt fellis, vt sanguinis: regio-
 num, vt cordis, vt eorum: viarū, vt venarum, vt arteria-
 rum. Dum igitur hæc ex propria quaque iniuriæ causa
 vastantur in corpore, aduque vltimam euerfionem,
 & recessionem vitalium, id est, naturalium finium, si-
 rum, officiorū, necessario & anima dilabentibus paula-
 tim instrumentis, & domiciliis, & spatiis suis, paula-

E
 F
 G
 H
 Cap. LII.
 Gen. 1.
 Cap. LIII.
 tim

ILL

A

TERRE
OPER

A

tim & ipsa migrare compulsa deducitur in diminutionis effigiem: 586 non alio modo quam quo & auriga ipsum quoque defecisse presumitur, cum vires equorum defatigatio denegavit, quantum de dispositione destituti hominis, non de passionis veritate. Perinde auriga corporis, spiritus animalis, deficietis ve aculi nomine non suo deficit, opere decedens non vigore, actu languens non flatu, constantiam non substantiam decoques, quae comparere cessat, non quia esse. 587 Sic & rapida quaeque mors, ut ceruicum mellis semel tantam ianuam pandens, ut ruinae vis semel omnia vitalia elidens, ut apoplexis interior ruina nullam animae moram praestet, nec discessum eius in momenta disruiat. At ubi longa mors, prout deseritur anima, ita & deserit: non tamen conciditur hac facie, sed extrahitur; & dum extrahitur; postremam partem videri facit. Non omnis autem pars statim & abscissa est, quia postera est: nec quia exigua est, statim & ipsa peritura est. Sequitur seriem suam finis, & mediocritas trahitur ad summam, & reliquiae vniuersitati coherentis expectatur ab illa, non derelinquitur. atque ita autem dicere totius vltimum totum est: quia licet minus atque posterius sit, ipsius est. 588 Hinc denique euenit, sapientiam in ipso diuortio potius agitari, sollicitiore obtutu, extraordinaria loquacitate, dum ex maiore suggestu, iam in libero constituta, per superfluum quod adhuc cunctatur in corpore, enunciat, quae videtur, quae audit, quae incipit nosse. 589 Si enim corpus istud Platonica sententia carcer, ceterum Apostolica Deitellum cum in Christo: sed interim animam consepso suo obstruit, & obscurat, & concretionem carnis infecat. Vnde illi, velut per corneum speculari, obsoleior lux rerum est. Proculdubio cum vi mortis exprimitur de concretionem carnis, & ipsa expressione colatur, certe de oppanso corporis erumpit in apertum ad meram & puram & suam lucem, statim semetipsam in expeditione substantiae recognoscit, & in diuinitatem ipsa libertate respicit, ut de somno emergens ab imaginibus ad veritates: tunc & enuntiat quae videt, tunc exultat aut trepidat. 590 prout parataram deuersorii sui sentit, 591 de ipsius statim angeli facie, 592 euocatoris animarum, Mercurii poterat. 593 Quo igitur deducetur anima, iam hinc reddimus. 594 Omnes ferme Philosophi, qui immortalitatem animae, qualiter volunt, tantum vindicant, ut Pythagoras, ut Empedocles, ut Plato, 595 quique aliquod illi tempus indulgent, ab excessu vsque in conflagrationem vniuersitatis, ut Stoici, suas solas, id est, sapientium animas, in supernis mansionibus collocat. 596 Plato quidem non temere Philosophorum animabus hoc praestat, sed eorum qui Philosophiam scilicet exornauerint amore puerorum. Adeo etiam inter Philosophos magnam habet priuilegium impunitas: itaque apud illum in aethere sublimantur animae sapientes: 597 apud Arium, in aere; 598 apud Stoicos, sub luna. Quos quidem miror, quod imprudentes animas circa terram prosternant, cum illas a sapientibus multo superioribus eruditi adfirmant. Vbi erit Scholae regio in tanta distantia deuersiorum: qua ratione discipulae ad magistris conueniant, tanto discrimine inuicem absentes: quis autem illis postquam eruditionis usus ac fructus, iam iam conflagratione perituris? Reliquas animas ad inferos deiciunt. 599 Hos Plato velut gremium terrae describit in Phaedone, quo omnes labe mundiali fordium confluendo, & ibidem desidendo exhalant, & quasi ceno immunditiarum suarum crassiorum haustu & priuatum illic aere respiciunt. 600 Nobis inferi, non nuda cauo sitas, nec subdualis aliqua mundi sentina creduntur: 601 sed in fossa terrae & in alto vastitas, & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. 602 Siquidem Christum in corde terrae triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo, & interno, & in ipsa terra operato, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstrueto. Quod si Christus Deus, quia & homo, mortuus secundum scripturas, & sepultus secundum eandem, hic quoque legi satisfecit, 603 forma humanae mortis apud inferos fructus, 604 nec ante ascendit in subli-

B

C

Cap. LIV.

D

Cap. LV.

Matth. 11.

miora caelorum, quam descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas, & Prophetas copotes sui faceret: 605 habes, & regionem inferum subterraneam credere, & illos cubitos pellere, qui satis superbe non putent animas fidelium inferis dignas: serui super magnum, 606 aspernari si forte in Abrahae sinu, expectande resurrectionis solatium carpere. 607 Sed in hoc, inquit, Christus inferos adiit, ne nos adiremus. Ceterum quod discernim ethnicorum & Christianorum, si carcer mortis idem? 608 quomodo ergo anima exhalabit in caelum, Christum illic adhuc sedente ad dexteram patris, 609 nondum Dei iussu per tubam archangeli audito, nondum illis quos Domini aduentus in seculo inuenerit obuiam ei raptis in aere, cum his qui mortui in Christo primi resurgent? Nulli patet caelum, terra adhuc salua, ne dixerim clausa. Cum transactio enim mundi transferantur regna caelorum. Sed in ethere dormio nostra, cum pueris Platonis: aut in aere, cum Ario: aut circa lunam, cum Endymionibus Stoicorum. 610 Immo, inquis, in paradiso, quo iam tunc & Patriarchae & Prophetae appendices Dominicae resurrectionis, ab inferis migrauerunt. 611 Et, quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata, quae subiicitur, altari, nullas alias animas apud se praeter martyrum ostendit: 612 Quomodo Perpetua fortissima martyr sub die passionis in reuelatione paradisi, solus illic commartyres suos vidit, nisi quia nullis romphae paradisi ianitrix cedit, nisi qui in Christo decesserunt? 613 Non in Adam noua mors pro Deo, & extraordinaria pro Christo, alio & priuato excipitur hospitio? Agnosce itaque differentiam ethnicum & fidelis in morte, si pro Deo occumbas ut Paracletus monet, non in mollibus febribus & in lectulis, sed in martyriis: si crucem tuam tollas, & sequaris Dominum, ut ipse praecipit. Tota paradisi clausus tuus sanguis est. Habes etiam de paradiso a nobis libellum, quo constitimus omnem animam apud inferos sequestrari in diem Domini. 614 Occurrit discipatio, an hoc accessu statim fiat, an quaedam animas aliqua ratio detineat hic interim, an etiam receptas liceat postea ab inferis ex arbitrio vel ex imperio interuenire: nec harum enim opinionum suauiora defunt. 615 Credidit enim sepultos non ante ad inferos redigi quam iusta perceperint, secundum Homericum Patroclum, funus in somnis de Achille flagitantem, quod non alias adire portas inferum posset, arcenibus eum longe animabus sepulcorum. Nouimus autem praeter poetica iura, pietatis quoque Homericum industriam. Tanto magis enim curam sepulturae collocauit, quanto etiam morti eius iniuriam animabus incauauit: simul & ne quis defunctum domi detinens ipse amplius cum illo maceretur enormitate solati dolore nutriti. Ita querelas anime in sepulchro ad virtute confinxit, ut instantia funeris & honor corporum seruetur, & meror adfectuum temperetur. Ceterum quae vanum ut anima corporis iusta sustineat, quasi aliquid ex illis ad inferos auehat? Multo uanius si iniuria deputabitur anima, cessatio sepulturae, quam pro gratia deberet amplecti. Vtique enim tardius ad inferos abtuleri malet, quae nec mori uoluit. Amabit impium heredem, per quem adhuc pascitur luce: aut si qua pro certo iniuria est tardius sub terram detradi, titulus autem iniuriae cessatio est sepulturae, perquam iniquum eam iniuria adfici, cui non imputabitur cessatio sepulturae, ad proximos scilicet pertinens. 616 Aiuunt & immatura morte praeventus eouigi; vagari 617 isthic, 618 donec reliquatio compleatur aetatis, qua cum peruixissent, si non intempte obissent. Porro aut constituta sunt tempora vnicuique, 619 & constituta praetipio posse non credam. Aut si constituta sunt quidem, Dei tamen voluntate vel aliqua potestate mutilantur: frustra mutilantur, si iam impleri sustinent. Aut si non sunt constituta, nulla erit reliquatio temporum non constitutorum. Adhuc addam: Ecce obiit (verbi gratia) infans sub vberum fontibus, pura nunc puer in uetis, pura ueluticeps, et o qui tamen octoginta annos uicturus fuisset: hos praereptos, ut anima eius hic post mortem transigat, quale est

A Etatem enim non potest capere sine corpore, quia per corpora operantur aetates. ⁶²¹ Nostri autem illud quoque recogitent, corpora eadem recepturas in resurrectione animas, in quibus decesserunt. Iisdem ergo spectantur & corporum moduli, & eadem aetates quae corporum modos faciunt. Quo ergo pacto potest infans anima hic transire praecipua tempora, vt octogenaria resurgat in corpore mentis vnius? Aut si hic necesse e- rit ea tempora impleri quae fuerant destinata; num & ordinem vitae, quem sortita sunt tempora, pariter cum illo hic destinatum, pariter hic anima decurret, vt & studeat. ⁶²² ab infantia pueritiae delegata, & militet ab adolescentia iuuenta excitata, & censetur a iuuenta senectute ponderata, & senus exprimat, & agrum vrgear, nauiget, litiget, nubat, laboret, agritudines obeat: & quaeque illam eam temporibus manebant tristitia ac laetitia. Sed haec sine corpore quomodo transigentur? vita sine vita. Sed vacua erunt tempora solo decursu adimplenda. Quid ergo prohibet apud inferos ea impleri, vbi perinde nullus est vltus illorum? Ita dicimus omnem animam, qua qua aetate decesserit, in ea stare ad eum diem, vsque quo perfectum illud reponitur ad angelicam plenitudinis mensuram temperatum. ⁶²³ Proinde extorres inferum habebuntur, quas vt creptas arbitrantur, praecipue per atrocitates suppliciorum, crucis dico, & securis, & gladii, & feræ. Nec isti pro exitu violenti, quos iustitia decerit violentiam vindex. Et ideo, inquit, seculi quaeque animae inferis exulant. Alterum ergo constituas compello, aut bonos inferos, aut malos. Si impios placet: & iam praecipitari illuc animae pessimae debent. Si bonos: curide animas immaturas, & innuptas, pro conditione aetatis puras, & in nocuas interim, dignas inferis non iudicas? ⁶²⁴ Aut optimum est hic retineri, ⁶²⁵ secundum a horos: aut pessimum, secundum biaothanatos, vt ipsi iam vocabulis vtar, quibus auctrix opinionum istarum. ⁶²⁶ Magica sonat, ⁶²⁷ Hostanes, ⁶²⁸ & Typhon, ⁶²⁹ & Dardanus, & ⁶³⁰ Damigeton, ⁶³¹ & Nectabis, ⁶³² & Berenice. ⁶³³ publica iam litteratura est, quae animas etiam iusta aetate sopitas, etiam proba morte diuisas, etiam prompta humatione dispersas, enocaturam se ab inferis incolat pollicetur. Quid ergo dicemus Magiam? quod omnes pene, fallaciam. sed ratio fallaciae solas non fugit Christianos, qui spiritualia nequiciae, non quidem socia conscientia, sed inimica scientia nouimus, nec inuita tota operatione, sed expugnata dominatione tractamus multiformem lumen mentis humanae, totius erroris artificem, salutis pariter animaeque vastatorem. Sic etiam Magia, secundae scilicet idololatriae, in qua se demones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa deos? quidni? eum & diu mortui. Itaque inuocatur quidem a hori & biaothanati sub illo fidei argumento, quod credibile videtur eas potissimum animas ad vim & iniuriam facere, quas per vim & iniuriam seuis & immaturis finis extorsit, quasi ad vicem offensa: sed demones operantur sub obtentu eorum: & hi vel maxime, qui in ipsis tunc fuerunt eam adiuuerant, quique illas in huiusmodi impegantur exitus. ⁶³⁴ Nam & suggestissimus nulli pene hominem carere demonio: & pluribus notum est demoniorum quoque opera & immaturas & atroces efficii mortes, quas in eis subdeputant. Hanc quoque fallaciam spiritus neque sub personis defunctorum delitescens, nisi fallor, etiam rebus probamus. ⁶³⁵ quum in exercitiis interdum aliquem se ex parentibus hominem sui affirmat, interdum gladiatorem vel bestiarum, sicut & alibi Deum, nihil magis curans, quam hoc ipsum excludere quod praedicamus, ne facile credamus animas vniuersas ad inferos redigi, vt & iudicii & resurrectionis fidem turbent. Et tamen ille demon postquam circumstantes circumuenire renauit, instantia diuinae gratiae victus, id quod in vero est iudicium confitetur. Sic & in illa alia specie Magiae, quae iam quiescentes animas euellere ab inferis creditur, & conspectui exhibere, non alia fallaciae vis est: operatur plane, quia & phantasma praestatur, quia & corpus adtingitur: nec magnum illi exteriores oculos

enim scribere, cui interiori mentis aciem excacare per facile est. ⁶³⁶ Corpora denique videbantur Pharaoni & Aegyptiis Magiarum virgarum dracones sed Mosei veritas mendacium deuorauit. Multa vtrique & aduersus Apostolos ⁶³⁷ Simon dedit, & Elimas Magi: sed plaga caecitatis de prestigiis non fuit. quod noui, emulatio veritatis a spiritu immundo? Ecce hodie eiusdem Simonis haereticos tanta praesumptio artis extollit, vt etiam prophetarum animas ab inferis mouere se spondeant. Et credo, quia mendacio possunt: ⁶³⁸ nec enim Pythonico tunc spiritui minus licuit animam Samuelis effingere, post Deum in ortuos consulente Saule. Abiit alioquin vt animam cuiuslibet sancti, nedum Prophetae, a demonio credamus extractam, edocti quod ipse Satanas transigaretur in angelum lucis, nedum in hominem lucis, etiam Deum se adferaturus, signaque portento- siora editurus, ad evertendos, si fieri possit, electos. Dubitauit si forte tunc Prophetam se Dei affuerat, & vtique Sauli, in quo iam ipse morabatur: ne putes alium fuisse qui phantasma administrabat, alium qui commendabat, sed eundem spiritum & in pseudoprophetae, & in apostata facile mentiri, quod fecerat credi, per quem Saulis thesaurus illic erat, vbi & cor ipsius, vbi scilicet Deus non erat. Et ideo per quem visurum se credidit, vidit: quia per quem vidit, & credidit. Si & de nocturnis imaginibus opponitur, saepe non frustrari mortuos viuosnam & ⁶³⁹ Nasammonas propria oracula apud parentum sepulchra mansitando captare, vt Heracles scribit, ⁶⁴⁰ vel Nymphodoros, vel Herodotus ⁶⁴¹ & Celtas apud virosum fortium busta eadem de causa abnoctare, ⁶⁴² vt Nicander affirmat: non magis mortuos vere patitur in somnis quam viuos, sed eadem ratione mortuos qua & viuos. At somnia quae videntur, vera sunt. Non enim quia videntur, vera sunt, sed quia adimplentur. Fides somniorum de effectu, non de conspectu renuntiat. ⁶⁴³ Nulli autem animae omnino inferos patere, satis Dominus in argumento illo pauperis re quiescentis & diuitis ingemiscens ex persona Abraham sanxit, non posse relegari renuntiatorem dispositionis infernae: quod vel tunc licere potuisset, vt Moyse & Prophetis crederetur. Sed etiam quaedam reuocauit in corpora Dei virtus, in documenta iuris sui, non idcirco communicabitur fidei, & audaciae Magorum, & fallaciae somniorum, & licentiae poetarum. Atquin in resurrectionis exemplis, cum Dei virtus, siue per Prophetas, siue per Christum, siue per Apostolos in corpora animas representat, solida & contrectabili, & fatiata veritate, praedudicatum est hanc esse formam veritatis, vt omnem mortuorum exhibitionem incorporalem praestigias iudices. ⁶⁴⁴ Omnes ergo animae pene inferos, inquis. Velis ac nolis & supplicia iam illic & refrigeria, habes pauperem & diuitem: & quia distuli nescio quid ad hanc partem, iam opportune in clausulam reddam. ⁶⁴⁵ Cur enim non putes animam & puniri & foueri in inferis interim sub expectatione vtriusque iudicii in quadam vltimatione & candida eius? quia saluum debet esse, inquis, in iudicio diuino negotium suum sine vlla praesertione sententiae: tum quia & carnis operanda est restitutio, vt confortis operam atque mercedum. Quid ergo fiet in tempore isto? dormiemus? At enim animae nec in viuenticibus dormiunt: corpus enim est somnus, quorum & ipsa mors cum speculo suo somno: aut nihil vis agi illic, quo vniuersa humanitas trahitur, quo spes omnis sequestratur. Delibari puras iudicium, an incipi? praecipitari, an praeministrari? iam vero quam iniquissimum etiam apud inferos, si & nocentibus adhuc illic bene est, & innocentibus nondum. Quid amplius vis esse post mortem, confusa spe & incerta expectatione ludentem, an vite recensum iam & ordinationem iudicii inhorrentem? semper autem expectat anima corpus, vt doleat aut gaudeat: nonne & de suo sufficit sibi ad vtrumque titulum passionis, ⁶⁴⁶ quotiens ille a corpore anima sola torquetur bile, ira, & odio plerumque nec sibi noto, quotiens item corpore adflecto futuri sibi anima gaudii exquirat, & a corporis impor-

E
Exod. 7.
A. 13.
F
1. Reg. 28.
2. Cor. 11.
2. The. 2.
Matth. 24.
1. Reg. 28.
Matth. 3.
F
G
Ca. LVIII.
H

ILL

A

A

tuna tunc societate lecedit: Mentior in non de ipsis cruciatibus corporis & gloriari & gaudere sola confuevit. 647 Respicit ad Mutii animam, cum de xteram suam ignibus soluit. Respicit ad Zenonis, cum illam Dionysii tormenta preterit. Mortuus ferarum ornamenta sunt inuentus, 648 vt in Cyro vultu cicatrices. Adeo nouit & apud inferos Anima & dolere & gaudere sine carne, quia & in carne illa si velit dolet, & laeta si velit gaudet. Hoc est arbitrio suo in vita, quanto magis ex iudicio Dei post mortem? 760 Sed nec omnia opera cui carnis ministerio Anima partitur: nam & solos cogitatus & nudas volantes centura diuina persequitur: Qui viderit ad concupiscendum; iam adulterauit in corde. Ergo propter hoc congruentissimum est, animam, licet non expectata carne, puniri, quod non sociata carne commisit. Sic & ob cogitatus pios & beneuolos, in quibus carne non eguit, sine carne recreabitur, Quod nunc, si & in carnalibus prior est, quae concipit, quae disponit, quae mdat, quae impellit: Et si quando inuita, prior tamen tractat, quod per corpus actura est: nunquam denique, conscientia posterior erit factio: ita huic quoque ordini competit etiam priorem pensare mercedis, cui prior debeantur. 651 In summa, quum carcerem illum, quod Euangelium demonstrat, inferos intelligimus, & nouissimum quadratem, modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretatur, nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos salua resurrectionis plenitudine, per carnem quoque, 652 Hoc etiam Paracletus frequentissime commendauit, si quis sermones eius ex agnitione promissorum charismatum admiserit. Ad omnem, vt arbitror, humanam super anima opinionem ex doctrina fidei congressit, iuste dumtaxat ac necessaria curiositatis satisfaciens, enormi autem & otiosa tantum deest discere, quantum liberit inquirere.

Matth. 5.

B

Matth. 5.

ADNOTATIONES
IACOBI PAMELII IN LIBRUM DE ANIMA.

C

1. DE ANIMA. Anima definitionem habet infra c. 22. & vnde dicitur, cap. 25. Multa etiam hoc libro latius tractantur, quae supra adiecit Tom. 1. lib. de Testimon. Anima, aduers. Idola De Anima vero iam ante Tertullianum etiam scriptis Hieronymo teste Catal. Script. Eccles. B. Iulianus Martyr aliquando etiam de eadem retractatus. B. Irenaeus, Clemens denique Alexandrinus locis infra citatis, quos imitatus est Tertullianus. Post eum plures de eadem scripserunt, & imprimis eum imitatus non vno in loco Lactantius, peculiariter vero lib. de Opificio Dei, ca. 15. 16. 17. 18. & 19. & li. 7. diuina scriptura. B. Augustinus, Contra Paganos quidem, De immortalitate Animae, & li. 83. qu. Vtrum Anima de se ipsa sit, quae v. Quae proprie in animante Anima dicitur, qu. 7. Vtrum per se Anima moriatur, qu. 8. Quomodo virtutes Anima a Cicerone disti. ac definita sint, quae si. Aduersus Pelagianos, de Anima & eius origine, li. 4. & Epistolam ad Opatum 51. Denique Epistol. 28. ad B. Hieronym. Eodem peruenit Epistol. B. Hieronym. ad eundem, ac Epistol. ad Marcellinum & Anastasiam, de origine Anima. & ab aliquo eorum successore, fortassis Orroso, sub vtriusque persona editus Dialogus de origine Anima, qui exstat Tom. 4. operum B. Hieronymi. Qui omnes ad imellendum huius libri faciunt, vti etiam quae contra Metempysichosin scribit idem B. Augustinus li. 12. de Trinitate, cap. 15. & quae de Anima in corpore, contra ipsum Tertullianum, li. 10. de Gen. ad litter. Verissimiliter autem, quae etiam hodie in scholis maxime obtinet, de Anima sententiam, sic explicat Auctor, cuiusquis est, libri Ecclesiasticorum dogmatum, qui reperitur Tom. 4. operum B. Augustini. Creditur inquit, Animam hominum non esse ab initio inter cetera intellectuales naturas simul creatas (sicut Origenes fingit) neque cum corporibus per coitum (seminari) sicut Luciferiani, & Cyrillus, & aliqui Latinarum praesumptores, inter quos etiam hic Tertullianus, adfirmant) sed dicimus, creationem Anima solum Creatorem omnino nosse, & corpus tantum per coniugii copulam seminari, ac formato iam corpore Animam creati & infundi. Quibus addit Auctor libri de Spiritu & Anima, inter Opera Augustini. Tom. 3. iuxta quosdam Hugo de S. Victore cap. 48. Nec duas esse Animas in vno corpore, sicut multi scribunt, vnam animale, alteram spirituale, sed vnam eandemque habentem in se libertatem arbitrii. Ceterum, vti manifestum fiat contra quos Liber ab Auctore conscriptus sit, Titulo addi-

D

ADVERSUS PHILOSOPHOS ET HERETICOS.

C A P. I.

1. De solo censu Animae congressus Hermogenis, &c. Caput hoc primum inscripimus; Quod de immortalitate Animae non a Socrate, sed a Deo dicendum sit. Aquis de Libro Auctoris de censu Animae aduersus Hermogenem, in qua tradit Anima censum, id est, originem (sicut vocem, censum intelligendam supra docuimus li. de Praescriptis aduersus hereticos 32. n. 18.) ex libro Dei, infra latius Tom. sequenti. ubi de eius libri Fragmentis & argumento. Hoc hic sufficit, quod eiusdem rursus fiat mentio infra c. 3. 21. 22. & 24. Quia adeo citationem etiam confirmatur liber hic est Tertulliani germanus, vti etiam ex ipso & vocibus Tertulliani peculiaribus, qualis hic: census.

2. Etiam in carcere Socratis de Animae statu vtilitatem est. Adhuc proculdubio ad Platonem Thaladonem, seu de Anima Dialogum, in quo latissime praefiguntur vtilitatem de Anima ita factam in carcere Socratis quam tamen ipsi, excepto eo quod de immortalitate Animae disputatur, plerisque locis huius libri imitatur.

3. iam facis nauigio regresso. Huius praeterquam quod iam Plato meminit in Critone, vbi interrogat Socrates, Num quid aua ex Deo sum rediit, quae redacta mihi moriendum cur facium nauigium dicitur, explicat latius in Phaedro: Primum inquit nauigium dicitur, ornari contigit puppim nauis eius, quam mittunt Athenenses in Delum. Id vero quidem sibi vult: Hac est illa nauis, vbi nauis Atheniensis, in qua Thestus olim bis septem illos locum tulit in Cretam, seruauit quoque illos, & ipse seruatus est Venetas autem (scilicet Apollinis) si seruaretur, quotannis in Delum spectaculum quoddam mittere. Quod quidem nunc etiam, ac semper ex illo tempore, iungit ad Delum (sic enim lego, pro Deum) mittuntur annis Quum istud spectaculi principium agitur, ex lege interim lusantur orbem, neminem, eo tempore publice necant, donec Delum perueniat nauis, rursusque ex Delo reuertatur. Athenas. Id vero non vniquam lege peragitur tempore, quando eas occupant veniunt. Idem itaque vult hic Auctor, quod paulo post ibidem dicitur: Eritis namque eius dies vobis nauem ex Deo audisimus rediisse.

6. iam ciuitis damnationis exhaustis. Ipsiud per praecipuum dicitur ab Auctore: neque enim nisi post dictam vtilitatem de statu Animae, ciuitas exhausta legitur videtur Socrate. Legimus eundem cum Latio ad aliquem motum, pro modum, eo quod sequatur mox: vel in hoc tamen mora, ac moueretur.

7. quam nec contigit iniquitas inexta sedes, praeruptus in montibus tenens, quum nos vidisset, culari cepit, & quia sicut inquit, multuare, neque tu illos. At Socrates Critonem intulit: Criton inquit deditat quis haec domos.

8. Denique post sententiam, &c. Ipsiud Socrate Apollonia quidam male regetur, scribentes ipsum hac verba protulisse, damnatum vt ex superiori aliquo loco praecipitur: quin potius damnatus fuit, sicut prius indicatum est n. 6. vti ciuitas bibent.

9. Iemnicatas Anyti & Melii palmas gestiens infringere. Ita ex Latino, pro: inuicatas. Similiter enim Iemnicatas palmas (adiudens ad triumphum auream coronam Iemnicatas, de qua supra Tom. 2. lib. de Coron. milit. c. 12. n. 17. 18. ac 19.) dicitur Criton pro Rojcio. Nam vere dicit poterat palma Iemnicata, id est, praeruptus quodam splendore illustri palma, quae contra tam raris vniuersum exemplum a vobis improbitate relata est. Erant enim salte eius accipiens Anytus & Melius, sicut ex Apologia Socratis & Critone quod Platonem patet, quare & postea, vti dicit supra Auctor Apolog. c. 14. ab Atheniensibus adfuit iuni.

10. ipsa morte coram, in immortalitatem vindicari Animae. Sic etiam ex eodem Latino, pro: vindicans Aquis immortalitatem Animae non hac modo ex Socrate, sed etiam supra non solum adfuit Auctor hoc libro, ex sententia quidem Philo sophorum iterum c. 3. ac 5. ex sua vero c. 22. 24. 31. ac 33. & li. de Reipub. carn. non vno in loco committat B. Iulianus Martyr, li. aduers. Tryphenum, & Apollonius de Antonia Pinar, Clementem Alexandrin. lib. 4. Stromat. & lib. 11. c. 4. cap. 6. 4. ubi ostendit quomodo Anima, quum sint generaliter, mortales tamen sint in futurum. Ipsiud vero Auctorem Latine li. 7. dicitur. Insuper, cap. 8. 9. 10. Et eiusdem argumentum librum scripsit B. Augustinus & Chrysostomus doctos. Aquisque legas illud: immortalem animam, non ferri, & aequanimitatem vero iterum pro reuerentia accipit, sicut supra Tom. 2. lib. de Patientia, cap. 2. num. 6.

11. cui enim veritas comperta sine Deo, &c. Ipsiud quae vniuersum reperit de Platone, seu post Socrate apud Platonem, & Latentius vbi supra. Nam licet verum de immortalitate Animae sentire, tamen non ita de illa tamquam de summo disserat. Nec igitur certum signis elicere possumus veritatem, qui eam non accipit in se, sed diuina traditione cognouimus.

TERTIUM OPERUM

12. Siquidem aiunt demonum illi a puero adhaesisse, &c.] Praeterea quod si uideretur supra dixit. Auctor Apolog. cap. 22. & 45. iterum id repetit his uerbis infra cap. 39. Sic igitur & Socrates, puerum adhuc, spiritus demonum inuenit. Certe ipse id Socrates refutatur his uerbis Apologiae sua apud Platonem: Diuinum scilicet quoddam (inquit) a quo dicitur in uoce quoddam mihi adesse audiuius. Quod quidem Melitius in accusatione dixit, sed mihi quidem ab ipsa puertia hoc adesse, uox scilicet quaedam, quae, quae sit, me prohibet agere quod sit uox erant, pronocat uero nunc. Plura haec de re uide ad lib. 22. cap. Apolog. n. 340. & ad B. Cyprian. lib. Quod Iohanna non sit Diuinus. 52.

13. ceteri post Deos & cum Deis demonum deputantur. Hoc ipsum sic expressit in Apolog. Socrates: Omnino autem, ut confiteri, Demones ego adfero. Demones autem inuicem aut Deos existimamus, aut Deorum filios: Atque legitimum est Latino: antiqui erroris artificem, pro: antiqui hominis erroris, eo quod infra cap. 57. uox: totius erroris artificem.

14. Quod si dicitur sapientissimus Socrates secundum Pythii quoque demonis fuisse, &c.] Similiter supra cap. 6. Apolog. Auctor Socrates Apollo sapientissimum omnium cecinit. O Apollinem inconfiditatem, sapientiae testimonium reddidit ei uero, qui negabat Deos esse. Certe Socrates ipse de se id recusat sapientiam Apolog. Respondit (inquit) Pythia sapienterem esse neminem: ut aliam causam ipse inuenerit eius appellacionis: Quia (inquit) quae nescio, neque scire me arbitror quod expressit clarius Laetant. lib. 3. diuin. Infit. c. 25. quod se nihil scire dixit, nisi hoc unum quod nihil sciret.

15. cuius adfuit tota vis demonum caedit. De Christiana constantia his uerbis in demonum, supra laetus Tom. 2. Apolog. c. 23. n. 370. & hoc Tomo lib. de Baptism. n. 1. ubi de Exorcismis agit.

16. quae nullum a Galapio gallinacem reddi iubens praecauit. Etiam hoc ex Platone, qui in Phaedro sub finem scribit, Socrates uocem extremam fuisse. O Crito. Ad culpa pro gallum debemus, quoniam redidit, neque negat. Cui adit uocem Tertull. supra Apolog. c. 49. Credo ob honorem patris eius, nempe Apollinis.

17. nec noua infrens demonia, &c.] Praeterea erat haec nescientia Socrates, uel ipse tege in Apolog. quod Deos quos ciuitas putat, ipse non aliter, alia quaedam noua adferat demonia. Quod etiam confirmat esse, paulo antepet n. 21. Verum alio id refert Auctor Apolog. c. 14. quomodo dicit: qui in contumeliam Deorum quercum & hircum & canem dicerat, ad quem locum n. 211. similes Patrum locos adduximus, quomodo sanctorum formulam factam: peccatorem, frequentissime reperire est apud Platonem, ubi cum uox fere Socrates persona inuadit.

18. nec adolefcentiam uitans, sed omni bono pudoris infotmans.] Etiam hic ad ipsum Socrates in Apolog. uerba haec aduicit: Me (inquit) corruptorem inuentum accusasti, ergo age iam dic qui mihi uisus est, & qui nam sit ostende, ubi plus iactis significas, corruptelam adolefcentiam non aliam obiectam quam quod eos doceret noua quaedam demonia. Quomodo magis admittit, quod Auctor supra dicit. cap. 46. Apolog. Ceterum, inquit, si de pudicitia pronocemus, legum patrem sententiae Atticae in Socratem corruptorem adolefcentium pronuntiam, id est magis, quomodo cap. 14. & paulo antepet: condemnatum Socratem, quia Deos destruebat. Interim non solum Auctorem in ea fuisse sententiam, patet ex Comment. Marjili Pictini in Platone constantino, sine de Amore, cap. 2. dicitur uerba de Socrate corruptorem probo uerba.

19. inter suos Cebes & Theodorus, &c.] Ita loquitur Auctor, quod in colloquio illo de immortalitate Animae, cum Socrate Phaedro & Cebes praecipuae fere partes agerent, qui: quod etiam inter Phaedro & Cebes praecipuae uocantur. Ad Diogenem Laertium lib. 2. Phaedon Hellenis, & Cebes Thebanus, Socratae discipuli. Cuius praeterea Pinnacis sine Tabulae (ut pote Dialogi istius) scripti, praeter Laetium meminit etiam Auctor supra lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 39. n. 233. Atque lego pro: ius dicitur, pro: dingo, quia praecedit: abforbeat & loquitur proximo dicitur.

CAP. II.

20. Plane non negabimus aliquando Philosophos, &c.] Capitulum huius titulum adimus: Quod est quaedam recte iuxta nostra sententia Philosophi, aut natura, aut ex nostris litteris, ea tamen suis argumentationibus contrariis fidei regulae ueliant. Peruenit autem ad Phrasin Tertullianicam: inuentus, pro: inuentio, aliqui portus, pro: aliqui: item: circa facilitate, &: compos naturae.

21. nihil diuinae licentiae ferat. Licentiam, pro licentia potestatem, hic accipit aduersus Latinos ad legans similes locos Arnobij lib. 1. sed minoris licentia potestatis: & lib. 2. neque illi hominum tantum potestatis adhibuit licentiaeque conuocem: item post aliquot paginas: Praeterea Diu certe certae habent apud uos uelut licentias potestates: subindicans etiam apud B. Cyprianum alicubi se usurpauit.

22. ex factis quas putant litteris.] Rationem reddit, cur ita diceretur, quia plerique Auctores etiam Deos existimant antiquitas. Sacrum enim dicebatur antiquitas, quae quid Dijs deputabat.

23. ut Mercurium Aegyptum.] Citat hinc etiam infra cap. 33. & supra lib. Aduers. Valent. cap. 15. Quod nec, inquit, Mercurius ille Trimegistus magister omnium Physicorum recogitauit, De eodem B. Cyprian. lib. Quod Iohanna non sit Dijs: Hermes quoque Trimegistus unum Deum loquitur: ubi & A. Augustinum et uicimus num.

Tertulliani Opera

24. cui praecipue Plato adhaeruit.] Similiter B. August. libr. de Ciuitat. Dei, a Trimegisto partim ea didicisse Platonem scribit, quae de Deo recte sentit. De eodem sit Clemens Alexandrin. lib. 1. Stromatum: Plato in Phaedro, Regem Aegyptum & Theu (suo potius Theu) nobis ostendit sapienterem, quem quidem nouit esse Marcum. Reperitur uerba etiam in Phaedro Platoni de Theu, sicut & in Phileto, ubi sic legitur: Sine Deo aliquis sine diuino homo, quatuor apud Aegyptios Theu fuisse fertur.

25. ut Silenum Phrygem, cui a pastoribus perducto ingentes aures suas Midas tradidit.] Posteriori huius intellectum habes supra lib. de Pallio, cap. 2. ut Silenus penes aures Midas blatur: sic quodammodo fabulam de Midas aures explicans, quod ob heberudinem ingenij Midas aures ingentes adhaerent, quae ad Sileno tradidit. dicitur, dum ab illo a pastoribus ad se perducto de uariis rebus institutus fertur. Quod ipsum repetit supra Auctor lib. aduersus Hermetogenem ca. 27. Atque pro Deo habitum a Phrygijs, testatur Poeta, qui Patrem Silenum uocant: immo ab illo Silenus nuncupant Veteres praeterea aetatis Satyros. Quandoquidem autem Silenum inter Auctores librorum Auctor numerat fortasse illius liber est qui citatur a Laertio histor. lib. 1. & lib. 2. Aetna & Stephano. Citat etiam gl. Silen Athnensis.

26. ut Hermetotimum, &c.] Sic omnino legendum, pro eo quod erat: Hermetotimum, uel adnotauit Paulus Lequardus Emendat. l. 8. cap. 3. nam huiusmodi uerba infra cap. 4. legitur: Cuius Clazomene Hermotimum templo conuolantur ubi de colatit.

27. ut Orpheum, ut Musaeum.] De utroque B. Iustinus Martyr Apolog. c. 1. sine Orat. adu. Gentiles: Orpheus, sicut inquit, multitudine Deorum primus auctor, quatuor posterius ad finem suum Musaeum, & reliquos germanos uero quae audiret, de uo eodem quoque Deo praedicauerit, necessarium est uobis exponere.

Solis tanto piis, omnes procul este profani.

Tu Musae audi, Luna late sitre silentis.

Quos ipse uersus iterum repetit Apolog. 2. ad Antoninum Pium, & Clemens quoque Alexandrin. aduers. Gent. Eodem etiam aduicit Theophilus lib. 3. ad Autolycom, & Cyrill. lib. 1. contra Iulian. Praeterea fortassis postea in Orgis Liberi sacris, quae ipse canit insinuat, dilaceratus & discerpis fertur, quem admodum scribit Laetant. l. 1. cap. 22. aduenisse eum per eadem tempora quibus Faunus, quare etiam Anaxagoras, Apologia pro Christi. coetaneum scribit fuisse Dijs, quos primitus celebrabat: tunc etiam consertit Laetant. eiusdem lib. cap. 5. Qui autem eum, nunc Musaeum, inter Deos numerat, hactenus non reperit: forsatis id ei accidit postquam discerpis est. Citat eundem quodam uersus etiam Arnobius, ubi uocatur Calliope filius, quantum apparer, quod Poetarum primus, uis uisum adferit. Aliquo etiam eius carminis apud Proclum legitur, & Clemens Alexandr. lib. 6. Strom. & eius uerba uerba quaedam infra cap. 15. Per Orphei Hymni, Argonauticae, & de Iulij lib. libellus, Graece iam olim exstant, quos ipse librorum citat Suidas, sed quod illi alium faciat Auctorem Hymnorum alium Argonauticam, non probo, nam illam una cum Argonauta profectum tradit Laetant. ubi supra. Ille autem etiam est additum Musaei carmen de amore Erius & Leandri, quamquam interim Lyl. Giraldus & Suidas tres Musaeos faciant.

28. Pherecydes Pythagorae magistram.] Deo eodem item Auctor infra cap. 28. ubi de arte diuinandi eius agit. Eandem etiam citat supra lib. de Cor. milit. cap. 7. quo loco de eius Theogonia aliquid diximus, Diogenes uero Laertius lib. de uerum principio illi adscribit, Suidas praeterea Theocraftan. De eodem sic Laet. lib. 7. cap. 3. Praeceptor Pythagorae Pherecydes, quem Cicero tradit primum de ueritate Animarum disputasse. Haber, id ille Tufcul. quaest. lib. 1. ubi & addit: Antiquus sane: fuit enim regnante mo gentilib. ubi Seruimus Tullium intelligit. Verum neque de hoc quicquam praeterea scribit, quod pro Deo sit habitus.

29. & ipso iam uo pronatae propheticae paratata.] Eo quod addat ipso uo uideretur aduicere ad sui Paracleti Montani Propheetiam, de qua infra, c. 4. aduicitur Propheetie quoque. & c. 9. post quoque Ioannem Propheetiam mercurium & conuenit. Sicut autem uerba phrasin Tertullianicam, paratata, de qua mox latius, & lib. 2. committit nos & Philosophos, de qua Tom. 2. lib. ad Martyr. num. 11. reg. uel notae, de qua rursum lib. de Praescript. aduers. heret. cap. 3. num. 8.

30. exceptis plane, quae sine laqueo, &c.] Hic uerba explicat, quomodo non in totum reiectenda Philosophia, sed uti subingit: ex gemulis nonnumquam sit testimonium necessarium. Est uero referendum in Prolegomena inter Trouerbiales formulas illud: quanta sit filia materia istius.

31. Sed & Medicinam in sepe forem Philosophia, &c.] Hinc infra nona semel ex Medicis Auctoriibus de Anima tractat: uis.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK PADERBORN

A

pote quum, uti subiungit, ad Medicinam magis Animæ ratio per-
tinet videtur.

32. Heraclitus ille tenebrosus.] *Hæc ab similitur B. Hierony-
mus in libro 1. adu. Iovinianum. Heraclitum exenxio vocat, quem su-
stantes Philosophi vix intelligunt. Ipse enim, Laertio teste, de indu-
soria librum suum de Natura obcurus scripsit, ut soli illum eruditii
legerent: unde et Craten quendam, quum illum librum Græcis inue-
neret, dixisse: Delio aliquo natatore esse epus, qui in illo non suffoca-
retur. Cur autem Heraclito moror adscribatur, dicemus cap. sequen-
te. 49. Et de morte eius vide supra lib. ad Mart. num. 49.*

31. terminos Animæ nequaquam inuenisse omnem viam in-
grediendi.] *Istud Heracliti pronuntiatum sic clarius explicat Laer-
tius. Dicitur et id de Animæ sensibus natura: numquam illam repe-
ri posse, quantalibet quis via conficiat patia, adeo profundam e-
ius esse rationem. Effinxisse interim illum Animam ex igne, infra di-
citur cap. 5. non aliter atque Deum quoque ignem asseruisse supra di-
ximus lib. de Prescript. adu. heret. cap. 7. num. 44. Quod etiam viti-
tem Animæ tucatur, quæ in totum corpus diffusa sit, vide infra ca.
14. num. 176.*

34. Infinitas enim quæstiones Apostolus prohibet.] *Quod sa-
pius alibi adnotat, vel hinc patet: Metaphorice sicut ab Auctore
scriptura citari. Nihilquam enim copiose Apostolus prohibet qua-
estiones infinitas, sed 1. Tim. 1. fabulis indeterminate, quæ quæstio-
nes præstant magis quam adificationem. Fortassis autem quum alibi
legitur indeterminate, legi hic debet: indefinitas, verum nihil immu-
tare voluit.*

CAP. III.

35. Atque vrinam nullas hæreses, &c.] *Inscriptionem huius capiti
damus: Quod a Philosophis de Anima dissentientibus etiam hæ-
retici suas hæreses de Anima mutuati. Seu potius: Tortus libri
huius argumentum. Atque quod Philosophi hæreticorum Patri-
archæ, habes etiam supra lib. adu. Hermogenem, cap. 8. de quo
latus lib. de Prescript. adu. heret. cap. 7. in Adnot. nostris nume-
ro 36. Hic hæc esse causam indicat, cur aduersus Philosophos etiam
scribat.*

36. Siquidem & ab Apostolo, &c. Nullam hic certam scrip-
turam citat, sed ad illud Coloss. 2. Ne quis vos deprædetur seu
conuiciat per Philosophiam. Sine autem legas: prævidetur cum
Hæresis, sicut prouidetur, uti hæreticos, perinde est.

37. capones, &c. miscentes equum vino, &c. Locum hunc i-
mitatur B. Hieron. in libro adu. Vigilant. his verbis: Iste capto Ca-
logurritanus miscet equum vino. Ad illud vero vterque ad illud I-
sai. 1. Vinum tuum mixtum est aqua. Quod quum etiam B. Hieron.
in Comment. de hæreticis interpretetur, varia quæ sequuntur senten-
tia, ad hæreticos magis pertinent quam Philosophos: quibus adeo, vel
ut aliud agens, Argumentum totius huius libri prosequitur.

38. alii immortalem negant Animam.] *De hac opinione habes
supra Tom. 1. Apolog. cap. 47. alii dissolubilem contendunt, & lib.
de Testim. Animæ, c. 1. seu minime diuina & æterna res est, vti che-
la Epicuri sic enim lego, pro soli Epicuro] videtur. Item cap. 4. O-
pinio Christiana, est Epicurea gratior, quia te ab interitu defen-
dit. Adscribit autem istud Auctor non solum Philosophis, sed etiam
Saduceis ex Iudaismo hæreticis, infra lib. de Refut. carn. cap. 1.
Nihil inquit, esse post mortem, Epicuri schola est. Air & Seneca:
omnia post mortem finiti, etiam ipsam. Si vero & apud Deum ali-
qua scæta est, Epicureis magis adhis quam Prophetis, sciemus
quid audiant a Christo Saduceis. Ad quos etiam adducitur supra
lib. de Prescript. adu. heret. cap. 7. quemadmodum ibi latus num. 41.
A qua hæres non abhorruerit etiam Valentinianos, indicat Auctor
his verbis, cap. 32. & Anima mortalis apud illos, nisi quæ salutem fi-
de inuenierit. Eandem aut adhuc vniu. Tertull. aut saltem paulo post
renouarunt, quos Euseb. lib. 6. hist. Eccles. cap. 26. B. August. her. 83.
Arabicos vocat, qui ex Origenis disputatione respuerunt. Contra hos
autem agit Auctor tum hoc cap. tum infra cap. 51. & sequentibus, &
propterea c. 22. definit Animam immortalem.*

39. alii pluraquam immortalem adfirmant.] *Hic haud dubie eos
notat hæreticos, qui Animam ex substantia Dei adseriebant, immo
Dei partem dicebant, in hoc Zenonem secuti (si Epiphano crediderit
her. 5.) & reliquos Stoicos, qui unam Deitatem in multis partiebant
substantias, solum, lunam, Animam, sidera, & alia. Quo perti-
net etiam illud supra Tom. 1. lib. de Testim. Animæ, cap. 1. seu diuina
& æterna res est secundum plures Philosophos, & illud Apolog.
cap. 47. de anime statu, quam adi diuinam & æternam. Contra
quam hæresis, quum Manicheorum esset, frequenter disputat B.
August. etiam Priscillanensis eam adseribens, quemodo etiam prædi-
cis omnibus B. Hier. apud Marcell. & Anastasiam. Sunt et qui
Carpoerati adscribunt, plerique omnes adscribunt. Contra hos agit
cap. proximo, item adu. heret. c. 22. definit, non innatam esse, sed natam
Animam ex Hatu Dei.*

40. alii de substantia.] *Eos intelligit, qui dicebant de substan-
tia Animæ, an vti etiam est dicto 1. ca. lib. de Testim. Animæ) nume-
ris seu atomis concinere, an vero iuxta alios: ex igni, aqua, ære,
sanguine, lumine, aut quinta quadam substantia, denique: corpo-
ralis, an incorporalis. Nam de omnibus his agit cap. 5. 6. 7. & 8.
Et in definitione Animæ, cap. 22. adit, quamquam non reße: corpo-
raliam.*

41. alii de forma.] *Hic eos qui de effigie Animæ dicebant, &*

B

longitudine, non latitudine eius, sublimitate, & colore, de quibus
tractatur infra c. 9. Et in definitione Animæ, cap. 22. cum etiam propo-
sitionem addit: effigiatam.

42. alii de vnaquaque dispositione Animæ dicebant.] *Hæc
ram tum qui dicerent: Animam & Spiritum vnum esse, contra quos
cap. 10. Et si aut non separati animam & animam, vti cap. 12. Et
tum qui in plures Animam, partes, non solum vires ac potentias
distinguebant, de quibus cap. 14. aut qui Hegemoniam in Anima
negabant, contra quos cap. 15. aut in plura quam rationale & irra-
tionale Animam partiebantur, de quibus cap. 16. item qui quique
sensibus fidem abrogabant, & præinde Animam solum intelle-
ctum, non etiam sensum adtribuebant, aut intellectum non
semper Animæ ineffe dicebant, de quibus cap. 17. 18. 19. denique et-
iam eos qui aut pro varietate ingeniorum, non vero liberi arbitrii,
contra quos cap. 20. aut pro materia diuersa, animalis, materialis, &
spirituali, sicuti Valentiniani, non vni formam, sed multiformem
Animam addebant adserere. Adversum quos omnes Auctor definit
cap. 22. Animam substantiam simplicem, de suo patientem, vane
procedentem, liberam arbitrii, accidentis obnoxiam, per ingenia
mutabilem, rationalem.*

43. hi statum eius aliunde ducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

44. hixitum alioform abducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

45. prout aut Platonis honor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

46. aut Zenonis vigor.] *Ex huius, atque adeo Steceron flo-
desumpta erat eorum sententia, qui plus quam immortalem
Animam dicebant. Cui vigor adscribitur videtur ob ingenij sublimi-
tem, nisi quis malit, rigor, legi debere, nam præ ceteris Stoici rigoro-
res. Atque de his cap. 51. latus.*

47. aut Aristotelis tenor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

48. aut Epicuri stupor.] *Ab hoc mutuari sunt suum errorem, qui
iam dictum est, qui immortalem Animam negant. Et præinde viti-
stipor eidem adscribitur, ob eius sententiam, aliterumque eius propo-
nium summam suspensam esse: quæ adeo vti etiam Deum locorum
faceret, vti supra adnotatum est: Aduersus Valentin. ca. 7. num. 69. Apolog.
sunt variis etiam alius opinionibus infra reperire est. Aliquid etiam de il-
lo aduigimus Tom. 1. cap. 47. num. 169. Apolog.*

49. aut Heracliti moror.] *Atque adeo et moror. Atque adeo hoc patet, mutuari
sunt sententiam, qui de substantia Animæ dicebant, quippe qui
sibi non constet, modo docens Animam ex igne, vti supra cap. 5. modo
ex ære, secundum alios: ex ære, denique nihil certi adferentes, vti
supra cap. 2. num. 37.*

50. aut furor Empedoclis.] *De furor Empedoclis, quæ in
Ætænam, vti Deus haberetur, præcipit aut, supra Tom. 1. lib. de Pallio,
cap. 4. nu. 83. Apolog. cap. 50. num. 61. Et Tom. 2. lib. ad Mart. cap.
4. num. 50. quo addit etiam infra auctor cap. 32. his verbis: Empe-
docles quia se Deum delirant. Vti habes etiam errorem de Anima-
rum in bestias iustitiam, quem hic postremo loco paulo ante
commemorauit, & alius etiam pluribus locis vartius reperire est: tum
sententias.*

51. diuina doctrina ex Iudæa, &c.] *Ad illud ad illud] Iai. 2. Ex
Sion exhibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.*

52. Extraxit & Christus pifatores, &c. ad præconium emittens.] *Hic*

C

longitudine, non latitudine eius, sublimitate, & colore, de quibus
tractatur infra c. 9. Et in definitione Animæ, cap. 22. cum etiam propo-
sitionem addit: effigiatam.

42. alii de vnaquaque dispositione Animæ dicebant.] *Hæc
ram tum qui dicerent: Animam & Spiritum vnum esse, contra quos
cap. 10. Et si aut non separati animam & animam, vti cap. 12. Et
tum qui in plures Animam, partes, non solum vires ac potentias
distinguebant, de quibus cap. 14. aut qui Hegemoniam in Anima
negabant, contra quos cap. 15. aut in plura quam rationale & irra-
tionale Animam partiebantur, de quibus cap. 16. item qui quique
sensibus fidem abrogabant, & præinde Animam solum intelle-
ctum, non etiam sensum adtribuebant, aut intellectum non
semper Animæ ineffe dicebant, de quibus cap. 17. 18. 19. denique et-
iam eos qui aut pro varietate ingeniorum, non vero liberi arbitrii,
contra quos cap. 20. aut pro materia diuersa, animalis, materialis, &
spirituali, sicuti Valentiniani, non vni formam, sed multiformem
Animam addebant adserere. Adversum quos omnes Auctor definit
cap. 22. Animam substantiam simplicem, de suo patientem, vane
procedentem, liberam arbitrii, accidentis obnoxiam, per ingenia
mutabilem, rationalem.*

43. hi statum eius aliunde ducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

44. hixitum alioform abducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

45. prout aut Platonis honor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

46. aut Zenonis vigor.] *Ex huius, atque adeo Steceron flo-
desumpta erat eorum sententia, qui plus quam immortalem
Animam dicebant. Cui vigor adscribitur videtur ob ingenij sublimi-
tem, nisi quis malit, rigor, legi debere, nam præ ceteris Stoici rigoro-
res. Atque de his cap. 51. latus.*

47. aut Aristotelis tenor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

48. aut Epicuri stupor.] *Ab hoc mutuari sunt suum errorem, qui
iam dictum est, qui immortalem Animam negant. Et præinde viti-
stipor eidem adscribitur, ob eius sententiam, aliterumque eius propo-
nium summam suspensam esse: quæ adeo vti etiam Deum locorum
faceret, vti supra adnotatum est: Aduersus Valentin. ca. 7. num. 69. Apolog.
sunt variis etiam alius opinionibus infra reperire est. Aliquid etiam de il-
lo aduigimus Tom. 1. cap. 47. num. 169. Apolog.*

49. aut Heracliti moror.] *Atque adeo et moror. Atque adeo hoc patet, mutuari
sunt sententiam, qui de substantia Animæ dicebant, quippe qui
sibi non constet, modo docens Animam ex igne, vti supra cap. 5. modo
ex ære, secundum alios: ex ære, denique nihil certi adferentes, vti
supra cap. 2. num. 37.*

50. aut furor Empedoclis.] *De furor Empedoclis, quæ in
Ætænam, vti Deus haberetur, præcipit aut, supra Tom. 1. lib. de Pallio,
cap. 4. nu. 83. Apolog. cap. 50. num. 61. Et Tom. 2. lib. ad Mart. cap.
4. num. 50. quo addit etiam infra auctor cap. 32. his verbis: Empe-
docles quia se Deum delirant. Vti habes etiam errorem de Anima-
rum in bestias iustitiam, quem hic postremo loco paulo ante
commemorauit, & alius etiam pluribus locis vartius reperire est: tum
sententias.*

51. diuina doctrina ex Iudæa, &c.] *Ad illud ad illud] Iai. 2. Ex
Sion exhibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.*

52. Extraxit & Christus pifatores, &c. ad præconium emittens.] *Hic*

D

longitudine, non latitudine eius, sublimitate, & colore, de quibus
tractatur infra c. 9. Et in definitione Animæ, cap. 22. cum etiam propo-
sitionem addit: effigiatam.

42. alii de vnaquaque dispositione Animæ dicebant.] *Hæc
ram tum qui dicerent: Animam & Spiritum vnum esse, contra quos
cap. 10. Et si aut non separati animam & animam, vti cap. 12. Et
tum qui in plures Animam, partes, non solum vires ac potentias
distinguebant, de quibus cap. 14. aut qui Hegemoniam in Anima
negabant, contra quos cap. 15. aut in plura quam rationale & irra-
tionale Animam partiebantur, de quibus cap. 16. item qui quique
sensibus fidem abrogabant, & præinde Animam solum intelle-
ctum, non etiam sensum adtribuebant, aut intellectum non
semper Animæ ineffe dicebant, de quibus cap. 17. 18. 19. denique et-
iam eos qui aut pro varietate ingeniorum, non vero liberi arbitrii,
contra quos cap. 20. aut pro materia diuersa, animalis, materialis, &
spirituali, sicuti Valentiniani, non vni formam, sed multiformem
Animam addebant adserere. Adversum quos omnes Auctor definit
cap. 22. Animam substantiam simplicem, de suo patientem, vane
procedentem, liberam arbitrii, accidentis obnoxiam, per ingenia
mutabilem, rationalem.*

43. hi statum eius aliunde ducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

44. hixitum alioform abducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

45. prout aut Platonis honor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

46. aut Zenonis vigor.] *Ex huius, atque adeo Steceron flo-
desumpta erat eorum sententia, qui plus quam immortalem
Animam dicebant. Cui vigor adscribitur videtur ob ingenij sublimi-
tem, nisi quis malit, rigor, legi debere, nam præ ceteris Stoici rigoro-
res. Atque de his cap. 51. latus.*

47. aut Aristotelis tenor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

E

longitudine, non latitudine eius, sublimitate, & colore, de quibus
tractatur infra c. 9. Et in definitione Animæ, cap. 22. cum etiam propo-
sitionem addit: effigiatam.

42. alii de vnaquaque dispositione Animæ dicebant.] *Hæc
ram tum qui dicerent: Animam & Spiritum vnum esse, contra quos
cap. 10. Et si aut non separati animam & animam, vti cap. 12. Et
tum qui in plures Animam, partes, non solum vires ac potentias
distinguebant, de quibus cap. 14. aut qui Hegemoniam in Anima
negabant, contra quos cap. 15. aut in plura quam rationale & irra-
tionale Animam partiebantur, de quibus cap. 16. item qui quique
sensibus fidem abrogabant, & præinde Animam solum intelle-
ctum, non etiam sensum adtribuebant, aut intellectum non
semper Animæ ineffe dicebant, de quibus cap. 17. 18. 19. denique et-
iam eos qui aut pro varietate ingeniorum, non vero liberi arbitrii,
contra quos cap. 20. aut pro materia diuersa, animalis, materialis, &
spirituali, sicuti Valentiniani, non vni formam, sed multiformem
Animam addebant adserere. Adversum quos omnes Auctor definit
cap. 22. Animam substantiam simplicem, de suo patientem, vane
procedentem, liberam arbitrii, accidentis obnoxiam, per ingenia
mutabilem, rationalem.*

43. hi statum eius aliunde ducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

44. hixitum alioform abducunt.] *Eos denique hic subindi-
cat, qui cum Platone ex moribus suis fieri dicebant, contra quos
c. 28. 29. 30. atque adeo Metempsychosin Pythagoricam instabu-
cebant, aut Metempsychosin Empedoclis, aduersum quos apertius
c. 31. 32. 33. De qua postremo, supra quoque lib. de Testim. Animæ, ca.
Opinio Christiana honestior multo Pythagorica, quæ te non in
bestias transformat. Ad has enim absurditates quamproxime et-
iam accessisse hæreticos Simonem Magum ac Carpoeratem, indicat
auctor c. 34. ac 35. Suam vero sententiam concludens, postquam qua-
dam alia aliquot, capitibus ad Animam pertinentia interruit ca. 35.
ac sequi ad finem usque late tractat, q. paucis dixerat, iam loco equum
Animam adloquens: Adfirmatum te manere post vix disponen-
dem, & expectare diem iudicii, prouentem tunc aut cruciatum do-
stinari, aut refrigerio vite que sempiterna.*

45. prout aut Platonis honor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

46. aut Zenonis vigor.] *Ex huius, atque adeo Steceron flo-
desumpta erat eorum sententia, qui plus quam immortalem
Animam dicebant. Cui vigor adscribitur videtur ob ingenij sublimi-
tem, nisi quis malit, rigor, legi debere, nam præ ceteris Stoici rigoro-
res. Atque de his cap. 51. latus.*

47. aut Aristotelis tenor.] *Ex hoc haussisse videntur qui de tra-
quaque dispositione Animæ dicebant, iam alii] sunt. Cui vocat
competit ob squabilitatem in scribendis, quam oblique eandem ferat.
Atque huius dogmata varia infra non solum etiam explicat.*

Hic vero ad illud: Venite, faciam vos fieri peccatores hominum, Matth. 4.

CAP. IV.

53. Post definitionem census, quaestio de status patitur, &c.] Caput hoc autem secundum in adit. ex his quod nunc ad hunc in IV. V. VII. & VIII. ad maiorem distinctionem vult ulabatur hoc...

54. Hoc Plato excludit, &c. [Initium, nempe Anima. Iste enim in Phaedro, de immortalitate animae disputans, quemadmodum à Cicerone vult esse Tu scilicet, quae lib. 1. de Rep. lib. 6. sic inquit: Si una est ex omnibus anima quae sitiam moueat, atque adeo principium motui sibi ipsi sit inaequata certa est, & aeterna est. Neque enim esset si principium, quod oriretur aliunde.]

55. Enam autem docemus, & factam, &c. [Non alio argumento quam fidei nostra depellit hanc Philosophi opinionem Auctoris, quippe quae ex verbis scripturae paulo ante citatis, & alio infra adducto cap. 11. Animam factam pronunciat. Ne forte autem aliquid Platonius replicet factam quidem esse, non natam: docet (vix paulo post loquitur) & facturam pro nati poni. Ita enim prolego, pro eo quod erat: pro inelle. Id enim conueniens verba sequitur: siquidem omne quod quoquo modo accipit esse, generatur.]

56. habent aliquando & passiuatis commercia. [Passiuitas hic paulo aliter accipitur quam supra. Aduersus Hermog. ca. 11. respondit: communiō, & sic dicit, Differētia aliquando sub locis & temporibus ita inter se communicant, ut nihil inter se differant: eadem significatiōne, quae passiuam ceteris, infra dicitur sub finem lib. de Car. Christi, ubi de eo loquitur.]

57. Sic & Plato videtur. [Videtur ad illud Platonis in Sophista, siue de Ente & Quoties quod antea non erat, in eis quae deinde produciuntur agit. Inceperit, quod agitur, fieri dicitur. Summatim itaque efficitur facultatem denominem.]

CAP. V.

58. Accensit Eubulum aliquem, &c.] Titulum hinc capiti dantur: Quod plures Philosophi corpus Animae vindicant. Atque Eubuli nulla in Philosophorum Catalogo mentio apud Diogenem Laertium: memorat interim quendam Eubulum, cuius seruus fuerit Hermias ille, postmodum tyrannus, ab Aristotele interficitur. Sed magis ad institutum est, quod sub finem libri 9. scribitur: Pyrrhonis Heliensis: Philosophi discipulum fuisse inter reliquos Euphranorem S. Lucium, quem Eubulus Alexanderis audiuerit, cuius auditor Prothemus. Eam vero Sarpedo & Heraclitus audire, porro Heraclitum Zenosidemus.]

59. & Critolaum. [Critolai meminit Cicero Tuscul. quae lib. 5. quem unum fuisse adnotat: ibi Beroaldus ex tribus Philosophi vna legatione ab Atheniensibus Romanis missis, etiam addens Peripateticum illum fuisse. Et etiam hic paulo post meminit Critolai Peripateticum. Quam autem ibi de illis loquitur qui animae corpus vindicabant, hic vero de illis qui animae corpulentiam auferunt, ego de duobus diuersis loqui Auctorem existimo. Quod vel hinc sit verisimile, quod quendam Critolaum scribit Marcellus in fallor. Theologus de immortal. Anima] sensisse Animam esse in partem puncti incorporatam: alter vero ille Critolaus Peripateticus, Tortell. teste, illum esse fuisse ex quinta nescio qua substantia: de quo ibi latius.]

60. & Xenocratem. [Xenocrati Chalcedonio Platonis discipulo adscribit Aristoteles lib. 1. de Anim. cap. 2. & 4. & Plutarchus de Praecato. quod Animam numerum dixerit, figuram & corpus esse negans: quorum primum impugnat, posterius adprobatur Aristoteles. Cicero vero Academ. quaestio lib. 4. apertius de illa sic scribit: An ut Xenocrates nullo corpore. Sed de eo plura infra num. 189. Et vero argumentum eius adfert Nemesius, seu potius B. Gregor. Nyssen. li. Philof. 2. qui esse de Anima, cap. 1. Id enim opus Nysseno adscribendam, vel inde patet, quod ex eo ad verbum multa de sumpturunt. B. Bassilius in Hexaemero, Helias Cretenfis & Damascenus, & nominatim etiam illi adscribunt iam olim B. Thomas Aquinas in Summa Theologica, & Albertus Magnus libris de mirabilis scientia Dei & de homine; maxime quoniam non modo Tribemius, sed & nos multis in locis volumus hoc de imagine & conditiōe hominis in scriptum Nysseno reperimus.]

61. & isto in loco amicum Platonis. [Quem in multis aliis dissentiant Plato & Aristoteles, certe consentiunt de Anima incorporata. De hoc Aristoteles mox dicitur. Platonis vero, prater alios complures manifestos videntur in Timaeo, lib. 10. de l. Epinomide sub mod. & dicitur, alio de morte, siue ipsius sit, siue ut alij volunt, praedicti Xenocrati, cuius verba compendi gratia omittimus, quem partim eius, partim Platonico quomodo argumenta recte sentiantur sequi. Et cap. quibus probat, non modo immortalem & incorruptibilem, sed etiam incorpulentem: ut etiam repetit de nouo cap. 2. & id ipsum adscribitur Platonis omnes. Nominatim Claudianus li. 2. de statu Anima contra Faustum, cap. 8. ubi Platonem dicit id adscribere]

Tertullianus Opera.

in Phaedro, Hipparcho, Eache, Protogora, Symposio, Alcibiade, Gorgia, Critone, & Timaeo.

62. Aristotelem fortasse. [Loci Aristotelis sunt lib. 1. de Anima, cap. 3. & 4. sed apertissime c. 5. Nam quam Anima (inquit) sit in omnibus quae sentiunt, necesse est in eodem duo esse corpora, si Anima quoddam corpus; quod argumentum Chrysippi nomine etiam auctor commemorat sequent. cap. Quod ipsum repetit Aristoteles lib. 2. ca. 1. & 2. Cur autem addat fortasse, in causa est, quod iuxta quod Cicero etiam commemorat Tuscul. quae lib. 1. & B. Gregor. Nyssen. ubi supra] Animam, quanta quandam naturam, quam Entelechiam vocabant, faceret; de quo latius partim paulo post num. 72. partim infra c. 32. ad illud: & Entelechias Aristoteles.]

63. An castroentur magis ad auferendam Animae corpulentiam? [Prater iam numeratas, qui corpulentiam Animae auferunt, etiam numerantur ab Aristotele, Cicero, Plutarcho, & B. Gregor. Nyssen. ubi supra, Thales, qui Animam irrequietam, seu semper motilem dixit, Pythagoras, qui numerum; Dicaearchus, qui harmoniam; & Asclepiades, qui sensuum exercitamentum. His addendus Heraclides Ponticus, qui iuxta quod auctor etiam agnoscit cap. 9. lumen Animam dixit. Alij item, qui iuxta Iustinum Martyr. Apologet. 1. & Laëtant. de Opific. Dei, cap. 17. Animam ventum dixerunt, de quibus infra cap. 11.]

64. qui eam de manifestis corporalibus effingunt. [Prater eos qui hic recitantur, etiam habet infra, cap. 9. Eneidemum, & Anaximenum, & secundum quosdam Heraclitum: iuxta quos sit ac substantia Anima. Quibus addunt Macrobius, & Aristoteles li. 2. de Anima, cap. 2. etiam Diogenem, & Plutarchus Anaxagoreos. Item Aristoteles, Plutarchus & Nemesius Democritum, & Cicero Tuscul. quae lib. 1. Zenonem cum aliis Stoicis, qui ignem Animam dixerunt. Apud Plutarchum idem sensisse etiam dicitur Parmenides, qui ex terra & igne Xenophanes, qui ex terra & aqua, denique Empedocles, qui ex quatuor elementis eam effingit, qui etiam plerique recensentur à Macrobio in Somnium Scipion. li. ca. 4. Qui interim, contra quam auctor hic noster, concludit. Obtinuit tamen de Anima incorporata sententia.]

65. ut Hipparchus. [Hipparcho ex igne Animam adscribit etiam Macrobius ubi supra, & Beroaldus in Cicero Tuscul. quae Differētiam nominis Plinius lib. 2. nat. hist. cap. 26. Hipparchus (inquit) unum quatuor satis laudatur, ut quo nemo magis adprobauerit cognationem cum homine sperderum, animasque nostras partem esse caeli dixit.]

66. & Heraclitus ex igni. [Eidem, uti modo dictum est, infra cap. 9. ex aere Animam adscribit secundum quosdam. Auctor hic videtur secutus regulam illam Aristotelis ubi supra: Alij inquit, ut de principijs senserunt, ita & de Anima sentiunt; quum itaque principium omnium & Deum ipsum (vix etiam auctor supra Apolog. cap. 47. adseruit, & infra li. 1. aduersus Marc.) ignem dixerit, etiam id ipsum de Anima illi adscribit. Videtur accedere quoque proxime Macrobius, iuxta quem Animam scintillam stellaris essentia dixit. Quis: quod etiam aliorum sententia in id ipsum recidit, seu aporitionem, quam alij illi adscribunt, calidam & siccam in dixerimus. Videtur sum de Heraclito aliquid infra num. 119. & 189.]

67. ut Hippon. [Hipponi ex aqua Animam, adscribit etiam Aristoteles, Macrobius, B. Gregorius Nyssen. & Beroaldus ubi supra.]

68. & Thales ex aqua. [Iterum hic regulam illam Aristotelicam secutus est auctor, quod omnium rerum principium & Deum, a quam dixerit Thales, ut etiam est infra aduersus Marc. 1. Alij plura contrariis sententiam de Anima incorporata (vix supra dictum est n. 65.) illi adscribunt, & nominatim Aristoteles Hippo in impertinentem dicit esse Thaletis opinione. Conuicti possunt interim aliquo modo hi auctores, quod quo argumento Hippon colligit Animam esse aquam, eodem Thales quam omnium rerum principium, apud Aristot. lib. 1. Meteoroph. cap. 3.]

69. Empedocles. [De Empedocle, quod ex sanguine Animam dixerit, satis consensit nominatim Macrobius & Aristoteles, ut ex quatuor elementis eius impugnat sententiam. Verum etiam illorum non disserpat sententia, qui ubi infra legitur 1. 1. vix fons illi adscribunt de sanguine circumcordialis, ubi de hoc opinione latius.]

70. & Critias ex sanguine. [Id ipsum adseruit Aristoteles, Plutarchus, Macrobius, Gregorius Nyssen. siue Nemesius, & Beroaldus.]

71. Epicurus ex atomis. [In hoc consentiunt scriptores omnes; haussit autem suam sententiam à Democrito & Leucippo, patet ex Aristotele & Cicero. Adscribit id ipsum Lucretio B. Augusti. lib. de Vitili. credend. cap. 1.]

72. Critolaus & Peripatetici eius, ex quinta nescio qua substantia, &c.] Solus de Critolao consensit Macrobius: Critolaus, inquit, Peripateticus ex quinta quadam essentia, quandoquidem interim Aristoteles, Cicero teste, quanta quandam naturam Animam dixerit, cuius discipuli Peripatetici recte itidem adscribitur. Quia tamen etiam nunc disputatur (vix supra nu. 62. & infra latius cap. 32. num. 396.) an Entelechia Aristotelis, atque adeo etiam Critolai, corporea fuerit, recte addit auctor; si & illa corpus, quia corpora includit.]

73. Sed etiam Stoicos adlego, qui spiritum praedicantes animam pene nobisicum, & c. tamen corpus Animam, &c. [Hanc ad similitudinem Gregorius Nyssen. ubi supra: Omnis Stoicorum iuxta corpus Animam emittunt, Spiritum calidum & igneum esse dicentes; quorum posterius huc etiam alij plerique illi adscribunt. Eius pro eadem sententia quod auctor supra Apolog. cap. 47. dicit:]

H h 3

Stoi.

A Stoicos Deum corporalem adfirmasse, atque adeo etiam Animam.

74. Denique Zeno confitum spiritum definiens Animam, &c. [A Laetio istiusve ingenium spiritus, adtribuitur Zenoni; sub alijs apertius spiritus corpori concretus. Vide plura de isto Zenone Critico nupie Apolog. cap. 21. num. 311. & lib. de Pallio, cap. 5. num. 99. de Zenone Eleate, Apol. cap. 50. num. 625. Meminit etiam Apolog. cap. 47. num. 583. Zenonis, qui tyrannidem adfectavit apud Prieneis, sed ad vitium referatur, incertum est. Ad Criticum vero etiam pertinet, quod habet auctor supra lib. de Prascrip. adu. hanc. ca. 7. n. 43. & infra lib. adu. Marcian. 1. ubi Zenoni adtribuit, quod Deum aere & atherem dixerit.]

75. Vult & Cleanthes, [similiter infra auctor. cap. 25. Vnde oro te, similitudine Animae quoque parentibus de ingenio respondeamus, secundum Cleanthes testimonium. Verum refutatur istud, quia ex particularibus universalia non probantur à Gregor. Nysseno lib. 2. de Philo soph. cap. 2. isdem bene auctoris verbis. Ex quo adeo suppletum est, quod subintelligens omisit Tertullianus: Corporis autem est similitudo & dissimilitudo, non incorporis; corpus igitur est Anima. Eodem vero etiam argumento usus fuit Panatius Cleanthes confitens verum refellit Marcellus Ficinus Theol. Platon. lib. 10. cap. 8. Atque de Cleanthe supra aliquid diximus Tom. 1. Apolog. c. 21. num. 311. etiam meminit Laetantius lib. 1. c. 5. & 1. 3. c. 18. & Clemens Alexand. l. 6. Strom. Zenonis discipulum facit; prout etiam Laetius, apud quem plura de eo innotuit Lib. 7.]

B 76. Item corporalius & incorporalius, &c. [Hoc quoque argumentum Cleanthes adtribuit, & refellit, ubi supra, Gregor. Nyss. dicitur: In adsumpto alteram partem falsitatem in se continere, quae corpori nullum incorporatum compatidit.]

77. Sed & Chrysippus manum ei porrigit, &c. [Etiam istud Chrysippi argumentum adducit, & confutat ibidem Gregor. Nyssen. Alterum eiusdem argumentum sub finem c. sequi citat auctor, de quo ibi: & quidam etiam ex eodem cap. 13. Fit eiusdem mentio tanquam insignis Philosophi, cap. 31. De altera Chrysippi sententia, qua demonstrat illud abest, vide Adnot. nostras Tomo 1. lib. de Testim. Anima, ca. 3. num. 11. De eodem scribit ex Cicerone Laetantius lib. 7. cap. 23. quod falsitatem porticum Stoicorum. Dialecticum interim potius, quam Philosophum fuisse, indicat Clemens Alexand. Strom. li. 7. quod confirmat Laetius, qui Zenonis & Cleanthes discipulum faciens, libros Logicos eius enumerat 310. alibi interim citans Physicorum, seu Naturalium questionum libros Porro de Chrysippo medico vide infra n. 203.]

78. Vnde & Lucretius, &c. [Versus est Lucretii lib. 2. de verum natura (vix etiam ante me adnotavit Laetius) pag. 110. linea 4. quae rursus citat auctor infra lib. 4. aduersus Marc. Huic B. August. lib. de Virilit. credenda cap. 2. adtribuit, quod ex atomis, sicut Epicurus, Animam constare dixerit. Nec mirum. Epicuri enim sunt omnia in Cognitione Laetant. li. de Opific. Dei, cap. 6.] quae delinat Lucretius; qui etiam laetissime contra Lucretii de Anima corporea sententiam disputat lib. 7. aliter. Infr. ca. 12. Legimus autem omnino: quae nisi corporalis corpus non derelinquitur, pro: derelinquitur.]

CAP. VI.

79. Haec Platonicis subillatitae, &c. [Capit hoc in scriptis: De argumentis Platonicorum, quibus incorporalem Animam probant, quae in alteram partem propendit auctor, saluere nititur: sed frustra, quum pluraque ex illis omnino concludere, etiam ante nos adnotauerit Gregor. Nyss. ubi supra cap. 1.]

80. Omne inquit, corpus, &c. [Argumentum hoc Ammonio Plotini ac Numentii praceptoris adscribit Nyss. nec dissentit Plotinus Ennead. 4. lib. 7. cap. 2. quamquam paulo alius verbis. Eodem fere pertinet quod ex Platone in Phaedro ad hanc sententiam citat Claudianus l. de Statu Anima, cap. 87. contra Faukum: Anima semper à seipsa mouetur, corpus autem per se non mouetur; ergo Anima non est corpus.]

81. Offendimus autem supra moueri Animam, &c. [Nescio ad quem locum adliat, nisi ad id quod obscurius dixit c. 1. ad aliquid motum secundum naturam, aut exteruum, si non secundum naturam, aperte aliqui non recitant, quod Anima vaticinatur aut furit. Lego autem etiam hic: singulari motu, quem admodum supra lib. adu. Valer. cap. 18. num. 225.]

82. Corporalius autem, rerum qualitates, vt terra, &c. [Proprietate legendum, pro: vt terra, & m. x. per corporales renuntiat sensibus, pro: cunctis, quod erat in adit. Lugdunensi, quia praedit, corporalius sensibus renuntiat. Hoc autem etiam elegarissime habetur apud Plotinum li. 7. Ennead. 4. ca. 8. vnde de sumptis videretur Tertullianus, Postquam eisdem argumentum colligit ex Aristot. lib. 1. de Anima, c. 5. Atque de praeribit formula: Gradum definitiois excludere, vnde supra Pralegomena: sicut etiam de illa, qua paulo post subiungitur: Sed nec hic gradus stabit.]

83. De insignioribus argumentationibus, &c. [Haec etiam hanc argumentationem Gregor. Nyssen. pro Anima incorporea, ex Ammonio. Haud abstrahit Marcellus Ficinus Theol. Platon. lib. 8. ca. 2. Animam pati incorpoream & aeterna veritate, & proinde incorpoream esse. Quod ipsum iam olim ex Gregorio Nazianzeno citauit Claudian. lib. 2. de Stat. Anima, c. 9.]

84. Sorano Methodice medicinarum instructissimo auctore, [Sorani iterum meminit Auctor infra n. 8. & 14. 15. 25. ac 44. Hic autem addit, quod plenissime super anima commentatus sit quatuor vo-

luminibus. Meminit eiusdem B. Cyr. epist. 76. ad Megnum: Epist. suum vero medicum fuisse scribit Suda, qui Roma claruerit Traiani & Adriani temporibus: qui etiam recenset alterum Soranum medicum iuniorem.]

85. sed nemo vquam cunctanti de exitu Anima, &c. [Idem est ac si dicat quod nemo Sorano dubitanti de immortalitate Anima, argumentis ex Platone aut Aristotele (sunt, id est per se) adhibuit, sed quumquam interim de sententia Aristoteles ipse Auctor, sicut & alij plerique, variis sententiis, vix latius sub initium lib. de Resurr. carnis, num. 23. De istis praeribit formula: aequum nullum in-fundere, & micas in facie, latius in Pralegomena: ubi legitur cum Laetio: de minutiloquio Aristoteles inferit, pro: interit. Rellius etiam Gelenius: de minutiloquio Aristoteles, quam Gagnus multiloquio, quia opponit illud eloquio, id est: eloquentia Platonis.]

86. rupicum & barbarorum, quibus alimenta sapientiae de-funt. [Sequentibus verbis, quid rupicum nomine intelligat, Auctor explicat sicut etiam supra Tom. 1. lib. de Pallio, c. 4. Geirenem ap-pellat: rupicem & sylvicolam, ac Apolog. c. 21. rupicem, & adhaec ce-tros homines. Haud dubio in illis dicitur, quod in rupibus habitauerit.]

87. quia nec opinio rem animam efficiunt, &c. [Marcellus Ficinus l. 8. Philo. Platon. c. 2. istud ratorque contra eos, qui dice-bant Animam alij cibi corporalius, quia alioqui, inquit, sicuti coe-pus, ita & Anima opinio redderetur.]

88. & artes Stoici corporales adfirmant. [Quarta curiosus Lae-tor Auctor, qui istud Stoici adscribit.]

89. Sic Thales in puteum, &c. [De Thalete supra vide Adnot. nostras Apolog. c. 4. num. 576. & huius li. c. praed. num. 68. Verumtamen tum de hoc proverbio, tum de illo: Chrypsus ad alle-borum, latius in Pralegomenis.]

90. quum duo in vnum corpora negavit. [Eodem argumeto citatur Aristoteles, vt Animam incorpoream probet lib. de Anima cap. 25. aduersus Empedoclem, qui eam ex elementis componit, & similiter Plotinus loco citato. Legimus autem cum Gagnus (secundum quod etiam Laetius adnotuit) sed & bina & terna, pro eo quod re-ferat mendosissime terrena, item perferunt, pro: praefertur.]

91. Inuenitur etiam in luce cuncti Graeca quadam quinocen-taria filiorum. [Sicuti hic: quinocenion filiorum, sic supra cap. 45. quinocenion voluminum dixit Auctor. Atque de hoc se legitur: ceteri me adnotauerunt Franciscus Balutinus & Latinus] Tit. Sic par-barum, peratur, Digoff. l. 3. leg. 3. Traidere non leues Auctores, quoniam quatuordecim Graecorum filios. Ad quem quidem locum ad-didit Auctor non videtur, quum nondum in suo cuncti relatum esset illud Pauli iure consulti Auctori coetanei responsum, non tamem pro-terea omitti debet, vix ille censuit, illud in iure quili. Nam praer-quam quod notum est ex Casio Iureconsulto D. l. 1. Tit. 2. leg. 1. ius ciuile iam multis factis aut Tertullianum eam nuncupationem, iur-titiam fuisse, (vnde ius ciuile Papyriannum & Elianum, etiam ante lege xii. Tabularum, & illud quod Quinctio tribuitur, qui primum illud in libro 18. digesti) etiam responsa prudentum ius ciuile nunc-upabantur, & vero illud Iulii Pauli responsa modo citatum, de-sumptum constat ex li. 7. ad Plautium, sine ex Plautio, qui Ter-tullianum haud dubie praefecit, vixit sub Adriano Imperatore. Neque vero nouum esse Auctori, ius ciuile citare, patet supra Tom. 1. lib. 1. ad Vxoriam, num. 51. 52. & 62. libro de uelantibus virginibus, cap. 11. n. 100. & hoc ipso libro infra c. 38. n. 442. Porro ubi vniuersa condi-tio restabitur: accipitur more Tertullianico conditio, pro: creatura. Ceterum ex hoc Tertull. loco praerim castigandam dicitam legem, et legatur: quinos quater, pro: quinquies quater, & similiter apud Plin. lib. 7. cap. 3. pro: eo quod vniog legitur: bino quater.]

CAP. VII.

92. Quantum ad Philosophos, satis haec, &c. [Titulum hanc capiti datus: Quod etiam apud Christianos Anima corporalis esse videatur. Verum etiam hoc caput ad paradoxam Tertulliani per-tinet, de quibus inter Pralegomena.]

93. Doleat apud inferos Anima cuiusdam, &c. [Hanc locum citat Auctor infra lib. de Resurr. carnis: cap. 17. Nos autem magis animam corporealem & hic profitemur, & in suo volumine pro-bamus, habentem proprium genus substantiae, soliditatis, per quam quid & sentit, et pati potest. Nam & nunc animas toquetur, fouerique penes in feris, licet adhuc exules carnis, probuit La-zari exemplum. Id ipsum vero repeti infra cap. 9. Sic & diuini, qui, apud inferos lingua est, & pauper dignus, & finis Abraxae. Verum ex hanc scriptura Luc. 16. de Lazaro, non concludi Animam esse corpoream, hanc addidit B. August. lib. 4. de Anima. & eius tri-gone ad Vincetium eiusdem, qui in eodem (quod aucti) lato referat, & post eum Claudianus lib. 3. de Statu anima, cap. 9. ada. Fau-sium, adferentes, membra haec Anima, non corporalius, sed simi-liter intelligenda. Quomodo etiam illa membra interpretatur B. Gregor Nyssen. lib. de Anima & resurr.]

94. & quid illuc Lazari nomen, si non in veritate res est, [Iste argumento vixit, qui historiam hanc esse putant, non parabolum, inter quos Eusebimus etiam nomen diuini adlegat ex traditioe Hebraeorum, verum potest vera esse historia, nec propterea propo-debent at episcopi, lingua, dignus. Hinc & Epiphani, modo praer-bolan. modo historiam nuncupat. At B. Iulianus Martyr. lib. epist. & respon. quesi. 9. neque parabolam esse, neque historiam, sed nar-tum quid.]

95. Ad quod & Christus motiendo descendit, &c. [De hoc

A etiam latius infra cap. 15. Eius enim obsecram illud: si nihil Anima detinet sub terris; & legendum quidem videtur prima facie: Anima non nisi adgereret: Nihil enim fin non corpus, atque adeo magis videtur legendum, detinetur: sed neutram adhibe satis acie.

96. Nihil enim fin non corpus. Ad hoc locum addidit B. Augusti lib. 10. de Gen. ad lit. Tertullianus inquit, non ob aliud corpus esse Animam credidit, nisi quod eam incorporam credere non potuit: & ideo simul ne nihil esset, si corpus non esset. Et rursus sub finem eiusdem libri: Quis hunc crederet, cum sibi corde tam disertum esse potuisse: sed vitanda sunt ista, non ridentia; ad hoc enim nuncquam cogitaret, si aliquid cogitare posset, quod sit, & quod corpus non sit.

97. Reddam de isto plenius & opportunius, &c. Ad lucidum ad cap. infra 12. 13. 14. & 18. ubi agit tum de excessu & receptu Animarum non posse hanc vitam, tum de tormento sine solatio carum amorem in diu fatio inferri, vel in igne, aut in sinu Abrabae.

98. In quantum enim omne corporale passibile est, &c. In hoc egregie refutat B. Augusti loco supra citato statim post verba praecedentia. Quis autem inquit, quoniam acutus est, interitum contra opinionem suam visum veritate speratur. Quod enim verum dicere potuit, quam id quod iam quodam loco: omne (sic enim lego, pro: esse) corporale, passibile est: Deum ergo mutare sententiam, qua alibi dixerat; etiam Deum corpus esse. Neque enim arbutur eum ita de se posse, ut etiam Deum naturam passibilem crederet.

C A P. VIII.

99. Abruptum alioquin & absurdum, &c. In inscriptionem huius capiti datus: De aliis argumentis, quibus Animam probabant incorporam, quae a quamquam plerumque minus efficacia, non tamen satis apte respicere et potuit Auctor, qui ex proposito videtur omisit ista quae magis conueniant.

100. quia ceteris corporalibus exemplis non adequat. Huc pertinet quod Plotinus vult supra, & Aristot. lib. 1. de Anim. cap. 5. Animam de corporeali sensu adimant, uti verbis Auctoris vult quod ad affectibus corporum elementarium exempta sit, ut potest non rara vel densa, calida, frigida, alba, nigra, leuis, aspera.

101. Siquidem & ipsi Philosophi, &c. Ad eandem Empedoclis amicitiam & inimicitiam addidit Athenagor. Orat. pro Christ. quod dicit: Non quod epinarii possint contrarium quidquam esse Deo, velut antea: contentione secundum Empedoclem. De qua est opinio vide Laertium.

102. quia digressa ca. grauiora efficiuntur corpora defunctorum, &c. In hoc argumentum haec sententia quae Platonice reperire non licuit, sed neque inagni momenti est.

103. Ceterum etiam inuisibilis Anima, &c. Hanc argumentationem ipse iegerit Plato, tam in Epinomeo, tum maxime Phaedone, sive de Anima, quom corpus dicitur visibile, Animam inuisibilem.

104. Solem nocturne oculis nescimus. Eodem pertinet quod infra legitur T. 5. Epist. de cibis Iudaeis: quando nocturnam interdictionem fugis veritatis, ubi de differetia nocturnae, bubonis, & rhyficoracis, ex Lucio, c. 1. & Deuter. 14.

105. aquilae vita sustinet, &c. De hoc Plotinus in hac verba lib. 10. cap. 3. Nat. hist. Halietus, Aquila genus, simpliciter etiam nunc pulvis post percutiens, subinde cogit aduersos interuerti sola radios, & si fuerint conuenienterque animandis, praecipit, modo videtur ad alterum & degenere. Ad quem more suo, addidit hoc Auctor.

106. Sicut inest in spiritu Dei factus, Animas Martyrum conficit. Similiter dicitur e. seq. Per has lineas & Animas Martyrum sub altari intelliguntur. Nihil tamen faciunt loci Apocal. pro anima corpora. Sic etiam supra Tom. 2. lib. de Orat. cap. 5. Clamant ad Dominum in visu Animas Martyrum. Prohibe autem uocis, Martyrum uocis, pro eo quod ex Greco Latine legitur Apocal. 6. Interfectorum propter uerbum Dei, & propter testimonium, quod habebant, & Apocal. 2. De collarum propter testimonium Iesu, & propter uerbum Dei, proprie Martyras accipiunt, Verum de alia etiam eius uocis significatione, uideat Laetor Aduer. nostras supra Tom. 2. lib. ad Martyras, num. 1.

C A P. IX.

107. Quom Anima corpus adferimus, &c. Titulum hie reuocamus autem executioni, qui ex margine in textum irrepserat: De eius Anima. Pertinet interim etiam hoc caput ad paradoxa Auctoris inter Prolegomena. Huc autem addidit B. Augusti, ad Quod uult Deum, his uerbis: Anima corpus irruit Tertullianus, sed sui generis. Quod aliquid sensu uerum esse posse ibidem indicat, uerbis, ubi supra ad nobis citato, ne hic proluxores simus. Atqui lego: ut haec adde, quae corpus ostendamus, pro: quom corpus.

108. & omnimodo debita corpulentia, adesse Anima, &c. Huc res respicit loco postremo citato B. Augusti, dum inquit: Quom anima tale quod sentiat, nempe qualia sunt omnia quae proprie dicuntur corpora. Eodem pertinet quod Tertulliano etiam ad scribit Anima extensum. Quom tamen carcere docet idem lib. de Anima quantis cap. 7. Huc etiam istud quod alibi agens refertur Nyls, lib. 2. Philo soph. quae est de Anima, cap. 1. Efficitur tamen ipsi Anima, & secundum scripturam tres non ad se dimensiones (longitudinem dico & latitudinem & subtilitatem eum Tertulliano) sed secundum accedens dimittat, quia uidelicet in corpore sit dimensio.

109. Quid nunc quod & effigiem Animae damus, &c. In hoc etiam Tertulliano adscribit B. Augusti quod Animam effigiatam dixerit. Hinc autem uidere est, quam uerum illud Philo sophi, uero inconuenienti dato, multa sequi.

110. Platone nolente, quali periclitetur de Anima immortalitate, &c. Vide Platone in Phaedro, ubi disertus uerum effigiet expertem & coloris Animam facit, uerbis citatis a Clemente. Alexand. l. 5. Strom.

111. Et hodie foror apud nos reuelationum charismata fortissima, &c. Quomquam (ubi supra adnotauimus T. 2. l. de idolol. cap. 13. num. 2.) Presentes fuerunt in primordio Ecclesiae reuelationes apud orthodoxos, quia hic praedicit: post Ioannem quoque Propheciam meruimus & conieci, certum est hic Auctorem de Priscilla loqui. Montani scilicet: non enim uersute est, diuina aliqua reuelatione comprobatur esse, Animam modo corpoream, sed & aerei esse coloris. Deinde illud peculiare Priscilla de cessante spiritu in conuersione cum angelis & Domino, & quod quorundam corda digno sacro crederetur, uti latius in uita Auctoris. Contra eandem enim dicit ipse ante haresi Auctori, lib. de Praescrip. aduers. haeret. cap. 41. quod curationes repromitteret, pro quo hic: medicinas desiderantibus sumit, aut potius (sicut legendam coniecio) submittit. Neque interrim propterea Montano etiam adscribens, quos hic recitat, Ecclesiasticae ceremoniae, quia, uti mox subiungitur, etiam alio libris eandem meminit ante omnem terrorem conscriptis.

112. in Ecclesia. Quom Ecclesia iam tum Christus fuerit in uisus, supra ad nobis comprobatur est Tomo 2. l. de Orat. num. 1. & dicto lib. de Idolol. cap. 7. num. 29.

113. inter Dominica sollempnia. Similiter mox: post transacta sollempnia. De qua & alio sacrificio Christiani periphrasibus in Tertulliano, dicitur nostras Aduer. in l. de Orat. immediate post Tractatum de Ecclesia.

114. prout scripturae leguntur, aut Plalmi canuntur, aut ad locutiones profertur, aut petitiones de legantur. De his quatuor, quae etiam nunc in Ecclesia sacrificio usitatae sunt, uide ibidem paulo post Aduer. nostras, & praeterea de electione scripturarum. Apolog. cap. 39. num. 101. de Plalmorum cantu ibidem, num. 520. De petitionibus quae Deo delegantur, num. 599. & 100. Denique ad Adlocutiones quae profertur pertinet, quod frequenter Missa iteratur à sacerdote: Dominus uolens, & ab Episcopo: Pax uobis, item ab utroque frequentissime. Oremus, & in Praefationis initio: Sursum corda, ac: Gratias agamus Domino Deo nostro, de quibus ibidem lib. de Orat. nu. 1. & Aduer. nostris in B. Cyrill. lib. de Orat. Dominica, n. 85. ac l. de Exhortat. ad Mart. num. 32.

115. Post transacta sollempnia dimissa plebe. De dimissione plebis post Missam, quae dicitur: Ite Missa est, putem etiam non uoluit ibidem adnotasse, certe eodem addidit B. Cyrill. lib. de Spect. num. 7. cum dicit: Dimissus, & adhuc gerens secum, ut aliolet, Eucharistiam.

116. tenera & lucida & aerei coloris. Sic omnino legendum, prot aetheri coloris, patet ex B. Augusti, sub finem lib. 10. de Gen. ad lit. quae de Tertulliano dicit: Item quom Anima etiam colorem diceret aereum ac lucidum, idque eo magis, quod mox etiam sequitur: Quae igitur alium astringat Anima colorem quam aereum (sic lego, pro: aereum) ac lucidum idem etiam paradoxe adscribit Origeni B. Hieronymo uoluit. Quia autem respondeat Augusti, uide infra num. 124.

117. non uera sit ipsa substantia eius, cui hoc Anaximandro uisum est. De eisdem iterum sit mentio infra cap. 14. ubi 117. quom adscribit, quod Anima uitaatem teneatur. Et c. 25. de Anima origines ex rigore aeri, nu. 227. Supra etiam ex Laertio dicitur, num. 18. quod Heraclidis fuerit discipulus ex Pyrrhonis schola, quibus adde, quod Phrynicarum rati, num. liberos octo ab eo conscriptos dicit.

118. & Anaximeni. Huc adhibuit, quod aeri sit substantia Anima. Marcobius in Somnium Scipionis, Marfil. Fin. Theol. Plat. li. 6. cap. 1. & Franciscus Picus li. de Vanitate gentium, & Vues in B. Augusti, li. 11. cap. 10. ubi quorundam Philo sophorum eandem reuocent sententiam. Quo addidit etiam quod infra habet Auctori lib. 1. aduers. Marc. Deum aereum dixit Anaximenes, Anaximandri hunc discipulum facit Sauidas, etiam ipsum Milesium, cuius duo epistola ad Pythagoram, reperiuntur apud Laertium.

119. puto secundum quosdam & Heraclito. Supra cap. 5. dixit Heraclitum ex igni Animam effluxisse: quam opinionem praeter alios Auctores ibi citatos num. 66. etiam sequitur Aristot. 1. Meteorol. cap. 1. Qui interim etiam cap. 2. lib. 1. de Anima, cum Greg. Nilensi & Plutarcho, locis supra citatis, adhibuit illi quod exhalationem Animam dixerit, quae si pro respiratione accipitur, uti à Lud. Vase loco mox citato, ad hanc opinionem magis accedit. Nec mirum est de eius sententia differre Auctores, quom ob obsequium Scoticum diuina supra adnotauerim cap. 2. num. 32.

120. nec ut lumen, cui hoc placuit Pontico Heraclidi. Ex hoc loco respicitur Marcus in Somnium Scipionis cap. 4. (nam id ipsum narrat) & scribendum: Ponticus Heraclides, non Heraclitus, neque enim uisum mentio inuenitur Heracliti Pontici, sed Heraclides Ponticus Philo sophus. Speusippum primum, deinde Aristotelis auditor, commemoratur à Laertio, qui nominatim de Mentis, de Anima, & de Natura libri edidit: maxime quom confertur etiam Marfilii Ficinii Theol. Plat. lib. 6. cap. 1.

121. Nam & ceraueis gemmis, &c. De his uide supra Tom. 2. lib. de libat. mulieb. cap. 1. num. 13. Hic autem solum de ea agere, quod (refere soloro Etymol. lib. 6. cap. 13.) Hispania in Lusitania lit. toribus gignit, cui color ut pyropo rubenti, & qualitas, ut ignis.

B

C

D

E

H

A

121. nec beryllis ideo aquosa materia, &c. De Beryllis vide Plinium in Natur. histor. l. 37. cap. 5. Videtur interim de postremo illorum hinc loqui genere, qui crystalli fere sunt similes, ex verbis illis: quod fluctuant color nitore, id est purgatissimo nitore, per Metaphoram.

123. & veluti forma gelasse. Vide latius infra sub finem c. 23. de hoc paradoxo.

124. Hic erit homo interior, &c. Etiam hunc locum citat B. Augustinus ubi supra lib. 10. de Gen. ad litt. cap. 25. ex quo reposui- mus: & in somnis fungitur, pro in somniis, maxime cum ibidem subiungat: Ecce, inquit, quibus auribus & quibus oculis debuit audire & videre Deum populus, quibus Anima in somnis fungi- tur, quum; si ipsum Tertullianum quisquam videret in somnis, numquam se diceret ab eo visum. Cum eo locutum quem vicissim ipse non vidisset. Postremo si Anima seipsum videt in somniis, quum iacentibus vixque vivo in loco membris corporis sui, ipsa per varias imagines enagatur quas videt, quis eam aliquando videt in somniis (ita tacite redarguens paradoxum, de quo supra num. 116.) aceti coloris aut lucidi, nisi forte in cetera, qua similiter falso videt? nam & hoc potest videri: Sed absit, ut eam talem, quum evigilauerit, credat. Alioquin, quando se aliter viderit, quod magis crebrum est, aut mutata erit Anima eius, aut nec tunc Anima videtur substantia, sed imago corporis incorporea, qua mirro modo sicut in cogitatione formatur. Quis enim Ethiops non pene semper nigrum se videt in somniis, aut se in albo colore se vidit non minus miratus est, sicut cum illo memorat nec eo tamen colore aut lucido, nescio utrum se unquam vidisset, si istum nunquam legisset vel audisset.

C A P. X.

125. Pertinet ad statum fidei, simplicem Animam determina- re, &c. Etiam hic veterem titulum retinendum putavi: Vnum esse Animam & spiritum. In quo Auctori consentit B. Augustinus libr. de fide & symbol. capitul. 10. & apertius Auctor libr. de Dogm. Eccles. inter illius opera, cap. 19. & 20. Non est, inquit, tertius in substantia hominis spiritus, sicut Didymus contendit, sed spiritus ipsa est Anima, que (id enim haud dubie addi debet) pro spiritali natura, vel pro eo quod spiritus in corpore, spiritus appellatur; Anima vero, ex eo, quod ad videndum & ad vivificandum animet corpus. Deinde ad ratiom illius obiectionem respondens: Tertium vero, inquit, qui ab Apostolo (quomodo etiam intelligendum venit B. Iren. lib. 5. cap. 6.) cum corpore & anima inducitur, spiritum gratiam S. Spiritus intelligimus. Quia ipsa verba quum repetat Auctor libri de Spiritu & Anima cap. 9. vix inde constat, Augustini non esse, sed potius, uti Trithemius censet, Hugonis à S. Victore. Atqui ad statum fidei pertinere istud dicit, eo quod ad confirmandam fidem nostram pertinet, nam & ex Genes. cap. sequi probat: Spiritum & Animam eadem esse.

B

126. secundum Platonem? Ita istud intelligendum, quod Plato simplicem Animam determinat, eo quod sensus, non compositam ex Spiritu & Anima. Vti enim ex Timæo clare constat, confundit respirationem cum perfpiratione.

127. Quidam enim volunt, &c. Agit contra Aristotelem libr. de Respiratione, cap. 1. Hippocratem, & alios, qui non omnibus animalibus respirationem concedunt, quorum prouide sententia, diuersa erant Spiritus & Anima.

128. eo quod non habent organa spiritus, pulmones, & artetias. Prius, de non habentibus pulmones, refert Aristoteles cap. 4. libr. de Respiratione, & libr. 3. de part. animal. capit. 6. vti & Galenus de partium vitiis, lib. 6. cap. 9. ad insecia, qualia hic & rursus cap. 32. enumerantur: culices, formice, & tinea, posterius ad pisces, quibus artetias deesse vult, id est, interiores illas fistulas (viti Plinius de seribit lib. 11. cap. 37.) ad pulmonem & cor pertingentes. Cui etiam satis videtur Plin. consensit, dicens pauca pulmonem habere aquatilia, & ibidem sub finem cap. deesse artetias molli piscium generi. Cui tam contrarium ruerit ipse idem Plinius de Piscibus, lib. 9. cap. 7.

129. neque formica, si mectis huiusmodi caret, idcirco negabitur spirare. Videtur istud Auctor mutatus ex postremo illo Plinii loco: Sine pulmone, inquit, nullum animal putatur spirare. In qua sententia fuisse Aristotelem videri, & multa persequisse doctrina indagatibus. Nec me tamen protinus huius opinionis eorum accedere haud dissimulo, quoniam pulmonum vice alius possunt alia spirabilia necesse viscerata, ita volente natura, sicut & pro sanguine multis aliis huiusmodi. Quod ipsum repetit libr. 11. cap. 3. latius, unde videtur multa mutatus Auctor: Innotuit Democritum, Anaxagoram, & Diogenem, qui (ipso Aristotele teste) omnia animalia spirare dice- runt.

C

130. Herophilus ille Medicus, &c. De hoc Herophilo Plinius lib. 20. cap. 2. lib. 25. cap. 1. lib. 26. cap. 2. ac 4. & libr. 29. cap. 1. quorum postremo loco ait: Omnes (nempe Medicorum factiones) dam- nauit Herophilus, in Musico pedes venarum pulsu discreto per a- tatum gradus, deserta deinde & hanc scita est, quoniam necesse erat in ea litteras scire. Item lib. 1. cap. 37. quod propius ad institutum acce- dit. Arteriarum, inquit, pulsus, in cacumine maxime membrorum, euidens index febre morborum, in modulos certos legeque metricas, per atates, stabiles, aut citatas, aut tardas, descriptus ab Herophilo (sic enim lego, pro descriptis ab Eriphilo) medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter subtilitatem deseruet, quem librum eius de Pulsibus citat Galenus alicubi. Meminit eiusdem Plutarchus de modo respirandi agens, l. 4. de placito Philo. cap. 22. & lib. 5. cap. 2.

D

131. Quomodo Anima spiritus, nempe quia spirat, non quia proprie spiritus est. Verum etiam hoc ad paradoxa eius pertinet, de quibus in Prolegomenis: alioquin enim si spiritus proprie esset, corpus non esset. Atque hoc est quod cap. præced. dicit: Eunt itaque spiritus species, vt ex Deo, vt ex diabolo. Proprie interum spiritus fuisse libr. de part. cap. 3. quum spiritum dicit afflatu Deo consummatum.

132. Ceterum aduerfus Hermogenem, &c. Videtur rursus adludere ad librum De sensu Anima aduerfus Hermogenem, ex quo infra Tom. 4. istud inter fragmenta eiusdem collocatum, ubi de hac sententia latius.

133. Sed vt Animam spiritum dicam, &c. In inscriptione huius capiti damus: Quomodo Anima spiritus, nempe quia spirat, non quia proprie spiritus est. Verum etiam hoc ad paradoxa eius pertinet, de quibus in Prolegomenis: alioquin enim si spiritus proprie esset, corpus non esset. Atque hoc est quod cap. præced. dicit: Eunt itaque spiritus species, vt ex Deo, vt ex diabolo. Proprie interum spiritus fuisse libr. de part. cap. 3. quum spiritum dicit afflatu Deo consummatum.

134. Exhibeat pabuli transmittendi, &c. Huc pertinet illud e- iusdem lib. cap. 37. Sanguine carentibus venter nullus, intestinum enim quibusdam ab ore incipit, quodam vix a cœdem fessit.

135. quemadmodum & incendit quodam sine pedibus, &c. Pulvis dissimulatus inter incensum quemadmodum sine pedibus, vixit, man- nante impetu, quod angues, inflantem conatu, quod ventus spumante repatu, quod limaces.

136. ergo duo non erunt que diuidi non possunt concreta. Ita Galenus, quantum apparet, ex Britannico Laetio dicit, pro quod pluribus verbis Galenus: que diuidi non possunt, & factiles, sed licet duo esse concreta, sed non erunt concreta. Neutram pla- cet, nec mederi licuit, quod non esset ad manum m. cod.

C A P. XI.

ex cuius verbis etiam liquet, Anatomicum fuisse. Mentio etiam eius fit (iuxta quod Latinus adnotauit) apud Celsum in Prooemio lib. 1. & Cicero lib. 2. Academ. Quia quum nihil ea de re tradidit, quum hic ha- bet Auctor. parum referre potest, siue legat: qui sceleratos excelsit cum Gelonio, siue cum Gagnao: septingentos. Infra cap. 41. maiorum profector, vocatur. Citatur eiusdem sententia de Hegemo- nico circa cerebri fundamentum, infra cap. 141.

131. designa oculos, denota pupillas. Loquimur de culicibus & formicis & tineis: est vero oculos Plinius loco iam citatus adri- buere videtur: sicut in scitis omnibus, pupillas negat. Sed sufficit ad Auctoris intentionem, quod non apparent eorum oculi, nisi ha- beant.

132. Sed & excludit tinea, demonstra mandibulas, deprime genuinos. Conforme est illud Plinii eodem loco: Dentium vice acu- lei infectis, qui addit: homini nouissimos dentes, genuinos dicit.

133. Sed & perforant culices, &c. Etiam hoc ex Plinio sumptu libr. 11. cap. 2. & 51.

134. Exhibeat pabuli transmittendi, &c. Huc pertinet illud e- iusdem lib. cap. 37. Sanguine carentibus venter nullus, intestinum enim quibusdam ab ore incipit, quodam vix a cœdem fessit.

135. quemadmodum & incendit quodam sine pedibus, &c. Pulvis dissimulatus inter incensum quemadmodum sine pedibus, vixit, man- nante impetu, quod angues, inflantem conatu, quod ventus spumante repatu, quod limaces.

136. ergo duo non erunt que diuidi non possunt concreta. Ita Galenus, quantum apparet, ex Britannico Laetio dicit, pro quod pluribus verbis Galenus: que diuidi non possunt, & factiles, sed licet duo esse concreta, sed non erunt concreta. Neutram pla- cet, nec mederi licuit, quod non esset ad manum m. cod.

137. Sed vt Animam spiritum dicam, &c. In inscriptione huius capiti damus: Quomodo Anima spiritus, nempe quia spirat, non quia proprie spiritus est. Verum etiam hoc ad paradoxa eius pertinet, de quibus in Prolegomenis: alioquin enim si spiritus proprie esset, corpus non esset. Atque hoc est quod cap. præced. dicit: Eunt itaque spiritus species, vt ex Deo, vt ex diabolo. Proprie interum spiritus fuisse libr. de part. cap. 3. quum spiritum dicit afflatu Deo consummatum.

138. Ceterum aduerfus Hermogenem, &c. Videtur rursus adludere ad librum De sensu Anima aduerfus Hermogenem, ex quo infra Tom. 4. istud inter fragmenta eiusdem collocatum, ubi de hac sententia latius.

139. nisi propter hereticos, qui nescio quod spiritale femi- nificunt Animæ, &c. Aduerfus Valentiniensis agit, & ex ser- ptonis hanc eorum heresim (de qua supra libr. adu. eosdem c. 23.) refu- tatur.

140. Denm flantē in faciem hominis flatur vix, &c. Ad- ludit ad illud Gen. 2. Inspiratum cap. 3. & libr. aduerf. Hermo- gen. cap. 31. Et flauit Deus flatur vitæ in faciem hominis. & factus est homo in Animam viuam; flatur vitæ, Animam vtrouique inter- pretatus, quam explicationem veram esse supra ostendimus, libr. de Bap. cap. 5. num. 43. Quibus addere vixim est illud Theodorici in Ep- istola diuin. dogm. Nomine tamen non intelligimus partem aliquam sententia diuina, secundum Cerdonum & Marcionis rabiem, sed Animæ naturam per id denotari, quod Anima spiritus sit rationalis & intel- lectualis. Cui consentit etiam Prudent in Hamartia, & ante Ter- tianum B. Irenæus lib. 5. c. 7. Quare male inter hereses recepit Ter- tianus, Animam Dei flatur dicere.

141. Spiritus ex me producti, & flatur omnem ego feci. Supra libr. aduerf. Hermo- gen. cap. 32. nullam facit, citans hanc scripturam Iesai. 57. Spiritus & flatur differant: hinc vero spiritum non mouit dicit, de quo etiam venis considerant: hinc vero spiritum pro Spiritu sancto, flatur pro Anima, imitatur Irenæum lib. 5. aduerf. Irenæo, lib. 12. fere de verbo ad verbum, per citationem non solum huius, sed & sequentium scripturarum. Aliud enim est, inquit, ad hanc vitæ, & animalæ effectus hominum, aliud spiritus civitatis, qui & spiri- talem effectus eum. Propter quod ipsi Irenæus, distinguens ea quæ prius dicit, sunt aut: Spiritus enim a me exierit, &c. nec prolixiores sumi. Et vero, vti recte adnotauit B. August. lib. 13. De ciuit. Dei, cap. 4. dif- ferentia vocalium Græcorum id indicat, nam priori loco vitæ est, quomodo semper in scripturis Spiritus (antius appellatur) posterius, quod vitæ, inquit illa, nostri interpretati sunt, aliquando flatur, aliquando spiritum, aliquando inspirationem vti inspira- tionem, aliquando etiam Animam. Vide pluribus peruenit in disti- nctio illo Commentario in Iesaiam viti eruditissimi, Dn. Lætan à Ce- stro. Mirum est interim illud, quum omnes aditionem Hebraicam quam 70. & Chaldaicam, item Patres hunc locum citant, le- gant in Euturo; ex, quod solus Tertull. legit: producti, quod tamen ipse germanum esse patet, ex eo, quod haud absimiliter legitur libr. aduerf. Hermo- gen. ubi supra: Spiritus a me exiit.

142. Qui dedit flatur populo super terram, & spiritum cal- calcantibus eam, &c. Etiam hic fere ad verbum imitatur B. Irenæo ubi supra, qui post recitat a eadem Iesai. 42. verba adit: Afflatum quidem communitur omni qui super terram est populo dicitur datum, spiritum autem his qui calcantibus terrenis concepti sunt. Consentit etiam B. Basilus lib. de S. Spiritu, cap. 11.

143. quia & Apostolus non primum quod spiritale est, sed quod animalæ, postea spiritale. Istud quoque ad verbum ex eodem B. Irenæo.

TERTIUM
OPERUM

144. Nam, etsi Adam statim prophetauit magnum illud Sacramentum, &c. Etiam hic locus adijci poterat supra lib. de Prae-

CAP. XII.

145. Proinde & animum, &c.] Capitis huius inscriptionem Gelyny rationibus non separari animum & animum. De quo in hac verba La Fontaine lib. de Opific. Dei, cap. 18. Sequitur alia, & ipsa inerrabilem quæstio: Idemque sit anima & animus, an vero (en

Inter se, atque vana naturam conficere ex se. Reliqua omittimus, quia sunt pro contraria Auctoris sententia, quam etiam magis amplectitur La Fontaine, ut patet lib. 8. distinar. Institur. cap. 12. Tertulliano vero consentit Hugo de S. Viatore, seu

147. que etiam inuenerit motorem animum decernunt. Intellegit videtur Thaletem, qui Aristot. teste lib. 1. de Anima, cap. 5. statim vniuersum dicebat animatum, & animam eius Deum. Item ad Zenonem, qui ut ipse Auctor inquit Apolog. cap. 21. Facitorem

148. illum Deum Socraticis.] Quod Plato de Deo ex sententia Socraticis scripsit, non modo Auctor sed etiam B. Insuper Apolog. 2. Socratici tribuit, ut ille in Timæo, locum animam per vniuersum mundum diffusam etiam sensu, quem ipsum parentem & opificem vniuersorum inuentu difficilem pronunciat, quem admodum B. Aug. citat lib. 13. de ciuit. Dei, cap. 17. Quo etiam perinet illud auctoris supra Tom. 1. Apolog. cap. 47. Platonem Deum intra mundum collocant, qui gubernatoris exemplo intra illud maneat quod regat.

149. illum Valentini Monogenem ex patre Bōz & matre Cōnia.] Quam me admouisset Hærrissus locum hunc corruptum esse, & ego id certo deprehendissim, eo quod lib. aduers. Valentini. c. 7. ubi de his latius Monogenis mater appellatur aut eris, aut xes, aut breus, nunquam vero etiam apud aliquem Auctorem agra, quod hic legatur, omnino substitui conuicem quæ maxime affinis sit.

151. & inuenerit officium de illius are suspendens.] De hac phrasî vide supra Tom. 1. de Pallio, c. 1. num. 18. ad illud: in oculum penduli impetus. Hoc etiam Aristoteles denotauit, &c.] Adhuc haud dubie ad Aristot. lib. 1. de anim. cap. 2. ubi istem pene verba Anaxagoræ sententiam deducit, inter cetera his verbis: Anaxagoras autem minus de his sententiam suam explanat, multis enim locis bonitatisque mentem causam esse dicit, alibi autem animam ipsam mentis esse dicit, &c. quod rursum non ita multo post repetit, hoc uno addito, quod ibi non possit transferri animum, quia animum & mentem pro eodem haberi patet huius capitis initio. Siue autem legatur nescio an sua paratio imple, quam aliena inante, cum Gelyno siue clamaare, cum Gagno, perinde est.

151. Denique & ipse definitionem Animi quam dixerat, &c.]

Locus iste Aristoteles inuenitur eiusdem libri cap. 4. in hac verba: Mens autem diuinum quid est, passioneque vacat, & proinde recte addit Auctor: abtultit & ipse eum a consorcio animæ. Verum vniu

154. Nam & sensus passionem facit Aristoteles, &c.] Habet istud idem Aristoteles lib. 2. de anima, cap. 5. Fit inquit, inquit, sensus, quum mouetur atque patitur aliquid, nam ipse sensus alteratio quadam esse videtur. Quod si verum est, inquit auctor, quum nihil istorum anima patitur sine animo, iam ergo passibilis est animus, contra quam sentit Aristoteles.

155. & Democritus obtinebit, differentiam tollens, &c.] Recte id quidem, nam (vel ipso Aristotele teste lib. 1. de anim. c. 2.) Democritus animam mentemque idem esse dixit. Atqui Democriti sententiam de summo, infra videre est cap. 43. & supra Tom. 1. Apol. cap. 46. Cur seipsum excacauerit, diximus num. 581. ex Luertio apud quem & Suidam plura de eodem videre est. Hoc hic addemus dumtaxat, quod libros scripserit De mente, de sensibus, & de Anima, Democritus iste Abderites. Infra eadem etiam adscribitur capite 15. offertio Hegemonica.

CAP. XIII.

156. Ad hoc discipere fipera, &c.] Caput hoc à precedenti dissectum in scriptis: Quod circa animum, non animum, sit principaltas. Per hoc enim confirmatam vult priorem suam sententiam contra Anaxagoram & Aristotelem, ut quandoque videntur in anima inuenire principaltas, quam illi in animo constituebant, non habeantur proinde pro istodem animo, ut iam dicit, animus sit animæ officium, & sicuti infra cap. 18. anima fit animi suggestus & tractus. Alibi, ut Hugo de S. Viatore lib. de spir. & anim. cap. 11. dum mentem in anima emineere dicunt, eo respiciunt, quod animi sit (apere, animæ viuere, contrario cum auctore anima principaltatem tribuere licet, quod nisi viuat, sapere animam non possit. Ipse interim alius adfert rationes, nempe, quod animæ nomine totius hominis mentio titulata sit, & quod Animam Deus semper adloquitur.

157. Quantas animas pascit, ait diues.] Istud ex Plauti Plauto, aut alio quopiam Comico, desumptum est. In eo autem quod addit: animam agere, videtur imitari Ciceronem lib. 1. Tuscul. quæst. ubi ait: animam autem, etiam animam fere nostri declarant nominari, nam & agere animam dicimus. Ipse autem animus ab anima dictus est.

158. Faciem tamen operis frontemque materiæ de Anima vniuersique profectipit,] Sic hoc verum sit de Philosophis & Medicis, ergo necessario titulus librorum Aristoteles De Anima vorti debet, non de animo, ut supra quoque diximus nu. 145. & 146.

159. Animam Deus semper adloquitur, &c.] Adhuc ad eos scripturas frequentissimas in libro Lætitie & Numeri, ac alibi Anima que peccaciet, & similes. Item ad illud Pal. 34. Dic anime mee, salus tua ego sum.

160. Illam saluam venit fecere Christus, &c.] Reliquæ scripturæ, quas hic citat, satis notæ sunt. Luc. 9. Matth. 10. & Ioan. 10. Illud vero: illam plus fieri veta, parabolice veritatis pro eo quod Luc. 14. videtur Christianus odisse animam suam, hoc est, non plus facere quam Deum.

CAP. XIV.

161. Singularis alioquin & simplex, & de suo rota est, &c.] Inscriptionem huius capiti, quod etiam à precedentibus parandum potueramus, dedimus: Quod anima sit inuisibilis præterquam in potentias diuersas. Quod ipsum reperit infra cap. 51. Ceterum, inquit, anima inuisibilis vti immortalis. Et vero eandem esse sententiam non modo communem omnium Philosophorum sed etiam B. August. constat. lib. 6. de Trin. cap. 3.

162. Si enim itruis & diffusibilis, &c.] Hic quodammodo Tertull. seipsum conuincit, quum non structilem neque diffusibilem constituitur, atque adeo immortalem, cui opponitur.

163. Diuiditur autem in partes, &c.] Seipsum explicat paulo post auctor, quum dicit: Huiusmodi autem non tam partes anime habebuntur, quam vires, & efficacia, & opera. Vide & Nyss. lib. 4. Philo. cap. 8. animam, inquit, in virtutes vel species vel partes diuidit.

164. nuncin duas à Platone.] Platoni & Pythagore idipsum tribuit Plutarchus lib. de Platit. Philo. 4. cap. 4. & in Commentario de virtute Morali, nempe de rebus & de legibus, quod quomodo consistit cum eo, quod plerique in locis tres partes anima faciat Plato, infra dicemus latius c. 10. ubi ex proposito de sententia Platoni disputat, nu. 208.

165. nuncin tres à Zenone.] Quum Zeno Stoicorum princeps fuerit, & illis mox octo partes tribuantur, videtur aliquis animi substituendum, pro Zenone: fortassis Vatrone. Nam Varro (inquit B. Aug. lib. 7. de ciuit. Dei, cap. 23. in libro de Djs selectis, tres esse affirmat animæ gradus, vegetatiuum nempe (uti in compendium verba eius contrahamus) sensitiuum, & rationale. verum codicibus ms. destitutus immutare noluit. Certe triplicem hanc animæ potentiam agnoscit B. Gregor. Nyssen. l. de Creat. hom. ca. 15. & plerique omnes, etiam Aristoteles: ut paulo post dicitur, quodam in loco.

166. nuncin quinque & in sex à Panætio.] De quinque partibus anima apud Panætium, hætenus nihil reperit, quare fortassis de sideratur nomen Auctoris qui quinque adseruit, nempe Aristotelis,

A
 tus, qui allegatur à Clemente Alexandrino libro 6. Stromat. necio. *[Hanc interem Laetantius non Molchion, sed Xenocrati tribuit, libro de Opificio Dei, c. 16.]*
 191. neque capite concludi fecundum Platonem. *[Habet istud Plato in Timaeo quam satis obicere, ubi postquam dixit Animam in summo corpore nobis esse in se, lego, pro corpore nostro] Max. ubi dicitur: Illinc enim videt primus animi ortus prodire, caput ex radice nostram diuina species se pendit, et totum corpus erigit. Qui interim libidem multo ante videtur perit in cerebro, quod ex capulo vocat, collocare. quare non male B. Hieronymus illi attribuit, ubi supra, quod in cerebro collocat. Nec mirum, quum etiam Laetantius libro de Opificio Dei, cap. 17. confunderet videtur in capite, in summo cap. in cerebro, et in medulla cerebri.*
 192. neque in vertice potius praedidit secundum Xenocratem. *[Istam sequentes aliquos horum opinionem videtur ad verbum de iustitia ex Plutarcho lib. 4. de Placit. Philo. cap. 4. quas etiam videtur esse apud Theodorum libro 4. de curand. Graec. affect. Scripsit autem Xenocrates Philosophus libro de Anima duas, tum de his quae circa mentem sunt, primum 2. deinde 4. demum 2. ex quibus haud dubie tum hoc, tum illud, de quo supra sum. 60. de iustitia est.]*
 193. neque in cerebro cubare secundum Hippocratem. *[Ad hanc non dubio illud adfert prater Plutarchum, qui id ille expressit tribuit] Cicero, libro 1. Tuscul. quæstion. Et Laetantius loco max. citato. Cuius etiam sententia Plinius sui libro 11. capite 37. quum in cerebro mentis regimen ponit. Atqui Plin lib. 26. capite 2. Hippocratem scribit primum medendi præcepta tradidisse multis voluminibus, addens libro 19. cap. 1. ab etate Esculapio ad illum visque medicum in nocte desessisse latuisse, donec ille in Peloponnesiaco bello eam in locum venisset, genitum in insula Coo Esculapio sacra.*
 194. sed necesse cerebri fundamentum et Hippocratem. *[Etiam hoc ex Plutarcho, forsitis cerebri fundamentum, medullam cerebri, in qua etiam Plato confiteretur videtur. Et cuius opinionis meminit Laetantius et Cicero, dum inquit Tuscul. quæst. lib. 1. Aliis pars quadam cerebri videtur mentis principatum tenere.*
 195. nec in membranis ut Strato. *[Hoc quoque ex Plutarcho. Loquitur autem de Stratonis Medico Et. Iustitiae, de quo mox, discipulis qui subinde citatur à Galeno lib. contra Erasistratos.*
 196. et Erasistratus. *[Erasistratum quinto loco inter Medicos ponit Plinius, ubi supra, ante Hippocratem et Alcibiadem, item libro 14. capite 7. citat scribit CCCL. anno Urbis Roma. Et scilicet iustitiam meminit lib. 20. capite 9. denique libro 29. cap. 2. Gorysippi causam moventem] Hippocratem facit, Aristoteles filia genitum, qui Rex Antiocho curato centum talentis donatus sit à Proleone eius filio. Cuius rei meminit etiam Suetonius. Et plures eius libros citat. I. citat Galenus. Citatur iterum ab Auloro cap. 21.*
 197. nec in supercilio nam medullitio ut Strato Phycus. *[Istud etiam ex Plutarcho. Prætor autem Strato Phycus, tum ad distinctionem superioris Stratonis Medici, tum quod Strato teste, præ ceteris natura contemplationi deditus fuerit, qui Lampiacum facit Theophrasti discipulum. Et multo libros scripsit et dicit. Inter quos recensetur à L. Rio de Spiritu. Et de natura humana, et quibus desumptum videtur quod illius citatur ab Auloro nostro, supra, præcedent. num. 175. Item De celo, in quo vti est infra lib. aduers. Marc. celum et terram Deum dixit. Denique de Somno, unde citatur eius fragmentum infra cap. 43. quod sumum segregationem conlati spiritus affirmat, et de in hominis iuxta quod etiam Auloro illi tribuit, c. 45.]*
 198. nec in tota lorica pectoris ut Epicurus. *[Græce conformiter apud Plutarchum legitur: et ἐν τῷ ὄρει. Quo pertinet etiam illud Laetantius, ubi supra: Quidam sedem mentis in pectore esse volunturum. Adit vero Plutarchus, (quod magis ad sententiam Tertulliani Christianam accedit, de qua supra num. 185.) Stoici ad unum tota in corde, vel in cordi obierat spiritum, Diogenes in arterio cordis, contentis, qui spiritalis est. Quo pertinet etiam illud Lucræti lib. 1.*
 Consilium quod nos animum mentemque vocamus.
 Idque situm media regione in pectoris hæret. In qua sententia etiam esse fuisse significat Cicero Tuscul. quæst. lib. 1. qui prudentes cordato vocabant, ex quo etiam Enquiritur, recordes, concordese que dicuntur. Quam etiam sententiam potius sequitur Arist. lib. de Sens. et sensib. lib. de Respiratione.
 199. Sed et quod sic in lege pro quod & Egypti renuntiarum, & Renuntiarum, nempe Hegemonico pro tribuere, accipere hic videtur Auloro eadem significatione de qua infra latius libro de Carne Christi, cap. 1. Intelligere autem videtur Mercurium Trismegistum, Anobonem, et Abamonem, Ægyptios diuinarum commenatores, quos plerumque secuti sunt Plotinus, Iamblicus, et ipse Plato. Certe Mercurius ille, Pimandri Dialogo 11. et 12. latissime disputat de Mente, que Deus sit in hominibus, atque adeo Hegemonicon ab illo agnosci patet.
 200. Et ille verus Orpheus vel Empedoclis.
 Nunc homo in sanguine circumdatus alis est sensus. In locum hanc verba commentatus est Theodorus Canterus Variar. Lib. 1. cap. 5. Quam inquit Empedoclis scriptam veritate et negligentia perierunt, non minusandum fore aditior, si Græcam eius verbum, quo hanc sententiam expressit, inuentum à me apud Etymologiam Aulorem appuro, qui ibi sic legitur:
 Αἴμα γὰρ ἀρθεῖται, ὡς ἂν ἴσθαι ἴσθαι.
 Cui addit ibidem duas alios verbes præcedentes ex Porphyrii loco ad-

ductis à Stobæo in Physicis, verum quod ad institutum non faciunt, omnesque, eo contenti quod ex Cicero adnotat Tuscul. qu. 1. Empedocles animum esse censet cordi circumfusum sanguinem. Aditior eodem Laetantius ubi supra, hic verus: *[Vt sensus ille comprehensibilis aut in medulla cerebri hæreat, aut in illo sanguine bipartito, qui est inclusus in corde. Et eodem pertinet quod supra capite 5. nam. 69.]* Empedocli tribuit Auloro, quod Animam ex sanguine dixerit. Quare etiam verisimilis est Empedocli verum hanc tribuere quum Orpheo (de quo supra capite 2. maxime quum inter carmina quae circumferuntur eius nomine, non reperitur hic verus). De Empedocle autem plura partim supra ca. 3. partim infra capite 17. et 32. Atqui plures docet Laetantius lib. de Opificio Dei, capite 17. Animam non propterea sanguinem dicendam, quod sanguine effuso vel consumpto extinguitur seu potius à corpore dissolui videatur. Et Epiphanius aduersus Bardesianistas hæres. 36. animam sanguinem negat, sed sedem habere in sanguine non differtur. Neque vero idcirco quia per sanguinem in scripturis anima significatur, propterea animam sanguinem dicendam, non semel tradunt BB. Chrysostomus Augustinus, contra aduers. Leg. et Prophet. lib. 2. cap. 6. et ibi quæst. in Leuitic. cap. 36. vrobique dicitur illud Laetantius 17. Anima omnibus carnis sanguis est, eodem modo interpretari debere, sicut illud: Per carnes et Charnus, quia per sanguinem anima significatur. Et hoc quidem si de Anima etiam hominis locus ille intelligatur, aliqui dicunt non laborandum an anima peccet sit sanguis sicut in eum locum adnotauit Origenes.
 201. Etiam Protogoras. *[Est apud Laetium reperitur Protogoras Philosophus Abderites auditor Democriti, quis tamen inter libros eius, de Anima nullus recensetur. Et hic videtur iterum Medicos alios committere tum Alcibiade, conio quidem legi debere: Praxagoras, sed sine codicum ms. op. id in contextu mutare nolui. Certe Praxagoras Medicus à Plinio celebratur tertio loco disti lib. 20. capite 2. Et præterea citatur ab eodem libro 20. capite 4. et 7. vbi omittat catalogum Medicorum, quibus sua desumpti disti. lib. 20. et sequentibus.]*
 202. etiam Apollodorus. *[Similiter et hic, quum à Laetio recensatur Apollodorus Atheniensis Epicureus Philosophus, puto tamen potius loqui auctorem de Apollodoro, altero illorum medicorum, de quibus Plin lib. 20. cap. 4. Apollodori inquit] (uo, Scilicet et Tarentinus, quorum prior tamen in eius libri Auloro Catalogo Citentis vocatur. Item lib. 14. cap. 7. Apollodori Medici voluminem recenset, quo fuisse Ptolomeo Regi que vna diceret. Vterque etiam citatur à Galeno, Dioscoride, et Alexandro.]*
 203. et Chrysippus. *[Hic quoque de Chrysippo Medico potius loqui censio auctorem, quum de Philo sopho cuius supra facta est mentio. Nam citatur in ipse à Plinio frequenter lib. 20. et sequens sequentibus, tum in contextu, tum in Aulorum Catalogo, et quarto loco Chrysippum inter medicos collocat l. 26. c. 2.]*

C A P. XVI.

204. Et illud ad fidem pertinet, &c. Caput hoc inscribitur, De anima rationali et irrationali. Cuius similia prorsus habet Greg. Nyss. de Anim. et Resurr.
 205. quod Plato bifariam partitur Animam, &c. *[Similiter supra dixit c. 14. diuiditur autem in partes, nunc in duas à Platone. Habet autem istud Plato Dial. 4. de Rep. Non inique at fædè, inquit, duplex hæc partes, et inter se diuersæ esse, ita ut alteram, qua vocatur animam (vixit quæ sit rationis gubernatrix, et tanquam benigna et studiosa, mater, vitam vitam rectam commostrans) rationalem animam patrem appellemus, alteram, qua amat et egerit, et sitit, et circa alias cupiditates velut confertata adicitur, irrationalem.]*
 206. sed non ut natura deperit utrumque, &c. *[Irrationalem rationalem potius esse, et ex transgressionem, etiam latissime profertur B. Greg. Nyss. lib. de Anim. et Resurr. ad Marcianum, fororem, ubi loquitur de nobis generibus irrationalis, de quibus mox latius: Hanc inquit, rationem tam à multis etiam aliis quædam consequenter ipse quoque requisitissimè, quidam tandem hæc esse oportet, simul in ista in Anima natura, et quasi coexistens, et coexistens, et ab initio cum ea sint, atque à principio statim vna cum creatione et constitutione eius existit: an etiam aliquid aliud atque ipsa sint, et posterius nobis accesserint. Respondet autem imprimis: Ergo quoniam eiusmodi nihil cum diuina carnis natura, ne anima quidem hæc in ista re esse existimauerit. Deinde id ipsum probat, tum ex definitione hominis, quem etiam qui à ratione sibi nostre alieni sunt, definitur rationis participes animalis, unde etiam sentendi, augendi, et mutandi vis in bonis definitione potius non solent, tum quod pugna quadam rationi aduersus hæc sit, tum denique que ex aduerso Anima postea videtur, veluti timiditas, audacia, dolor, voluptas, metus, et contemptus, cognati sint cum irascendi atque concupiscendi vi.]*
 Quare in hunc modum concludit: Omnia ergo hæc quum circa Animam sint, tum Anima non sunt, sed veluti quadam verruca ex coactu anime anime parte enascentes, que partes quidem ipsius esse, eo quod agnata sint, non tamen id esse existimantur, quod Anima ex sui natura atque essentia est. Atqui hoc ipsum est quod hic dicit Auloro: quod irrationale inoleuerit et coadulescit in Anima adinflatam naturalitatis: quia statim in primordio nature accidit. Facit autem iste locus imprimis ad assertionem peccati originalis, de quo alibi latius.
 207. Ceterum quum idem Plato solum rationale dicat, ut

A in Anima Dei ipsius. Id ipsum vox repetit in verbis: Plato soli Deo legregans rationale.

208. duo genera subdiuidit irrationali, &c.] Quamquam quoniam non dixerit verbum id habeat Plato, tamen eo pertinere videtur quod habet in Phadro, (vel etiam B. Gregorio Nysseno, ubi supra, de bygus pullis equorum, non eadem inter se affectione & impetu praeditis, iisque perfectio auriga. Equorum enim formam (inquit Plato) dua quadam species anima habent, auriga vero tertia species. Noster enim princeps (ratio nempe) digna, id est, duo irrationalis genera moderatur. Atque adeo hoc pacto conciliandum est: quod alibi obique Plato tres animas partes facit, nempe in Phadone, in Phadro, libro 4. & 9. de Repub. quod est tres sunt rationes una sit uniformis parti rationali, reliqua vero irrationali in duas diuidatur. B. Inq. Mart. Apoll. 1. & alibi B. August. & Hieron. in tres malunt diuidere, rationalem, irascibilem, & concupiscibilem.

209. indignatum quod appellat huiusmodi, & concupiscendum quod vocat inuicemque] Haec ab similitudine ibi, Nyssenus: ad inuicemque (pro quo male editio Lugdun. inuicemque) vim concupiscendum appellat, verum vim in concupiscendum & inuicemque, qua etiam voce uti potius Plato solus, verum huiusmodi eiusdem est significatio.

210. Igitur apud nos non semper ex irrationali censenda sunt, &c.] Similiter Nyssenus: Quod si haec ita sunt, neque virtutem neque vitium per esse pronuntiamus: qua quoniam Anima motus sunt, in potestate & arbitrio videntur situm esse, recte an prauis sint. Sed quando motus eorum ad bonum inclinatur laudum materia existunt, ut Danieli cupiditas ad desiderium (supra) qui vir desiderium appellatur, & ira Phineo, sicut autem ad deterius propendunt, sunt haec perturbatio & sunt, & nominantur.

211. Indignabitur Deus rationabiliter, &c.] Si intelligatur istud hyperbolicum, sicut scriptura loquitur, quod indignatio Dei pro vincta Dei sumatur, nihil obstat eam Deo attribui. Alibi tamen adnotauimus inter Paradoxa Tertulliani collocandum, quod iram proprie Deo videtur adscribere.

212. At cum dicit: Fumus aliquando natura filii irae, &c.] Pulchre explicat naturam, hoc Apostoli loco, de natura quam diabolus induxit, id est, viti supra dixit, ex una igne scilicet admisso, quod accidit ex serpens in istud, a diabolo enim (inquit ibidem) immisso delicti, quomodo proinde etiam mox recte vocat: pollutum & adulterum. Quamquam interim Metaphrasticus eum locum citat.

213. quem legis auenarum superfeminatore, &c.] Rursum hic auenas vertit, quod Graece est, & Cava, de quo supra l. de Prescrip. aduersus haeret. c. 31. nu. 181.

C A P. XVII.

214. Contingit nos illorum etiam, &c.] Retinimus veterem huius capituli titulum: De quinque sensibus legentes Contingit, pro Contingit. Depraesertim Tertullianus: haec etiam procuratur, vide supra T. 1. l. ad Scapulum, num. 34. Atque de tota hac materia vide l. 4. de Philofo. Nyss. & Aristoteles librum de Sensu & sensu.

215. Horum huiusmodi Academicus dicitur damnant.] Perficium est Academicos nihil ad se referre solere, cuius rei causam reddebant, quod sensum iudicium sit incertum, & plerumque fallax: quo cum adhaeret Auctor, illud: secundum quoddam, sequenti commati adnotauimus, maxime quomodo sibi finem huius capituli sic inuehat Auctor: Quiddam Academicus procausissime &c.

216. secundum quosdam & Heraclitus & Diocles.] Quorum horum opera non existunt, maxime Heracliti & Dioclis (de quibus supra latius) non licuit cornu de verba adlegare, qua forsitan nec ipse Auctor sua ante vult, atque adeo addidit, secundum quosdam.

217. & Empedocles.] Multos Empedocles opinione, quibus diuisus de quinque sensibus loquitur, videre est apud Aristotelem in Comment. lib. 2. de anima, cap. 2. pag. 12. Huc m. h. g. factat quod dicit lib. 3. cap. 3. Empedoclem & alios veteres idem facere sapere & sentit, atque adeo, qua sensibus in sum, intellectibus tribuere.

218. Certe Plato in Timaeo irrationalem pronuntiat sensualem.] In Timaeo Platonis non aliud inuenio, quam quod dicit sensus principatum Anima cohibere. Verum magis hic pertinet illud eiusdem in Phadone, sive de Anima, quod ab ipso Auctore etiam citatur cap. sequ. initio, de quo infra num. 235.

219. Itaque mendacium visui obicitur, &c.] Causa quod rem in aqua infracti videatur, turris quadrangulata de longinquo rotunda, aequalissima porticus angustior in vitimo, caelum mari iungit, explicatur ab Optice, & ab Aristotele in 3. Meteoron. Reddit etiam varias rationes paulo post Auctor.

220. Perinde auditus fallacia reus, &c.] Hac tam de auditu, quam de odoratu, gustu & tactu, etiam ludicia sunt apud Philofofos, non enim sensus errat in proprio sensibili percipiendo, sed vis cogitativa in iudicando, iuxta Aristot. l. 2. de Anima, c. 6. Et vero paulo post, Auctor erroris causas prosequitur de singulis.

221. Moderantius Stoici, &c.] Vide hac de re lib. 4. Academ. quae est Ciceronis, vti de praecedentibus ac sequentibus non nihil interrim distent videtur La. Pant. lib. 3. cap. 4. ubi Stoicis attribuit, quod Auctor Epicureis, quod nempe opinionem repudiarunt.

222. Nam vt in aqua remus infertur.] Facinus ad huiusmodi intellectum magis potius que habet Nyssenus, lib. Philofo. 4. cap. 3. Insuper fallitur (inquit) visus, quomodo per aquam agitatum inuenitur, etiam remus in mari ut fractum videt: similiter quomodo

per transparentem aliquam materiam aspicit, quod in speculo, vitro, & id genus aliis accidere solent: aut quomodo in aere videt, surrim enim quadrangulam vt rotundam emittit inuenitur. Neque est hic error visus, sed intellectus. Nam hic quidem videt & annunciat, intellectus nempe representatus non inuenitur. Postremo visus ad manifestum diuisionem quatuor species habet, illa oculo moderato motu, in se ipso spatio, & aere puro atque clario. Vbi pulcherrime tradit, quicquid ad sensum & organum visus pertinet.

223. Auditum vero quid aliud decipiat, quomodo sonorum similitudo? Recte id Auctor. Nam auditus (eodem Nyssenus, teste etiam lib. c. 7.) sonorum & vocum est adprehensio, atque ita quae acuitatem grauitatemque, leuitatem & spheritatem atque magnitudinem, vbi etiam organum auditus explicat.

224. Et si postea minus sonus videntur, &c.] Etiam hoc pertinet Tertull. nam & Philofofos videntur esse, quod in omnibus prima vis tota est, atque adeo in secunda percipiente vltima omnia dicuntur. De organo vero odoratus & gustus, vide ibidem Nyssenus.

225. Ceterum de scabro aculei. &c.] Ne minus apte etiam istud Auctor. Atque de organo tactus in cetero animalis corpore, item quod certissimum hunc sensum homo possideat, aliaque pertinententia, vide ibidem Nyssenus, cap. 4.

226. vt Orestes matrem in sorore.] Iphigeniam intelligit, quam Orestes furis scelerum agitatus obi. certissimum matrem, & suam sororem, matrem reuocantem crediti, si confectus de Troegedus creditur.

227. Aiaxylysem in armento.] Aiace quoque fabulatur, quomodo arma Acyllis occisit Vlysses impetrasset, praeterea in armento occidit, credentem Vlysem cum iocis se interfecisse.

228. vt Athamas & Aga in illis locis] De Athamam, vide Plutarch. in Superstitio. Ab Agaue secunam Poetae matrem reliqua Manibus a Baccho in furorem conuersa, filium Pentheon membratim dilaniatus est, quomodo se patris et aprum interfecit. Atque de elogio vide supra Tomus 1. Apol. c. 2. n. 22. & alibi.

229. Sed enim Plato, &c. in Phadone ex persona Socratis, &c.] Verba Socratis in Phadone Platonis paulo post initium huius sunt: Non possum aliter, iuxta Delphicum oraculum (nempe quod ex eo, de quo supra alibi) nesci mensurari. Reclius interim vult: Delphicam inscriptionem Auctor id, quod Graece est, & Λαγόνο γέγονε.

230. Erit in Thaeeto adimit sibi forte acque sentit.] Neque scientiam, neque sensum esse, quamquam satis obferre videtur magis quam non videre quid dicendum est, neque aliam magis sensum quam non. Atque sensus est scientia, nihil igitur scientiam magis quam non scientiam, respondimus, dum quid sit scientia, interrogauerim.

231. Erit Phadone, post mortem differt sententiam veritatis, &c.] Peculiari a quidem verba apud Platonem in Phadone repeti non potuit, sed eo pertinere mihi videtur, quod ibi Philofofos de animabus, qua post hanc vitam in supercaelesti loco id quod reuera est (sive ipsam veritatem) intueri merentur, & huiusmodi reuera sunt, in hoc sensu visus apud internam valde partem reuertuntur, & quidem multo studio omnes reuera, videndi campum reuera, videntur.

232. quod in sanguinis sui memoriam confectur.] Erit obcurus hic loquatur, interim suam sententiam explicat, quomodo dicit supra lib. 4. aduers. Marc. Ita & non sanguinem suum in vno conlecratit. Vbi non modo memoriam sanguinis sui, sed sanguinem suum propria lactatione conlecratum dicit.

233. Quod vidimus (inquit) quod audimus, oculis nostris vidimus, &c.] Paulo aliter fortassis, vt sensum visus & auditum ordinem seruare, & clarius, citat Auctor hunc locum, quomodo Graece aut Latine aut Syriace legitur, nempe: Quod audimus, quod vidimus oculis nostris, quod per se ipsum.

C A P. XVIII.

234. Connettor ad intellectum huiusmodi, &c.] Etiam hic veterem titulum capituli retinere quis possit: Quod Philofofos & haereticis diffingunt inter sensualem & intellectualem. verum alior est: Quod est sensualem & intellectualem separetur, apud Animam tamen non ita, quippe qua etiam sentiat, dum intelligit, & e contrario.

235. Ait in Phadone, &c.] Omnino sita legendum, pro: in Phadone, pater: nam quaeunque hic verba citat, leguntur in Phadone, idque iuxta vulgatum versionem sit. Quod vero circa istam sapientiae adoptionem (sive vt Auctor vti commodius transiit, pollektionem) num impedimentum (pro quo ad verbum ex Graeco uerbum Auctor impedimentum) est corpus aut non, si quis ipsum in investigatione simul locum adsumat? Tale vero est quod dico. Nam certitatem aliquam habet visus & auditus in hominibus: Aut (supponit vt veris illud a Auctor, An non) talia etiam Poetae semper non occurrunt? (Graece θεωρεω) quod neque auditum quid exaltat, neque videmus? Et quidem sibi circa corpus sensus non exaltat, neque certi, multo minus alij: Omnes enim hic deterrere sunt. An tibi non videntur? Maxime inquit.

236. Meminerat filices & Epicharmi Comici: Animus certit, animus audit, reliqua fudla & creta sunt.] Alludit ad Auctorem quod, Laertio teste, Epicharmus Siculus (quem Comicum vocat ad distinctionem Epicharmi Medici Cui) praesegerit, quod illi quis (nempe Plato) quae merito conscripserat, mira uerborum reuerentia

A Siquidem & Plato in Timæo Minervam, &c.] Videtur aliud exemplar habuisse auctor Platonis, quam veritas: nihil aliud Minervam regionis naturam prospexit, talia ingenia pollicentem, nam hinc longè aliud habet Latinus Platonis Interpretes, Dea (inquit) vobis habitationem designavit delicto loco in quo geniti estis, temporum anni tempore in ea consuevit, quod sapientissimos viros producturus esset. Aut saltem Græcæ voces in vobis non sunt, sed vobis quædam, aliter veritas, si diceret: naturam, id est, habitudinem bonam regionis prospexit, nec male, &c. enim Regionis, sine suis limitibus significat magis proprie, quam amittit tempora.

265. Vnde & ipsi in legibus, Megillo & Clinia præcipit, &c.] Sunt 6. Dialogorum Platonis de Legibus interlocutores: Megillus Lacedæmonius, Clinias Cretensis, & Atheniensis hostes, nihil tamen eiusdemodi habentes in illis reperire potui. Quærat curiosus Lector, sicut etiam de sententia Empedoclis, ne sim prolixior, & loco apud Comicos, qui timidos Phrygas illudunt.

266. Sallustius vanos Maurus, & feroces Dalmatas pulsat.] Suspitor istud sumpsum ex historiæ libri Sallustii, nam in libro hætenus aditus non reperitur. Atqui illud, Cretenses mendaces, reperitur apud Apostolum, ad Titum 1. cap.

267. Et non secundum fidem disserenda suam novimus titulo.] Adhuc haud dubie ad librum de Fato, cuius fragmentum habetur infra Tom. 4. Atqui de Arbitrii libertate, paulo post latius cap. sequenti.

C A P. XXI.

B 268. Quod si uniformis natura Animæ, &c.] Titulum huius capituli præcedenti speravit, datus: Quod est uniformis, conuertibilis tamen sit anima natura, id est, liberi Arbitrii.

269. ut adhuc Trinitas Valentiniana cadatur.] Adhuc haud dubie ad Trinitatem Valentinianam cadatur. Adhuc haud dubie ad Trinitatem Valentinianam cadatur, ut adhuc cadatur, videtur omnino indicare, quod etiam iam prius ab eo casu fuerit, id est, impugnatam Trinitatem Valentinianam, vel hinc colligitur scriptam ante hunc, dictum librum aduersus Valentinianos.

270. si quia prophetauit magnum illud Sacramentum, &c.] Etiam iste locus facit ad adserendum, quod in matrimonium sit Sacramentum, adducens ad illud Apostoli Epistolæ, c. 5. sicut etiam supra c. 11. Et alibi frequenter, quem admodum late adnotauimus supra ad l. de Prescript. adu. heret. c. 4. nu. 248. & libro adu. Valent. cap. 30. nu. 30. nu. 328. & infra rursum capite vir. lib. 5. aduersus Marcionem.

271. quum in illum Deus amentiam immisit, &c.] De hac latius Tom. sequenti. inter fragmenta lib. Eccl. 1. 1.

272. quia & materie fidem iam exclusimus.] Manifeste hic adludat rursum ad librum adu. Hermogenem, cap. 13. Atque adeo constat librum hoc priorem.

C A P. XXII.

C 281. Cetera Animæ naturalia, &c.] Caput hoc, etiam dicitur à duobus præcedentibus, in scribitur: De Anima delinquentis. Nam postquam mentionem fecit deus eorum que tractantur in libro de Anima censeo adu. Hermogenem, cuius fragmenta habentur Tom. sequenti. Animam definit verbis sequentibus, quibus adeo etiam pauca insinuat quæcumque toto hoc libro tractata sunt, & tractantur.

282. Definimus animam Dei statuatam.] De Anima nata habet supra c. 4. quod ex Dei flatu, cap. 11.

283. inmortalem.] Et si istud ex professo non tradit, quod est tum temporis extra controversiam, si quædam tamen eum hoc loco mentio, nempe c. 2. 3. 6. 9. 14. & infra c. 2. 4. 38. 45. 51. 53. & 14. ubi de opinionibus Philosophorum eam agnoscentium diximus, distinet Aristoteles hac de re opinionem, quæ ad initium lib. de Resurrex.

284. corporalem.] De Anima, quod corporalis sit, quomodo ad paradisa eius istud pertinet, tractatum late supra c. 6. 7. 8. 9. effigiatum.] Quod effigiatum sit, alterum paradisa tractatum etiam habet supra c. 9.

286. substantia simplicem.] Istud tractatur cap. 10. quod vultis & simplex sit.

287. de suo patientem.] Quod passibile, atque adeo de suo patientem sit Anima, tractatum fuit c. 12.

288. varie procedentem.] De variis animæ partibus suis virtutibus & effectibus, quibus varie procedit, vide supra 13. cap.

289. liberam arbitrii.] De hoc cap. 20. ac 21.

290. accidentis obnoxiam.] Adhuc ad id, quod paulatim proficiat Anima in sapientia.

291. per ingenia mutabilem.] Hoc tractatur cap. 20.

292. rationalem dominicarem.] Cap. 16. de rationali Anima tractatum est, quæ indignitatem & concupiscentiam dominatur.

293. diuinatricem.] Huc pertinet, tum quod supra dicit cap. 19. ubi agit de voce flebili infantum augere incommodum, tum infra ubi de somniis tractatur cap. 25.

294. ex vna redundantem.] Deinceps istud tractatur cap. 24. 25. 26. 27. sicuti immediate sequitur, nunc (inquit) ex quomodocumque vna redundet, consideremus, id est, vnde & quando, & qua ratione sumatur.

C A P. XXIII.

D 295. Quidam de cælis deuenisse se credunt, &c.] Titulum huius antiquum viximus. Vnde Anima, aduersus hereticos qui eam de cælis deuenisse. Agit autem etiam contra hanc hæresin, quædam quædam & Origenes l. 1. Perier. c. 7. tractatur B. Hieron. modo Epistolæ ad Marcell. & Anaphoriam, quæ existit etiam inter Epistolæ B. Hieron. n. 27. verum etiam epistolæ ad Demetriad. iuxta adit. Rom. n. 8. in Epistolæ Paulæ. Epistolæ ad Avitum, & 61. ad Pamphili. Similiter etiam Epistolæ aduersus Ioan. Hieron. Eodem perierit quod habet B. Gregor. Nyssen. lib. de Anima & Resurrex. de iis qui naturam quædam animarum ponunt, in peculiaribus quædam virtutibus, antequam ad corpoream vitam veniant, videntes cuius similitudinem esse lib. de Hom. cap. 29. quod habet idem Philosophus. lib. 2. qui de Anima inscribitur, capite ultimo. Gradus vero animarum & ascensionum & descensionum, quæ Origenes adnotat.

TERTIUM
OPERA

A datur, nihil diuina scripturae commentis, neque Christianorum dogmatibus concordantes, relinquenda sunt.

296. De Saturnino Menandro Simoniano discipulo; &c. De hoc eiusdem hanc hanc late scripturae, adu. heret. cap. 46. bar. 3. nu. 303.

297. Sed & Carpocrates. De hoc ibidem cap. 48. bar. 9. num. 318. & infra latius cap. 49. Priori loco de virtute sublimi de peccatis mundi potens cum principatum; quippe ex qua dicitur prolatus virtute concepta infra verbum de Metempsychosi animarum. Atque ad illud in illius de discipulo eius animas suas, iam & Christo necam Apollinis, & perantur; & quom volat praefertant, videntur Epiph. hor. 2.7. adu. Carpocratem, vbi late illi prosequitur.

298. Apelles sollicitas refert Animas, &c. Huius etiam libro iam dicto fragmento c. 5. i. bar. 19. num. 324. & infra Tomo sega. inter fragmenta Tertull. aduersus Apellem. Huc autem propterea accedis quod illi attribuit Epiph. bar. 4.4. quamquam paulo obliuiscens de animabus ex supernis progressis, & in mundum dimissis a supremo Deo, quo vbi uenerunt, de lapsis sint ad malum. Item quod ad illud ibidem de animabus, quod non ex voluntate superioris Dei uenerunt, sed per tyrannidem vaptoris. Huc etiam respicit ipse auctor infra lib. de Resurrex. carnis, cap. 5. quum dicit: Facile & inuoluntate istud compulsum, quod malum denique appellat non horrentes, et si igne alicuius exhauctio aequa angeli, ut Apelles docet: fufficere ad auctoritatem carnis.

299. Examen Valeriani semen Sophiae infuleit Animae, &c. Ista habet latius supra lib. adu. Valentin. to. 2. cap. 25.

300. Platonem omnium hereticorum condimentarium factum. Huius perinet quod supra lib. de Prae. script. adu. heret. c. 7. docet auctorem originem hereseos esse ex Philo sophia, vbi de hoc latius, n. 36. & infra lib. adu. Herem. cap. 8. nu. 1. Hereticorum Patriarcha Philo sophia. Peculiariter autem non solum Pythagorae ac Platoni, sed et reliquis Platonis, huc errorem adscribit B. Hieronym. Epist. ad Marcell. & Anap. scilicet. ac ad Pamphilius supra scriptis, immo uero etiam ipsa uerba Platonis, quibus illi adserit, subijciuntur ab Auctore.

301. Illius esse enim ut in Phaedone, &c. Videtur respicere ad illa uerba Socrates in Phaedone Platonis: Vetus equidem sermo quisquam hic est, cuius uicem mentionem facimus, quod hinc abeunt illud se enim lego ex Tertull. pro illis eo quod uerumque uox Graeca esse significet sine, & rursus huc redeant. & rursus: Euerunt ergo, & Simmia, Anima nostra etiam prius quam in hominis specie essent, ab ique corporibus, & sapientiam habuerunt. Huc autem adu. Saturninus haret.

302. Item in Timaeo, quod germina, &c. Germina Dei uocat auctor, quos Dei filios, Plato. Sic enim habet in Timaeo, ipsi hic citati uerba: Mortalium autem productionem filijs suis absolendam deum mandauit. Hec uero illam inuicem, accepto immortali anime principis postea mortale corpus ei circumdolerant, &c. ne prolixiores simus. Ipsi autem ad haec fin. Apelles proxime accedit, & ad Carpocratem, quantum ad mundi facturam aduertit.

303. mortale ei circumdolerant corpus. Verba illa loco mox citato Platonis, de influxu & defluxu animarum in corporibus cum conglutinatione, tribus hic uerbis Metaphoricis expressit, tanquam si circumgelati essent illi fluctus, ut defluxus, ad separationem usque Anima & corporis, maxime quum eodem libro diu postea etiam ipse Plato inuenerit in corporibus grandiores congelari dicat. Neque uero istud hic dicitur, sed etiam supra, nimium supra opinionem tribuere de Anima corpore, cap. 9. quum dicit: Et Platum illum Dei filium, & animam in interiora transmiffum, & per uersa spatia corporis diffusum, simulque diuina aspiratione densatum, omnintus linea expressum esse, quam densatum impleuerat, & velut in forma gelatae. Indignitur & corpulentiam Animae ex densatione solidatam esse.

304. Tum, quod mundus hic imago fit aetheris. Ista ita expressit, vbi supra, Plato: Huius autem ita se habentibus, etiam necesse est mundum imaginem aetheris esse. Hinc uero uidentur Valentiniani sua mutati imagines.

305. Et Animam retro in superioribus, &c. Non potui aliud reperire in Timaeo Platonis huc pertinentem, quam quod Deus summus ope se constituto in uerso diuisit animas, aequali cum sideribus numero, & singulis singulis assignauit, & uelut in uehiculum impositis uenerunt naturam ostendit, & leges fatales ipsi exposuit, quodque origo prima quidem anima esset ordinata una omnibus, oporteret autem ipsas feminatas in singula consentientia singulis temporibus instrumenta corpora nempe produere animal diuino cultu deo diuissimum. Quo libro quum nup. quum dicit, Animam hic que retro uocit de exemplaribus recedere, magis patet istud ad Platonem referri, cuius etiam paulo prius meministi, ubi uerumque reperire est.

306. Metaphys. aduersus, id est, dicentias reminiscitias esse. Locus iste haud dubie ex Phaedone, non ex Timaeo, Platone de sumptis est. Sic enim ibi legitur: Sed & secus dum illum monem inquit Cebes: uerum est, & Socrates, quem tu frequenter referre soles, ut quia & quod dicitur, & n. & uerumque, & uerumque, id est, si ad uerbum cum Tertulliano uerumque: quod uobis dicentia non aliud sit quam reminiscitias pro quo interpret Platonis uerit, quod dicitur nihil aliud sit nobis quam recordari, & Platonem hunc inquam necesse est nos in priore quodam tempore didicisse ea que nunc recordamur. Hoc autem fieri non potest, si non fuisse alicui Anima nostra, prius quam in

in hanc speciem deueniret. Atqui mox & Simmia id ipsum ibidem constituitur, & multis rationibus, non modo Cebes, sed & Socrates ipse Phaedonem hoc confirmare uentur, uerum egregie confutat auctore. Proxima.

307. Venientes enim inde huc Animas obliuisci, &c. Etiam hoc ibidem paulo postius adserit, & probat Socrates, uerum hoc imprimis impugnat dicto sequenti capite auctor.

CAP. XXIV.

308. Primo quidem obliuiscitias capax Animam non edam, &c. Vterum ritulum huius capiti retinimus: Aduerfus Platonis argumentum, quod dicentias reminiscitias uocat. Quod ipsum Platonis praedonem, etiam ante Terrull. impugnatu trenas h. 2. aduers. heret. cap. 29. & B. Gregor. Nyssenu Philo soph. lib. 4. cap. 7. ac etiam B. Augustinus libro 7. de Gen. ad lit. cap. 9. 10. 11. ac lib. 10. cap. 4. Item lib. 12. de Trinit. cap. 15. & L. 1. Rer. ad. cap. 4.

309. quia tantam illi concessit diuinitatem ut Deo adaequatur, &c. Pulchre ex ipso Phaedone conformatione aufpicatur, ueritate quam ibi legitur ipse pene uerbis, quibus hic auctor uerit: Aut non uidetur tibi inquit diuinitatem tale natura esse, ut imperet & principatum gerat, mortale uero. ut seruat & subiectum sit Mibi iane. Vri igitur Anima similis est? Nimirum, & Socrates, Anima diuina, corpus mortale. Considera inquit itaque & Cebes, an ex omnibus uelutis hoc nobis efficiatur. Diuino quidem, & immortali; & uerit pro quo intellectualem uerit auctor, & uerit, & ad id ad id, quod alicui ad uerbum indiffolubilem, hic uero incorruptibilem transtulit, & semper similiter & secundum eadem se habent, & uerit, id est, ita similem ut adaequatur, esse Animam. Et paulo post: & uerit, id est, ita similem, id est, Anima uero quae inuisibilis est. Atque quibus locis innatam dicit, uide supra num. 14. ubi incorporalem, num. 110. ubi ineffabilem, n. 110. ubi principalem, n. 191. ubi denique rationale, num. 207. 208.

310. quod natam eam agnoscimus, &c. De hoc habet supra cap. 4.

311. SATIS DE ISTO CYM HERMOGENE litteram addidit ad librum De Censu animae aduersus Hermogenem, cuius fragmenta habet Tomo sequenti.

312. memoria scilicet, quam & ipse Plato sensum & intellectum saltem. Iterum ex Platoni Philebo in Platonem argumentatur, quod non modo obliuiscitias, iniuriam, seu potius & de Memoria dicit, uerum etiam dicitur de hoc uerit, pro quo uerit numero uerit auctor saltem sensum & intellectum, eo quod Graeca uox & sensum, & intellectum significet.

313. & Cicero thesaurum omnium studiorum predicauit. Adu. ut opinor ad li. 1. de Oratore Ciceronis, ubi thesaurum rerum omnium memoriam uocat. Citatus autem fuit etiam supra Cicero in Tusculanis ab auctore Tom. 1. cap. 17. Apolog. & de Cicero manis mentis infra loquitur, cap. 33. & supra lib. de Pal. cap. 5. num. 101. ubi M. Tullium uocat.

314. Natura competem Animam facit Idearum illarum, an non? Responderet ex Platoni sententia: Immo natura, inquit. Et res, nam cap. praeced. citatus fuit locus eiusdem, ubi dicit: Animam retro in superioribus cum Deo esse in commercio Idearum. Porro de Ideis uide supra cap. 18. num. 238.

315. quia ut premiffimus, & pro locis, &c. Supra nimp. cap. 19.

316. cum rogo suggestu iubarum, delictum fiet Berenices alicuius reginae. Non solum aduersus suggestu pro ornatu accipit ab auctore. Atqui quod alicuius Berenices Reginae mansuetudine eruditus Leo dicitum fuerit, tradit Aelianus lib. 5. de Animal. cap. 39. Adde autem alicuius, tum pro more loquendi, tum quod plus eius nominis fuerit. Praterquam enim quod, Plinio testel. 7. cap. 40. fama celeberrima fuerit Berenice, & filia, & serot. & mater Olympionicarum, celebrantur etiam Berenice mater Philadelphii, & eiusdem filia, item ap. M. Iosephum Berenice Herodis filia, & altera Salomes sororis eiusdem filia; Fortassis autem eodem pertinet, quod ait Plinius lib. 8. cap. 16. mulierum alloquius mulcere solere leones.

317. & si languenti theriacam composuerit, simiam Leo requirit. Adu. ut ad illud Plinij loco citato: & gruidinem fastidij ianum sentis, si quo medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lae cinia simiarum.

318. gallum tamen formidabit. Etiam hoc ex Plinio ibidem: Atque hoc inquit tale, tamque sauum animal, rotarum orbis circumacti, curruque inanes, & gallinae accorum crux, cantuque etiam magis, terrent.

319. memot semper manducandi, &c. & oculis uidentum, &c. Variat casus in Genadius, nam in comot, & memini non modo ut committitur, cum Genitius, sed & cum de coelatis constituitur. Atqui de eo quod sensus Philo sophia deprecit, uide supra ca. 13.

320. Ex multitudine, ait, temporis. Adu. ut ad uerba illa Platonis in Phaedone: Nonne recordatio est, maxime ubi alicui acciderit circa illa, quorum per tempus, & eo quod diu non constitit, pro quo transulit auctor: ex multitudine temporis. Verum etiam istud pulchre auctor refutat, ex eo quod innatam Plato Animam dixerit, & proinde aeternam, sine temporis initio.

321. Sed rursus Plato causam demutat in corpus, &c. Et si non omnino dicitur uerbum istud in Phaedone Platonis reperitur, facia tamen id indicat, ex eo quod dicit corpus impedire Animam quo minus sapiamus, tum inde, quod, non ex quo uari sumus, sed diu postea, recordari, & proinde scire, incipimus.

A

322. Multa item documenta, esse ipso Platone, diuinationem Animam probauerunt. Inter alios venit hic adnotandus locus ille Platonis in Phaedro: Etiam Anima uincitmandi quamdam vim habet, Eodem pertinet qua infra dicitur cap. 45 de Somnis.

323. Quae propositio uim iam Hermogeni. Rursum aduertit ad librum de Geniu Animae aduersus Heimogenem, cuius fragmenta de diuinatione Anima habet Tom. seq.

324. Plato scilicet solus &c. Idearum & obliuio &c. et cordatus est. Item est in Platone, qui primus Idearum somnia in lucem emisit, & pro eius argumentis Dialogo, quem Parmenidem in scriptis, & frequentissima alicui eorum mentione inuicem, quemadmodum etiam supra adnotauimus cap. 18. n. 23.

C A P. XXV.

325. Iam nunc regrediar ad causam huius excessus, &c. Veterem titulum huius capiti se locupletauimus: de conceptu Animae aduersus eos, qui post partum corpori eam inducunt, ex respiratione infantis aut frigido aere circumfusio. Atqui animam corpore non esse postpartum multis argumentis probat etiam B. Nysidius de Creat. homin. c. 29. & seq. ac lib. de Anim. & Resurrect. Id enim hic proprie tractatur, illud uero paradoxum quod hic tractandum etiam proponit: quomodo omnes Animae ex una redundent, tractatur infra cap. 27.

326. sed & effusio iam partu, nondum uiuio in infanti, extrinsecus imprimi, &c. Eandem hanc opinionem impugnat alicubi Plutarcius, & pulcherrime Laetant. lib. de Opific. Dei, cap. 17. Varro (inquit) ita dicit: Anima est aer conceptus ore, deferens factus in puluere, res factus in corde, diffusus in corpus. Hac apertissime falsa sunt. Anima non est aer ore conceptus, quia multo prius gignitur Anima, quam concipi aer ore possit. Non enim post partum insinatur in corpus, ut quibusdam Philosophis placet: sed post conceptum protinus cum factu in utero necessitas diuina formauit: quia adeo uinit in uisceribus genitricis, ut & incremento augetur, & crebris pulsibus gestat emittat. Denique abortiuum fieri necesse est, si fuerit animal in utero extrinsecus.

327. Hoc Stoici cum Aeneidemo. Nemo (senti etiam infra Auctore repetit c. seq.) quod de aeris rigore uim animalem anima rapiat. De Aeneidemo uero uide supra c. 9. n. 117. Stoicorum autem hanc opinionem uide apud Plutar. lib. 5. de Plac. Philosoph. c. 15.

328. & ipse interdum Plato, quem dicit peinde animam extraneam, &c. Sic omnino legimus, pro eo quod incongrue legebatur: anima. Atqui Platonis locum, ad quem adducit (haec tenet ad me non inueniunt) interpretatur Carpentarius in Alcinoi capite 17. Insistit. Platon. non de animatione sed de respiratione, idque ex Plotino, cap. 19. ac 33. lib. 1. de dubio Anima. & Marf. Ficm. Theol. Platon. lib. 18. cap. 3. Reperitur tamen id ipsum ab Auctore cap. sequent qui dicit: Est ipse Animam de prima respiratione portabat Platonico more.

329. Ne ex Medicis quidem desuit Hicetus, &c. Apertius huius sententiam infra hoc ipse c. se explicat: Hicetus namque animam superduo eum, ex aere frigido nulli. Atqui uocatur Hicetus non parua auctoritate Medicis a Plinio l. 27. c. 4. & ab eodem citatur libro 20. & septem sequent. in Catalogo Auctorum, & in contextu lib. 14. cap. 19. ac lib. 22. cap. 16. Denique etiam ab Athenaeo non procul ab initio lib. 7.

330. At quanto roborator exitus, a feminis reuincit, &c. Sic iterum lego cum Gagnaeo, pro eo quod Gelenius substituit: Aur. Eleganter autem confutat horum sententiam per experimenta ipsa fumarum, in quibus ita uiuacitas sentitur infantis, ut palpitent illa, micent, id est, quodammodo ludant latera, tota ventris ambitio pulsatur. Legimus autem etiam omisso, & cum Gagnaeo: an & audiam in uobis.

331. Atquin & ipso adhuc utero infans trucidatur necessaria crudelitate, &c. Hic tangimus Medicum adferre arma Medicorum petemproptia uincit infantis, quibus infans (inquit) trucidatur necessaria crudelitate, ne matricida sit iam iam mortuus. Quae interim uiribus ita sunt intelligenda, ut ex Medicorum illorum veterum Ethnicorum loquatur sententia, non sua. Si enim iuxta Archidiam, & alios Summarum Auctores non liceat praegnantibus potionem dare, ut abortiant ad praeseruandam eam a morte, certe multo minus infantem in utero per instrumenta illa, quorum hic fit mentio, licebit trucidare, maxime uero, quod mors Anima, nempe partus sine baptismo morientis, multo magis sit uitanda, quam mors corporis matris praegnantis.

332. cum hebetet uincio quo totum pecus adtrahitur, &c. Noue hic uisus pecus, pro factu in utero mortuo, seu caduere infantis, pro eo quod quidem Gagnaeus legebatur: facinus, sed non placet, eo quod infra lib. de Resurrect. carnis cap. 34. dicit: quod pecus totum est, loquens de homine composito ex anima, & carne.

333. Est etiam aeneum spiculum, &c. De huius uisu & ministerio uide Corn. Celsum, libro 7. capite 2. Vnus est medicinalis ad educendos factus, mortuos praesertim. Quibusdam uidetur esse instrumentum uisus sine mixto dictum ab Hippocrate libro de superfac. & libro de periculis: quod Gelenus secundum hoc exponit.

334. quia & ipsum uocabulum Animae penes Graecos, &c. Adhuc ad Platonem in Cratilo, quomodo sequitur etiam Origens in libris per artem. Atque in Cognitione Plato illos qui sic uerbo uocantur, hoc potissimum cogitasse, quod hoc, quoties adfert corpori, causa est illi

uincendi, respirandi, & refrigerandi, & uox uim exortetur, & quomodo primum desierit, quod retinetur, diffoluit corpus & contrahit. Certe etiam uox refrigerare significat. Impugnat autem etiam infra Auctore c. 27. Et si (inquit) frigidum nomen est Anima Graecorum, quare & corpus exempta ea frigit?

335. quia Animam aliud quid, &c. cognominauerunt? Confirmat hic eorum sententiam Auctore, qui animam, non dicitur uox esse, uero (nam concordare parum praecedenti etymologiae uox Graecae) sed Latina eadem facit, uti ipse Cicero in Tuscul. atque dicitur. Quare uox, post Platonis locum supra citato n. 326. eam definitionem impugnat. Iulius. Etymol. lib. 11. c. 1. subiungit: Sed Anima dicta propterea quod uincit: quo pertinet etiam illud Nonii Marcellii Anima qua uiuimus; ut nempe ab animando dicitur.

336. Quare uero nationes sub fruentissimo aere, &c. Intellegit nationes, quae sub zona media uiuere consueverunt, quam iuxta Pompon. Melam lib. 1. cap. 1. aethus infestat, cuius situs ob ardentem intercedentem plagam incognitus.

337. extra Germanias, & Scythias & Alpes, & Argos, &c. De Germaniis & Scythiis & Sarmatis uide supra Aduertat. infra Tom. 1. lib. aduersus Iud. cap. 7. n. 44. Alpes omnibus nota sunt. Argos uero quos nuncupet, haec uenire reperire non licet, neque apud Pausaniam neque apud Ptolomaeum, Melam, aut Solinum: quare iustius mendam esse, aut antiquius ita uocatos, quos Prolomaeus Sarmaticos montes uocat. Geograph. libro 2. capite 11. Tabul. 4. Europa, qui supra caput Danubij sunt, item etiam cum Alpibus ueniam habentes.

338. qui excocto matris utero uiuio aere hauerunt, Libeni aliqui, & Scipiones. De his ita Plinius quem imitari solet, lib. 7. c. 9. Auspicatus emella parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prius natus, primisque Caesar a Caesomatre uero dicitur. Quae de causa & Caliones appellati. Adde autem Libenti aliqui, adducit ad Italiam, cuius meminit etiam Plin. lib. 6. c. 21. quae ueritas ex locum mine natus, atque adeo excocto Libenti.

339. Quod si qui, ut Plato, peinde non prae duas Animas in unum conuenire, &c. Supra capite 6. Chrypsis adscribit non Platonem, quod duo in unum corpora negat, ubi uide numero 90. In Platone autem, quod duo animae, in unum conuenire non possunt, haec tenet reperire nequius, relinquit in quo sententia inueniuntur.

340. daemones scilicet, nec uinis, utin Socrate. De hoc uide supra cap. 1. nu. 12.

341. uerum & seprentii spiritus, ut in Magdalena, &c. Adhuc ad illud Marci 16. Mariae Magdalene, &c. quod egerat septem demonia. Item id quod habetur Marc. 5. de daemone Cereriano ressondente: Legio mihi nomen est. Est autem legio: confectus, cum Gagnaeo, sine confectur, perinde mihi uideatur.

342. Atidem in sexto Legum, &c. Platonem iterum intelligit. Videtur autem ad illum locum sexti Legum libri eiusdem aduertit, ubi dicit: Per hoc maxime tempus, quo quis generat, uerit spiritus, & non facere uero qua morbo sa sunt, neque ea qua cum conuulsia aut inuicis conuulsia sunt. Nam in Animas & corpora uerum qui generantur, imprimi ac efformari necesse est, & perinde deteriori genere.

345. secundum Cleanthis testimonium. Uide de hoc etiam supra cap. 5. nu. 75. Atqui suppartare uerbum Auctore uisum, quo etiam utitur infra cap. 30.

344. Cur autem & ueteres Astrologi genituram hominis, &c. Supra etiam aliquid de Astrologis dicitur in Tom. 1. lib. de Lib. 1. g. num. 45. & infra latius de geniturarum digestionem, lib. 1. aduertit, Marston.

C A P. XXVI.

345. Sed omnis inaequalitas sententiae humanae, &c. Caput hoc, maioris elucidationis gratia separatim, eiusdem est argumentum praecedenti, nisi quod ex scripturae sacrae suam probat Auctore sententiam. Atqui de Proverbia formula: in nostras iam lines gradum colligam, uide nostra Prolegomena. Male autem legere cum Gagnaeo: Detuo frater (id est, Christianus) fundamentum, hanc edidit, quam cum Gelenio: aedificat, eo quod praecedit: probem.

346. Ecce viscera Rebeccae, &c. Late prosequitur historiam Gen. 10. de Rebecca & duobus eius filiis, & in uero, & in partu, qui nisi iam animam non potuissent pugnas illas inuenire.

347. Aspice etiam singulares conceptus, &c. Similitudinem etiam hic conceptus Ioannis Baptistae & Christi, ac multo magis agnitio nem infantium adhuc in utero, de quib. Luc. 2. Pulchre uero: Eruliat (inquit) Elizabeth, Ioannes inuis impulerat, glorificat Dominum Matia, Christus inuis in frintra erat.

348. Sic & ad Hieremiam, &c. Ad eam sententiam uel comprehensio nem, etiam Hieremia Prophetes ex c. 12. testimonium adfert, id ipsum confrens cum sapissime citato loco Gen. 1.

C A P. XXVII.

349. Quomodo igitur animal conceptum, &c. In scripturam hinc capiti, etiam ad praecedentibus duobus distinxit, placuit: hanc simul cum corpore concipi, confici, & perfici. Quod ipsum repetitum ab Auctore tum supra, tum infra cap. 36. quomodo ad Prolegomena Tertulliani pertinet, longiorum eade ueritatum ad Prolegomena

TERTIUM
OPERA

A inena diffinitum, hic ad laxige conetur illam Gennadij seu alterius...

350. Simors non alud detemuram, quam dicitur esse corpore...

351. Tunc fit alteri primatum damus, alteri secundatum &c.]...

352. Conubium libido, non conditio fedauit, &c.] Pute her...

353. In hoc quoque sollemne officio, &c.] Istud dicitur...

354. Denique vt adhuc verendum magis periclitet quam...

355. ex aditu Dei Anima.] Sicuti veritas nunquam superari...

356. Et praefertur pibus maris.] Pluraliter verit. praefert, ex...

C. A. P. XXVIII.

357. Quis ille nunc veteris sermo, &c.] Veterem titulum rei...

358. Pythagoricus, vt voluit, quidam diuinus, &c.] Interpre...

359. Multo antiquior Moles etiam Saturno, nongentis circi...

360. Scimus etiam Magos elicere explorandis oculis.] Pro...

361. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

362. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

363. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

364. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

365. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

366. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

367. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

368. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

369. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

370. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

360. Sivero Samius Sophista, &c.] Quis iste, aucto? indicat...

361. quomodo mihi persuadebit Aethalidem.] Omnino sic lego...

362. & Euphorbum.] Vt ex Aethalide in Euphorbum trans...

363. & Pyrrhum piscatorem.] Istud etiam sic infra cap. 31. refer...

364. & Hermitium.] Rursum hanc castigationem Leopard...

365. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

366. Scimus etiam Magos elicere explorandis oculis.] Pro...

367. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

368. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

369. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

370. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

371. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

372. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

373. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

374. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

375. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

376. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

377. Respicad Hypogegum, &c.] Insuper, subterraneum signi...

A 390. Igni quidem ea que ingent. colubros, stellones, salamandras. Recte id Auctor, qui in Idoro esse lib. 11. Etymol. cap. 4. omnes serpentes natura frigidi sunt. Inter serpentes autem genera omnium rari sunt colubros. Stellones, salamandas, quorum salamandras, etiam Plinio conuenienter lib. 10. cap. 67. contra ignem existunt, et prorsus recte igni contraria hic dicuntur. Chamaleontem autem, cum locustis & papilionibus, siccitatibus gaudere, vel corpus Paccianius indicat, qui terrorem vocat, et quod mirum est ab aethere adnotatum, occidit iugiter castum.

391. Item contraria sanguini, &c. In specie omnia sanguine carece. Et per se plerisque, etiam Plin. refertur lib. 11. cap. 3. Aquiphrasiffi Tertullianica maiorem pitium centum, sicut et paulo post: & centum esse de sua translatione conferte.

392. Spiritu vero contraria, &c. De his supra. cap. 10. num. 118. 129.

393. Item aeri contraria, &c. Sub terra et sub aqua uiuentium, res inquit Auctor, magis quam nomina uocatis. Sic enim lego cum Gagnaeo, pro eo quod Gelenius substituit: nouerim. Neque enim aliqua eiusmodi Plinius nominat.

394. Item contraria luminis, &c. et talpas, vesperuginis noctuas. Vesperuginem vocat, quem Plinius non semel vesperuginem.

B 395. Ceterum si & atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagorae uiderem, &c. De opinione Epicuri consistens animatum et Atomis, uide supra. 71. Numeros Pythagore recte adhibuit. Nam, uersibus Nylf. lib. Philol. 2. cap. 1. Pythagoras Animam adfinit, septem mouentur numerum, contra quom opinione in bidam late disputat cap. 4. Hinc et Iren. li. 1. cap. 8. et auctor supra li. aduers. Valen. cap. 8. Tercentum illam Valentinianorum Atomum, Pythagoraeam uocant. Atqui de Ideis Platonis uide supra num. 138.

399. & Entelechia Aristotelis. De Entelechia Aristotelis supra aliqui aduicimus numero 62. et 72. De eadem sic Nylf. dist. lib. cap. 1. Aristoteles primam corporis organici naturalis potestatem uitam habentis, certis quibusdam dixit: quam etiam latiss. impugnat cap. 4. Eadem ad quem addunt, habetur lib. 2. de Anima, cap. 2. in fine: Animam igitur: certis quibusdam esse esse hinc que diximus inuenit. Quam uocem Cicero libro 1. Tuscul. quibus. continentiam et preteritam motionem uerit, plerique perfectionem. Etiam Epiph. in cap. 1. Compend. fid. cath. utrumque uero Langus in Apol. 1. Iust. Mart. Vnde magna est orta controversia inter doctos, an certis quibus Aristoteles que perfectionem proprie sonat, an uero certis quibus, que uocem magis perennem motionem significat. Vtrum autem legatur, et apud Aristotelem, et apud Ciceroem, perinde esse, simul adnotat Beronius, cui ego consentio; maximo quum perennitas, quod ad certis significat, non sit aliud quam: quod ad certis perennitas, utrumque uocabulum agne uocem sit, ab Aristotele uocem hominis, utrumque etiam interpretatio cum sententia Aristotele conuenit. Porro sane etiam hic plerique uocem Tertullianicam: respiciunt habere, substantia status, & diuersitatem committit, de quibus omnibus alicubi supra.

C 397. Quomodo igitur illa Anima, &c. Fulcherime absurditatem huius paradoxo auctor prosequitur ex diuersitate ciborum: si dicatur homo mutari in aquilam, anguillam, capram, coturnicum, uilum aut leonem, quantum apparet: nominatim adludens ad locum Platonis lib. 10. de Republ. ubi dicit, Agamenoniam Animam elegisse aquilam, Atia uero leonem cooptasse.

398. Ipsi anima humanae quilibet modus. Et. Tertio constat hunc errorem ex aduersitate de mensura corporum diuersa in amplioribus, et longe minoribus corporibus, si dicamus hominem transmutari in elephantum, aut in culicem. Hinc pertinet illud Iustini Martyrii. Quis, et respon. cap. 2. ubi videns Adeo (inquit) ut qui olim Athenis docuerit Plato postea in rima: peritulerit laborem.

399. Numquid ergo demutabitur, &c. Quarta rationem addit quod nec demutari possit anima, ne non sit ipsa, nec permuetur in flatu, quia contraria non capit.

400. per se uocem. Gram. uocem hic retinuit, que initio huius operis, tamquam Latina esset, Metemorphosis ponitur, qua quom corpus in migrationem significat, et sic uerbum cum bidem etiam se respicit, et alumpuonem, bestias et hominibus, & homines et bestias, reuoluentem.

401. Nam est quidam homines bestias adaequantur, &c. Etiam quoniam adfert ratio nem, quod est adaequantur bestis homines, per quam similitudinem fuerunt Philopoli qui Pythagoram excusarent, non tamen propterea ex rapacibus multos heri, & sic de ceteris, uti conuenit Plato. Aliud enim est substantiam, aliud naturam substantiam.

402. Ad similitudinem est, inquit, homo irrationabilibus iumentis. Procullogo. Ad similitudinem, pro Ad similitudinem, nam Grace est Plal. 48. uocem. Noster autem Enterpes ad uerbum potius transiit, in se entibus, quam Auctor: irrationabilibus, nam Grace est uis uocem. At qui uerbum uocem est Tertullianica parata.

C A P. XXXIII.

403. Etiam quum iudicii nomine vindicatur hoc dogma, &c. Hinc capiti, a proccedens separa: ob proccedentem, hanc inscriptionem adimus: Quod frustra iudicii nomine vindicetur hoc dogma: At hinc ante omnino hic ad Platonem, qui in Phaedone et alibi non semel ob merita bona uolunt adferat Aeternam Animam in cor

pora feda aut proba. Quomodo autem etiam Clementi Alexandrino lib. 3. Strom. in hac uerba: Anima enim que est diuina, in hunc mundum delatant tamquam in locum supplicii. Oportet autem uirtutibus in corpus immisissu existari, in eorum sententia, B. Hieronymus etiam epist. ad Autrum, similem Origenis sententiam ex Platone desumptam dicit. Quom latissime 23. argumntu impugnat B. Cyrill. Alexandr. lib. 1. Comment. in illud Ioann. 1. Illuminat omnes homines uenientes in hunc mundum, quod ille ad dictam suam sententiam detorquebat. Rursum autem uocem Tertullianica: occitioris, famulatois, dispungentur, et uertit, ac uertit, abfolute.

404. quod & Mercurius Aegyptius nouit, dicens, &c. Videtur adludere ad hac uerba, Aesclepi Dial. 10. Hermi Trifoneffii: Quum fuerit Anima a corpore facta discessio, tunc arbitrium exa-menque meriti eius transtiter in summi demoni potestatem, itq. eam, quum piam iustamque prauiderit, in sibi competentibus locis manere permittet. Sin autem delictorum uilitiam maculis uirtutibus oblitam uiderit, desuper ad ima deturbat, et. ut in hac obste anima aeternitas quod sit uirtuotiali sententia aeterno iudicio subigatur. Atqui iterum legitimus cum Gagnaeo uolo iudicij uirtute diuini iustitiam, &c. recenere. pro eo quod substitutum fuit, recenere.

405. quod condiments Apicianis. Intellegit pecus macello destinatum, in quod illi homicidam transtulerant uolunt. Atqui de hinc uide supra Auct. nostras Tom. 1. lib. de Pallio, c. 3. de Apicio, num. 110. de mentis Ciceronianis, nu. 101. et de lancibus Sillanis, num. 102.

406. Nam que illa facium, &c. uaria exprimit faciditruu supplicia, quibus uirtutis aduersus eos humana iudicia, quippe qua eos aduocant ad feras, utrumque gladium, ignem patibula uiuicomburia (enrursum uocem Tertullianicam) culleos, uncas, scopulos, et insuper sepultura puniunt, id est: priuati. Sine autem legum: perinde qui, cum uulgari, sine cum Gagnaeo. Proinde, no referi.

407. Pauum fememinerit Homerus Ennio (omniant), Quum non exstent Romi postuma, fides sit penes Auctorem. Reperit id uerbum cap. 1. hinc uerbu: quo pertine in pauone tanderet Homerus. Et rursum infra lib. de Refurr. car. cap. 1. Homerus in pauum. ubi uide Adnotaciones nostras, n. 7. Sapissime autem ab illo celebratum Homerus refus est uidua.

408. quod animal induit uero iusto Deico, &c. Na hunc locum castigauimus, ex Pauli Leopardi emendat. lib. 8. cap. 3. pro eo quod erat: De loco, qui citat in hanc rem Herodotum 1. De Dido. non autem uide supra Tom. 1. Apolog. cap. ult. nu. 622. Rursum autem reperitur hic dispuhctio uita, pro morte, sicut etiam lib. de Tejtm. Anima, cap. 4. At qui lego paulo post: 6 iudicia, &c. mendiciora, pro mendicatora, ex castigatione Ioann. Harriji Angli, tum quod uerbu totius lectante eadem id exigit, tum quod eadem uocem aduerbially uer uocem supra Tom. 1. li. de Pall. cap. 7. ctedo ne mendicium patre conuallet.

409. Deus itaque iudicabit plenius, &c. Similis propositio locat est supra Apolog. c. 48. De reuentione autem animarum in sua corpora, late tractatur lib. de Refurr. carnis.

C A P. XXXIV.

410. Nulla quidem ad hodiernum, &c. Titulum huius capiti sic adauximus: Aduersus opinionem similem Simonis haereticide de sua Helena: De cuius reliquis haeresibus uide supra lib. de Praescrip. ada. her. c. 46. her. 1. num. 301.

411. Nam & Simon Samarites. Ad uerbum, ferre hac omnia desumpta sunt ex B. Iren. lib. 1. cap. 10. quo Leodorem renueto, prolixitate uitanda gratia, excepto eo quod ad explanationem huius loci faciunt.

412. Helenen quendam Tyriam, &c. Tam hic, tum cap. 1. Helenen, siue Helenam retinimus, tum quod Simon ille Magnus hanc eandem fuisse dicit Helenam Troianam illam, tum quod etiam sic appellatur a B. Iustino Martyre Apolog. 2. et post eum ab Eufi. Graco hist. lib. 1. cap. 11. et 13. B. Hieron. epist. ad Ctesiphontem aduers. Pelag. Epiph. her. 22. non semel, I heodor. haeret. fabul. lib. 1. et Damasc. lib. de haere. Apud Iren. uariant codices, quamquam plures Belasae legunt quomodo etiam B. August. H. de haere. Rufinus uersioe sua Enselia, Cyrillus alibi, et ante omnes hos Clementis Papa in Recognit. ubi ad Luna, qua Grace non dicitur, appellatam uult. Vtriusmodi itaque est, utroque nomine appellatam.

413. illam uero iniectionem luam primam, &c. Clarus B. Iustim. Martyr primam quendam mentem seu intelligentiam, Iren. Mentis conceptionem matrem omnium, per quam initio mente concepit angelos facere et archangelos. Sicuti uicissim illud: huius eam propofici competem, &c. facit ad Iren. intellectum. Ex illo autem, omiffa negandi particula: non lego: Ab his petide animo retentam, ubi animo, dixit Auctor, quod ille: per inuidiam.

414. extioffil. Priamo & Stesichori postea oculis, &c. De Helena Troiani bellifaci Priamo extioffilima, criuissu hystorici omnes. Stesichori fabulam uero (quam etiam ex Iren. desumpit Auctor) adingunt (uti ante me adnotauit Feu. ardentius) Horat. Ode 17. Lucian. 1. uer. hist. et Philostratus 1. 6. de uita Apollon. Atqui illud quod paulo prius Iren. habet, et hic auctor: In Samaria uero partem gesserit, ad id pertinet, quod, quum in Iudaea quasi sitae apparuisset, (uopate se eundem cum filio Des faciens) in Samaria se summum patrem dixerit. Reliqua de mille nauibus ante Troiam, Meucelao Helenam repente, de decenni praedio, omnibus notant sunt.

C A P. XXXV.

A

415. Sed non tibi soli Metempsychosis, &c. Etiam hic ad titulum veterem huius capitis: Aduersus Carpocratis hæresin, adiecit: de Animarum recorporatione. Est autem etiam hic ad verbum imitatus Irenæus l. 1. c. 24. & utrumque postea Epiphani. bar. 27. Atqui de reliquis eius erroribus vide supra l. de Prescript. aduers. hæret. cap. 48. bar. 9. n. 311. & apud alios Auctores ac Euseb. mensanda eorum sacrificia.

416. pariter Magus.] Vno verbo dixit quod Irenæus Iren. de Carpocrat. c. eius discipulus, ac post eum Euseb. hist. Eccles. lib. 4. cap. 7. & Epiphani. Artes enim, inquit, magici operantur ipsi & in cantationibus, philtira quoque & incantationes (id est, amatoria, uti Interpretes Euseb. vertunt) & parados (sive asseffores) & ontropompos (id est, phantasia emittentes) & reliquis malignationibus, seu, sicuti Interpretes Epiphani. præfignis. Quod hic adiecit magis ad maiorem quoniam iuxta Irenæum, Marcellina qua Romanus sub Anticato vocit, quum esset huius doctrina, multos extremant. Quod ipsum repetit Epiphani. adiecit eos in luxu legere, & omnia ad corporis voluptatem operari solere; utque adeo ut Euseb. ibidem passim discipulus Gnosticus implet suspitionem illam, quam ad Christianis omnibus ipsorum causis conceperat ecclesiæ, de Euseb. contrariis, & execrando infanticidio, à quibus criminibus latissime supra in Apologetico sese defendit Tertullianus. Sunt autem hic etiam voces Tertullianicæ: ratio fieri expunctis, vitæ huius commeatu.

418. donec exsoluat nouissimum quadrantem, &c.] Carpocratianis hæc scriptura Matth. 5. ab eis, etiam Iren. & Epiphani. scribunt. Cuius posteriori Interpretes significantius reddidit vocem Græcæ ἀποδοῦν, exsoluere, quam alii reddere: quomodo etiam non hic modo, sed etiam supra Tom. 2. lib. de Orat. c. 6. Tertullian. Cyprian. ac E. Hieron. locis infra citatis n. 424. ubi de hoc paulo latius.

419. Nam & ethnicus homo, &c.] Hanc primam interpretationem de aduersario, cuius ibidem fit mentio, ethnico homine, longe aliam quam Carpocratianis, habet etiam Auctor supra lib. de Orat. c. 6.

420. orate pro maledicentibus vos.] Sive Matth. 5. sive Luc. 6. hæc scripturam inspicimus, hic etiam pro suo more non diligenter animaduertit ad verba ipsa, quia legitur utrobique, orate pro callidiantibus vos, & apud Luc. additur benedicite maledicentibus vos, quod ipsum etiam supra citauit Tom. 2. lib. de Spei. c. 16. ac lib. de Patientia, c. 6. legens ibidem quod hæc partim etiam Matthæus: orate pro persequentibus vestris.

421. Tum fin diabolum transferret aduersarii mentio, &c. Ad verbum fore locum hanc transferri. B. Hieron. epist. ad Demetriad. de virg. seruanda. Quia, inquit, secundo post baptismum gradus, in ista pactum cum aduersario tuo, dicitur ei: Reuertio tibi, diabolo, & faculo tuo, & pompe eius, & operibus tuis: serua fœdus quod pepigisti, & esse consentiens, pactumque custodians pro quo Auctor: hæc crit amicitia, obseruatio pœnitionis, sic enim lego cum Gægæo, pro obsecratione, cum aduersario tuo, am est in via huius faculi, ne forte tradat te iudici, & rede suo aliquod vlti pale conuincat, tradari qui ministri, qui & ipse est inimicus, & vindex, & mittaris in carcerem & in tenebras exteriores, & non inde exeat, nisi soltas nouissimum quadrantem, id est, minimum quodque delictum, quia & pro otioso verbo rationem reddiduri sumus in die iudicii. Quorum uterque recte interpretatur illud: Est consentiens, pactum custodi cum illo iuratum. Atqui facit hic locus contra eos, qui nullas volunt in baptismo admittere Renuntiationis ceremonias, de quarum antiquitate vide Adnotat. nostras in dictum lib. de Orat. supra num. 1.

422. sicuti cum legitimis sanctorum criminatorem.] Locus ad quem aduertit, videtur ille Apoc. 12. Hic est accusator, & frater nostrorum pro quo paraphrastice: sanctorum criminatorem vertit, quia & fratres & sancti Christiani dicuntur. De fratribus id supra ostensum est Tom. 1. Apol. cap. 39. De sanctis, patet ex Apostolo Paulo, 1. Cor. 14. Epist. 1. 3. 4. & 1. Thess. 5.

423. & de ipso etiam nomine diaboli delatorem.] Similiter infra lib. 5. aduers. Mar. Ipsum diaboli nomen quero, ex qua delatura competat creatoris fortassis deluliquam Dei superioris inuentionem. Et recte. Quod enim Græco delatorem, accusatorem, calumniantem significat.

424. nisi modico quoque delicto mora resurrectionis expendatur, id est, exsoluatur (quod ipsum reperitur infra cap. vlt.) certe facit hæc interpretatio pro purgatione animarum post hanc vitam, à modico quibuscunque delictis, atque adeo etiam pro Purgatorio: cui similes iuxta locum B. Cyprian. epist. 52. ad Antonian. & lib. de lan. de Mart. ac aperius lib. Testim. 3. cap. 57. dum fidelem emendari & referuari, ex hac ipsa scriptura probat, ac Pal. 88. ac 116. & Malach. 3. Locos etiam expressit B. Hieron. & Ambros. in hanc sententiam adnotauimus, ad dictam epist. 52. n. 59. ubi etiam late de igne purgante tractauimus.

425. Hoc est ex malis fructibus bonam arborem intelligi, &c.] Ironia est, quia recte interpretationem Carpocratianis: & etiam accipitur vox: Spero, pro timeo, sicuti supra non semel, tamquam si timeretur, non posset respondere argumentis propositis.

426. Et si vultis audire, &c.] Rursus hic paraphrastice translatus audit, pro eo quod Græce est δὲ γὰρ αὐτῶν, quod est, recipere.

427. Et ecce ego mittam vobis Heliam Thebitem.] Quum

B

C

D

etiam B. Cyrill. Alexandr. in Ioan. l. 1. c. 24. de Thebire loqui dicit Malachianum Prophetam, videtur olim in adit. 70. etiam lecta fuisse vox: Thebitem, Fuisse autem Thebitem Heliam, patet non solum scriptura loco. Sive legas Heliam cum aspiratione, sive ut quidam Eliam, cum hic cum vbiq. perinde est, hoc vnum animaduerti, in veteri Testamento vbiq. Græca & Latine cum aspiratione legitur, sicut in nouo. Atqui de Helix translatione infra latius capietur, nu. 564.

428. Sed quomodo Helias Ioannes, &c.] Similiter presens locus scriptura interpretatur B. August. Tract. 4. in Ioan. ca. 1. & 115. de Trin. c. 14. Qui in vno ne vultu legit illud, coram populo, quod Auctor ipse modo peculiariter est. Posteriori vero loco etiam interpretatur spiritum Helix, pro spiritu Mosei, sicut hic Auctor, qui una voce translata spiritum Mosei dicit, eo quod Num. 11. dicitur auferri à Mose, & dari 70. senioribus.

C A P. XXXVI.

429. In has questionis inde opinor excessimus, &c.] Partem veteris tituli huius capitis retinimus. De sexu Animæ & carnis. Atqui etiam hoc pertinet ad paradoxon Auctoris, quasi dependens ex altero quod supra profectus est c. 5. 6. & 27. de Anima in vtero formata partem cum carne. Certe huius argumenti contrarium hæc adfirmat B. August. li. 1. de Anima, & eius origine, aduers. Vno c. 18. & Cyrill. quoque Hierol. Cateches. secunda.

430. propter emulas scilicet opiniones, &c. & illud sermone Platonis veterenolum.] Videtur respicere ad illas opiniones Philoſophorum & hæreticorum, de quibus supra cap. 23. & 25. ac Platonis veterenolum sermone, quo dicitur discipulis remissionem, veluti ex veterno sermone profectus, de quo cap. 25. aut veterem sermone apud memoriam Platonis de animarum reciproco dicitur, ut veterenolum pro veteri accipiat.

431. quoniam & Apelles, non pictor, sed hæreticus, &c.] Iudicium eisdem fatinæ est eum eo quod supra c. 23. Apelles referretur, sollicitas Animas de supercelestibus ante composita constitutas Animas & prout iam vitales quam muliebres. De Philumene vero cum seruo, vide supra, sicuti & de alijs eius hæresibus, li. de Prescript. hæret. c. 55. bar. 19. n. 314. De illis denique qui Animam post partum carni superducunt, vide supra c. 5.

432. qua lineas duxerit.] Quia pictoris mentem palpantem facit, etiam hanc proverbialem sententiam in illis de iungit, de qua inter nostra Prolegomena latius.

433. Ceterum & ipsam Deo aduersus animaflet, &c.] Ad hanc locum videtur respondere B. August. loco paulo prius citato, quoniam: Qui propaginem aduertit Animarum, hinc sperant inuictum suum in vtero sententiam: quia, quum scriptum sit de axilla Dei uolam de latere viri, eamque adificasse in muliere, non est aduersus, sed in eius faci: in iussu uerit spiritum vitæ, id est, inquit, quia de uero iam fuerat animata, pro quo dicit Auctor: animal iam & ipsa. Verum respondet, nihil pro hoc eorum sententiam adiuuari. Si enim, inquit, scriptum esset, in iussu uerit flatum vitæ in faciem mulieris, nec sic esset conueniens, ut non propagaretur ex parentibus Anima, nisi iam de filio hoc scriptum reperiretur. Quia vero tacitum est, occultatum est, non negatum neque adfirmatum.

C A P. XXXVII.

434. Omnem autem hominis, &c.] Caput hoc titulum habet: De ætate carnis & Animæ, non vero tantum saluificatorum: De incrementis Animæ. Nam de hoc Auctoris paradoxo sic loquitur B. August. lib. 10. de Gen. ad lit. c. vii. Nihil tamen Tertullianus Animam crescere substantia sicut corpus, aduersus etiam timorū sui causam, ne etiam substantia decreteret dicitur, inquit, acquirit & delectura creditur. Et tamen quia per corpus eam localiter tradit, non inuenit exitum incrementorum eius, quam uult de seipsum ex quo equari corpori quantitati.

435. aliqua vitæ potestas diuine voluntatis ministris modulatur, &c.] Quæ sit hæc potestas, paulo post explicat, quam dicit nos officia diuina, ad est. phrasin iureconsultorum, ministris Dei angelos credimus. Facit itaque locus iste ad confirmationem dogmatum Catholicæ, de angelis peculiaribus homini cuique deputatis, de quibus est elegans B. Hieron. sententia in illud Matth. 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei. Magna, inquit, dignitas Animarum, ut vnaquaque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum deputatum. De istis existit quæ 30. apud Iustin. Mart. lib. 2. de 2. & 3. & alibi: August. Soliloq. c. 27. Eodem pertinet quod in præter. B. Cyprian. Prologo Operis de Cardin. Christi operibus, contra hæret. scribit, ab initio præfectus quædam virtutum celestium puritas, quibus reueretur & dispensaretur mortalium genus. Vide etiam Greg. hom. 13. ac 35. in Luc. & hom. 11. in Numeros.

436. etiam Romana superfluitio Decem finxit Alemonem.] De Alemona vide Gyraldum de Dign. gentium. De alijs tribus sicuti etiam ante me adnotauit Turbæ. Auct. lib. 18. cap. 34. in hac uerba Gellius: Dux Parca à Latinis, una à partu noni mensi, Nona, ab ætate dicitur, quasi parta, mutato c. in c. Eam hic Auctor Partellam vocat, quod partum gubernat. Parro de Luca infra latius

cap. 39.

A cap. 39. numer. 447. sicuti etiam de fatorum inscriptione, ibidem nu. 449.

437. Nam & Moyse lex &c. Ad illud ad Exod. c. 21. iuxta lectio- nem 70. si percussit mulierem in ventre habentem, & egressus fuerit infans eius non figuratus, damno damnatus erit, secun- dum quod comparsit & mulieris, & dabiturum postulatione, Si autem figuratus fuerit, dabitur animam pro anima. Auctor inter- rino vocem illam: *figurus: puer*, aliter circumloquendo interpretatur quod figuratum, nempe cuius vitam & mortis status deputatur, idque ex primis Theologiae Doctoribus, qui homicidium in abortu non adscribunt, nisi postquam animatus fuerit fetus. Recte autem abortum vocat Auctor, quia, teste Nonio, abortus dicitur in pri- mo illi mensibus, abortus prope tempus parienti.

438. Legitima nativitas ferme decimi mensis ingressus est, &c. Videtur istud Auctor adsumpsisse Gellii. 3. ca. 16. ubi tradit: Decimovis in 12. tabulis tradidisse, nomen in 10. non in 11. mensi- bus nasci. Quod ipsum ante adnotavit Ruardus noster ad leg. 12. Tab. ca. ult. De Mensium partium numero & mensis septimo usque ad venticimum, vide Plin. 7. ca. 5. Quorum septimum dicitur in honore haberi Auctor propter Sabbatum, decimum propter Decalogum: o- ctavum vitalem non esse, quod in octava futura vita nuptis non e- runt.

B 439. & decuriam numerum, ut exinde reliquorum paren- tum, &c. Decurialis, nomen ab Auctore pro denario numero accipi- tur. Huc autem pertinet quod Athenag. Orat. pro Christianis. decen- riam numerum maximam dicit, secundum Pythagoricam, qui & quaternarius sit, & cum arithmetico numerum, item musica harmonia & concensus ratione completatur. Continet enim (vri etiam antea adnotavit Cal. ad Rhodig. l. 1. c. 24. numerandi genera numerorum est fun. & principium, ex quo, duobus, tribus & quaternariis consistens.

440. Sed vis eius in qua naturalia peculia, &c. Locum hunc re- ptoire est apud B. Aug. loco citato n. 434. ubi castigandus ille, & cum Auctore legendum: Sed vis eius, &c. producitur pro: Si, &c. produ- ctum item Ex li. sic pro: sic. Sic istum etiam ex illo legendum in Ter- tianiano ad hunc huius capitulum, quod dicitur eam qui agit pro eo quod erit agere. Sicut autem legatur cum illo: Tunc & plenior ipse per- hibet, sine eam excessus hinc codicibus pronchitur, perinde est. At- que de hoc loco sic Augustinus: Quis hunc crederet, cum ista corde tam dignum esse potuisset. Sed tremenda sunt ista, non ridenda ad hoc enim namquam cogitaret, si aliquid cogitare potuisset, quod sit, & corpus nisi. Quod autem ab arduis, quam putare, insulam cuiusquam me- talli ex aliqua parte crescere posse, dum tandem, nisi decrecat ex altera, vel augeri latitudine, nisi celsitudine minuat: Aut nullum esse corpus permanente natura sua quantitate, quod vultque crescat, nisi fra- ctum. Quomodo igitur impletur Anima ex illa stella seminis magni- tudinem corporis, quod animatur, si & ipsa corpus est, cuius substantia nulli accessu crescat: quomodo, inquam, impletur carnem quam vici- nit, nisi invarior fuerit, quanto grandius quod animaverit: Ti- met videlicet ne deficiat etiam minuendo, si cresceret, & non ti- met, ut deficiat rarefocendo, cum non cresceret.

C A P. XXXVIII.

441. Quamquam autem & retro praefixus, &c. Titulum veterem hoc modo auimus: De pubertate & cubis, quomodo ad An- nimam pertinet, &c. videntur. Ad illud autem ad c. 25. supra, ubi da- cut omnia naturalia Anima ipsi substantia inest, id est, semper adesse, & tamen per etatis spatia procedere. Sicut autem supra vo- ce & supra Tertullianica, praefixere, Animae census, & sugges- sus sensum.

442. non quia Aesclepiadis inde sapientiam supponat, &c. quia Iuxta oculis, &c. Quia Aesclepiadis opera non cessant, locum desig- nare natiuitatis. Atque quod iura civilia a quatuordecimo anno a- gendis rebus adtemperant, etiam supra dicit Auctor li. de Fel. vir- gin. c. 11. n. 100. Feminas, inquit, a 11. annis, masculum vero a duo- bus annis ad negotia mittunt. Repertur autem similia citatio Iuris civilis supra ca. 6. nu. 91. & Tom. 2. lib. 2. ad Vxoriam, ca. 8. & 9. nu. 51. & 62.

C A P. XXXIX.

445. Quae omnia natiuitus animae conlata, &c. Retruimus veterem huius capituli, quod pauliprius aspicimus, titulus: Nal- lum pene Animam sine dæmonio esse, & reque ethnicorum. Tra- ctatum istum Auctor supra Tom. 1. Apolog. cap. 22. ac 46. & huius

lib. cap. 1. num. 12. de Socratis dæmonio, & repetitur iterum infra cap. 57.

446. tota illa puerperii superfluitate, &c. De hac, partim su- pra c. 37. n. 436. partim in sequentibus phrasibus verotiterum Tertullia- nica: dæmoniorum candidata.

447. dum in partu Lucinae & Dianae ciatur, &c. Lucina ita dicitur (vri supra c. 37. dicit Auctor) quod producat in lucem. Huc perinet quod habet D. August. l. 4. de Civit. Dei, ca. 12. Lucina qua & parturientibus inuocatur, & illud Terentij in Andria: Iuno Lucina fer opem. Cicero enim (si Vri creditur) & Lunonem & Dianam fuisse Lucinam appellatam scribit alicubi: pro quo facit coniunctio: & hie intermedia.

448. dum per totam hebdomadam Iunoni mensa proponitur, &c. Tibullus: de Natis Lunone: Natalis Iuno sanctos cape thuris aceruus. Videur itaque, sicuti Genio, ita etiam Iunoni, mensa proponi sole- re. Sicut enim (vri mox adiungit Auctor) omnibus Genii deputa- bantur, ita etiam Iunones contra quam sentient quidam, qui vrius Genios, mulieribus Iunones adtribui volunt. Pro nobis certe facit il- lud Plinij l. 1. Quum singuli ex semetipsis retidem Deos faciant, Genios Iunonesque adoptando sibi. Et illud Seneca alicubi: Singulus o- nim & Genium & Iunonem dederunt.

449. dum vltima die fata scribenda aduocantur, De hoc sic etiam supra ca. 37. quum & fato iam inscribitur. Ad hanc consue- tudinem adhibere Vergilium etiam adnotavit Turneb. Adu. l. 8. c. 34. dum, nato Salomone.

Talia fata suis dixerunt eurrite fusi, Concedes stabili fatorum numine Parca.

Qua autem fata scriberentur, indicat hic verbi B. Aug. de Cit. Dei li. 5. c. 9. Omnia enim, inquit, fato feri non dicimus, immo nulla fato fieri dicimus, quoniam fati nomen ubi solet a loquentibus poni, id est, in constitutione sderum, qua quisque conceptus aut natus est: quoni- am res ipsa noster adferit, nihil valere monstramus.

450. Statinae Deae sacrum est. Quam hic Auctor Statinam De- am vocat, cui sacra datur prima constitutio infantis super terram, B. August. lib. 4. de Civit. Dei, c. 21. Statinam Deum vocat hic ver- bis, quibus tota puerperij superstitio egregie explicatur. Quod opus, in- quit, erat parturientibus inuocare Lucinam: quid necesse erat Opi Deae commendare natiuitatem? Deo Vagiano (sic enim lego, pro Vatica- no) iugentes: Dea Cuminascentes, Dea Rumins iugentes, Deo Sta- tilinio stantes: Dea Adona adentes, Abesona abentes, Dea Meni- vt bonam haberent mentem, Deo Volumno & Dea Volumna, vt bona- vellent, Dijs nuptialibus, vt bene coniugarentur, Dijs agrestibus, vt fructus uberrimos caperant, & maxime ipsi Dea Fruifera: Marti & Bellona, vt bene belligerarent, Dea Victoria vt vincerent, Deo Honorino vt honorarentur, Dea Pecunia vt pecuniosi essent, Deo Es- culano & filio eius Argentiño, vt haberent creatam argenticamque pec- uniam: Haudne ille. Quae hic sequuntur, ad varia sacrificiorum Idololatricorum genera pertinent.

451. quod dæmonum nomen est. Genios non aliud esse quam dæmonas, supra late deduxit Auctor Tom. 1. Apolog. ca. 32. ubi vide Adnot. nostras nu. 451. De Geniis autem qui singulis pueris adtribue- bantur, praeter Auctores citatos paulo ante n. 438. videntur Geni- rinus de die natali, Plutarcius in Problem. & Lib. Anim. 11. anquill. Marcellinus Ammianus lib. li. 21. Empedocles denique & Menander singulis duos adtribuebant, bonum & malum.

452. Ceterum, inquit, immundi nascerentur. Ceterum, pro alioquin, etiam Tertullianicum est. Est autem pulcra expositio ver- borum Apollini Pauli i. Cor. 7. Nunc autem sancti sunt. id est, vri loquitur Auctor, designari sanctitatis, & per hoc etiam saluti, a- lioquin, inquit, commemorat Dominice delectationis (Iou. 3.) Nili quis nascatur ex aqua & spiritu, non introibit in regnum Dei, id est, non erit sanctus. Pulcherrime sic utrumque locum concordare faciens, vsque adeo vt nihil contra baptismum parulorum iuxta quod calumniantur Anabaptista, id potius pro illo factat, vri etiam adnotauimus supra li. de Baptij. cap. 18. n. 126. ubi etiam necessitatem baptismi comprobata videri est ca. 12. nu. 89. & cap. 11. num. 96. ac 97. Similes etiam huius loci Paulini expositio apud B. August. li. 1. De pecc. merit. & remiss. contra Pelag. ca. 12. illud, inquit, sine dubi- tatione tenendum, quacumque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendo, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiana & Ecclesiastica institutione & Sacramentis efficiantur fideles.

C A P. XL.

453. Ita omnia Anima consequitur Adam censetur, &c. Titu- lum veterem ita locupletauimus: Quomodo caro & Anima peccat- rix dicitur.

454. secundum quam incedere prohibemur, &c. Ad illud ad illud Gal. 5. Desideria carnis non perficiunt. Caro enim concupi- scit aduersus spiritum. Manifesta sunt autem opera carnis, &c. Atque carnales notantur infamia. i. Corinth. 3. ubi dicitur: Nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

455. non tamen suo nomine caro infamis, &c. Ad hunc locum reflexisse videtur Petrus Lombardus Sentent. li. 2. ca. 51. Putauerunt, inquit, quidam secundum Animam trahi originale peccatum, non solum secundum carnem, quia non solum carnem, sed & Animam extrahere esse arbitrati sunt. Ideoque sicut de corrupta carne carni se- minatur, ita etiam de Anima peccatrice Animam peccatricem

errit.

LL

A. In fabulis de sompnis Auctor ex Plin. nat. hist. li. 7. c. 52. Reperimus, inquit, inter exempla Hermetici Clazomeni Animam relicto corpore...

473. Iectionem Animae esse somnium, &c. Ita prorsus legendum pro eo quod est somnium. Quae autem haec Somni deificationem...

484. vt de incubone praesumptio est, &c. Morbus incubonis etiam vulgo satis notus est, quam vero Soranus opponat valentibus...

485. quod etiam Epimenidem in fabulam impiegit, &c. Etiam hoc ex Plinio de sompnis, ubi supra: Et in Gnesio, inquit, Epimenide...

486. Theopompus. Verisimiliter, loquitur, non de Theopompo Atheniensi antiqua Comaedia Poeta sed de Theopompo Chio, qui varias scripsit historias, Isocrati discipulo.

C A P. XLV.

484. Tenemus hic de somniis quoque, &c. Reuimus hic etiam veterum titulum De somniis, quomodo ea patiantur Anima, & unde eueniant. Atque ea de re videtur Aristoteles lib. de somniis...

488. Hanc vim etiam dicimus, &c. De Ecstasi, tractatum distictissimum ad Tomum sequi in Praefat. ad Fragmenta librorum Tertulliani de Ecstasi.

489. si comites somniaremus, quod hic dubie, mox clare dicitur: quam comitem esse non liceat, nempe visiois in somniis bonorum aut malorum.

490. non magis enim ob stupri visioem damnabitur, &c. Hac perinet quod respondet B. Gregor. Augustino, Anglorum Episcopo, ca. 11. de pollutione nocturna, quando celebrationem & communionem impediatur.

C A P. XLVI.

491. Ecce rursus vigemus, &c. Capiti huic, quod a priori ob praesentiam cum aliquo sequentibus, distinximus, titulum dedimus: Quod rana non facit somnia.

492. Vanitas in totum somnia Epicurus indicauit, &c. Facile est credere quod Epicuri fuerit hoc opinio, quippe qui etiam, uti subitum liberat, a negotiis diuinationem, de qua supra Apolog. c. 45. num. 569. & lib. aduers. Valentin. 7. m. 61. & dil. lib. de diuinatione...

493. Homerus duas portas diuini somniis, &c. Reperitur hoc apud Homerum Odyss. T. cuius versus Graeco Virgilius Aeneid. 6. sic vertit: Sunt geminae somni porte, quarum altera fertur, Cornua, qua venis factus datur exitus vmbis.

494. Aristoteles maiore sententiam mendacio recitans, agnoscit & verum. Hoc vult dicere de Aristotele Auctor, quod quamquam putet maiorem partem somniorum mendacium esse, tamen etiam veram subinde in illis agnoscat. Ipse enim lib. de Diuinat. per somnia...

495. Telum istas nulla somnia euacuant. Buacuare videtur sumere auctor pro vacua, id est, vana facere, quia sepe Cicero, ubi supra, Telum istas, a Telum esse. Caris sic dicit, erant admodum diuinationibus & Aristum responsum dedit, & proinde etiam verisimiliter diuinationis qua fit per somnia.

496. Quis autem tam extraneus humanitatis, &c. Hac perinet illud quod infra habet Auctor ca. 17. At in quibus aliquis somnia quaerunt vera sunt, Respondet Auctor. Non enim quaeruntur vera sunt, sed qua adimplentur. Fides somniorum de effectu, non de conspectu renuntiat.

497. Altyages Medorum regnator, &c. Hac sepe praesequitur Herodotus, qui etiam ab auctore citatur, hist. 1.1.

498. Hoc etiam Charon Lampitaceus Herodoto prior. Flo-

ruisse enim scribit Suidas Persicus temporibus Olympiade 75. Qui quum Persica inter cetera multa historica scripsit, verisimile est in illa contineri quod hic citat Auctor. Allegatur idem iube ab Aethiopo & Plutarcho. Recte autem addit meo iudicio. Auctor: Qui filium eius tanto operi interpretari sunt non fecerunt.

499. Philippus Macedo nondum pater, &c. Adnotauit Latinus istud etiam a Plutarcho recenseri in Alexandro, sed paulo aliter initio.

500. quia leo semel pater est. Videtur id sensisse, de quo Plin. li. 8. ca. 16. semel, inquit, edit paruum (& proinde semel dimittat Leo nem parrem esse) lacertis unguibus acie vtero in enixu; vulgum credidisse. Video. Aristoteles diuersa tradit. de animal. sensu etiam ipse Plinius.

501. Aristodemus vel Aristophon. Quis sit iste Aristodemus, nescio, an ille qui teste Suida, compendium vniuersae Herodiana scripturae, an vero qui collestarum fabularum, Plutarcho teste, aliquot libros edidit. A quo etiam citatur Aristophon Comicus, uti etiam a Laertio.

502. Ephorus scribit. Quum Ephorum Cumanum seniore Theopompo aequali faciat Suidas quem ait Alexandrum laudibus ornasse videtur non approbata eorum sententia, qui hunc Philippum Macedonem antecessoris scribunt, sin secus poterit de Ephoro Cumanio iuniori Tertullianus intelligi.

503. Sed & Dionisii Sicilia tyrannidem Himeræa quadam somnauit. Reuimus sic Basilienis auctore, quam Gagani: Himeræa. Hinc autem castigandus est Valerius Max. li. 1. ca. 7. de somniis, & legendum Himeræa pro eo quod est Himeræ. Neque enim proprium nomen esse Himeræ, recte adnotauit Leopard. Emenad. 8. ca. 7. sed gentile potius ab Himeræ urbe Siciliae, Staphyrii patria. Addens praeterea quod apud Suidam reperitur in regibus Cumanos. De quo penes cum fides esto, quia in illo reperire non potui.

504. Heraclides prodidit. Idem citatur etiam infra c. 57. de Oraculis. Verisimile est eundem esse, qui vrbique citatur, qui a nem ille fuerit ditor hoc eius nomen scribere, adijcitur Lector christiana.

505. Et Seleuco regni Asiae, &c. Eum hoc non proculguit. Euphorionem intelligit, qui teste Suida) Bibliotheca praefat apud Manganum Antiochum Syria Regem, & libros sex de Oraculis adit. Euerunt enim Seleuci duo. Antiochi eius praedecessores, de quorum primo loqui videtur Auctor, qui iuxta Eusebii Chronicon, capto Demetria, destruxit Asia regno, ex vrbique vnum faciens, Syria & Asia pariter imperauit.

506. Mithridatem quoque, ex somnio Ponti potitum, a Strabone cognoscit. Habet id Strabo li. 7.

507. Et Balatidem Illyricum, &c. de Callisthene, &c. Callisthenem illum intelligit haud dubie, cuius Rerum Macedonicarum libros citat Plutarcho, in Parallellis minoribus, c. 15. An idem sit qui ab Alexandro interfectus sit, nescio, qui quum non esset, de Balatide historiam alibi quaerit Lector.

508. Reformatorem Imperii, &c. Iulium Octavianum tantum, &c. Marcus Tulliusiam & Augustum, &c. de somnio notant. In Vitellii Commentariis conditum est. Quum non existeret Vitellii Commentarii, penes nostrum Auctorem fides esto: sufficit quod id ipsum repetitur in vita Ciceronis apud Plutarcho.

509. vt quum Caesare, &c. alias maiestatem, alias discrimen ab hostibus relaturus. Ex castigatione Harrisii: discrimen legitimus, pro crimine, eo quod de bello Cassii & Bruti in hunc modum scribat L. Florus li. 4. ca. 6. Primum adeo anceps fuit, & par vrbique certamini discrimen, vt exitus praely docuit. Capta sunt huic Caesaris castra, inde Cassii. Atqui adintellectum huius loci facit, quod habet Laet. li. 2. c. 8. Illud quoque, inquit, somnium non minoris fuit admirationis, quo Caesari Augustus dicitur esse seruatus. Nam, quum bello ciuili Brutianno, implicatus graui morbo, ad sinere praely statusset: medicus eius Attorius Mithras species obseruata est, monens ne propen corpori imbecillitatem, castra se conuinceret Caesari. Itaque in aciem perlatus est, & eodem die a Bruto castris capta sunt. Atque hoc est quod dicit Auctor, desitit tabernaculo: de quo vide Suetonium Octauij cap. 91.

510. vt quum Polyerati Samio filia erucem prospicit, &c. Quo tempore hic vixerit, explicat Plinius lib. 33. ca. 1. Polyerati (inquit) Sami tyranno, dilectus ille annulus in mare abiectus, capto relatus est praely ipse, circiter 230. annum vrbis nostrae, interfecto.

511. de follis vngvine. Explicat istud li. Herodotus, scribens etiam Polyerati filiam vidi se per somnium patrem sublimem in aere, qui a sole vnguetur, quo prospexit in erucem actum solis ardore exsicandum.

512. & lauacro Ionis. Istud est quod ibidem Herodotus illam somniasse scribit, quod pater a loue lauaretur, hoc est, pluuio, & imbribus qua Ioni ethnici tribuebant, perfundereur.

513. Ciceronis denique dignitatem, paruuli etiam nunc, gerulam sua impexerat. Legimus iterum ex Gagnao, gerulam sua, pro quo irrepserat: suam. Vide vero istud apud Plutarcho, in isto vira Ciceronis.

514. Cynus de sinu Socratis demulcens homines, discipulus Plato est. De hoc ita Laertius in vita Platoni: Dicitur Socrates per somnium vidi se, se Cynipallum inter genua habere, qui etiam eusebii in productis alio enclariis, inuando clangore adito, & postride Platonem ipse commendatus esse, & ipsum Aristotele hanc illam auerum esse.

515. Cleonymus Pytaes ab Achille curatur in somniis. Vide Herodotum, Cleonymum etiam quendam infectatur Aristophanes in Nu.

E

F

G

H

LL

A in Nubibus, tanquam fugacem & timidum, Pycles autem pro pugna, vox nota est.

516. Cotonam atreum, &c. Sophocles Tragicus rediuenit.] Vocat eundem Plinius lib. 7. c. 27. Tragicus coturni principem, Atheniensem facit Suidas, qui exhibuerit fabulas 123, victorias 29. reperiatur. Igitur autem somnium eius habet Fulgus lib. 1.

517. Neopolemus Tragedus apud Rheteum Troie sepulchrum Aiacis, &c. Sic restitit hunc locum cum Leopardo Emend. l. 3. cap. 15. ac 16. pro eo quod erat: apud Erythreum. Nam in hac verba confirmat Plinius l. 5. c. 30. Extra sinum sunt (inquit) Rhetealitora, Rheteo & Davdario oppida habitata. Ac paulo post: In Sigao fuit & Bantion Rhodius conditum, in altero cornu Aiacis ibi sepulchrum.

518. Quanti autem Commentatores, &c.] Varios hic Commentatores citat, qui de Somniis scripserunt. Aliqui interpretationis somniij Auctor primus Amphitryon ponitur à Plinio lib. 7. c. 56.

519. Artemon.] Ex Artemone quantum apparet Medico, quaedam descripsit Plinius lib. 28. cap. 1. Citatur etiam Artemon Clagromensis à Suida & Eliano.

520. Antiphon.] De hoc ita Suidas: Antiphon Atheniensis coniectore fuit arripere, ut alibi idem loquitur, de interpretatione somniorum scripsit.

521. Strato.] Hunc idem de somno & de infomniis scripsisse testatur Laertius, nempe Stratonem Lapideum.

522. Philochorus.] Etiam hic, Atheniensis Vates & Arripere de diuinatione partium libro 4. scripsit, atque etiam ex somniis fiebat diuinitio. De hoc iterum paulo post Auctor. cum Philochoro Atheniensis.

523. Epicharmus.] Epicharmi carmina quaedam habet supra & infra. Laertius vero scripsisse etiam cum tradit Commentario: de Natura & de Medicina. In illis itaque versimile est eum etiam de somniis aliquid scripsisse. Videatur Roma in Bibliotheca Vaticana. Certe Auctor paulo post: Ceterum Epicharmus (inquit) etiam summum apicem inter diuinationes somniis extulit.

524. Serapion.] Ex Serapione quodam Plinius se quaedam sumptisse adnotauit ad l. 2. & iterum ad l. 4. ubi eum Antiochenum vocat. Fuerunt vero etiam alij Serapiones.

525. Cratippus.] Cratippus Philosphus Peripateticus scripsit libros De diuinatione & Somniis.

526. Dionysius Rhodius.] Dionysium Musonij filium Rhodium à qui nullam dicit, adnotauit Suidas, qui fuerit historicus, & fuit Solum sacerdos.

527. Hermippus.] De hoc sic paulo post Auctor: Cetera cum suis & origibus & ritibus & reatoribus, cum omni deinceps historia Somniorum Hermippus Bercensis quinquies voluminum factiariane exhibebit. Hunc autem discipulum Philoni Biblii sub Adriano Imperatore, multa scripsisse tradit Suidas.

528. Nam & oraculis hoc genus stipatus est orbis.] Oracula variis generis adfert, & conuenit mendacij, Euseb. lib. 5. De prepar. Euang. c. 10. & presertim genera enumerat Clemens Alexandr. Orati. ad Centes. nempe laetum Theoprotum, tripodem Cyrrheum, as Dodonaeum, Gerandryon, fontem Castalionem, fontem Colophonum, Clarium, Pythium, Didymum, & Apollineum, prater ea, de quibus mox laetius.

529. vt Amphiarai apud Oropum.] Sic legitur eum Leopardo, loco mox citando, pro: Horopum: quia Oropus oppidum in confinio Boeotiae legitur apud Plin. lib. 4. cap. 7. qui etiam Amphiarai meminit, quod apud Thebas obierit vna aetate ante bellum Iliacum, cuius filio Tiburte vetustioris existit ilites tres in agro Tiburino, apud quas inauguratus traditur. Certe oraculum Amphiarai nominatim addit, ubi supra, Clemens Alexandrinus.

530. Amphilochoi apud Mallum.] Legimus Amphilochoi cum eodem Leopardo, pro: Amphilochoi. Nam etiam Clemens Alex. Amphilochoi oraculum celebrat, sicuti etiam B. Iustinus Mart. Apolog. 2. Mallum vero oppidum Ciliciae propinquum, cuius meminit Plin. lib. 5. cap. 27. subintelligit.

531. Sarpedonis in Troade.] De hoc ita Plinius lib. 13. cap. 13. Praterea Mutianus ter Consul prodidit, se legisse, quum praesideret Lyciae: Sarpedonis à Troia scriptum in quodam templo chariam. De oraculo autem eius, vide Philostratum in Eciocis.

532. Trophonij in Beocia.] Idem Plinius lib. 34. laudat opus Eurycratae simulacrum Trophonij, ad oraculum, de quo sic laetius lib. 31. cap. 2. In Beocia ad Trophonium Deum, iuxta flumen Orchomenon, duo sunt fontes, quorum alter memorari, alter obliuionem adfert, imò nominibus inuenit. Abiit autem hinc in Proverbium: In auro Trophonij uaticinari, de quo late Erasimus in Chilidiadibus. Atque ad istud oraculum etiam respexit Plutarchus de Deficietione oracul. citatus ab Euseb. lib. 5. De prepar. Euang. c. 8. Nullibi uunc quam in Lebadaia Beotiae oraculum in illa parit, inuenitur: Sic enim omnino ibi legendum est, pro eo quod erat corrupte: Boetiae.

533. Mopsin Cilicia.] Mopsi cuiusdam Vatis meminit Mela, qui in finibus Pamphyliae Pbsolim urbem condiderit, an idem sit cum Apollinis filio, cum quo Calchus deperitia diuinandi ceterasse scribitur, Laetio iudicandum relinquo, Valerius Argonaut. li. 1. Saerum Mopsium quendam commemorat, de quo hic Auctor loquitur.

534. Hermionae in Macedonia.] De oraculo Hermionae sic habet Suidas: Hermione, Peloponesi oppidum est, Cereis, & Proserpinae asylum. Ibi itaque versimile est oracula pronuntiarum solita.

535. Paliphæ in Laconia.] Sic legendum omnino, pro Paliphæ,

recte adnotauit Leopardo Emend. lib. 8. cap. 4. Nam conuenit Cicero lib. 1. De diuin. ac Plutarchus in uita Agida & Cleomenis. Qui praerant (inquit Cicero) Lacedaemonis (hinc in Laconia addit Auctor) non contenti vigilantijs curis in Paliphæ, sed in agro propter urbem, somnandi causis excubabant, quia uera quædam oracula dacebant. Consentit etiam cum Plutarcho Paulinus in fine Laconiae scribens: In Thalamis quam Stephanus dicit fuisse Mestriæ urbem] fuisse lonis oraculum Graece & Sansum, in qua iura diuinationes prouiderent, et itaque esse esse signa in ea iura parte que sub dio est, Paliphæ] sic enim ueris etiam siluestrium restituit, pro: Paphia enim, Suis alterum. Nec mirum, quum talis fuerit filia Paliphæ, uxor Minos Creta Regis.

536. Sed & Stoici Deum maluit, &c.] Haec de sumpta uideatur ex lib. 1. de Nat. Deorum Ciceronis, ubi similia uideri esse sicuti etiam apud Plutarch. lib. 5. de Plac. Philosph. cap. 1.

537. Nam de oraculis etiam ceteris, &c.] Similiter supra dicitur Tom. 1. Apolog. cap. 22. de daemonica uirtute. Amulatur (inquit) diuinitatem, dum furantur diuinationem. In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent in euentus, sciunt Cretici, sicuti Pythi, &c. ne prolixior sum, remittent Laetorem ad Adnotat. illic nostras n. 349. 350. 351. 353. Eodem pertinet illud 2. de Magis. ubi pueros in eloquium oraculi elicitur.

538. etiam per beneficia fallentes medicinarum, &c.] Similiter Auctor loco iam citato: Benefici (inquit) plane & circa curas uelutudinum. Ledunt enim primo, deinde peritinae praecipit ad miraculum noua siue contraria: post quæ deiniunt laedere, & curasse creduntur.

C A P. XLVII.

539. Definimus enim à Dæmonis plurimum incuti somnia, &c.] Titulum huic capiti, à precedentibus recens distincto, adnotat. Quæ sit de somniis Christiana sententia, quod nempe plerumque à Dæmonio aut Deo immitantur, aut ad Eccliam pertineant. Atque prius illud etiam supra adferunt Auctor dicit Apol. 3. c. 1. de Magis: & somnia immitit.

540. A Deo autem, &c.] Latum habet tractatum huic sermo similem de somniis quæ à Deo incutiuntur, apud B. Gregor. Nyss. lib. 1. de creat. hom. cap. 14.

541. pollicito felicitet & gratiam spiritus sancti, &c.] Mores filio magis sensum citat scripturae Ios. 1. quum uerba quæ in uariatione est Act. 2. Historia autem somnij Nabuchodonosor. Daniel. 1. nisi, summa est, quam etiam Nyss. citat.

542. ex uisionibus Deum discunt.] De uisionibus supra Tom. 2. de Idololatria, cap. 15. numer. 121. Hic autem etiam de uisionibus ethnicorum loquitur: quippe qui sunt maior penes vi hominum.

543. ita & tentatio Mali in sanctos, &c.] Iterum hic Malus substantiue pro diabolo accipitur, de quo quod dicit: a quibus nec interdiu abilit, uidentur perirene ad illud Psal. 90. A ligatura uolante in die, ab incurfu & demonio meridiano. Locus uero Epicharmi allegari non potest, quod non existit eius opus de Somniis. Atque de Ecclia infra Tom. sequi. Legimus autem mox cum Gagas & Galemio: neque ab anima uidebuntur accidere, pro eo quod irrefragat in adit. Lugdun. occidete.

C A P. XLVIII.

544. Certiora & colatiora somnari affirmant, &c.] Caput hoc, etiam ab alio separatim, inscripsimus: Quod reliqua quæ de somniis scribuntur, ingentis magis quam constanter procedunt. Atque huic opinio quod fatum possit eorum morum occurrant somnia, sicut Plinius libro 10. cap. 75. quum dicit: A uino & a cibus proxima, atque in redormitione uisus esse uisa, prope conuulsi. Alioquin uidetur proprius cum Auctore sentire, quod calis procedant.

545. Ex temporibus autem anni, &c.] Haud absimile est illud Plin. l. 8. cap. 4. Aristoteles (inquit) & Fabianus, plurimum somnari circa uerum et autumnum, magisque iupino cubitis, at prope nihil, à quibus interim dissente Auctor uidetur his uerbis: In quærefupina, neque dextro laere decumbat: sicuti etiam, quod uetno magis quietam esse Animam praemittit. Eius autem pro Platone citet, non potui apud illum reperire: permittent Lectorem, quæfitionem diligentiorem.

546. Superstitio, ut quum apud Oracula, &c.] Ray. in Oraculorum, de quibus sup. c. 46. meminit, & ieiunium insuper addit, quod indicabatur apud Oracula incubantibus, de quæterum paulo post: Sic enim & demonia lobrietatem expulsiunt à suis fontibus. De praesumptione uero Pythagororum fabam respicientium, uide supra cap. 31. num. 381.

547. Atquin trina illa cum Daniele fraternitas, &c.] Latius haec Danielis 2. cap. historia traditur infra lib. de Ieiunijs. Tom. 5.

548. trium hebdomadarum statione.] Stationem hic etiam praesentio ieiunio accipit Auctor, de quo laetius supra lib. de Oracul. cap. 10. num. 58. & l. 2. ad Vxorem. cap. 4. num. 24. Mirum est autem, quod trium hebdomadarum stationis, id est, ieiunij, memoretur, quum nusquam apud Danielem, neque infra à I. de Ieiunijs addit. P. Jch. certi temporis illa fias meminit.

C A P. XLIX.

549. Infantes qui non putant somnare, &c. Titulum huius capitis, etiam ab aliis dicitur. Quod & infantes & omnis omnino, gens somnia non somniant, tradit Aristoteles lib. de Inom. cap. 3. At etiam ante Auctorem contra sentit Plin. lib. 1. cap. 75. Somniant inquit statim infantes, nam & paupere expergitur, & iudicium imitatur.

550. Sed & quod Libya gens Atlantes, &c. Etiam hoc non solum Herodotus habet quem citat Auctor, in Melpomene (vix ante me advenit Leopardus Emenal. l. 8. cap. 2. sed etiam Plin. tum loco iam dicto, ubi quosdam nunquam somnare scribit, tum l. 5. ca. 8. Atlantes inquit) degeneres sunt humani rituumque in somnia videntur, qualia reliqui mortales. Locum vero Aristotelis de heroe quodam Sardinia, quarat Lector, nam nobis ad alia properandum.

551. vt Neronis quoque feri fomiatoris, &c. Latius de hoc supra Auctor ca. 44. Sed & Neronem inquit) Suetonius negat vniquam somnasse, nisi in vltimo exitu post paucos suos. Verba Suetonii in Nerone, c. 46. hac sunt: Terretur ad hac euidens portentis fomiorum, & suspiciorum, & omnium tum veteribus tum nouis, nunquam antea fomiare solitus. Adultere eodem videtur Plin. lib. 2. 75. 1. c. Moriferum fuisse signum contra consuetudinem fomiorum, inuicem accepit.

552. & Trafi medis, Similiter etiam Auctor supra loco iam citato. Sed & Trafi medis, Theopompus negat vniquam somnasse. Reperitur idem sum apud Plutarchum iuxta quod loco citato adnotat Leopardus lib. de defect. Orac.

553. quia nullam gens det extranea est. Vide de hoc supra lib. adnot. Ludos ca. 7. ubi quod enumeracionem variarium gentium, sic concludit: Christi autem regnum & nomen ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur, omnibus ubique tribuitur aequaliter. Eodem perinet quod habet Auctor sequ. ca. quoniam contra, omnes iam nationes ascendunt in montem Domini, & in eadem Dei Iacob.

C A P. L.

554. Satis de speculo mortis, &c. Huius capituli titulum hoc modo auximus: De mortis vi in omnes, & quia Menander falso per suum baptismum discipulus suos eximit. Atqui de morte prosequitur ad hunc libri vltimum, quem exuperat tractatum supra c. 42.

555. Etenim omnium que licet omnium, &c. Huc pertinent ille etiam Ebraeorum sententia. Cicero l. 6. Epist. 1. Exremum omnium rerum mors. Horatius l. Epist. 1. Mors vltima lumen rerum. Sicut etiam ad id quo appellatur. Debitum nature, tum hic, tum inferali, de Menandro ab Auctore illud Horatius lib. de Arte: Debitum morti nos nostraque. Adde autem: hoc Dei vocem pulsatam, addidit ad illud Gen. 2. Quicumque hora comederis ex eo, morte morietis.

556. id est heretici Magi Menandri Samnitani furor, &c. Menandri, quem hic, B. Iust. Mart. Apolog. 2. ac Irenaeus scetus, Samaritanum vocat, varios errores recenset supra Auctor l. de Praescript. adu. her. ca. 46. her. an. 302. Vbi etiam baptismi eius fit mentio, sed hic praeterea additur, quod diceret immortales & incorruptibiles, & latini resurrectionis composites: qui baptismi eius induerint. Quod ipsum etiam ex Irenaeo de scriptis lib. 1. cap. 21. Resurrectionem enim, per id quod est in eum baptismum, accipere eius discipulos, & ultra non posse mori, sed peruenire non senserunt, & immortales. Item ex B. Iustino Mart. Apolog. 2. qui illum ait: sectatoribus suis, minime mortuos esse, per iustitiam. Quod ipsum in suam historiam transferre Eusebius & Nicephorus supra citati. Atqui infra l. de Resurr. carnis, errorem alterum eius recenset Auctor de carne hominis ab angelis procreata.

557. Sed aut ebriosis reddi Lyncefarum vena vinosa, &c. Supra lib. adu. Valentin. ca. 15. similiter Auctor: & Lyncefarum quae ebrios efficit, ubi etiam haec verba Rhoban Lyncefarum Macedonia sunt populi, unde Lynceffis Graecae forma, cuius vim describit Plinius lib. 2. Nat. hist. ca. 103. quod est de miraculis aquarum, fontium, & fluminum: Lynceffis inquit aqua quae videretur acidula, vixi modo temulentos facit. Item in Paphlagonia & in agro Caleno, fontis Paphlagoniae meminit & Marcus Viteruius. Idem prodit de Lynceffis Seneca Nat. quae lib. 3. c. 2. adiciens hos duos versiculos ex Ouidio: Quem quicumque parum moderato guttate traxit, Haud alter tribuat, quam si meta vina bibisset.

558. aut Lynphaticos efficit Colophonis scarutigo demonica. De Lynphaticis aliquid supra diximus lib. de Baptismo, c. 5. n. 38. Colophone autem inquit, ubi supra, Plinius lib. 2. c. 106. in Apolloniae Claris specu lacina est, cuius potu mira rediuntur oracula, breuior vita. Meminerunt eiusdem Clemens Alexandr. lib. adu. Gentes, & Eusebius de Praepar. Euang. lib. 2. ca. 5.

559. aut Alexandro acclidi Nonactis Arcadiae venenata. Haud ab similitur loco citato supra Auctor adu. Valentin. vt & Nonactis, quae Alexandrum occidit. Vixit Rhobanus: Lib. de Bit. inquit, M. V. trauii verba adscribere. Tertulliano, quantum ad Alexandri Magni mortem adinet, consentientia, lib. de Architectura a Clauo: Esi inquit) in Arcadia Nonactis nominata terra regio, quae habet in montibus saxo stantes humidissimi humores. Et de autem aqua Stygis bydros nominatur, quae neque argenteum neque aurum, neque ferreum vix potest subsistere, sed dissilit & dissipatur. Conseruare autem eam &

contineri, nisi emulina ungula, potest. Quae etiam memoratur ab Aristoteli in pronuntium vix erat Alexander, per Iollam, filium parlati esse, & ab eo in aqua regem esse necatum. Hactenus illa. De aqua vixit Plinius & Quintus Curtius, cum Vitrinio & Tertulliano consentit Plinius. De aqua etiam Nonactide non tacet Seneca Nat. quae lib. 3. Quaedam inquit) aqua mortifera sunt, nec odore notabiles, nec sapore. Circa Nonactin in Arcadia Styx appellata ab incolis, aduenit salit: quia non facit, non odore iussu est, qualia sunt magnorum artificum venena, quae deprehendi nisi morte non possunt. Atqui habent id Plinius & Quintus, vix ante me adnotavit Leopardus Emenal. l. 4. c. 8. qui in super etiam Plutarchum citat in Alexandro, & Ioannem Monachum eius verba citantem: item Eliam. l. 10. c. 40. b. h. or. animal. Trogum sive Iustinum, Herodotum in Erato, Arrianum, Ianum Parvohium in Claudianum & Calium, denique etiam Plinium lib. 3. ca. 6. Atqui non variant hi Auctores de aqua huius venenato nomine, vixit autem Rhobanus, sed Stygiam nuncupant.

560. Fuit & Iudaea lacus medicus ante Chiffium. Probaticam piscinam intelligit, de qua Ioan. 5.

561. Plane Stygius paludes Poeta tradidit mortem dilucentes, &c. Mira phrasim mortem dilucentes, quantum apparet, pro mortis sua dilutione occasionem dantes: cui ferè similes est illa Iulij Caesaris, 2. lib. Bell. civil. Super lateres corio induuntur, ne cavallibus immixta aqua lateres diluere possit, id est dilutione exstinguat, mea quidem sententia. Atqui videtur Auctor Stygius paludes à Nonacti distinguere, quum tamen eodem Vitrinio, Plinio, Quinto, Curtius, & aliis plerisque Stygem pro eodem habere videntur, & nominatim, sicut & Seneca, circa Nonactin Arcadia Stygem collocet. Nisi quis malit (quod vero similitudine videtur) Stygius paludes eas duxerat ab Auctore intelligi, quos Poeta (Virgilius nempe, aut Homerus) in inferno collocat. Pro quo facere videtur quod Auctor sibi inquit: Sed & Theopompus filium plangit, nempe mater Achillem iam mortuum, atque ad Stygis paludibus dilatum, cuius plangitium videtur esse apud Plutarchum l. 2. de Repub. ex Thibulo Item illud: moriendum carnihilominus vt ad Stygem venias. Apud infetos enim dicitur.

562. Quod hoc Menandri baluceum. Comicum credo. Metaphorice à Menandro haereticum transiit ad Menandrum Poetam Comicum, imitatus in hoc B. Iren. l. 2. ca. 7. 2. qui versimiliter alienubi Balnei meminit alicuius, vix ferè solent Comici.

563. apud quod nec pro Deo ipso mori lex est. Insinuat Menandrum unum fuisse ex Martyri refragatoribus, cum quibus disputat infra Scorpius adu. Gnosticos. Atqui Medea venefica historia omnino ea nota est, addit autem: est licuit in veruicem, propter subreptum ab ea cellas aurum.

564. Translatus est Enoch & Helias, &c. Similiter Auctor Tomo primo, lib. adu. Iudaeos, ca. 2. Nam & Enoch transfuit, qui necdum mortem substatum, de hoc mundo transfuit, qui necdum mortem substatum, vt eternitatis candidatus iam nobis offenderet, nos quoque sine Legi Moyfi onere Deo placere potest. Et infra lib. de Resurr. carnis, c. 18. Quod hodie inquit) Enoch & Helias, nondum resurrectione dispendi, quia nec morte fundi, quia tamen de orbe translati, & hoc ipso iam recentis candidati, ab omni vitio, & ab omni damno, & ab omni iniuria, & contumelia immunitatem carnis ediscunt, cuius fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet, hac futurae integritatis esse documenta: Et supra huius quoque lib. ca. 35. Helias inquit) non ex decessione vitae, sed ex translatione venturus est, nec corpori restituendus, de quo non est exemptus, sed mundo reddendus, de quo est translatus: non ex postliminio vitae, sed ex supplemento prophetae, idem & ipse & sui nominis & sui hominis. Quae expressè similitudinem aduersus Iudaeos, autem Aben Efra, qui illud: transfuit eum Dominus, Gen. 5. de morte intelligit quum contra sentiant cum Auctore Philo Iudaeo lib. de Vit. sapien. Iren. l. 1. cap. 5. & l. 4. ca. 30. Hieronym. adu. Pelagian. lib. 3. & Patres omnes. Immo ipse Apostolus Paulus Heb. 11. Fide inquit) translatus est Enoch, ne videret mortem.

565. Ceterum mortuorum referuntur, &c. Adhuc ad Apo. ca. 11. Et dabo duobus testibus meis, & prophetae dabo duos milles ducentis sexaginta, amici diei solis, &c. Et cum fuerint testium mortuum suum, bestia quae ascendit de abyfso, faciet aduersus eos bellum, & vincet illos, & occidet eos. Et post tres dies & dimidium, spiritus vitae à Deo intravit in illos, & steterunt super pedes suos. Et ascenderunt caelos in nube. Hoc est enim quod subinigit: vt Antichristum sanguine suo extinguant. Ceterum vultine patet verior tum Auctoris, tum B. Hieron. epist. 148. ad Marcellam, & Augustini in Gen. ad lit. l. 7. c. 1. de peccat. meritis, cap. 3. Iententia: quod mortuorum referuntur: quam aut Procopii, qui immortalitate donatum putat, aut Gregorii Nazianzeni dubia hac de re opinio.

566. Obiit & Ioannes, &c. frustra fuerat spes, &c. Idem habet Beatus Hieronymus Catal. Script. Eccles. adiens in super obiit Ioannem sub Traiano, anno post passionem Domini 68. item Euseb. hist. Eccles. lib. 3. capite 25. adiciens quod Ephepsi obiit, ex Epistola Polyeratis, cuius ipsa verba etiam postea in suam historiam transfuit Nicophorus. Nec dissentit B. August. serm. de ser. 4. Pater, ubi tractat illud, ad quod hic Auctor addidit: Exiit ergo Iermo ille inter fratres, quod discipulus ille non moritur, vix interpretatus verba Christi: Si cum volo manere donec veniam, de Ioanne, quod non esset cruciata morte mortuus, ac si mortuum

A

fateatur. cui in hoc asipulantur etiam Buda & Smaragdus serm. in Euangel. in festo B. Iohannis Euangelista. Consentiunt Martyrologia omnia, & vultus Ecclesie, que festum Natalis eius, id est, obitus, obseruat 3. post Natalem Domini feria. Atque illis verbis, quem in aduentum Domini remanentem frustra fuerat spes, ostendit se ille non aduentum, qui cum Enoch & Helia translatus fuisse, & rediturum putant ad aduentum Domini, quod videntur sentire & culpibus Chron. Tom. 1. li. 1. ca. 9. & Metaphras. in vita B. Iohannis. Verum cum Auctore factum dicitur Apocal. de duobus dumtaxat Prophetis, & ipse verba hanc: E non dixit Dominus: Non moritur. Ceterum omnino legimus paulo post: videat illos meus Thomas (ubi addit ad B. Thome Apostoli incredulitatem Ioan. 20.) audiat, contrectet, & credat: pro eo quod erat: & creditit.

C A P. LI.

567. Opus autem mortis in medio est, &c. Veterem hic rituum retinimus: Nihil anime in corpore subremanere post mortem. Accipit autem Auctor in medio esse, pro in manifesto, iuxta illud Virgil. *Æneid. 2. interprete Servio:*

-- medius dilapsus in hostes.

B

568. discretio corporis Animæque. Similiter supra Auctor ca. 27. Simors non alio determinat: quam distinctio corporis animæque. &c. Hoc igitur opus mortis, separationem carnis atque animæ. Quomodo etiam definiunt B. August. li. 13. de Ciuit. Dei, c. 6. & Gregor. Nyss. li. de creat. homin. c. 30. ac Philo soph. li. 2. c. 2. ex sententia Chrysostomi.

569. Ad hoc enim & Plato, et si, quas vult, &c. De animabus quibusdam ad cælum expeditis iuxta sententiam Platonis, latius infra c. 54. Alter autem locus in Pollitia, id est, Republ. li. 10. habetur: At non referam tibi (inquit) Alcinoi Apologum, sed forti viri Eris Ægyptii, genere Pamphyli: qui aliquando in bello cecidit, quem deo mortui iam patrefacti tollentur, sanus quidem & ineger corpore subleuatus est: ad domum vero delatus, ubi 12. dies sepelendus esset, in pyra postius vixit. Quod ita interpretatur Tertull. ac dicitur: longè tempore sine vlla Ibe, præ animæ scilicet in diuinitate, seruatum. Vide de eodem Valerium Max. li. 1. c. 8. & Macrobius in Somn. Scip.

570. Ad hoc & Democritus, &c. Democritum eius fuisse, sententia, quod post mortem animæ adhaerent corporibus, fortassis ex eo colligit Auctor, quod vel Plinio ref. li. 7. c. 55. asseruari voluerit corpora hominum, eo quod veniendi promitteret. Argumentum autem eius ad hanc rem de clementis comatum & vuguium in sculpaturis, pulchre refellit Auctor, causas naturales adferens.

C

571. propterea nec ignibus fundendum aiunt. Hunc morem non probat Auctor, sed causam qua quidam eum improbant, imo crudelitatis accusat, non hic modo, sed etiam li. de Re iur. carnis, cap. 1.

572. Ceterum Anima indiuisibilis, &c. Hoc supra late docuit Auctor ca. 14. ex quo proinde concludit: etiam mortem indiuisibilem credi.

573. & morante adhuc sepultura, interim oratione Presbyteri componeretur, &c. Facit etiam hoc ad vetustatem Orationis pro defunctis componendam, cui similes locos videtur supra Lector in Adnot. nostris Tom. 2. li. de Orat. n. 1. ac li. de Coron. milit. ca. 3. nu. 36. Hic certe proprie de Oratione Presbyteri, id est, iuxta vsum Tertullianus, sacrificio in sepultura mortuorum nam & illa verba: ad primum habitum orationis, & rursus que condita pace, ad sacrificium magis quæ ad orationem pertinere dignoscuntur, maxime quam etiam feminam mortuam manus in habitum supplicem (quali presbyteri potius in sacrificio quam alia oratione supplicii ritus solent) conformasse, addat.

574. Est & alia relatio apud nostros, &c. En alterum, uti vocat Auctor, ostentum, quo in cœmeterio corpus corpori iuxta collocando spatium recessi communicauit, Atque de Cœmeteriis Christianorum (qua extra portam fuisse, olim constructa, supra adnotauimus Tom. 1. lib. de Testim. Anima, ca. 4. n. 19.) vide Adnotationes nostras in B. Cypriani. Epist. 68. ad Stephan. numer. 25. Atque an etiam apud ethnicos tale quid tradatur, inquirendum relinquo Lectori curio.

D

575. sibi metipsum refrigerasset. Simili phrasi supra Tom. 1. lib. ad Scapulam dicit Auctor, ca. 4. indigentibus refrigeramus, id est, refrigerium adferimus.

576. signis potius & ostentis. Ostentum Laheo definit (inquit) Vlpianus. I. ostentum. ff. de verb. & verum signific.) omne contra naturam cuiusque rei factum. Atque Cicero lib. 2. de Natur. Deor. ab ostendendo, monstrando, portendendo, dicta scribit ostentum, monstrum, portentum.

C A P. LI.

577. Hoc igitur opus mortis, &c. Hinc capiti, à precedenti distinctio, hanc rituum delimita: Quod omnis mors ex culpa fit, non ordinata aut naturalis, quam tamen naturalis ex accidentia dicitur. Eisdem itaque bene argumenti est cum ca. 41. supra præterquam quod hic exempla quecumque adferat mortis violentæ, quam ethnicis extrordinariam vocabant.

578. & arbitrio hominis addens mortis euentum, &c. Locus hic iterum facit pro hominis libero arbitrio, quod ipsum vocat max

isat noue oblationis potestatem, eo quod potest accipere per voluntatem vitam aut mortem sibi à Deo oblatam.

579. Nam, est præ gaudio quis spiritum exhalet, vt Chilon Spartanus, &c. Sumptis hoc fieri aliam multa, Auctor ex Elym. lib. 7. ca. 2. ubi sic ait: Quin & finis Chilonis Lacedæmonii, quum, videtur Olympice, expirasset gaudio, tota Græcia proferta est. Quod ipsum non illi modo, sed & Sophocles ad Dionysio Siciliæ, rursus accidisse, accepto Tragici scripto signo, idem scribit capite 13.

580. et si præ gloria, vt Clidemus Atheiensis, &c. Clidemi cuiusdam scripta ad legem Athenas & Platarchus in Aristide. Ad idem sit ne scio: neque enim apud alium reperire hoc exemplum mortuicuit.

581. et si per somnum, vt Plato. Id ipsum confirmat Sædus: Epularum (inquit) Plato in somno, & dormiens, vita exellit.

582. et si per ritum, vt P. Crassus. Pecuniare hoc est Auctor, sicut do idem sit P. Crassus Lucij Crassij Oratoris frater, quem scribit Val. Laterr. li. 1. c. 2. sibi ipsum intulisse.

583. longe a Capharæis laxis, &c. De his ita Propertius lib. 2. E. leg. 7. ad lud. n. sicut & Auct. r. ad classem Græcorum: qua apud Præmontorium Eubœæ, versus Hellepontum, valde afflictis fuit.

Saxatrum phales fregere Capharæe puppes, Nauifraga quum vasto Græcia tracta solo est. Atque de Decumanis vide supra Tom. 1. li. de Pallio, c. 2. 22. Demique pro: naufragia fortassis non male Gagneus naufragia, vix obsoleta.

C A P. LIIL

584. Sed quo deinde Anima nuda & explosa deueret, &c. Tertullianum hic veterem retinimus: De excessu Animatum, id est, de modo seu causis excessus animarum in corpore.

585. Medicis potius relinquenda, &c. Hic per præcautionem Auctoris, veterem philosophum non pauca causa de cœton corporis mortem explicat, vix potius que fit uentis, inquit, aut materiam, vt cellis & sanguinis, aut regionum, vt cordis & iecoris: aut vitium vitalium, vt venarum & arteriarum.

586. Non alio modo quam quo & aurigam, &c. Animam facit aurigam corporis, sicuti alibi Plat. Sine autem legitur: cæta languens, sine, elanguens perinde est.

587. Sic & rapida queque mors, &c. Enarramus hic dignas perquam eleganter rapida mortis genera, vt cœtuum melis semel tantam ianua pandens (ubi emisso: ac) vt ruina vis semel omnia vitalia (addo id iterum ex Gagneo) elidens: vt apoplex intertio ruina. Atque paulo post legitimus iterum cum Gagneo: nec quia cæta est, statim & ipsa peritura est. Pulchre denique describit mortem, totius vltimum totum.

588. Hinc denique euenit, sepe animam, &c. Egrege explicat vide lollitior obtutus & extraordinaria loquacitas, subinde moriturus contingant. Est vero rursus vox Tertullianus: luggeta

589. Si enim corpus istud Platonica sententia carcer, Similiter supra ex sententia Carpostrati cap. 35. co. poris carcerem dicit. Verum ait, e contrario ab Apolo Dei templum dicit: quomodo interim fateatur (sicuti etiam supra c. 40. docuimus) Animam coarctatione carnis inficari & obscurari. Similia est autem locum supra B. August. li. 13. de Ciuit. Dei, ca. 16. ubi dicit: non corpus, sed corpus corruptibile esse. Animæ onerosum. Hinc etiam B. Hier. cum sitibitum esset à Rufino, quod in Commentario epist. ad Eph. dixisset, corpus animæ carcer: respondit: se id ex Orig. sententia dixisset, quippe qui, uti in multis, etiam in hoc Plat. sic imitatur. Porro cœtuum seculari vocatur etiam caro à Platon. in Charmide.

590. prout parataram diuersorum sui sentit. Ex Gagneo respicitur: de ueteri, & ea sequent. de ueteriorum pro: diuersorum, ac diuersorum, eo quod initio huius capiti omnes cod. legunt, de ueter, quod Tertulliano est frequentissimum.

591. de ipsius statim angeli facie, &c. Sicuti supra c. 37. indicauit, à natiuitate statim (inquit) hominibus unum angelum deputari, sic hic quoque in fine vite vixit: ut appareat angelum, de cuius facie paratuum sui diuersorum sentit Anima, sicut in cælium sicut in infernum.

592. euocatoris animarum Mercurij Poetarum. Ad illud imprimis ad Platonem in Phædone: Sic narrans (inquit) quod cum quædam mortuum cuiusque demon, qui vitium sorte obtinuit, ad quendam locum ducere aggreditur, ubi congregati iudicantur spiriti, &c. ne prolixiores simus. Deinde ad Mercurium Poetarum, quum illi animarum calcucentorem faciebant.

C A P. LIIV.

593. Quo igitur deducetur Anima, iam hinc reddimus, &c. Etiam hic rursus inscriptionem huius capiti antiquam retinimus: De receptu Animatum: addentes: & de inferis secundum Plat. Iosophos repetere quorum hic sententiam duntaxat asserat, Christianorum vero, ca. 49.

594. Omnes ferme Philosophi, qui immortalitatem Animæ, &c. Vide B. August. lib. de Immortalit. Anima, ubi & Pythagoræ & Platonis, aliorumque de eadem Philosophorum testimonia asserit. Restat autem addit Auctor: qualiter voluit, tantum vixit: quia, Beatus Gregor. Nyss. teste, Philosoph. lib. 2. capite 7. Ethicis emittit

A qui animam immortalem dixerunt, Animarum transmigrationem
 conantur conijci ad fructum, circa formas Animarum dixerunt. Quod
 ipsum de Pythagora supra facti deducit Auctor, & item de Platone,
 cap. 28. 29. 31. & de Empedocle, ac item de Pythagora, cap. 32.
 Platonis item aliquos locos adnotatos habet supra non uno in loco, in
 quos precipue est, ubi re ex profecto tractat, in Phedone, sive de A-
 nima libro. Atque Cicero Tuscul. lib. 1. Perseidem Syrum pri-
 mum dixisse Animas sempiternas, ait.

595. quique aliquid illi tempus indulgent, &c. ut Stoici.] De
 his in hoc verba Cicero Tuscul. 1. Stoici videri nobis largiuntur tam-
 quam comitibus, diu mansuras Animas auctores, semper negant. Quo-
 ram interim de conflagratione vniuersitatis, id est, mundi, opinio
 Christianis (satis conformis est.

596. Plato quidem non temere, &c.] Habes hoc Platonis pa-
 radoxon partim in Phedone, partim in Phaedro, denique & in Timaeo,
 ubi docet (quod etiam ca. sequi. repetit Auctor.) in aethere (sive
 in loquitur, puram habitationem seu calum) sublimari Animas fa-
 pientes cum pueris, quod etiam Auctor aliter interpretatur, Marfilus
 tamen manu referre ad eos qui Philojobis institutionem puerorum
 conuenerant.

597. apud Arium, in aethere.] Idipsum repetit cap. sequi. aut in
 aethere, inquit, cum Ario. Quis autem aca. ab aethere differat, omni-
 bus notum est, nemo quod aeternum sit ex quatuor elementis. aether
 plurimum pro caelo accipitur. Quis autem iste Aeternus, distictae dili-
 gent. Lector. Huius intentionem sequi mihi videtur Cicero lib. de Re-
 pub. 6. & alii quidam, qui in circulo Laetio Animas virorum for-
 rum collocant.

598. apud Stoicos sub lunam.] De hoc iterum cap. sequi. aut
 circa lunam, cum Endymionibus Stoicorum. Horum vero inten-
 tionem, praequam quod sequi videtur Cicero Tuscul. 1. (vbi ante
 me adnotauit Turneb. Aduers. lib. 2. cap. 28.) Lucanus his am-
 plexus est versibus:

Quodque patet terras inter, Lunaeque meatus.
 Semidei manes habitant, quo ignea virtus.
 Innocuos vita patientes aethenis imi
 Fecit, & aeternos animum collegit in orbis.

599. Hos (inferos nempe) Plato velut gremium terete describit
 in Phedone, &c.] Paraphrastis magis istud, quam ad verbum ex
 Phedone citat Auctor, quippe qui ibidem non aliud habebat, de Tar-
 tario, quam quod in eum huiusmodi confluxus omnes fluunt, & ex hoc
 rursus effluunt, sicut autem tales, qualis est terra, per quam fluxerit.
 Atque rursus plerisque est Tertullianica: aeterni stipare, pro:
 oblitate.

C A P. LV.

600. Nobis inferi, non nulla caussas, &c.] Titulum huius
 capituli auctor hoc modo reddidit: Inferi qui Christianis, &
 auilluc omnes Animae conueniant.

601. sed in fossa terra, &c.] Paulo clarius istud paulo post: Ha-
 bes, inquit, & regionem inferum subterraneam credere, & supra
 Tomo 1. Apolog. cap. 47. ubi gehenna ab eo desinitur: ignis arcani
 subterraneus ad ponam thesaurus. Hae autem scripturas sum iis
 quae hic habentur, cum aliis confirmat B. Irenaeus lib. 5. adu. haer.
 contra eos agens, qui mundum hunc inferos adhibebant. Nec ab simi-
 liter B. Hieron. in Epist. ad Ephef. cap. 4. adducens in eandem rem,
 prae verba Apollonii ibidem, quae innotuit Auctor scripturas Num.
 16. Psal. 14. & 103. Item B. Augusti. lib. 2. Retrad. cap. 24. retrad-
 danti dubium suam sententiam lib. 12. de Genesi ad lit. cap. 34. De
 inferis, inquit, magis mihi videtur dicere debuisse, quod sub terris
 sint, quam rationem reddere, cur sub terris esse credantur sine dican-
 tur, quasi non sint.

602. Siquidem Christum in corde terrae, &c.] Adiudat ad il-
 lud Mart. 12. Sic etiam filius hominis in corde terrae per triduum,
 quod ipsum citat etiam Irenaeus ubi supra. Est autem etiam illa vox:
 epunchum, Tertullianica.

603. forma humanae mortis apud inferos functus, &c.] De
 Christi descensu & functione apud inferos, supra Auctor. Ad
 quod & Christus moriendo descendit, puto ad animas Patriar-
 charum, pro quo hic paulo aperitur: ut illi Patriarchas & Prophe-
 tas compositos sui faceret. De quo vide etiam Lector Adnotat. no-
 stram cap. 12. lib. de Praescript. adu. her. n. 86.

604. nec ante ascendit, &c.] Adlegat hic prae scripturas ibi
 citatas (quem admodum & B. Hieronym. & Iren. ac Ambros.) illud
 Ephef. 4. Quod autem ascendit (cuius auctor explicatio gra-
 tia: in sublimiora caelorum) quid est nisi quia descendit primum
 in inferiores partes terrae, pro quo apud Iren. & hic: in inferiora
 terrarum, quoniam videntur legisse vocem pueri, quae hodie in omnibus
 codicibus Graecis, & ex translatione in Latinis legitur. Adlegari pra-
 terea solum ad huius articuli confirmationem scripturas testimonio-
 nia Zachar. 9. Eccl. 24. A. 2. Of. 13. Denique illud Hierem. quod
 infimus Martyr aduers. Tryphon. Indoles reuoluisse dicit: Reco-
 datus est Dominus Deus mortuorum suorum ex Ifrael, qui obdor-
 muerunt in terra aggeris siue sepelitionis, & descendit ad eos ut
 Euangelizaret, & Iero. 2. sigillatim nuncio salutare suum.
 Quod ipsum quam citatur ad Irenaeo loco iam citato, omnino libe-
 genum: terra sepelitionis, pro sepelitionis. Patrum vero testimo-
 nia haec citat Few-ardentius in tractatu 7. Thodadii quod Eu. abun-
 lib. 1. cap. vlt. Dionys. Arop. li. de eod. Hier. c. 1. Iren. Epist. ad Trall.
 Clement. Alexand. lib. 2. & 6. Strom. Origen. in cap. 15. Roman. Basil.

in Psal. 48. Gregor. Nazianz. Orat. de Paschate, Epiph. her. 4. ac
 77. & in Auctor. denique & Arnob. in Psal. 137. ac 137. Quibus
 adde prae Iren. Cyr. & Hieron. loci citatis, alterum B. Hiero-
 nym. locum in Ose cap. 13. & Nazianzen. Orat. 3. Theolog. Augusti.
 Epist. 57. ad Dardanos. & ad Eud. 39. Gregor. Nyss. Orat. 2. de Resurr.
 Fortun. Hymno de Pascha, qui perperam Laetiano adhibetur, ip-
 sum Laetian. lib. 4. cap. 19. & German. Constantinop. verba de Cruce
 Christi. Quid quod Augustinus etiam idipsum adstruit, ubi quin-
 tum articulum Symboli tractat, lib. 4. de Symb. ad Catechum. cap. 6.
 & dixerit verbis beatus Cyrillus Hierosol. Catech. 4. inter sepulchri
 mentionem & resurrectionis interponit [sic] nos etiam immum illud:
 Descendit ad Inferos. Immo & causam eandem cum Auctore ad-
 dunt: ut & inferos liberaret; subiungit quasi cum stomacho quodam:
 Cur enim veller viuentes quidem frangere gratia, quamuis ex his sancti
 non essent, qui vero cum Adam a longo tempore conclusi erant, non
 patri libertate? &c. ne prolixiores sumus, hoc addito, quod in confir-
 mationem adlegat etiam illud Mart. 11. Tu es qui venturus es?
 Ipsi interim magis videntur conuincisse hunc articulum cum praes-
 dent: Et sepultus est: unde & Rufinus in Symbolo dicit, vni-
 bi eandem videri esse in ea, quod sepulchre dicitur. Valde itaque Er-
 ranus cum suis Catechizibus, ubi non veretur dubitare, an Tho-
 mas Aquinas prima hanc clausulam Symboli fidei Apostolice addi-
 derit, maxime quum manifeste tria haec coniungat Auctor: mor-
 tum, secundum scripturas, sepultus, ac descendit ad inferiora ter-
 rarum.

605. habes & regionem inferum subterraneam credere, &c.]
 Nescio quid hic in mentem Geleni venerit, quod subituro originem
 ut: cum pro: regionem, quod habebat Gagnas, qui etiam re-
 ctius legebat: & illos cubito pellere (de quo Proverbio inter Prolego-
 menalium) qui satis superbe, quam ille: quia satis superbe.

606. apertat si forte in sinu Abrahae, expectanda: resurre-
 ctionis solatium carere, &c.] Etiam hoc Gagnas magis placet quam
 alterius: capere. Accipitur vero, si forte alibi frequenter: si forte,
 pro: forte. Atque paradoxon Auctoris de Abrahae sinu, sive de
 Paradiso (quod iterum reperit cap. sequenti, cap. 57. ac cap. vlt. huius
 libri, & lib. 4. aduers. Marcionem) quo ipse confutebat omnem
 animam sequestrari vique in diem Domini, vni loquitur in sine hu-
 ius capitis, latius infra inter Fragmenta libri de Paradiso, ac in Prolego-
 menis. Possunt inter im aliquo modo commodam interpretationem
 huius loci accipere, si dicamus Auctorem sentire, quod nondum perfecta
 caeli fruantur beatitudine, quam post corporis resurrectionem plene-
 rem expectantur Anima.

607. Sed in hoc, inquit, Christus inferos adit, &c.] Istud
 argumentum, quod incite sibi obicit, non solum ab Auctore, sed nec a
 nobis probatur: aliqui enim inde concluderent, eum qui semel
 Christianus factus fuerit, inferos promereri non posse.

608. Quomodo ergo Anima exhalabit, &c.] Nec tamen etiam
 istud eccentrico quicquam facit paradoxo Auctoris, quippe quum
 nihil obstat Christum adhuc federe ad dexteram patris, & tamen
 aliquis in caelum recipi: nam 1. Petri 3. legitur de Christo: Qui est in
 dextera Dei deguens morem, ut vite aeternae haereditas efficeretur,
 profectus in caelum. Si autem haeredit, & coheredit Christi
 simul cum illo glorificabimur, atque adeo in caelum recipiemur. Alio-
 qui certe frustra dicitur Apostolus Gal. 2. Cupio dissolui & esse cum
 Christo.

609. nondum Dei iussu per turbam Archangeli auditio, &c.]
 Quam hoc ad tempus resurrectionis corporum pertinere constat, facit
 hoc pro sana illa interpretatione, de qua paulo ante n. 607. Sunt au-
 tem rursus verba illa ex persona Philofohorum & aliorum ironici
 dicta: sed in aethere dormitio nostra, &c. Ridens autem Stoicos, vo-
 cat Animas eorum: Endymiones circa Lunam; eo quod Endy-
 mion ille Poeticus, longissimi temporis somnator, a Luna adamat
 fertur, quod, teste Plinio lib. 2. cap. 7. multa ad Lunam cursum per-
 uentia primis deprehendit.

610. Immo (inquit) in paradiso, &c.] Sed neque hoc probatur;
 quod etiam ex Ecclesia praescripto: Patriarchas & Prophetas ap-
 pendices dominicae resurrectionis, id est, qui cum illo resurrex-
 erunt, ab inferis in caelum, non in paradysum secundum
 quosdam, aut in sinum Abrahae, qualem Auctor somniat. Alioqui
 enim verum non esset illud Psal. 67. Ascendens in altum captiuum
 duxit captiuitatem quod explicam Apostolus Ephef. 4. interpretatur
 illud in altum supra omnes caelos.

611. Et quomodo Ioanni in spiritu, paradisi regio reuelata,
 &c.] Hec altare illud, cuius hic mentio Apoc. 6. paradysum interpre-
 tatur, in quo solus videtur collocare Martyras, reliquis non con-
 cedens nisi sinum Abrahae. Nos vero & B. Cyprianus Epist. 52. ad An-
 tonianum, Martyribus caelum, reliquis Purgatorij locum tribuimus,
 vni videri esse Adnotat. nostris in eadem Epist. n. 59. & de hoc Apoc.
 loco latius in prolegomenis, & infra Tom. 4. ad fragmenta lib. de Pa-
 radiso. Interrogandi autem nota, isti & duabus sequentibus periodis
 addenda sunt.

612. Quomodo Perpetua fortissima Martyr, &c.] Loquitur de
 Perpetua, quae in Mauritanis (vilegitur in Martyr. 7. Martii)
 ciuitate Thuburitanorum cum Felicitate passa est, sub Severo Prin-
 cipe, de quibus indicat Possidius in Indiculo tres Sermones B. Augusti.
 nunc in postrema Plantini editione, n. 105. 104. ac. 105. recens addi-
 tos, qui etiam eiusdem meminit lib. 3. de Anim. orig. cap. 9. Est in Psal.
 47. versus finem ac ortuque libri de temp. barbar. cap. 5. sicuti ante
 me adnotauit Dominus Ioannes Molanus Lonanensis Theologus. In
 quorum 1. sermo. haec illud pertinet: Exhortationis eorum in reue-

A

lationibus triumphisque passionum audiuimus. Porro adnotandus hic locus, quod in materia graui & fidei, etiam Passiones Sanctorum auctoritate utatur, contra eos qui illam modo omnibus eleuare non uerentur.

715. Natus Adam nota mors pro Deo, &c.] Non, rursus hic accipitur ab Auctore, pro: Nonne Palera autem Martyri periphrasim: nota mors pro Deo, & extraordinaria pro Christo. Quam autem hic rursus Barclai commemorat, patet conscriptum hunc librum, quem iam Montaniz. ait.

CAP. LVI.

614. Occurrit disceptatio, an hoc ab excessu statim fiat, &c.] Veteris tituli retinuimus priorem partem: An commoerentur hic Anima post mortem, & alteram partem sequenti capiti adposuimus. Definuit autem, quod hic non desineantur.

615. Creditum est, infidelium non ante ad inferos redigi, quam iusta perceperint, &c.] Locum ad quem alludit, de Homero Patroclis, reperitur Iliad. q.

616. Aiunt & immatura morte praeventas, &c. Nescio an simile quid insinuet Homerus ubi supra, his uerbis: αἰὲν ἀδάμοιοι ἀδὲρ ὄλλοι, αἰὲν δὲ δῖοι.

617. Isthic, &c.] Vox est Tertullianica: isthic, pro hic, quam etiam B. Cypriano uisitatam, adnotauimus ad Epist. eius 42. n. 5.

618. donec reliquatio compleatur, &c.] Similiter et paulo post: nulla erit reliquatio tempus. Eleganter admodum vocem illam in uoluntate morte praeventas. Nam ad Pauli I. qui nominibus. D. de adm. & peric. sui accipitur reliquatio, pro eo quod rationibus deductis est reliquum, & eadem significatione ab eodem reliquari accipitur I. L. Titius. D. de administ. tutor. ac ab Ulpiano, I. rescripto. D. de minor. ac honor. denique etiam reliquari, qui reliquum debiti non soluit, a Saenola. L. creditor. D. de solut. & liber.

619. & constituta praeripi posse non credam, &c.] Omnino sic legendum, pro: praeripi. uel ex eo patet, quod paulo post sequatur: hos praeruptos, ac deinde: praerupta tempora, &: vi creptas, quum etiam sensus id necessario requirit. Atqui de uocibus: inueltis, pro: uelut, & ueluticis, pro: impubere, uide supra Tom. 2. lib. de Veland. uirgin. cap. 8. n. 60.

C

620. qui tamen octoginta annos uicturus fuisse, &c. Videtur respicere ad illud Esai. 89. Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor.

621. Nolli autem illud quoque recogitant, &c.] Ad Christianorum adludat sententiam, de qua libro post hunc secundo latius, de Resurrectione carnis.

622. ab infantia pueritiae delegata, &c.] Quinque hic enumerat hominis aetates, infantiam, pueritiam, adolescentiam, iuuentam, (quibus adde uirilem) & senectam, de quibus uide Coelesta Tabulam.

623. Proinde extortes infernum habebuntur, quas vi ereptas abstantur, &c.] Absurditatem huius opinionis uel inde probat, quod aliqui scelerate quoque animae inferi exulabant, uelut quae praecipua atrocitate (uti legit Gagnaeus) seu praecipue atrocitates suppliciorum (uti Gelenus) eripiantur, crucis dico, & crucis, & gladii, & feræ. De quibus omnibus supra Tom. 2. lib. ad Martyras cap. 4. num. 46. Lego autem paulo post: dignas inferis non iudicas: addita negandi particula, quia id sensus omnino requirit.

CAP. LVII.

624. Aut optimum est hie retineri, &c.] Caput hoc, de praecedenti separatum, posteriori parte tituli antiqui insigniuimus, nempe: An huc anie ab inferis comment, hoc addito: imperio demonum per Magiam.

625. secundum Ahoros, aut pessimum secundum Bizothanatos, &c.] Similiter paulo post: Ita que inuocatur quidem Ahoros & Bizothanati. Atqui Ahoros dicitur, praecoci morte praesenti, Bizothanati, uolentia morte necari. Bizothanatos enim a βίσις ζωῆς, id est, uolentia morte dicitur, quam illi iudicabant optimum.

D

626. Magica.] Quam hic Magicam, mox non semel Magicam uocat. Quam etiam supra impugnat Tom. 1. Apolog. cap. 23. & Tom. 2. lib. de idolol. cap. 9. maxime autem hoc loco, dum paulo post subiungit: Quid ergo dicemus Magicam? Quod omnes pene ipse etiam Plinius quum alibi, tum maxime I. 30. c. 1. fallaciam, & postea delectentur. fallaciam spiritus nequam, sub personis defunctorum delectentur. Similiter autem aduersus eandem scribitur Clemens Alexandrinus Orat. ad Graecos. B. Augusti. I. 8. de Cuitate Dei, c. 19. & Laetant. I. c. 17. Quid? quod etiam Apuleius crimen huius artis duobus Apologis a se alienum esse defendit.

627. Hostanes.] Sic omnino legendum, non Ohanes, praeterquam quod sensuimus legendum Adnot. nostris in I. B. Cypriani de idolol. uari. n. 51. confirmatur ex Plinio ubi supra, apud quem duo Hostanes leguntur. Ita enim de prior: Primus, quod exisset, ut equi-

dem inuenio, commentatus de Magia est Hostanes, qui ad rariam non audiatem modo scientia eius, Graecum populum regit. Dicitur de additis, professione secundum Hostanes. De primo autem loqui Auctorem patet, ex eo quod alij quos hic commemorat, plerique autem sciendum illum uicisse, ex eodem Plinio loco deprehenduntur.

628. & Typhon.] Fortassis idem est, qui Osiridis frater, & cum uidentia terris & maria turbauit, quem Plinius archus alicubi sibi creditur in B. Augusti lib. de Cuit. Dei. De eodem dicit, Typhonis etiam cuiusdam facit mentem Herodotus in Euterpe.

629. & Dardanus.] De hoc, & alijs alijs, in Plinio loco modo citato: Democritus Apollonem, Capriciem & Dardanium de Phoenice illustrat, uoluminibus Dardani de sepulchro eius patris, suis uero ex disciplina eorum adita. Uide & Dardania, artis Magicae de Columella appellari, adnotauit hunc locum etiam Terentius aduers. I. 9. cap. 17. Sic etiam uiripat Stephanus. Auidem fuerit uir (Clem. Alexandr. teste, Orat. aduers. Graecos) matris Deam quaedam mysteria iudicent alij.

630. & Damigeron.] Qui hic Damigeron, sibi pro creditur, ab alij: Demogoron appellatur.

631. & Neclabis.] Apud quosdam legitur Neclanebus Rex Egypti temporibus Platonis, nescio an eandem sit illa Berenice prima mater & uxor, cuius topium in sigillum celebrat Plinius lib. 37. cap. 8.

632. & Berenice.] De Neclabis & Berenice scriptis Magicis nihil haecenus reperire potui, nescio an eandem sit illa Berenice prima mater & uxor, cuius topium in sigillum celebrat Plinius lib. 37. cap. 8.

633. Publica iam litteratura est, quae Animas etiam iusta atrocitatis, &c.] De hac etiam supra sic Auctor Tom. 1. Apolog. cap. 23. Porro & Magi phantasmata edunt, & iam defunctorum inuocant Animas. Verum hic latissime hanc Magicam istam impugnat, idque potissimum ex eo, quod demones se mortuos fingant, & huius maxime qui in ipsis tunc fuerant, uel praesentibus, quum adiuerent, (id est adhuc uiuere) legat etiam rebus probatis, quum in exorcismis, primum, sed ex parentibus alicuius est adstantem demon, instantia tamen diuina gratia uictus, id quod uerum est, inuitus confitetur. Similiter autem etiam Laetantius lib. 1. cap. 17. hanc Magicam, quam Necromantiam uocat, demonibus adscribit, quemadmodum etiam beatus Augustinus lib. 7. cap. 35. Quam adeo recte, etiam Auctor secundum idolorum uocat, addens etiam phantasia praestari, quia & corpus adigitur.

634. Nam & suggestimus, nullum pene hominem carere demonio.] Supra, nempe integro capite 39.

635. quum in exorcismis, &c.] Ad eodem spectat, quod paulo prius dixit: ne inuitatoria operatione, sed expugnatia dominatione tractamus. Verum de his latius supra Tom. 1. Apolog. cap. 23. num. 37. & cap. 27. ad num. 46. & cap. 32. ad num. 43. & cap. 43. num. 56.

636. Corpora denique uidebantur Pharaoni, &c.] Proficisci fuisse, non uera miracula dracones magiarum uigilum. Eodem cum Auctore sentiant etiam Philo Indicus, B. Gregor. Nyss. alijque Auctores quidam Graeco. & Rupertus uerbo de Lippomanen ceteris Caribon in Exod. & Ipsi quoque Lippomanen, & quod adlatur, ut inuocantur Aegyptios, Graeco uerbo γαγγυμανος. Item B. Iulian. Mart. aduersus Tryphonem duobus locis, & Auctor Quasi & respon. lib. aduers. eundem, quae. 26. Quorum Rupertus etiam censent Auctori, quod extores oculos circumspiciunt. Lippomanus uero putat subtrahat uirgus, & dracones supplicat, sicut de cerua pro Iphigenia factum commemorat B. Augusti. lib. 18. de Cuit. Dei, cap. 18. ubi etiam magie uideatur in hanc propensam sententiam, alicubi dubitans, adferens interim nullo modo certum demonibus attribui posse.

637. Simon dedit & Elimas Magi.] De his A. 8. & 13. De Simone uero haeretic latissime supra lib. de Praescriptione aduers. haeretic. cap. 46. haere. I. nu. 301. & supra cap. 34.

638. Nec enim Pythonico tunc spiritum minus leuit Animam Samuclis effingere.] Samuclis Animam, Reg. 18. non uerè demonio extractam, sed phantasia dumtaxat, adfirmat Tertull. Item Auctor dictarum Quasi. quae. 12. B. Augusti. lib. 2. ad Simplici. qu. 3. Contra sentit B. Iulian. Mart. adu. Tryphonem, ex quo confirmatur eorum sententia, qui dictum librum Quasi. & respon. lib. illum effingant, quamquam interim antiqui etiam alicuius sit Auctori, quo facere uideatur Euel. c. 46. In summa ad hoc iudicet Inoff.

639. Nalammonas, &c.] Nalammonas collat Plin lib. 5. cap. 5. in ora Syrtis, quos Graeci Aleammones appellant, ab argenteis loci, medios inter haerens suos. Ab his uicini idem lib. 7. c. 1. ceterum Pyllorum proprie interemptione sublatam.

640. uel Nymphodorus.] Versimile citari hic Nymphodorum Syracusanum, cuius liber de Sicilia (qui Nalammonis uicini) mirabilibus citatur ab Athenaeo. Fortassis idem qui citatur etiam de Plinio inter Auctores, lib. 3. cap. 5.

641. & Celtas apud uirorum fortium buita eadem de causa abnotare.] Celtas tradit Plinius lib. 3. cap. 1. de Celtiberi ex Lusitania in Hispaniam aduenisse, eosque Hispaniensis conuentus facit, quamquam tamen ab alijs magis Celtiberi illi uocentur, de Celtis Gallis in Iberiam profectis. Nam (eodem Plinio teste lib. 4. cap. 17.) Gallia Comata uerè pari Celtica appellatur, ea quae est inter Sequaniam & Garumniam, quae Lugdunensis dicitur.

642. ut Nicander adimat.] Nicandrum Colophonum Aetoli-

A cum intelligit; qui, testibus Atheno & Suida, scriptis de Oraculis libris tres. Citatur eiusdem libri quintus & cognominatus à Stephano. At qui de alio Nicandro, quantum apparet, pictore & heretico, infra sub initium scripturæ adnotat.

643. Nulli autem animæ, &c.] Istud etiam pertinet ad paradoxon Tertulliani, quo videtur insinuisse omnem mortuorum exhiberi in necropoli, præstigiis esse de quo latius in Prolegomenis. Hic dum laxat remissionem Lectorum ad B. Augustin. de Cura pro mortuis, ubi quamquam rarum, quod idem tamen admittit mortuorum apparitiones: Et verum quidem esse, nulli animæ patere inferos, ita ut exire possit proprio arbitrio; sed non negat specialis Dei privilegio id fieri posse, quum agnoscat etiam hoc loco quoddam animas in corpora Dei virtute reuocari, quidni ergo etiam extra corpus, sicuti vel ipse scriptura adtestatur de Hieremia & aliis qui apparuisse leguntur.

CAP. LVIII.

644. Omnes ergo Animæ penes inferos, inquit, &c.] Postremi huius capituli titulum veterem retinimus: An aliquid interim patiantur apud inferos Animæ. Quod ipsum desinens, de supplicis, concordat cum reliquis Patribus; at de refrigerio post Christi ad inferos descensum, aliter sentiunt. Verum etiam istud ad paradoxon de Paradiso quum pertinet, de eo latius in Prolegomenis; nam etiam Auctor supra c. 7. ad tractatum plenorem Lectorem remittit.

645. Cur enim non putes animam & puniri & foueri, &c.] Auctor quæ. & resp. apud B. Infirm. Mar. qu. 75. in hoc differt ab Auctore, quod hic vrasque ad infernum migrare putet, ille vero infernum animas in Paradisum statim post exitum à corpore transferri tradat, ubi visione Christi perfrenantur iuxta illud Apostoli 2. Cor. 5. Perire ab illius à corpore, & præfentes sumus apud Dominum in istis formis vero in ipso Orz loco. Nec ab similibus B. Augustini 13. de ciuitate Dei, c. 8. Animas piorum in requie esse, impiorum vero penam lere. Atque quomodo anima puniri possit, quum sit immortalis, tradit Lactantius 7. c. 20. primum quidem ex sententia Stoicorum, qui animas in inferum ad caelestem sedem remare dicebant, impiis vero puniri ob labem quandam terrenam ex contagione carnis contrariam; deinde vero ex sua, quod licet spiritus sit Anima, & sua tenuitate incomprehensibilis, Deo tamen sit comprehensibilis. B. Augustin. eadem l. 2. de Ciuit. Dei, c. 9. & 10. postquam permixtos vnicuique libertatem sentiendi de igne animarum quod vellet, tandem tamen desinit, quamuis miris, tamen veris modis, posse etiam spiritus incorporeos, demones, & proinde etiam animas, penam corporalis ignis adfigi.

646. quousin illa corpore anima sola torquetur bile, &c.] Hic Auctor aliam rationem similitudinibus adfert; quod non secus possit hanc vitam anima sola torquetur igne, sicuti hic bile, ira, taedio.

647. Respicat Muti Animam, &c.] Vide supra To. 1. Apolog. c. ult. n. 621. ac Tom. 2. ad Mariyam, c. 1. n. 48.

648. Respicat de Zenonis, &c.] De hoc etiam iam dicto loco prior. 17. 615.

649. vt in Cyro vici catrices.] Vide Xenophontem in vita Cyri.

650. Sed nec omnia opera cum carnis ministerio Anima partitur, &c.] Pulchre reddit causam, cur anima sine corpore patiatur; quod etiam quoddam solocogitatu peccata committit, sicut etiam supra docuit, cap. 40. & quod in carnalibus etiam prior Anima peccata quam corpus concepit, mandat & impellat.

651. In summa, quum carcerem illum, &c.] De hoc supra Latius c. 33. n. 421. & 424.

652. Hoc etiam Paracletus, &c.] Rursum hic cum Paraclecto suo Montanizæ, de quo in Prolegomenis latius.

interferens, nihil pro illis facere illud Christi: Quæ mihi mater, & qui mihi fratres? Addens, angelum illum ignem Apellectianorum, secundum eos etiam caelestia ex penitentia delicti instituisse, atque adeo si de sideribus fructa, peccatricem fuisse carnem Christi.

Et vero, omnia vera carnis signa in Christo fuisse. Rursum, aduersus alios quosdam, neque animalem fuisse Christi carnem deducit.

Neque etiam carnalem. Venisse etiam Christum, non vt anima seipsam cognosceret, sed vt ipsam saluam faceret.

Fuisse item in Christo diuersas substantias, carnem, & animam. Solum etiam Christum fuisse saluificatorem, non angelum. Aduersus autem Valentinum, Christi carnem spiritalem non fuisse, prosequitur.

Sicuti etiam aduersus Alexandrum quendam, peccatricem non fuisse carnem Christi, & etiam si non ex semine, veram tamen.

Obiter probans ex scripturis, Christum de Virgine nasciturum. Non competere etiam ex semine humano Dei filium nasci, ne si esset totus filius hominis, iuxta Hebræorum opinionem, non crederetur Dei filius.

Neque tamen Valentinum fauere illud ab eo adulteram: Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, sed ex Deo natus est.

Porro aduersus eosdem non per virginem, sed ex Virgine natum Christum, latissime ex scripturis demonstrat.

Non hoc competere nouitari vt quemadmodum non ex semine viri, ita nec semine mulieris Verbum Dei fieret caro, ex scripturis demonstrat.

Amplius testimoniis Matthie, Pauli & Esaiæ institutum euincit.

Proinde adimpleri in his omnibus Prophetiam vocem Simeonis de Christo: Ecce hic politus est in signum cui contradicetur.

Et suggillatos esse hereticos illos omnes, prædictoque in scripturis.

Denique Epilogi vice repetens quid hoc libro probauerit, ad sequentem DE RESURRECTIONE CARNIS LIBRUM TRANSITUM facit.

Ceterum Tertullianus præterquam quod librum iam dictum de Resurrectione carnis citat infra librum 5. aduersus Marcionem, in illo etiam argumenti & tituli huius fit mentio: Propterea (inquit c. 2.) & nos volumen præmissum DE CARNE CHRISTI, quo eam & solidam probamus aduersum phantasmatis natiuitatem, & humanam vindicamus aduersus qualitatis proprietatem Et rursum: Igitur quantum ad hereticos, demonstrauius, quo cuncto occurrendum sit à nobis, & occursum est iam suo quoque titulo DE CARNEDOMINI ADVERSVS QVATVOR HÆRESIS, ad hanc maxime questionem præferendam. Præterquam autem, quod MS. videntur olim hunc librum Trithemius Abbas & Politianus locis saepe citatis. addidit primus in lucem ex Hirsaugie: & Paterniacensi Rhenanus cum Scholis: deinde & Adnotationibus illustratum castigauit ex Gorziensi codice. Interea vero, quod desideraretur in Lelandi Britannico codice, quum à Gelenio non sit recognitus, operæpretium fuit conferre cum tribus MS. Vaticanis Codicibus, è quibus non paucos locos restitimus, additis etiam Argumento nouo, & Adnotationibus nostris.

E VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. F XIX. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXV. G H

ARGVMENTVM LIBRI DE CARNE CHRISTI, PER IACOBVM PAMELIUM.

I. DE CARNE CHRISTI veritate disputaturus Tertullianus, imprimis scripti occasione significat, quod, qui resurrectionis fidem inquietarent, etiam carnem Christi questionibus distraherent.

Ad institutum autem veniens, aduersus Marcionem, qui eius historiam ex Euangelio auferbat, traditionis Apostolica præscriptione Christi natiuitatem probat.

Deinde neque impossibilem fuisse, aut inconuenientem Deo. Neque etiam Deo indignam, neque sinitam.

Neque itaque in phantasmate, sed vere crucifixum & mortuum (quantumuis etiam id negaret Marcion) vere quoque natum Christum.

Lam aduersus Apellem deducit, Christum de sideribus & substantiis superioris mundi carnem non esse mutatum.

Tertulliani Opera.